

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

Л. М. Ямпольська

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ

Навчально-методичний комплекс
для студентів історичного факультету

Харків
2017

УДК 94(5)+94(6)"19/20"
ББК 63.3(5+6)
Я57

Автор:

Ямпольська Л. М. – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Рецензенти:

Кучемко М. М. – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Тумаков О. І. – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри нової і новітньої історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

*Затверджено редакційно-видавничою радою
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
(протокол № 7 від 7.11.2017 року)*

Ямпольська Л. М.

Я57 Новітня історія країн Азії та Африки: Навчально-методичний комплекс для студентів історичного факультету / Л. М. Ямпольська. – Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2017. – 164 с.

У виданні надано загальну схему вивчення курсу: навчальну програму дисципліни, методичні рекомендації до семінарських занять, які дозволять студентам краще орієнтуватися в матеріалі, що вивчається; запропонована достатня кількість джерел і літератури. Для закріплення знань із курсу студентам пропонуються теми індивідуальних навчально-дослідних завдань, завдання для самостійної роботи і завдання модульного контролю.

Навчально-методичний комплекс призначено для студентів денної та заочної форм навчання історичного факультету спеціальності 6.020302 „Історія“, галузі знань 0203 „Гуманітарні науки“, освітнього рівня „Бакалавр“.

Видано за рахунок автора.

УДК 94(5)+94(6)"19/20"
ББК 63.3(5+6)

© Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, 2017
© Ямпольська Л. М., 2017

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	4
РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ „НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ“	6
СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ ЗА ТЕМАМИ І ВИДАМИ ЗАНЯТЬ)	22
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА З КУРСУ	24
ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ І МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НИХ	73
ТЕМИ ІНДЗ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	138
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ „НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ“	143
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ	162

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Вивчення навчальної дисципліни „НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ“ є важливою складовою освітньо-професійної програми підготовки студентів історичного факультету освітнього рівня „Бакалавр“. Курс актуальний і необхідний для більш повного і ґрунтовного розуміння особливостей розвитку постколоніального світу, сучасного становища країн Азії та Африки в геополітичному просторі, суспільно-політичних, соціально-економічних і духовно-культурних процесів, які в них відбуваються сьогодні.

Рекомендований навчально-методичний комплекс (навчальна програма дисципліни, плани семінарських занять із методичними вказівками до них, завдання для самостійної роботи, багаторівневі тестові завдання для перевірки знань студентів та самоконтролю) призначений для студентів четвертого курсу денної та заочної форм навчання історичного факультету спеціальності 6.020302 „Історія“ галузі знань 0203 „Гуманітарні науки“, освітнього рівня „Бакалавр“.

Предметом вивчення навчальної дисципліни „НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ“ є історія афро-азійських суспільств у 1918 р. – 10-ті рр. ХХІ ст. (їх соціально-економічний, суспільно-політичний, духовно-культурний розвиток, зовнішня політика).

Міждисциплінарні зв'язки: нова історія Азії та Африки, історія міжнародних відносин, релігієзнавство, культурологія, етнологія, соціологія, політологія.

Метою викладання навчальної дисципліни „НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ“ є з'ясування закономірностей та специфіки історичного розвитку країн Сходу в період, який починається від облаштування світу після Першої світової війни, охоплює міжвоєнний розвиток країн регіону, їх участь у подіях Другої світової війни, процес деколонізації другої половини 40-х – 80-ті рр. ХХ ст., вибір політичних шляхів розвитку країнами Сходу, спроби впровадження соціально-економічних реформ, закінчуючи сучасними процесами в афро-азійському світі.

Навчально-методичний комплекс допомагає узагальнити фактологічний матеріал та визначити основні проблеми курсу, розглянути нові підходи до вивчення новітньої історії країн Азії та Африки (насамперед, цивілізаційний), що намітилися в сучасній орієнталістиці. Він передбачає ознайомлення з дискусійними питаннями в сучасному сходознавстві, а також з історіографією найважливіших проблем курсу.

В основі тематичного розподілу матеріалу навчально-методичного комплексу лежить робоча програма курсу „Новітня історія країн Азії та Африки“, розрахована на 30 лекційних годин та 22 години семінарських занять.

Основними завданнями вивчення дисципліни „НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ“ є: виявити специфіку розвитку найбільш впливових країн Сходу; простежити еволюцію народів афро-азійського регіону, визначити їхнє місце в історичному процесі; розвинути у студентів навички оволодіння сучасним методологічним інструментарієм для аналізу соціально-економічного, політичного і культурного життя народів Сходу; виявити історичні корені тих явищ, які простежуються сьогодні в сучасних державах Азії та Африки.

У дисципліні розглядаються:

– у межах першого періоду (1918 – 1945 рр.) – загальні тенденції та найбільш значущі події в країнах, які належать до конфуціанського, південно-азійського, південно-східноазійського, ісламського цивілізаційно-культурних кіл; національно-визвольні та демократичні рухи, модернізаційні процеси, що впливали на зміну традиційних суспільних відносин і формування сучасного обличчя країн Сходу;

– у межах другого періоду (1945 – 2017 рр.) – процес деколонізації після Другої світової війни, його роль у долі афро-азійських народів, вибір моделі розвитку в постколоніальний період, вплив модернізаційних процесів на країни регіону (тенденції прийняття та відчуження); особливості різних моделей східних суспільств; роль духовних (релігійних і культурних) чинників у формуванні національних ідеологій країн Сходу; процеси конфліктогенності на Близькому Сході, країнах Південно-Східної Азії та Тропічної Африки в період „холодної війни“ та після її закінчення; місце провідних країн Сходу в процесах глобалізації та регіональної інтеграції.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

основні проблеми новітньої історії країн Сходу; з'ясувати загальні тенденції розвитку регіону в межах першого періоду (1918 – 1945 рр.), а також специфіку розвитку країн, які належать до конфуціанського (Японія, Китай), індо-буддійського (Індія), південно-східноазійського (країни Індокитаю, Індонезія, Філіппіни), ісламського (Туреччина, Іран, арабські країни Близького Сходу, Магрибу, Середній Схід) цивілізаційно-культурних кіл; особливу увагу приділити національно-визвольним рухам і модернізаційним процесам, які впливали на зміни традиційних суспільних відносин і формування сучасного обличчя країн Сходу;

під час вивчення другого періоду (1945 р. – 2017 рр.) студенти повинні придбати знання про особливості суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку країн Азії та Африки в післявоєнний період; з'ясувати причини, хід і наслідки процесів деколонізації; висловлювати своє ставлення до процесів конфліктогенності на Близькому Сході, країнах Південно-Східної Азії та Тропічної Африки в період „холодної війни“ та після її закінчення, виникнення і розвитку ісламського фундаменталізму; визначити роль національних ідеологій в країнах „третього світу“, а також місце провідних країн Сходу в процесах глобалізації та регіональної інтеграції.

вміти:

логічно мислити і робити аргументовані висновки, викладати матеріал, оволодіти навичками історіографічного аналізу та синтезу, користуватися довідковою літературою;

самостійно працювати з історичними джерелами та критично аналізувати їх, розвивати вміння вести дискусію з найважливіших проблем курсу; удосконалювати навички роботи з політичною картою світу.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ **„НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ“**

МОДУЛЬ 1. АФРО-АЗІЙСЬКИЙ СВІТ У 1918 – 1945 рр.

Тема 1.1. Основні тенденції розвитку країн Азії та Африки у 1918 – 1945 рр. Японія та Корея у 1918 – 1945 рр. (лекція, семінарське заняття, самостійна робота)

Європейське домінування. Роль західноєвропейських країн і США в Азії та Африці. Основні колоніальні імперії. Колонії. Напівколонії. Залежні країни.

Вплив Першої світової війни на колонії та напівколонії. Паризька мирна конференція. Переділ колоній і сфер впливу.

Політика колоніальних держав у країнах Азії та Африки. Методи колоніальної та напівколоніальної експлуатації. Економічна, політична та соціокультурна трансформація афро-азіатських країн.

Антиколоніальний національно-визвольний рух. Афро-азіатські країни в роки Другої світової війни.

Японська імперія в перші післявоєнні роки (1918 – 1923 рр.) Економічне і соціально-політичне становище. “Рисові бунти” 1918 р. Міжнародне становище і зовнішня політика. Японія на Вашингтонській конференції. Суперництво з Великобританією та США. Інтервенція в Росії. Нормалізація відносин із СРСР.

Японія в 1923 – 1929 рр. Пожвавлення економічного розвитку. Раціоналізація і модернізація виробництва. Демократизація. Основні політичні партії. Правління уряду партії Кенсейкай (1924 – 1927 рр.). Соціальні реформи. Правління уряду партії Сейюкай (кабінет генерала Танака) (1927 – 1929 рр.). Утворення партії Мінсейто. Ліберально-демократична політика уряду партії Мінсейто (1929 р.).

Японія в роки світової економічної кризи (1930 – 1933 рр.). Економічний спад. Пошуки шляхів виходу із кризи. Організація “Молоді офіцери”: програма і лозунги, тактика боротьби. Антиурядовий військовий заколот 1931 р. Політика уряду партії Сейюкай. Розширення ролі держави у сфері економіки. Активізація зовнішньої політики. Окупація Маньчжурії. Військовий путч “молодих офіцерів” у 1932 р., прихід до влади “надпартійного кабінету”.

Японія у 1933 – 1941 рр. Соціально-економічний і політичний розвиток. Прискорення темпів економічного зростання. Мілітаризація всіх сфер суспільного життя. Парламентські вибори 20 лютого 1936 р. Перемога ліберально-демократичних партій. Військовий путч “молодих офіцерів” 26 лютого 1936 р. Парламентські вибори 30 квітня 1937 р. Перемога ліберально-демократичних партій. Політика “надпартійних урядів”. Агресивна зовнішня політика. Війна в Китаї. Європейська війна 1939-1940 рр. і політика Японії. Зближення з Німеччиною та Італією. Загострення протиріч з Великою Британією та США. Підготовка до широкомасштабної війни. Саморозпуск політичних партій і профспілок улітку 1940 р. Створення Асоціації допомоги трону. Ідея створення “великої східної сфери співпроцвітання”.

Японія у Другій світовій війні (грудень 1941 – вересень 1945 рр.)

Корея у складі Японської імперії. Колоніальна політика Японії в Кореї. Генерал-губернаторство Чосон. Запровадження “культурного управління”. Національно-визвольний рух. Швидкі темпи соціально-економічного розвитку.

Тема 1.2. Китай у 1918 – 1945 рр. (лекція, семінарське заняття, самостійна робота).

Піднесення національно-демократичного руху в 1918 – 1924 рр. Соціально-економічне і політичне становище. Політична роздробленість країни. Мілітаристські режими. Політика центрального пекінського уряду. Патріотичний “Рух 4 травня” 1919 р. Утворення Комуністичної партії Китаю (КПК) 1921 р. “Рух за нову культуру”. Створення Кантонського революційного уряду Сунь Ясена (1923 р.) Реорганізація Гоміньдану. Зближення із СРСР і союз із КПК. Курс на об’єднання Китаю. Нове трактування “трьох народних принципів” Сунь Ясена. Організація єдиного фронту Гоміньдану і КПК (початок 1924 р.). Підготовка до Північного походу. Роль СРСР. Відносини між Гоміньданом і КПК. Смерть Сунь Ясена у березні 1925 р.

Національно-демократична революція 1925 – 1927 рр. Розстановка суспільно-політичних сил у країні на початку 1925 р. “Рух 30 травня”. Північний похід Національно-революційної армії (липень 1926 – квітень 1927 рр.). Взяття Шанхая і Нанкіна. Загострення протиріч усередині єдиного фронту. Формування уряду Чан Кайши в Нанкіні. Розпад єдиного фронту. Збройні сутички між комуністами і гоміньданівцями. Початок громадянської війни між ними.

Китайська республіка (1927 – 1937 рр.) Становлення гоміньданівського режиму. Державний устрій. Монополія партії Гоміньдан на владу. Внутрішня і зовнішня політика. Громадянська війна під проводом КПК проти гоміньданівського режиму. Захоплення Японією Маньчжурії у 1931 р. Китайська Радянська Республіка на півдні Китаю. Поразка КПК і “Великий похід” Народно-визвольної армії Китаю в Північно-Західний Китай.

Національно-визвольна війна китайського народу проти японських загарбників (1937 – 1945 рр.). Китайська республіка і Особливий район Китаю. Японська окупація приморських територій Китаю. Колабораціоністський “національний уряд” Ван Цзинвєя.

Тема 1.3. Британська Індія у 1918 – 1945 рр. (лекція, семінарське заняття, самостійна робота).

Індія у 1918 – 1922 рр. Соціально-економічне і політичне становище. Закон про управління Індією 1919 р. (реформи Монтегю – Челмсфорда). Закон Роулетта про антиурядову діяльність 1919 р. Піднесення національно-визвольного руху. М.К. Ганді і реорганізація Індійського національного конгресу (ІНК). Суспільно-політичні та філософсько-етичні погляди Ганді.

Індія в 1920-х рр. Прискорення темпів економічного розвитку. Суспільно-політичне життя. Ідейно-політична еволюція Індійського національного конгресу. Основні течії в ІНК. Політика британської колоніальної адміністрації. Комісія Дж.О. Саймона (1928 р.). Комісія М. Неру (1928 р.). Радикалізація ІНК. З’їзд ІНК в Лахорі (грудень 1929 р.).

Індія в 1930-х рр. Піднесення національно-визвольного руху на початку 30-х рр. Стратегія і тактика Конгресу в нових умовах. Суспільно-політична діяльність М.К. Ганді. Мусульманська Ліга. Конференція “круглого столу” (листопад 1930 р. – вересень 1931 р.). відновлення кампанії громадянської непокорі.

Індія в середині і другій половині 30-х рр. Економічна і політична стабілізація. Зміна тактики ІНК. Курс на парламентські методи боротьби. Розкол ІНК. Діяльність Мусульманської Ліги. Закон про управління Індією (Конституція 1935 р.), його обмеженість. Запровадження “провінційної автономії” 1 квітня 1937 р. Вибори до

місцевих органів самоврядування. Загострення протиріч між ІНК і Мусульманською Лігою. Ідея “двох націй”. Радикалізація ІНК наприкінці 30-х рр. Дж. Неру. С.Ч. Бос.

Британська Індія в роки Другої світової війни. Оголошення Індії воюючою стороною. Закон про оборону Індії (вересень 1939 р.). Курс Мусульманської Ліги на створення самостійної мусульманської держави – Пакистан (березень 1940 р.). Кампанія громадянської непокори (жовтень 1940 р.). Активізація антибританської діяльності ІНК. Заборона ІНК у серпні 1942 р. проблема “індійського колабораціонізму”. Протистояння ІНК і Мусульманської Ліги. Політика Великої Британії стосовно Індії. Місія С. Кріппса в Індію. Переговори між британським урядом, ІНК і Мусульманською Лігою про деколонізацію Британської Індії (1944 р.).

Культура Британської Індії в першій половині ХХ ст.

Тема 1.4. Країни Індокитайського півострова у складі Французької колоніальної імперії (самостійна робота).

Утворення Індокитайського Союзу (1917). Політико-адміністративний статус різних його складових. Специфіка колоніальної політики Франції. Реформи початку 20-х рр. Лібералізація колоніального управління. Національно-визвольний рух, основні течії та партії у В'єтнамі. Вплив світової економічної кризи на Індокитайський Союз. Стабілізація економічного розвитку у другій половині 30-х рр. Вплив європейської війни 1939 – 1940 рр. на Індокитайський Союз. Капітуляція Франції та японська капітуляція Індокитаю. Період окупації. Створення Ліги незалежності В'єтнаму (В'єт-мін). Проголошення японцями незалежності В'єтнаму, Лаосу і Камбоджі у березні 1945 р.

Тема 1.5. Туреччина у 1918 – 1945 рр. (лекція, семінарське заняття, самостійна робота).

Крах Османської імперії. Економічне і політичне становище наприкінці 1918 р. – на початку 1919 р. Політика Заходу стосовно Османської імперії. Мудроське перемир'я (30 жовтня 1918 р.). Вступ англійських, французьких і грецьких військ на територію Анатолії, Східної Фракії та Ізміру (початок 1919 р.). Встановлення англо-французького контролю над султанським урядом.

Кемалістська революція 1918 – 1923 рр. Піднесення національно-патріотичного руху турецького народу. Перші партизанські загони в Анатолії та “Товариство захисту прав”. Конгрес місцевих “Товариств захисту прав” у м. Сивас (початок вересня 1919 р.). Створення загальнотурецького “Товариства захисту прав Анатолії та Румелії”. Обрання Представницького комітету на чолі з генералом Мустафою Кемалем. Завдання кемалістів. Встановлення контролю над Східною Туреччиною. Вибори до загальнотурецьких Національних зборів наприкінці 1919 р. Перемога кемалістів. Прийняття Національними зборами Національної обітниці в січні 1920 р.

Окупація Стамбула союзними військами 16 березня 1920 р. Розгін Національних зборів. Розрив кемалістів із султаном Мехмедом VI і султанським урядом. Скликання Великих національних зборів Туреччини (ВНЗТ) в Анкарі 23 квітня 1920 р. Створення уряду на чолі з М. Кемалем (3 травня 1920 р.). Двовладдя в країні. Політика уряду М. Кемалю. Формування регулярної армії.

Укладення султанським урядом Севрського мирного договору з Антантою 10 серпня 1920 р. Тимчасова Конституція 20 січня 1921 р., прийнята ВНЗТ. Договір про дружбу і братство між РРФСР і кемалістським урядом 16 березня 1921 р.

Перемога турецького народу в національно-визвольній війні. Закон ВНЗТ про скасування султанату (1 листопада 1922 р.). Саморозпуск ВНЗТ. Організація Народної партії на чолі з Кемалем. Проголошення Турецької республіки 29 жовтня 1923 р. Обрання М. Кемаля президентом. Лозаннська мирна конференція 20 листопада 1922 р. – 24 липня 1923 р. Міжнародне визнання незалежної Турецької республіки.

Турецька республіка в 1923 – 1939 рр. Соціально-економічне, суспільно-політичне і міжнародне становище. Внутрішня і зовнішня політика кемалістів. Реформи державного устрою, законодавства, культури і побуту. Скасування халіфату. Відокремлення релігії від держави. Адміністративна реформа. Перша республіканська Конституція 20 квітня 1924 р. Авторитарна система управління з монополією Народно-республіканської партії на владу. Правова і судова реформи. Ідеологія ататюркізму. Економічна політика кемалістів. Аграрна реформа. Ліквідація режиму капітуляцій. Політика етатизму. Пожвавлення суспільно-політичного життя. Курдська проблема. Зовнішня політика. Смерть Ататюрка. Збереження авторитарного режиму.

Туреччина в роки Другої світової війни. Політика нейтралітету. Оголошення війни Німеччині та Японії в лютому 1945 р.

Культура, побут Турецької Республіки в першій половині XX ст.

Тема 1.6. Іран та Афганістан у 1918 – 1945 рр. (лекція, самостійна робота)

Іран у 1918 – 1921 рр. Соціально-економічний і державно-політичний устрій. Вплив світових подій 1917 – 1918 рр. на Іран. Відносини з Англією та Росією. Вступ англійських військ на територію Ірану на початку 1918 р. Прихід до влади проанглійського уряду Вогус-ед-Доуле в серпні 1918 р. Англо-іранська угода 9 серпня 1919 р. та встановлення британського протекторату над Іраном. Демократичний і національно-визвольний рух в Іранському Азербайджані 1920 – 1921 рр. Гілянська республіка 1920 р. Державний переворот 21 лютого 1921 р. політика уряду Зія-ед-Діна Табатабаї. Ірано-радянський договір 26 лютого 1921 р. Державний переворот у травні 1921 р. Уряд Кавам-ес-Салтане. Виведення англійських військ з Ірану. Встановлення радянської влади в Азербайджані, Вірменії та Грузії. Ліворадикальний рух у Гіляні та Хорасані (весна-осінь 1921 р.).

Іран у 1920 – 1930-х рр. Зміцнення влади Реза-хана у 1921 – 1925 рр. Посилення центральної влади. Повалення Каджарів і відновлення влади нової династії Пехлеві. Проголошення Реза-хана спадковим шахом Ірану (грудень 1925 р.). Внутрішня і зовнішня політика Ірану. Модернізація країни. Боротьба проти ісламського фундаменталізму.

Іран у роки Другої світової війни. Політика нейтралітету в європейській війні 1939 – 1941 рр. Англо-радянська окупація Ірану 25 серпня 1941 р. Зречення Реза-шаха від влади на користь Мохаммеда Реза 16 вересня 1941 р. Договір про союз між СРСР, Великою Британією та Іраном 29 січня 1942 р. Соціально-економічне і політичне становище в Ірані.

Культура Ірану першої половини XX ст.

Афганістан у 1918 – 1921 рр. Проанглійський режим еміра Хабібুলли (1901 – 1919). Вплив подій 1918 – 1919 рр. у Британській Індії, революції 1917 р. і громадянської війни в Росії на Афганістан. Боротьба староафганців в младафганців щодо шляхів подальшого розвитку країни. прихід до влади еміра Аманулли внаслідок дворцевого перевороту в Кабулі у лютому 1919 р. Загострення англо-афганських

відносин. Третя англо-афганська війна (травень-червень 1919 р.). Англо-афганський мирний договір 8 серпня 1919 р. Визнання Англією повної політичної незалежності Афганістану.

Афганістан у 1921 – 1929 рр. Реформи короля Аманулли. Перша Конституція Афганістану 1923 р. Загострення суспільно-політичної боротьби в країні. Ісламський фундаменталізм. Похід на Кабул 1928 р. Повалення короля Аманулли. Контрреформи нового еміра Хабібуллі Газі. Прихід до влади Мухаммеда Надіра (жовтень 1929 р.)

Афганістан у 1929 – 1939 рр. Проголошення Мухаммеда Надіра падишахом. Його модернізаційні реформи. Пробританська зовнішньополітична орієнтація. Боротьба за владу в країні. Вбивство Надір-шаха в листопаді 1933 р. Новий шах Мухаммад Захір. Економічний розвиток в умовах відносної політичної стабільності.

Афганістан у роки Другої світової війни. Політика нейтралітету. Англо-радянська окупація Афганістану у жовтні 1941 р.

Тема 1.7. Країни Близького Сходу (Ліван, Сирія, Трансйорданія, Палестина) у 1918 – 1945 рр. (лекція, самостійна робота).

Сирія та Ліван у перші післявоєнні роки (1918 – 1920 рр.). Етнічний і релігійний склад населення. Соціально-економічне становище. Евакуація турецьких військ у жовтні 1918 р. Окупація Сирії англійськими військами, а Лівану – французькими. Паризька мирна конференція. Англо-французька угода 15 вересня 1919 р. про перехід Сирії та Лівану під протекторат Франції. Конференція країн Антанти в Сан-Ремо (квітень 1920 р.). Надання Франції мандату на тимчасове управління Сирією та Ліваном. Піднесення арабського національного руху. Невдала спроба Фейсала аль-Хашімі утворення незалежної держави “Велика Сирія” у складі Сирії, Палестини і Трансйорданії (травень – липень 1920 р.). Утворення держави “Великий Ліван” під протекторатом Франції у вересні 1920 р.

Сирія та Ліван у 1920-х рр. Режим прямого колоніального управління 1920 – 1926 рр. Національно-визвольне повстання в Сирії 1925 – 1927 рр. Проголошення Ліванської республіки (1926 р.). Запровадження конституційного правління в Лівані у 1928 р. Перемога сирійських націоналістів (Народна партія) на виборах до Установчих зборів 24 квітня 1928 р. Збереження мандатного режиму. Успішний економічний розвиток Сирії та Лівану. Зміцнення позицій французького капіталу.

Сирія та Ліван у 1930-х рр. Економічна криза початку 30-х рр. Посилення антифранцузьких настроїв. Конституція Сирії 1930 р. Конституція Лівану 1934 р. Франко-сирійська і франко-ліванська угоди 1936 р. Збереження мандатної системи. Політика національного уряду Сирії 1936 – 1939 рр. Деяка демократизація суспільно-політичного життя. Пожвавлення економічного розвитку. Відмова французького парламенту ратифікувати угоди 1936 р.

Сирія та Ліван у роки Другої світової війни. Збереження статусу підмандатної території Франції. Проголошення незалежності Сирії у вересні 1941 р. і Лівану у листопаді 1941 р. Проблема взаємовідносин із Францією. Зміцнення позицій націоналістів наприкінці війни.

Трансйорданія. Окупація Йорданії англійськими військами. Утворення Трансйорданського емірату під протекторатом Великої Британії. Відновлення влади еміра Абдалли аль-Хашімі. Соціально-економічне і політичне становище в еміраті. Боротьба за централізацію. Боротьба проти Саудидів. Визнання Англією незалежності Трансйорданського емірату в травні 1923 р. Заснування Народної партії на чолі з еміром Абдаллою. Англо-трансйорданський договір 1928 р. Перша Конституція

Трансйорданії (квітень 1928 р.). Спад антибританського руху. Соціально-економічний і політичний розвиток Трансйорданії в 1930-х р. Участь Трансйорданії у Другій світовій війні.

Палестина. Окупація Палестини англійськими військами. Конференція країн Антанти в Сан-Ремо (квітень 1920 р.). Надання Великої Британії мандату на управління Палестиною. Плани єврейської сіоністської організації щодо Палестини. Політика Великої Британії в Палестині. Палестинський національний рух. Арабський палестинський конгрес та його політика. Сіоністська колонізація Палестини та її наслідки. Арабо-єврейські протиріччя. Арабське повстання 1936 – 1939 рр. Ідея поділу Палестини на дві держави. Політика Англії. Палестина в роки Другої світової війни.

Тема 1.8. Країни Північної Африки (Єгипет, Лівія, Туніс, Алжир). Тропічна та Південна Африка у 1918 – 1945 рр. (самостійна робота)

Єгипет під британським протекторатом (1918 – 1922 рр.). Становище Єгипту після закінчення Першої світової війни. Проект Конституції Єгипту (1919 р.), який передбачав надання Єгипту автономії. Вимога єгипетських націоналістів визнання повної незалежності країни. Єгипетська делегація на Паризькій мирній конференції (1918 р.). Виникнення партії Вафд, її програма (листопад 1918 р.). Саад Заглул-паша. Антибританські виступи навесні 1919 р. Відмова британського уряду від протекторату над Єгиптом, визнання його політичної незалежності (1922 р.). Прийняття єгипетським султаном Фуадом I титулу короля. Англо-єгипетський договір 1922 р. Конституція 1923 р. Проголошення незалежності.

Єгипет у 1920-х рр. Перші парламентські вибори наприкінці 1923 р. і перемога вафдистів. Політика уряду Саада Заглула (1924 р.). Загострення протиріч щодо Судану, виведення із Судану єгипетських військ. Економічне піднесення 1924 – 1929 рр. Другий вафдистський кабінет (1928 р.). Політична криза 1929 р.

Єгипет у 1930-х рр. Економічна криза 1930 р. Активізація суспільно-політичного життя в умовах політичної нестабільності. Авторитарний режим прем'єр-міністра Ізмаїла Сідкі (1930 – 1933 рр.). Масові маніфестації, погроми 1930, 1935 рр. Зусилля британського уряду щодо врегулювання становища в Єгипті. Відновлення Конституції 1923 р. (грудень 1935 р.). Вибори до парламенту в травні 1936 р. і перемога вафдистів. Кабінет Мустафи Неххаса (1936 – 1937 рр.). Тактична боротьба і стратегічне співробітництво з Великою Британією. Англо-єгипетський договір 1936 р. Поразка Вафд на виборах 1938 р. Завершення ліберальної епохи. Посилення ісламістських і профашистських настроїв. “Брати-мусульмани” (1929 – 1940 рр.).

Єгипет у роки Другої світової війни. Запровадження військового стану. Проголошення політики нейтралітету. Пробританська орієнтація. Військові дії 1940 – 1942 рр. на території Єгипту. Оголошення війни Німеччині в лютому 1945 р.

Лівія. Сенуситський емірат в Кіренаяї на чолі з лідером сенуситів М. Ірисом. Триполітанська республіка на чолі з Комітетом реформи в Західній Лівії. Політика італійських колонізаторів. Прихід до влади в Італії Б. Мусоліні (1922 р.), поновлення воєнних дій проти сенуситів у Лівії (1923 – 1931 рр.). “Замирення” Лівії на початку 1930-х рр. Воєнні дії на території Лівії в 1940 – 1942 рр. Англо-французька окупація Лівії.

Туніс. Колоніальний статус Тунісу. Піднесення анитифранцузької національно-визвольної боротьби наприкінці Першої світової війни. Діяльність туніських націоналістів. Створення Ліберально-конституційної партії “Дустур” (1920 р.), її

програма. Економічна і політична стабілізація 20-х рр. Економічна криза 1930 – 1933 рр. Нове піднесення національно-визвольного руху. Хабіб Бургіба та утворення партії “Новий Дустур” (1934 р.). Народний фронт у Тунісі (1936 – 1937 рр.). Туніс у роки Другої світової війни.

Алжир. Політика французьких колоніальних властей у перші повоєнні роки. Реформи 1918 – 1919 рр. рух еміра Халіфа. Ліквідація “тубільного кодексу” (1927 р.). Автономістські настрої європейців Алжиру. Виникнення національно-буржуазних організацій. Федерація мусульманських обранців (1927 р.). Асоціація улемів-реформаторів (1931 р.). Народний фронт і проблема Алжиру. Мусульманський конгрес (1937 – 1938 рр.) – невдала спроба союзу лівих сил і мусульманських націоналістів. Створення Партії алжирського народу (березень 1937 р.). Алжир у роки Другої світової війни.

Тропічна Африка у 1918 – 1945 рр. Зміна політичної карти Африки в результаті поразки Німеччини та її союзників. Мандатна система.

Колоніальна експлуатація і колоніальне управління в країнах Тропічної Африки. Послаблення традиційних інститутів африканського суспільства і роль трайбалізму в нових умовах.

Особливості британського, французького, португальського і бельгійського колоніалізму в Тропічній Африці. Прямі і опосередковані системи управління. Планаційне і фермерське господарство. Монокультурний характер сільського господарства. Торговельна експлуатація. Відхідництво. Урбанізація.

Зародження національно-визвольного руху. Поява культурно-просвітницьких і суспільно-політичних організацій, їх роль у поширенні антиколоніальних ідей панарабізму, панісламізму і panaфриканізму. Панафриканський рух. Поява політичних партій.

Південно-Африканський Союз у 1918 – 1945 рр. Створення самоврядного британського домініону Південно-Африканського Союзу (ПАС) (1910 р.). Партійно-політична система. Закон 1913 р. про обмеження права придбання землі. Антиколоніальний і соціальний характер боротьби. Африканський національний конгрес. Прихід до влади Націоналістичної партії у 1924 р. Запровадження режиму расової сегрегації. Розширення компетенції уряду ПАС згідно з Вестмінстерським статутом 1931 р. Акт про арбітраж у промисловості (1937 р.). Зростання профашистських настроїв африканців напередодні Другої світової війни. ПАС у роки Другої світової війни.

Культура ПАС у першій половині XX ст.

МОДУЛЬ 2. КРАЇНИ СХОДУ В 1945 – 2017 рр.

Тема 2.1. Країни Азії та Африки після Другої світової війни: особливості розвитку. Японія і Корея в 1945 р. – 10-х рр. ХХІ ст. (лекція, семінарське заняття, самостійна робота).

Процес деколонізації після Другої світової війни, його роль у долі афро-азійських народів. Різниця в рівнях розвитку і політичній ситуації. Завдання досягнення незалежності та соціального прогресу. Основні етапи деколонізації. Поява молодих незалежних держав.

Проблема вибору моделі розвитку в постколоніальний період. Вплив процесів вестернізації та модернізації на країни регіону (тенденції прийняття та відчуження),

роль духовних (релігійних і культурних) чинників у формуванні національних ідеологій країн Сходу.

„Холодна війна“ і країни Азії та Африки: військове, політичне та ідеологічне протистояння. Конфлікти в зоні „третього світу“: їх причини та наслідки. Роль ООН у розв’язанні конфліктів на Сході. Ліга арабських держав (ЛАД) та її роль в арабському світі. Бандунгська конференція 1955 р. „Рух неприєднання“, його роль та еволюція.

Економічний обмін розвинутих капіталістичних країн з країнами Азії та Африки. Неоколоніалізм. Військово-політичне та економічне співробітництво країн Сходу з СРСР. Крах політики „партнерства“.

Зміни в соціально-економічному і політичному розвитку регіонів «третього світу» у 70 – 90-х рр. XX ст. „Нові індустріальні країни“ Азії: причини економічного прориву та перспективи розвитку. Регіональні організації країн Сходу, їх роль у світовій економіці та політиці.

Процеси конфліктогенності на Близькому Сході, країнах Південно-Східної Азії та Тропічної Африки після закінчення „холодної війни“. Дискусія про результати і перспективи розвитку країн „третього світу“. Відсталість економічного розвитку – глобальна проблема сучасності.

Місце провідних країн Сходу в процесах глобалізації та регіональної інтеграції. Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН), Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС), Союз співробітництва арабських держав Перської затоки (ССАДПЗ), Шанхайська організація співробітництва (ШОС), „група 5-ти країн“: Бразилія, Росія, Індія, Китай, ПАР (БРІКС) – регіональні міжнародні організації.

Ісламський фактор і проблема ісламського фундаменталізму. „Ісламська Держава Іраку і Леванту“ та регіональна загроза.

Японія 1945 – 2017 рр. Капітуляція Японії та заходи американських окупаційних адміністрацій Д. Макатура та М.Б. Ріджуея (1945 – 1952 рр.). Конституція 1947 р. Аграрна реформа 1946 – 1949 рр. і соціальне законодавство. Зовнішня політика Японії після Другої світової війни. Військово-стратегічні акції США на Далекому Сході. Сан-Франциський мирний договір 1951 р.

Економічний злет Японії в 60-х – на початку 70-х рр. XX ст.: причини та наслідки. ЛДПЯ при владі. Світова енергетична криза 1973 – 1974 рр., пошук Японією „нової економічної моделі“. Відносини із Західною Європою та США, країнами АТР, Близького та Середнього Сходу, СРСР у 60 – 90-х рр. Рух за мир і заборону атомної зброї.

Причини „перегрівання економіки“ Японії на початку 90-х рр. XX ст. та політична криза 1993 р., пов’язана з втратою ЛДПЯ парламентської більшості.

Фінансово-економічна криза 1997 – 1998 рр. у Південно-Східній Азії та проблеми японського суспільства. Сутність антикризових заходів японських урядів І. Морі (2000 – 2001 рр.), Д. Коїдзумі (2001 – 2006 рр.), С. Абе (2006 – 2007 рр.), Я. Фукуда (2007 – 2008 рр.), Т. Асо (2008 – 2009 рр.) – ЛДПЯ; Ю. Хатоями (2009 – 2010 рр.), Н. Кана (2010 – 2011 рр.), Й. Нода (2011 – 2012 рр.) – ДемПЯ; С. Абе (з грудня 2012 р.) – ЛДПЯ.

Наслідки землетрусу в Японії (березень 2011 р.), його вплив на погіршення ситуації в країні та АТР, а також на світову економічну кон’юнктуру.

Зовнішньополітична діяльність Японії на межі XX – XXI ст. Нерівномірність розвитку японсько-російських стосунків, проблема „північних територій“. Японсько-

українські відносини на сучасному етапі. Роль і місце Японії в економіці та політиці сучасного світу.

Республіка Корея та КНДР. Наслідки Другої світової війни для Кореї, її поділ. Утворення двох корейських держав: Республіки Корея та КНДР. Проблема єдності країни і протилежні позиції в цьому питанні СРСР та США. Корейська війна 1950 – 1953 рр. як протистояння Сходу і Заходу.

Південна Корея після Другої світової війни. Проголошення Республіки Корея, аграрна реформа. Внутрішньополітичне становище після закінчення війни 1950 – 1953 рр. Республіка Корея в 60 – 70-ті рр. XX ст. Конституція 1972 р. і політичний устрій республіки. Повстання 1980 р. і прихід до влади Чон Ду Хвана. Зміна політичної ситуації в країні наприкінці 80-х рр. Політичний курс президента Ро Де У. Причини та підсумки швидкого економічного розвитку Південної Кореї в системі “нових індустріальних країн”.

Республіка Корея на межі XX – XXI ст. Політичний курс президентів країни Но Му Хена (2003 – 2007 рр.) – Демократична партія тисячоліття; Лі Мен Бака (2008 – 2013 рр.) – Партія Великої країни; Пак Кин Хе (з 2013 р.) – партія Сенурі. Південнокорейський політичний скандал 2016 р. і розкол суспільства, звинувачення Пак Кин Хе в корупції. Імпічмент президента та призупинення її повноважень (за рішенням Конституційного суду РК від 10 березня 2017 р.).

Відносини між Республікою Корея та КНДР на сучасному етапі.

Північна Корея. Діяльність Кім Ір Сена (1948 – 1994 рр.) та його соціалістичний експеримент. „Чучхе“ – національна ідеологія КНДР. Радянсько-північнокорейські відносини у 70 – 80-х рр. XX ст. Кім Чен Ір (1994 – 2011 рр.). Початок нормалізації відносин КНДР і Республіки Кореї. Проблема об’єднання двох корейських республік.

Внутрішньо- та зовнішньополітичний курс Кім Чен Ина (з 2011 р.). Політика ізоляції, міжнародні санкції. Ядерна програма КНДР: перспективи реалізації і можливі наслідки в регіональному і глобальному масштабі.

Тема 2.2. Китай у 1945 р. – 10-х рр. XXI ст. (лекція, семінарське заняття, самостійна робота)

Китай після закінчення Другої світової війни. Загострення конфронтації між КПК і Гоміньданом. Громадянська війна 1946 – 1949 рр. та її наслідки. Утворення континентальної Китайської Народної Республіки (КНР) та Республіки Китай (на Тайвані). Проблема існування «двох Китаїв» (Тайванська проблема) – дестабілізуючий фактор в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

КНР у 1949 – 1957 рр.: проблема вибору шляху розвитку. “Відновлюючий період” (1949 – 1952 рр.). Перемога маоїстської лінії в керівництві КПК. Політика “Великого стрибка” (1958 – 1961 рр.) і роль Мао Цзедуна. “Період стабілізації” (1961 – 1965 рр.). Зовнішня політика Китаю в 50-х – 60-х рр. XX ст.

“Культурна революція” 1966 – 1976 рр., встановлення в країні військово-бюрократичної диктатури. Боротьба за владу після смерті Мао Цзедуна. Розгром “банди чотирьох”. Радянсько-китайські відносини 60-х – 70-х рр. XX ст.

IX з’їзд КПК. Відхід керівництва країни від маоїстської моделі побудови соціалізму. Курс “чотирьох модернізацій” та його сутність. Етапи та особливості реформ Ден Сяопіна (1979 – 1997 рр.). Вірність китайського керівництва “соціалістичному вибору” («соціалізм з китайською специфікою»). Проблеми внутрішньої політики та демократизації Китаю. Зовнішня політика КНР у 80-х – 90-х рр., врегулювання відносин з СРСР і США. Нормалізація відносин із країнами

Південно-Східної Азії (АСЕАН), розширення зв'язків із Республікою Корея та Японією. Китайсько-українське співробітництво та його перспективи.

Економічні досягнення і потенціал Китаю на початку XXI ст. Внутрішньо- та зовнішньополітичний курс Голів КНР Ху Цзіньтао (2003 – 2013 рр.) та Сі Цзіньпіна (з 2013 р.). Історичні рішення XIX з'їзду КПК (жовтень 2017 р.).

Місце КНР в АТЕС, ШОС, БРІКС та ін. регіональних організаціях. Проблеми економічного зростання (КНР – перша економіка світу) і політичної свободи. Континентальний Китай і глобальні проблеми сучасності.

Тема 2.3. Індія у 1945 р. – 10-х рр. XXI ст. (лекція, семінарське заняття, самостійна робота)

Політичне і соціально-економічне становище Індії після Другої світової війни. Піднесення національно-визвольного руху. Політика лейбористського уряду Великої Британії в індійському питанні 1945 – 1947 рр. „План Маунбеттена“ і утворення двох домініонів – Індійського Союзу і Пакистану (15 серпня 1947 р.). „Кашмірське питання“ та загострення відносин між Індією та Пакистаном. Індो-пакистанська війна 1948 – 1949 рр.

Проблеми економічного розвитку Індії після отримання незалежності. Розстановка політичних сил у країні, роль ІНК. Діяльність Тимчасового уряду Дж. Неру. Конституція 1950 р. і проголошення Індії республікою. Реформи Неру (1950 – 1964 рр.): конгресистський “соціалізм” та концепція змішаної економіки. Аграрна реформа. Розвиток державного сектору в промисловості. “Курс Неру” у зовнішній політиці. Індо-пакистанський конфлікт 1965 р. і Ташкентська декларація. Індо-китайські та індо-радянські відносини в 60-х рр. XX ст. Індо-пакистанська війна 1971 р. і утворення Ісламської Республіки Бангладеш.

Внутрішнє та міжнародне становище Індії в 60-х – на початку 70-х рр. XX ст. Стиль і методи керівництва І. Ганді (1966 – 1977 рр.), реформи її уряду. Розмежування сил в ІНК. Розкол партії. Посилення діяльності опозиції. Погіршення економічного становища, політична криза в першій половині 70-х рр. Надзвичайний стан 1975 р. і його наслідки для соціально-політичного розвитку країни.

Вибори 1977 р. і прихід до влади блоку Джаната парті (1977 – 1979 рр.). Спроби втілення в життя буржуазно-консервативної моделі розвитку. Розкол ІНК. Утворення ІНК (І).

Парламентські вибори 1980 р., повернення до влади ІНК (І). Діяльність кабінетів І. Ганді (1980 – 1984 рр.) та Р. Ганді (1984 – 1989 рр.). Проблеми сепаратизму та екстремізму в індійському суспільстві.

Індія в 90-х рр. XX ст. – 10-х рр. XXI ст. Економічні реформи конгресистських урядів Н. Рао і К. Гуджрала (1991 – 1998 рр.), пов'язані з активним переходом індійської економіки до ринкових механізмів управління. Прихід до влади опозиційної до ІНК Бхаратія Джаната парті (БДП) (1998 р.). Політика урядів А.Б. Ваджаї (1998 – 2004 рр.). Комуналізм БДП та його наслідки.

Ідейно-політична еволюція ІНК наприкінці XX – на початку XXI ст., його програма соціально-економічних перетворень (лібералізація економіки, інтеграція Індії в глобальну систему економічних відносин). Перемога ІНК на парламентських виборах 2004 р. Діяльність урядів М. Сінгха (2004 – 2014 рр.) – ІНК та Н. Моді (з 2014 р.) – БДП. Проблеми соціальної стабільності та національної єдності країни на сучасному етапі.

Республіка Індія в сучасній світовій економіці і системі міжнародних відносин. БРІКС та економічний потенціал Індії.

Тема 2.4. Країни Південно-Східної Азії (В'єтнам, Лаос, Камбоджа, Філіппіни) в 1945 р. – 10-х рр. ХХІ ст. (самостійна робота)

В'єтнам. Серпнева революція 1945 р. і утворення Демократичної Республіки В'єтнам (ДРВ). Франко-в'єтнамські переговори і угоди. Агресія Франції проти ДРВ (1946 – 1954 рр.). Хо Ши Мін. Боротьба в'єтнамського народу проти колонізаторів. Розкол В'єтнаму і втручання США. Соціально-економічні перетворення в ДРВ у 50 – 60-х рр. Боротьба з американською агресією в Північному В'єтнамі 1964 – 1975 рр. В'єтнамсько-радянські відносини. Утворення Соціалістичної Республіки В'єтнам (СРВ) у 1976 р. Економічні реформи 80 – 90-х рр. ХХ ст. у В'єтнамі та їхні результати. Сучасний В'єтнам і проблеми глобалізації.

Лаос. Боротьба лаоського народу проти французьких колонізаторів (1945 – 1975 рр.). Громадянська війна і втручання США. Проголошення Лаоської Народно-Демократичної Республіки. Соціалістичні експерименти у внутрішній політиці ЛНДР до 90-х рр. ХХ ст. Перехід до ринкової економіки на межі ХХ – ХХІ ст.

Камбоджа. Деколонізація Камбоджі та перші кроки на шляху незалежності. Внутрішня і зовнішня політика в 60 – 70-х рр. ХХ ст. Переворот генерала Лон Нола і позиція США. Партизанська боротьба і режим “червоних кхмерів” (1975 – 1979 рр.). Пол Пот. Кампучійсько-в'єтнамський конфлікт. Роль ООН і країн Південно-Східної Азії у розв'язанні кампучійського вузла. Реставрація монархії у 1993 р. Король Нородом Сіанук та його політика (1993 – 2004 рр.). Королівство Камбоджа на сучасному етапі. Нородом Сіамоні (з 2004 р.)

Тема 2.5. Індонезія у 1945 р. – 10-х рр. ХХІ ст. (лекція, самостійна робота)

Вигнання японських окупантів і проголошення Республіки Індонезія у серпні 1945 р. Англо-голландська інтервенція 1946 – 1949 рр. А. Сукарно та його теорія “індонезійського соціалізму”. Періодизація політичного розвитку країни: період “парламентської демократії” (1950 – 1957 рр.) і “керованої демократії” (1957 – 1965 рр.). Комуністична партія Індонезії. Заколот “30 вересня” 1965 р. Придушення заколоту, прихід до влади генерала Сухарто. Теорія “нового порядку”. Мархаенізм і “панча сила” – національна ідеологія держави. Економічний розвиток Індонезії в 70 – 80-х рр., причини “економічного дива”. Регіональна організація АСЕАН і роль в ній Індонезії.

Політична криза 1998 р., відставка М. Сухарто. Спроби проведення демократичних реформ наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Президент М. Сукарнопутрі (2001 – 2004 рр.). Посилення позицій ісламських фундаменталістів і боротьба з ними владних структур. Вирішення проблеми Східного Тімору (2002 р.). Політичний курс президентів С.Б. Юдхойоно (2004 – 2014 рр.) – Демократична партія; Д. Відодо (з 2014 р.) – Демократична партія боротьби Індонезії. Стосунки Індонезії з “новими індустріальними країнами”, її роль у процесах глобалізації та регіональної інтеграції. Перспективи розвитку в ХХІ ст.

Тема 2.6. Туреччина в 1945 р. – 10-х рр. ХХІ ст. (лекція, семінарське заняття, самостійна робота)

Турецька Республіка у перші післявоєнні роки (1945 – 1950 рр.). Внутрішня і зовнішня політика правлячої Народно-республіканської партії. „План Маршалла“,

„доктрина Трумена“, вступ до НАТО як прояви проамериканської політики урядів Туреччини.

Демократична партія при владі (1950 – 1960 рр.), економічна і внутрішньополітична криза в турецькому суспільстві в 1958 – 1960 рр.

Військовий переворот 1960 р. Туреччина в період Другої республіки (1960 – 1980 рр.). Конституція 1961 р. Складність і суперечливість економічного і політичного розвитку в 60-х – 70-х рр. XX ст.

Туреччина в роки авторитарного військового режиму (1980 – 1983 рр.) та “обмеженої демократії” (1983 – 1989 рр.). Військовий переворот 1980 р. Конституція 1982 р. Політика уряду С. Деміреля. Економічна стратегія Т. Озала. Курс на європейську інтеграцію.

Турецька Республіка на межі XX – XXI ст. Політика кабінетів С. Деміреля і Т. Чиллер (Партія правильного шляху). Посилення позицій ісламістів. Успіх проісламської Партії благоденства на чолі з Н. Ербаканом.

Економічна стратегія і зовнішньополітичні орієнтири Туреччини наприкінці 90-х рр. XX – на початку XXI ст. Діяльність урядів Бюлента Еджевіта (1999 – 2002 рр.), Абдулли Гюля (2002 – 2003 рр.), Реджепа Тайіпа Ердогана (2003 – 2014 рр.), Ахмета Давутоглу (2014 – 2016 рр.), Біналі Йилдирима (з 2016 р.).

Політичний курс президента А. Гюля (2007 – 2014 рр.). Президентські вибори 10 серпня 2014 р. Політичний курс президента Реджепа Тайіпа Ердогана (з 2014 р.) („Партія справедливості і розвитку“). Доля ісламу та ісламізму в Туреччині на сучасному етапі.

Спроба державного перевороту в Турецькій республіці 15-16 липня 2016 р., її наслідки (репресії режиму Р.Т. Ердогана, посилення президентської влади, жорсткий антизахідний курс держави).

Позиція Туреччини в сирійському конфлікті. „Курдська проблема“ на сучасному етапі.

Тема 2.7. Іран в 1945 р. – 10-х рр. XXI ст. (лекція, семінарське заняття, самостійна робота)

Соціально-економічне і політичне становище країни наприкінці Другої світової війни. Діяльність урядів А. Кавама-ес-Салтане (1946 – 1947 рр.) і М. Мосаддика (1950 – 1953 рр.). Військовий переворот генерала Захеді. Політична криза.

Економічний і соціально-політичний розвиток Ірану в 60-х – першій половині 70-х рр. XX ст. “Біла революція”: її сутність і наслідки.

Загострення внутрішніх протиріч у країні. Криза шахського режиму. Народні виступи восени 1978 р. Причини, характер, основні етапи ісламської революції 1978 – 1979 рр. Роль в її подіях шіїтського духівництва. Аятолла Р.М. Хомейні. Проголошення Ісламської Республіки Іран (ІРІ). Конституція 1979 р. Внутрішня і зовнішня політика ІРІ. Ірано-іракська війна 1980 – 1988 рр.: причини, хід і наслідки.

Курс на часткову “дехомейнізацію” після 1989 р. Боротьба ортодоксів і реформаторів в Ірані у 90-х рр. XX ст. – на початку XXI ст. Внутрішній розвиток і зовнішня політика держави за президентства М. Ахмадінежада (2005 – 2013 рр.). Президентські вибори 3 серпня 2013 р. Внутрішньо- та зовнішньополітичний курс Хасана Роухані. Доля „ядерної програми“ Ірану. Зняття частини міжнародних санкцій і перспективи економічного розвитку Ірану в 10-х рр. XXI ст.

Основні проблеми сучасного Ірану. Позиція в сирійському конфлікті. „Курдське питання“ на сучасному етапі.

Тема 2.8. Афганістан в 1945 р. – 10-х рр. ХХІ ст. (лекція, семінарське заняття, самостійна робота)

Загальна характеристика економічного і політичного розвитку Афганістану після Другої світової війни. Повалення монархії в 1973 р. і проголошення Афганістану республікою. Політика уряду М. Дауда (1973 – 1978 рр.).

Квітневі події 1978 р., їх сутність і наслідки. Створення Демократичної республіки Афганістан (ДРА). Фракційна боротьба в Народно-демократичній партії Афганістану (НДПА). Диктатура Х. Аміна. Введення радянських військ до Афганістану та ескалація внутрішніх протиріч.

Загострення ситуації в регіоні. Політика кабінету М. Наджибулли. Радянська та американська позиції в “афганському питанні” до початку 90-х рр. ХХ ст. Радянсько-американська угода про припинення допомоги афганському урядові та опозиції. Усунення від влади президента М. Наджибулли в квітні 1992 р. Прихід до влади моджахедів.

Проголошення Ісламської республіки Афганістан (1992 – 1996 рр.). Продовження громадянської війни. Рух “Талібан”: його характер і сутність. Встановлення контролю талібів над більшістю територій Афганістану.

Ісламський емірат Афганістан (1996 – 2001 рр.). Теократичний характер режиму талібів. Ісламський фундаменталізм у дії. Економічний занепад країни. Міжнародне становище. Антитерористична воєнна операція США проти талібів 2001 р. Повалення уряду талібів.

Афганістан на початку ХХІ ст. Політичний курс президента Хаміда Карзая (2002 – 2014 рр.). Роль міжнародних сил підтримання безпеки. Президентські вибори 5 квітня (1-й тур) і 14 червня 2014 р. (2-й тур) та їх спірний результат. Ашраф Гані Ахмадзай (з 2014 р.) і його внутрішньо- та зовнішньополітичний курс. Проблема ісламського радикалізму та боротьба з ним на сучасному етапі.

Тема 2.9. Арабські країни Близького Сходу в 1945 р. – 10-х рр. ХХІ ст. „Палестинська проблема“ (лекція, семінарське заняття, самостійна робота)

„Близькосхідна проблема“. Сутність і витоки „палестинської проблеми“. Рішення Асамблеї ООН 1947 р. Утворення держави Ізраїль (1948 р.). Арабо-ізраїльські війни як спроби розв’язання палестинської проблеми збройним шляхом. Організація визволення Палестини. Ясир Арафат. Палестинська інтифада – мирне повстання арабів на окупованих Ізраїлем землях. Загострення арабо-ізраїльського конфлікту після смерті Я. Арафата (2004 р.). Обрання нового Президента Палестинської автономії Махмуда Аббаса (січень 2005 р.). Загострення ситуації в Палестинській автономії внаслідок перемоги на парламентських виборах 2006 р. радикального угруповання ХАМАС.

Вплив подій «арабських революцій» 2010 – 2011 рр. на протікання арабо-ізраїльського конфлікту. Періодичні загострення близькосхідної проблеми. Боротьба з ісламізмом.

Ірак після Другої світової війни. Посилення позицій Великої Британії та США в Іраці. Політичний устрій і економіка країни. Багдадський пакт. Криза в країні на середину 50-х рр. і революція 1958 р. Абдель-Керим Касем. Нестабільність в 60-х рр. ХХ ст. і прихід до влади Партії арабського соціалістичного відродження (ПАСВ). Економічні й соціально-політичні перетворення в країні. «Курдська проблема».

Прихід до влади Саддама Хусейна ат-Такриті (1979 – 2003 рр.). Становлення тоталітарного режиму з монополією баасистської партії на владу і тотальною ідеологізацією суспільного життя. Продовження політики “некапіталістичного розвитку”. Зовнішня політика Іраку. Ірано-іракська війна: причини, хід, наслідки. Агресія Іраку проти Кувейту (серпень 1990 р.). Операція багатонаціональних сил “Буря в пустелі” (січень 1991 р.). Воєнна кампанія американсько-британської коаліції проти Іраку 2003 р.

Ірак в період американської окупації (з весни 2003 р.). Тимчасова Конституція (березень 2004 р.). Сучасний суспільно-політичний та економічний розвиток Іраку. Вплив „арабських революцій“ 2010 – 2011 рр. на Ірак.

Ісламістське угруповання „Ісламська Держава Іраку і Леванту“ та ідея створення халіфату. Захоплення ІДІЛ влади в північних провінціях Іраку (літо 2014 р.). Інтернаціоналізація конфлікту на сучасному етапі та реакція світової спільноти.

Перспективи вирішення „курдського питання“ на сучасному етапі. Курдський автономний район (КАР) і проблема Кіркука. Референдум про створення Незалежного Курдистану (вересень 2017 р.). Масуд Барзані.

Ліван після Другої світової війни. Ліван у другій половині 1940-х рр. Провал «доктрини Ейзенхауера» в Лівані. Ліван у 1968 – 1984 рр. Сучасний соціально-економічний і політичний розвиток сучасного Лівану.

Сирія після Другої світової війни. Політична криза в Сирії в 1940-х – 1950-х рр. Утворення Об’єднаної Арабської Республіки (ОАР) (1958 – 1961 р.), причини її розпаду. Зміна курсу розвитку в 60-х рр. XX ст. Прихід до влади Партії арабського соціалістичного відродження (ПАСВ). Політичний курс президентів Хафеза Асада (1970 – 2000 рр.) та Башара Асада (з 2000 р.).

Вплив близькосхідних „арабських революцій“ 2010 – 2011 рр. на Сирію та їхній резонанс у країні. Збройні виступи опозиції (з березня 2011 р.) з метою зміни політичної влади. Затяжна громадянська війна в Сирії: оцінки та прогнозування розвитку подій. Фактор Ісламської Держави Іраку і Леванту та загострення ситуації в САР. Роль зовнішнього фактору в ескалації протистояння між урядовими силами Б. Асада та ісламістами („Ісламська Держава“, „Джебхат ан-Нусра“ та ін.). Проблема біженців із країн Близького Сходу.

Тема 2.10. Арабські країни Північної Африки в 1945 р. – 10-х рр. XXI ст. (Єгипет, Лівія, Алжир) (лекція, самостійна робота)

Єгипет у 1945 – 2017 рр. Піднесення національно-визвольної боротьби після Другої світової війни. Липнева революція 1952 р. Г.А. Насер. Реформи Г.А. Насера. “Арабський соціалізм” та його сутність. Англо-франко-ізраїльська агресія 1956 р. та її провал. Утворення Об’єднаної Арабської Республіки (ОАР). “Шестиденна війна” 1967 р. з Ізраїлем та поразка Єгипту.

А. Садат і зміна внутрішньо- та зовнішньополітичного курсу країни (1970 – 1981 рр.).

Політичний курс та економічні реформи президента М.Х. Мубарака (1981 – 2011 рр.). Проблеми демократії та громадянського суспільства.

Вплив революційних подій в Тунісі (грудень 2010 р.) на ситуацію в Єгипті. Єгипетська революція 25 січня – 11 лютого 2011 р. Відставка уряду і президента М.Х. Мубарака. Встановлення тимчасової військової диктатури. Перехід влади до Вищої ради Збройних сил. Призупинення дії конституції і розпуск парламенту.

Арешт екс-президента Мубарака (13 квітня 2011 р.), судовий процес над ним. Обрання президентом Єгипту М. Мурсі (організація «Брати мусульмани») (25 червня 2012 р.). Вплив революційних подій в Єгипті на ситуацію на Синайському півострові. Світова реакція на єгипетські події.

Державний переворот 3 липня 2013 р. Скиннення президента М. Мурсі. Переслідування новою владою організації «Брати мусульмани». Президентські вибори 8 червня 2014 р. Політичний курс президента Абдель Фаттаха ас-Сісі.

Лівія у 1945 – 2017 рр. Лівія в період англо-французької окупації (1943 – 1951 рр.). Надання самоврядного статусу Кіренаїці, Триполітанії та Феццану у 1949 – 1950 рр.

Сполучене Королівство Лівія в 1951 – 1969 рр. Конституційна монархія на чолі з Ідрисом ас-Сенусі.

Лівійська Арабська Республіка (1969 – 1977 рр.). Державний переворот 1969 р. Прихід до влади Ради революційного командування на чолі з Муаммаром Каддафі. Авторитарний військовий режим. Будівництво “ісламського соціалізму”. “Третя світова теорія” та “Зелена книга” М. Каддафі.

Соціалістична Народна Лівійська Арабська Джамахірія (з 1977 р.). Будівництво “лівійського національного соціалізму”. Міжнародна ізоляція країни, пошуки шляхів виходу з неї. Кінець ізоляції (початок ХХІ ст.). Основні чинники переходу М. Каддафі до відкритої політики, пошуку компромісу з Заходом.

„Арабська революція“ 2010 – 2011 рр. Криза Лівійської Джамахірії. Початок громадянської війни. Збройне втручання сил НАТО у внутрішні справи Лівії (з березня 2011 р.). Створення опозиційного органу правління – Перехідної Національної ради. Загибель М. Каддафі (20 жовтня 2011 р.) та масові «зачистки» повстанцями м. Сирт. Відновлення законів шаріату. Лівія без М. Каддафі: сценарії розвитку подій. Новий військовий лідер Халіфа Хафтар: перспективи об'єднання країни і боротьба з ісламським фундаменталізмом.

Вплив лівійських подій на міжнародну ситуацію та світову економіку.

Алжир у 1945 – 2017 рр. Піднесення національно-визвольної боротьби після Другої світової війни. Початок збройного повстання проти французьких колонізаторів (1954 р.). Утворення фронту національного визволення. Заколоти алжирських європейців 1958 – 1960 рр. Евіанська угода 1962 р.

Проголошення незалежної Алжирської Народної Демократичної Республіки 1962 р. Президент А. Бен Белла і “соціалістичний шлях” розвитку. Алжир у 1965 – 1986 рр. Військовий переворот 1965 р. Прихід до влади Революційної Ради на чолі з Х. Бумедьєном. Курс на будівництво “ісламського соціалізму”. Ш. Бенджедід. Активізація ісламських фундаменталістів на початку 1980-х рр. Алжир у 1986 – на початку ХХІ ст. Національна хартія 1986 р. Відмова від лозунгів “алжирського соціалізму” і перехід до “ісламського націоналізму”. Перемога ісламських фундаменталістів на парламентських виборах 1991 р. Військовий переворот у лютому 1992 р. Введення режиму надзвичайного стану. Заборона діяльності Ісламського фронту порятунку. Політика “національної згоди”. Курс на демократизацію.

Заворушення в арабському світі наприкінці 2010 – на початку 2011 рр. Причини і сутність „арабських революцій“. Масові виступи в Алжирі (грудень 2010 – лютий 2011 рр.), політизація ісламського фактору (Ісламський фронт порятунку). Заходи президента А.А. Бутефліки, курс на політичні реформи. Відміна надзвичайного стану (24 лютого 2011 р.). Сучасна ситуація в країні.

Тема 2.11. Країни Тропічної та Південної Африки в 1945 р. – 10-х рр. ХХІ ст.
(самостійна робота)

Піднесення національно-визвольної боротьби в післявоєнні роки. Початок розпаду колоніальної системи в Африці. Перші незалежні держави – Гана, Гвінея. 1960 р. – „рік Африки“. Народи і лідери у визвольній боротьбі.

Боротьба за незалежність у 1970 – 1980-ті рр. (Ангола, Мозамбік, Зімбабве, Намібія). Тропічна Африка після деколонізації. Політичні та економічні організації африканських держав. Соціально-економічний розвиток народів Африки після визволення. Політична боротьба з питань політичного розвитку країн. Роль армії. Національні і регіональні конфлікти на континенті. “Холодна війна” та її вплив на держави Африки.

Африканський континент у 10-х рр. ХХІ ст.: соціально-економічна і політична ситуація. Етно-конфесійні конфлікти в регіоні на сучасному етапі. Африка і глобальні проблеми сучасності.

Південно-Африканський Союз (Південно-Африканська республіка). Південно-Африканський Союз у 1945 – 1961 рр. Прихід до влади Національної партії у 1948 р. Політика апартеїду (апартеїду). Африканський національний конгрес (АНК).

Вихід Південно-Африканського Союзу з Британської Співдружності і проголошення країни Південно-Африканською Республікою в 1961 р. Створення “бантустанів”. Масовий протест африканського населення проти політики апартеїду. Роль АНК. Міжнародна ізоляція ПАР.

Піднесення боротьби чорного населення у середині 1980-х рр. Частковий демонтаж режиму апартеїду. Реформи уряду Пітера Бота. Президентство Фредеріка де Клерка. Спроба створення перехідних структур влади і підготовки нової нерасової Конституції. “Протокол про взаєморозуміння”, підписаний Ф. де Клерком і Н. Манделою. Конституція 1993 р. Парламентські вибори 1994 р. Перемога АНК. Економічний і політичний розвиток країни за президентства Н. Мандели (1994 – 1999 рр.). Сутички на етнічній основі. Політичний курс та економічні реформи президентів ПАР Т. Мбекі (1999 – 2008 рр.), К. Мотланте (2008 – 2009 рр.), Д. Зума (з 2009 р.) – АНК.

Місце ПАР у БРІКС та ін. інтеграційних об’єднаннях. Перспективи та проблеми розвитку країни на сучасному етапі.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ ЗА ТЕМАМИ І ВИДАМИ ЗАНЯТЬ)

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3,5 кредитів ЄКТС, 105 годин.

Назви модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		Аудиторні	Лекції	Практичні (семінарські)	Лабораторні	Самостійна робота		Аудиторні	Лекції	Практичні (семінарські)	Лабораторні	Самостійна робота
Модуль 1. Афро-азійський світ у 1918 – 1945 рр.												
Змістовий модуль 1. Основні проблеми курсу. Країни Південно-Східної та Південної Азії в 1918 – 1945 рр.												
Тема 1.1. Основні тенденції розвитку країн Азії та Африки у 1918 – 1945 рр. Японія, Корея в 1918 – 1945 рр.	8	4	2	2		4	8	2	2			6
Тема 1.2. Китай у 1918 – 1945 рр.	8	4	2	2		4	6					6
Тема 1.3. Британська Індія у 1918 – 1945 рр.	6	4	2	2		2	6	2		2		4
Тема 1.4. Країни Індокитайського півострова у складі Французької колоніальної імперії. Країни Азійсько-Тихоокеанського регіону (Індонезія, Філіппіни) у 1918 – 1945 рр.	2					2	4					4
Змістовий модуль 2. Країни Близького та Середнього Сходу, Магрибу, Тропічної та Південної Африки в 1918 – 1945 рр.												
Тема 1.5. Туреччина у 1918 – 1945 рр.	8	4	2	2		4	8	2	2			6
Тема 1.6. Іран, Афганістан у 1918 – 1945 рр.	4	2	2			2	4					4
Тема 1.7. Країни Близького Сходу (Ліван, Сирія, Трансйорданія,	4	2	2			2	4					4

<i>Палестина) у 1918 – 1945 рр.</i>												
Тема 1.8. <i>Країни Північної Африки (Єгипет, Лівія, Туніс, Алжир). Тропічна та Південна Африка у 1918 – 1945 рр.</i>	4					4	6					6
Разом за модулем 1	45	20	12	8		24	46	6	4	2		40
Модуль 2. Країни Сходу в 1945 р. – 2017 рр.												
Змістовий модуль 3. Схід після Другої світової війни: основні тенденції розвитку. Країни Південно-Східної Азії і Тихоокеанського регіону в 1945 р. – 10-х рр. XXI ст.												
Тема 2.1. <i>Країни Азії та Африки після Другої світової війни: особливості розвитку. Японія і Корея в 1945 р. – 10-х рр. XXI ст.</i>	8	4	2	2		4	8	2	2			6
Тема 2.2. <i>Китай у 1945 р. – 10-х рр. XXI ст.</i>	8	4	2	2		4	8	2		2		6
Тема 2.3. <i>Індія у 1945 р. – 10-х рр. XXI ст.</i>	6	4	2	2		2	4					4
Тема 2.4. <i>Країни Південно-Східної Азії (В'єтнам, Лаос, Камбоджа, Філіппіни) в 1945 р. – 10-х рр. XXI ст.</i>	2					2	4					4
Тема 2.5. <i>Індонезія в 1945 р. – 10-х рр. XXI ст.</i>	4	2	2			2	4					4
Змістовий модуль 4. Ісламський світ у другій половині XX – 10-х рр. XXI ст.												
<i>Тропічна та Південна Африка</i>												
Тема 2.6. <i>Туреччина в 1945 р. – 10-х рр. XXI ст.</i>	6	4	2	2		2	4					4
Тема 2.7. <i>Іран в 1945 р. – 10-х рр. XXI ст.</i>	6	4	2	2		2	6	2		2		4
Тема 2.8. <i>Афганістан в 1945 р. – 10-х рр. XXI ст.</i>	6	4	2	2		2	4					4
Тема 2.9. <i>Арабські країни Близького Сходу в 1945 р. – 10-х рр. XXI ст.</i>	6	4	2	2		2	6	2	2			4

„Палестинська проблема“.												
Тема 2.10. Арабські країни Північної Африки в 1945 р. – 10-х рр. ХХІ ст. (Єгипет, Лівія, Алжир).	4	2	2			2	4					4
Тема 2.11. Країни Тропічної та Південної Африки в 1945 р. – 10-х рр. ХХІ ст.	4					4	6					6
Разом за модулем 2	60	32	18	14		28	58	8	4	4		50
Усього годин	105	52	30	22		52	105	14	8	6		90

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА З КУРСУ

Базова література

1. Адес Г. Египет. История страны / Гарри Адес; [пер. О. Чумичевой]. – М.: Эксмо; – СПб.: Мидгард, 2008. – 544 с.
2. Алиев С.М. История Ирана. XX век / Салех Мамедоглы Алиев. – М.: Ин-т востоковедения РАН: Крафт+, 2004. – 648 с.
3. Африка в новое и новейшее время: [Сб. статей] / Под ред. Г.С. Киселева. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1976. – 214 с.
4. Африка. История. Историография: [Сб. статей] / Под ред. Н.А. Кочнева, С.Г. Карпюк. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1980. – 240 с.
5. Бакланова Г. Ближний восток на рубеже ХХІ века: к созданию системы региональной безопасности / Г. Бакланова. – М.: Ладомир, 2000. – 356 с.
6. Балог Г. Історія і культура ісламу: [Курс лекцій] / Балог Габор; під ред. Ф.Ю. Алваша. – К.: Фенікс, 2012. – 448 с.
7. Бартницкий А. История Эфиопии / А. Бартницкий, И. Мантель-Нечко; [пер. с польск. К.В. Большаковой, Н.М. Рукиной, М.Н. Черных]. – М.: Прогресс, 1976. – 592 с.
8. Белокреницкий В.Я. Восток в мирополитических процессах. Азия и Африка в истории международных отношений и современной мировой политике / В.Я. Белокреницкий. – М.: Институт востоковедения РАН, 2010. – 320 с.
9. Белокреницкий В.Я. История Пакистана. XX век / В.Я. Белокреницкий, В.Н. Москаленко. – М.: ИВ РАН, Крафт+, 2008. – 576 с.
10. Бжезинский З. Великая шахматная доска / З. Бжезинский. – М.: Вече, 2002. – 276 с.
11. Бжезинский З. Выбор. Мировое господство или глобальное лидерство / З. Бжезинский. – М.: Питер, 2005. – 478 с.
12. Бузов В.И. Новейшая история стран Азии и Африки (1945 – 2004): [Учеб. пособ.] / В.И. Бузов. – Ростов н/Д: Феникс, 2005. – 574 с.
13. Бюттнер Т. История Африки с древнейших времен / Т. Бюттнер; [пер. с нем.]. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1981. – 253 с.
14. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: социология ХХІ в. / И. Валлерстайн – М.: Ладомир, 2003. – 270 с.
15. Васильев А.М. История Саудовской Аравии (1745 – конец XX в.). – 2-е изд., расшир. и доп. / А.М. Васильев. – М.: Классика плюс, 1999. – 672 с.
16. Васильев Л.С. История Востока: В 2-х т.: [Учеб. по спец. «История»] / Л.С. Васильев. – 3-е изд., доп. – Т. 1. – М.: Высшая школа, 2003. – 512 с.

17. Васильев Л.С. История Востока: В 2-х т.: [Учеб. по спец. «История»] / Л.С. Васильев. – 3-е изд., доп. Т.2 – М.: Высшая школа, 2005. – 575 с.
18. Васильев Л.С. История религий Востока: [Учеб. пособ. для вузов.] / Л.С. Васильев. – 4-е изд. – М.: ИТД «Гранд», 1998. – 349 с.
19. Винокуров Ю.Н. История Заира в новое и новейшее время / Ю.Н. Винокуров, А.С. Орлова, В.А. Субботин. – М.: Наука, 1982. – 304 с.
20. Восток – Запад: Региональные подсистемы и региональные проблемы международных отношений: [Учеб. пособ.] / Под ред. А.Д. Воскресенского. – М.: МГИМО; РОССПЭН, 2002.
21. Гасратян М.А. Очерки истории Турции / М.А. Гасратян, С.Ф. Орешкова, Ю.А. Петросян. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1983. – 296 с.
22. Говоров Ю.Л. История стран Азии и Африки в новейшее время: Основы лекционного курса [Учеб. пособ.] / Ю.Л. Говоров. – Кемерово: Кузбассвузиздат, 1997. – 247 с.
23. Головченко В.І. Нова історія Азії та Африки: колоніальний Схід (кінець ХІХ – друга третина ХХ ст.): [Навч. посіб.] / В.І. Головченко, В.А. Рубель. – К.: Либідь, 2010. – 520 с.
24. Гренвил Дж. История XX века. Люди, события, факты: [пер. с англ. О. Суворова] / Дж. Гренвил. – М.: Аквариум, 1999. – 896 с.
25. Егорин А.З. История Ливии. XX век / А.З. Егорин. – М.: ИВ РАН, 1999. – 563 с.
26. Ерасов Б.С. Культура, религия и цивилизация на Востоке (очерки общей теории) / Б.С. Ерасов. – М.: Наука, 1990. – 349 с.
27. Еремеев Д.Е. Ислам. Образ жизни и стиль мышления / Д.Е. Еремеев. – М.: Наука, 1990. – 375 с.
28. Жданов Н.В. Ислам на пороге ХХІ века / Н.В. Жданов, А.А. Игнатенко. – М.: Политиздат, 1983. – 436 с.
29. Жданов Н.В. Исламская концепция миропорядка / Н.В. Жданов. – М.: Международные отношения, 2003. – 568 с.
30. Жуков Е.М. Теоретические проблемы всемирно-исторического процесса / Е.М. Жуков, М.А. Барг, Е.Б. Черняк, В.И. Павлов. – М.: Наука, 1979. – 328 с.
31. Зарубежные страны в 1998 – 2003 гг.: История, экономика, политика. – Вып. 1: 1998 – 2003 гг. / сост. Я.М. Бердичевский. – Запорожье: Премьер, 2003. – 624 с.
32. Зарубежный Восток: вопросы экономической истории / отв. ред. А.М. Петров. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1986. – 129 с.
33. Зеленев Е.И. Мусульманский Египет: [Учеб. пособ.] / Е.И. Зеленев. – СПб. Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2007. – 340 с.
34. Ислам: религия, общество, государство: [Сб. статей] / отв. ред. П.А. Грязневич и С.М. Прозоров. – М.: Наука, 1984. – 222 с.
35. Историческая динамика расовой и этнической дифференциации населения Азии. – М.: Наука, 1987. – 245 с.
36. История Афганистана с древнейших времен и до наших дней / М.Р. Арунова, И.В. Ганковский, В.Г. Коргун, В.А. Ромодин / Отв. ред. Ю. В. Ганковский. – М.: Мысль, 1982. – 368 с.
37. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков, Л.Б. Алаев, В.Я. Белокреницкий и др.]. – Т.5: Восток в новейшее время: 1914 – 1945 гг. – М.: Вост. лит., 2006. – 717 с.
38. История Востока: В 6 т. [редкол. Р.Б. Рыбаков и др.]. – Т.6: Восток в новейший период: 1945 – 2000 гг. / отв. ред. В.Я. Белокреницкий, В.В. Наумкин. – М.: Вост. лит., 2008. – 1095 с.
39. История Вьетнама / отв. ред. С.А. Мхитарян; [пер. с вьет.] – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1983. – 303 с.
40. История Вьетнама: [Учеб. для вузов по спец. «История»]: В 2-х ч. / Ин-т стран Азии и Африки при МГУ, Ин-т практ. востоковедения. – М.: Изд-во МГУ, 1995.

41. История Ганы в новое и новейшее время / отв. ред. А.А. Громыко. – М.: Наука, 1985. – 304 с.
42. История Замбии в новое и новейшее время / ред. Л.А. Демкина, Ю.В. Луконин. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1990. – 292 с.
43. История Индонезии: [Учебник]: В 2-х ч. / Г.Г. Бандиленко, Е.И. Гневушева, Д.В. Деопик, В.А. Цыганов. – Ч.2. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1992. – 304 с.
44. История Ирана / отв. ред. М.С. Иванов. – М.: Изд-во МГУ, 1977. – 488 с.
45. История Китая с древнейших времен и до наших дней / Под ред. Л.В. Симоновской и М.Ф. Юрьева. – М.: Восточная литература, 1974. – 535 с.
46. История Китая: [Учеб.] / Под ред. А.В. Меликсетова. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Изд-во МГУ, Изд-во «Высшая школа», 2002. – 736 с.
47. История Ливии в новое и новейшее время / Под ред. А.М. Васильева. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1992. – 213 с.
48. История международных отношений: В 3-х т. [Учеб.] / под общ. ред. А.В. Торкунова, М.М. Наринского. – Т. III: Ялтинско-Потсдамская система / Ю.А. Дубинин, Б.Ф. Мартынов и др. – М.: Аспект-Пресс, 2012. – 552 с.
49. История Нигерии в новое и новейшее время / И.В. Следзевский, Н.Б. Кочакова, Г.С. Киселев и др. – М.: Наука, 1981. – 357 с.
50. История Тропической и Южной Африки. 1918 – 1988. – М.: Наука, 1989.
51. История Японии: В 2-х т. [Учеб. пособ.] / отв. ред. А.Е. Жуков. – Т. 1: С древнейших времен до 1868 г. / ИВ РАН. – М.: Ин-т востоковедения, 1998. – 659 с.
52. История Японии: В 2-х т. [Учеб. пособ.] / отв. ред. А.Е. Жуков. – Т. 2: 1868 – 1998 гг. / ИВ РАН. – М.: Ин-т востоковедения, 1999. – 703 с.
53. Іваницька О.П. Історія міжнародних відносин (1918 – 1945 роки): [Навч. посібн.] / О.П. Іваницька. – К.: Вид. Дім «Слово», 2011. – 632 с.
54. Киреев Н.Г. История Турции XX век / Н.Г. Киреев. – М.: ИВ РАН, Крафт+, 2007. – 608 с.
55. Киселёв В.И. Палестинская проблема в международных отношениях / В.И. Киселев. – М.: Наука, 1988. – 342 с.
56. Козицький А.М. Новітня історія Азії та Африки: [Посіб. для студ. істор. і гуманітар. фак-тів ун-в] / А.М. Козицький. – Львів: Афіша, 2004. – 430 с.
57. Конфликты на Востоке: этнические и конфессиональные / Под ред. А. Воскресенского. – М.: Аспект Пресс, 2008. – 512 с.
58. Коргун В.Г. История Афганистана. XX век / В.Г. Коргун. – М.: ИВ РАН Крафт+, 2004. – 528 с.
59. Крюгер Р. Китай. История страны / Рейн Крюгер; [пер. Д. Воронина, Ю. Гольдберга; предисл. К. Королева. – М.: Эксмо; СПб.: Мидгард, 2008. – 544 с.
60. Крюгер Р. Полная история Поднебесной; [пер. с англ. Д. Воронина, Ю. Гольдберга]. – М.: Эксмо, 2006. – 442 с.
61. Кузнецов Ю.Д. История Японии: [Учеб. для студ. вузов, обучающихся по спец. «История»] / Ю.Д. Кузнецов, Г.Б. Навлицкая, И.М. Сырицин. – М.: Высшая школа, 1988. – 422 с.
62. Культурное наследие Востока. Проблемы, поиски, суждения / Под ред. Ю.В. Бромлея. – Л.: Наука, 1985. – 384 с.
63. Кучер О.Н. Ислам / О.Н. Кучер, О.П. Семотюк. – Ростов н/Д: Феникс – Харьков: Торсинг, 2004. – 288 с.
64. Ланда Р.Г. История Алжира. XX век / Р.Г. Ланда. – М.: ИВ РАН, 1999. – 308 с.
65. Мак-Клейн Д. Япония. От сегуната Токугавы – в XXI век / Д. Мак-Клейн: [пер. с англ.]. – М.: АСТ: Астрель, 2007. – 895 с.
66. Мельянцева В.А. Восток и Запад во втором тысячелетии: экономика, история и современность / В.А. Мельянцева. – М.: Изд-во МГУ, 1996. – 245 с.

67. Молодяков В.Э. История Японии. XX век / В.Э. Молодяков, Э.В. Молодякова, С.Б. Макарьян. – М.: ИВ РАН; Крафт+, 2007. – 528 с.
68. Никифоров В.Н. Восток и всемирная история / В.Н. Никофоров; АН СССР; Ин-т востоковедения. – 2-е изд. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1977. – 359 с.
69. Новейшая история арабских стран Азии. 1917 – 1985 / под ред. Е.М. Примакова, Е.А. Лебедева. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1988. – 644 с.
70. Новейшая история арабских стран Африки: 1917 – 1987 / под ред. В.В. Наумкина. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1990. – 472 с.
71. Новейшая история Китая 1917 – 1970 гг. / Под ред. Г.В. Астафьева, В.Н. Никифорова, М.И. Сладковского. – М.: Мысль, 1972. – 437 с.
72. Новейшая история Китая: 1917 – 1927 / Сост. А.В. Меликсетов, А.С. Магрузин, К.В. Шевелев и др. – М.: Наука, 1983. – 345 с.
73. Новейшая история стран Азии и Африки, XX век: [Учеб. для студ. высш. учеб. заведений] / Под ред. А.М. Родригеса: В 3 ч. – Ч.1: 1900 – 1945. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 368 с.
74. Новейшая история стран Азии и Африки, XX век: [Учеб. для студ. высш. учеб. заведений] / Под ред. А.М. Родригеса: В 3 ч. – Ч.2: 1945 – 2000. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – 320 с.
75. Новейшая история стран Азии и Африки, XX век: [Учеб. для студ. высш. учеб. заведений] / Под ред. А.М. Родригеса: В 3 ч. – Ч.3: 1945 – 2000. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – 273 с.
76. Павленко Ю.В. Історія світової цивілізації. Соціокультурний розвиток людства: [Навч. посіб.] / Ю.В. Павленко. – К.: Либідь, 1996. – 358 с.
77. Песчаный Д.Г. Очерки новейшей истории стран Востока после Второй мировой войны: 1945 – 1990-е гг. / Д.Г. Песчаный. – Краснодар, 1998. – 257 с.
78. Политическая история государств Азии и Северной Африки, XX век: [Учеб. пособ. для вузов]: В 2-х т. – Т.1. – М.: Высшая школа, 1996. – 435 с.
79. Примаков Е.М. Ближний Восток на сцене и за кулисами: (вторая половина XX – начало XXI в.): конфиденциально / Е.М. Примаков. – М.: ИИК «Российская газета», 2006. – 384 с.
80. Региональные конфликты в контексте глобализации и становления культуры мира: [Сб. науч. материалов] / Ставропольский гос. ун-т; Ин-т социологии РАН, Центр конфликтологии. – Ставрополь: Изд-во СГУ, 2006.
81. Родригес А.М. История стран Азии и Африки в новейшее время в вопросах и ответах: [Учеб. пособ.] / А.М. Родригес. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. – 264 с.
82. Розалиев Ю.Н. Новая и новейшая история стран Азии и Африки: [Учеб. пособ. для вузов по спец. «История»] / Ю.Н. Розалиев. – М.: Высшая школа, 1987. – 351 с.
83. Рыжов К. Все монархи мира. Мусульманский Восток XV – XX вв. / К. Рыжов. – М.: Вече, 2004. – 544 с.
84. Сергеев М.С. История Марокко. XX век / М.С. Сергеев. – М.: ИВ РАН, 2001. – 356 с.
85. Сергійчук І.М. Китай у нові та новітні часи: Практикум: [Навч. посібн.] / І.М. Сергійчук. – Суми: Університетська книга, 2006. – 329 с.
86. Сергійчук І.М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець XX ст.): [Посібн. для студ. вищ. навч. закладів] / І.М. Сергійчук. – Суми: Університетська книга, 2002. – 288 с.
87. Синха Н.К. История Индии / Н.К. Синха, А.Ч. Банерджи; [пер. с англ.]. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1954. – 440 с.
88. Системная история международных отношений: В 4-х т. 1918 – 2000 / под общ. ред. А.Д. Богатурова. – Т. 1: События. 1918–1945. – М.: Московский рабочий, 2000.
89. Системная история международных отношений: В 4-х т. 1918 – 2000 / под общ. ред. А.Д. Богатурова. – Т. 2: Документы 1910–1940-х годов / сост. А.В. Мальгин. – М.: Московский рабочий, 2000. – 243 с.

90. Системная история международных отношений: В 4-х т. 1918 – 2000 / под общ. ред. А.Д. Богатурова. – Т. 3: События. 1945 – 2003. – М.: Московский рабочий, 2003.
91. Системная история международных отношений: В 4-х т. 1918 – 2000 / под общ. ред. А.Д. Богатурова. – Т.4: Документы 1945 – 2003 годов. – М.: Московский рабочий, 2003.
92. Слейтер Р. Нефть. Кто диктует правила миру, сидящему на сырьевой игле? / Роберт Слейтер; [пер. с англ. А. Калинина]. – М.: Коммерсантъ: Эксмо, 2011. – 240 с.
93. Сурдель Д. Цивилизация класического ислама / Д. Сурдель, Ж. Сурдель; [пер. с фр. В. Бабинцева]. – Екатеринбург: У-Фактория, 2006. – 544 с.
94. Таммита-Дегольда С. Индия. История страны / С. Таммита-Дегольда; [пер. с англ. П. Крылова]. – М.: Эксмо; СПб.: Мидгард, 2010. – 352 с.
95. Тойнби А. Дж. Постижение истории / А. Дж. Тойнби; [пер. с англ.]. – М.: Прогресс, 1991. – 736 с.
96. Токарев С.А. Религия в истории народов мира / С.А. Токарев. – М.: Политиздат, 1986. – 576 с.
97. Трошин Ю.А. История стран Азии и Африки в новейшее время (1918 – 2004) / Ю.А. Трошин. – М.: Изд-во «Весь мир», 2004. – 608 с.
98. Тумаков А.И. Новейшая история стран Восточной Азии (1945 – 2000): [Учеб. пособ.] / А.И. Тумаков, А.П. Чижов. – Харьков: «Штрих», 2001. – 180 с.
99. Урсу Д.П. Историография истории Африки: [Учеб. пособ. для вузов по спец. «История»] / Д.П. Урсу. – М.: Высшая школа, 1990. – 302 с.
100. Усов В.Н. История КНР: В 2-х т. Т.1: 1949 – 1965 гг. [Учеб.] / В.Н. Усов. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2006. – 812 с.
101. Усов В.Н. История КНР: В 2-х т. Т.2: 1966 – 2004 гг. [Учеб.] / В.Н. Усов. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2006. – 718 с.
102. Френкель М.Ю. Вторая мировая война. Глобальная стратегия и Африка / М.Ю. Френкель. – М.: Наука, 1995. – 186 с.
103. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / Сэмюэль Хантингтон; пер. с англ. Т. Велимеева, Ю. Новикова. – М.: АСТ, 2005. – 603 с.
104. Цивилизационная структура современного мира: В 3-х т. / под ред. Ю.Н. Пахомова, Ю.В. Павленко. – Т.1: Глобальные трансформации современности. – К.: Наукова думка, 2006. – 465 с.
105. Цыпкин Г.В. История Эфиопии в новое и новейшее время / Г.В. Цыпкин, В.С. Ягья. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1989. – 405 с.
106. Черновецкий В.М. Запад и Восток: столкновение цивилизаций / В.М. Черновецкий. – Ростов н/Д: Феникс, 2007. – 331 с.
107. Шумов С.А. Ирак: история, народ, культура. Документальное историческое исследование / С.А. Шумов, А.Р. Андреев. – М.: Евролинц, 2002. – 232 с.
108. Шумов С.А. История Ближнего Востока. Документальное историческое исследование / С.А. Шумов, А.Р. Андреев. – М.: Евролинц, 2002. – 512 с.
109. Этническая история народов Азии. – М.: Наука, 1972. – 296 с.
110. Этнические и региональные конфликты в Евразии. Кн. 3: Международный опыт разрешения этнических конфликтов / Общ. ред. Б. Коппитерс, Э. Ремакль, А. Зверев. – М.: Весь мир, 1997. – 453 с.
111. Этносы и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие: [Учеб. пособ. для высшей школы] / под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – 576 с.
112. Юрлов Ф.Н. История Индии. XX век / Ф.Н. Юрлов, Е.С. Юрлова. – М.: ИВ РАН, 2010. – 920 с.
113. Ягья В.С. Эфиопия в новейшее время / В.С. Ягья. – М.: Мысль, 1978. – 327 с.

Додаткова література **Японія, Корея 1918 – 1945 рр.**

Джерела

1. Акт о капитуляции Японии от 2 сентября 1945 г. (Извлечение) // Внешняя политика Советского Союза в период Великой Отечественной войны. – Т. 3. – М., 1947. – С. 480-481.
2. «Антикоминтерновский пакт». Соглашение против Коммунистического Интернационала (25 ноября 1936 г., Берлин // Пономарев М.В., Смирнова С.Ю. Новая и новейшая история стран Европы и Америки: В 3-х т. – Т. 3. – М.: Владос, 2000. – С. 188-190.
3. «Голоса моря». Прощальные письма японских камикадзе [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://kamikaze-tokko.narod2.ru/seki.html>.
4. Декларация японского Крестьянского союза и его программные требования (1925 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000129/st028.shtml>
5. Закон о выборах депутатов в нижнюю палату парламента (29 марта 1925 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000129/st028.shtml>
6. Закон об охране общественного порядка «тиан идзихо» (1925 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000129/st028.shtml>
7. Иванов М.И. Япония в годы войны: Записки очевидца / М.И. Иванов. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1978. – 253 с.
8. Катаяма Сэн. Бунт в Осаке. «Рисовые бунты» в Японии (К 15-летию «рисовых бунтов» 1918 г. в Японии) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000129/st028.shtml>
9. Конвенция об основных принципах взаимоотношений между СССР и Японией (20 января 1925 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000129/st028.shtml>
10. Кувахара Я. Камикадзе / Ясуо Кувахара, Гордон Оллред. – М.: Центрполиграф, 2004. – 165 с.
11. Нимиц Ч. Война на море. 1939 – 1945 гг. / Честер Уильям Нимиц, Элмер Белмонт Поттэр. – М.: Русич, 1999. – 247 с.
12. Поддержка Колчака Японией. Письмо контр-адмирала Танака адмиралу Колчаку (июнь 1919 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000129/st028.shtml>
13. Программа Крестьянско-рабочей партии Японии (1 декабря 1925 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000129/st028.shtml>
14. Проект договора, предложенный японской делегацией делегации Дальневосточной Республики на Дайренской конференции (апрель 1922 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000129/st028.shtml>
15. Славинский Б.Н. Пакт о нейтралитете между СССР и Японией. Дипломатическая история, 1941 – 1945 гг. / Б.Н. Славинский. – М.: ТОО «Новина», 1995. – 336 с.
16. Шерман Ф. Война на Тихом океане / Фредерик Шерман. – М.: АСТ, 1999. – 288 с.

Література

1. Бикс Г. Хирохито и создание современной Японии: [пер. с англ. Ю.Г. Кирьяк] / Г. Бикс. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 572 с.
2. Блон Ж. Война в океанах. 1939 – 1945 годы / Ж. Блон; [пер. с франц. И. Алчеева]. – М.: Вече, 2005. – 496 с.
3. Гаджиева Е.А. Страна восходящего солнца: история и культура Японии / Е.А. Гаджиева. – Ростов н/Д : Феникс, 2006. – 249 с.
4. Гоголев К.Н. Индия, Китай, Япония: [Учеб. пособ.] / К.Н. Гоголев. – М.: Айрис-Пресс, 2004. – 319 с.

5. Гольдберг Д.И. Внешняя политика Японии в 1941 – 1945 гг. / Д.И. Гольдберг. – М.: Наука, 1992.
6. Гришелева Л.Д. Формирование японской национальной культуры / Л.Д. Гришелева. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1986. – 286 с.
7. Елисеев Д. История Японии. Между Китаем и Тихим океаном / Даниэль Елисеев; [пер. с фр. М.Ю. Некрасова]. – СПб.: Евразия, 2009. – 318 с.
8. Елисеефф В. Японская цивилизация / В. Елисеефф, Д. Елисеефф. – Екатеринбург: У-Фактория, 2006. – 528 с.
9. Иванов Ю. Камикадзе: пилоты-смертники. Японское самопожертвование во время войны на Тихом океане / Ю. Иванов. – Смоленск: Русич, 2001. – 528 с.
10. Иногути Р. Божественный ветер / Иногути Рикихей, Накадзима Тадаси. – М.: АСТ: Ермак, 2005. – 653 с.
11. История войны на Тихом океане: В 5 т. – Т. 5. – М.: Наука, 1958. – 487 с.
12. История Второй мировой войны 1939 – 1945: В 12-ти т. – Т. XI. Поражение милитаристской Японии. Окончание Второй мировой войны. – М.: Наука, 1980. – 496 с.
13. История и культура Японии: [сборник] / отв. ред. В.М. Алпатов; Ин-т востоковедения РАН (ИВ РАН). – М.: Крафт+, 2001. – 287 с.
14. История Кореи (Новое прочтение) / Под ред. А.В. Торкунова. – М.: МГИМО; РОССПЭН, 2003. – 430 с.
15. История Кореи (с древнейших времен до наших дней): В 2-х т. / ред. Б.Г. Гафуров и др. – Т.1. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1974. – 471 с.
16. История Японии: В 2-х т. [Учеб. пособ.] / отв. ред. А.Е. Жуков. – Т. 2: 1868–1998 гг. / ИВ РАН. – М.: Ин-т востоковедения, 1999. – 703 с.
17. Изнага Сабуро. История японской культуры: [пер. с япон. В.А. Кривцова, коммент. П.И. Смирнова]. – М.: Прогресс, 1972. – 228 с.
18. Калашников Н.И. Тайвань и Корея под властью Японии: особенности и результаты колониальной политики / Н.И. Калашников // Восток. – 1999. – № 6. – С. 16-30.
19. Кошкин А.А. Дипломатическая прелюдия войны на Тихом океане / А.А. Кошкин // Вопросы истории. – 2002. – № 4. – С. 27-43.
20. Крупянко М.И. Японский национализм (идеология и политика) / М.И. Крупянко, Л.Г. Арешидзе. – М.: Международные отношения, 2012. – 408 с.
21. Кузнецов Ю.Д. История Японии: [Учеб. для студ. вузов, обучающихся по спец. «История»] / Ю.Д. Кузнецов, Г.Б. Навлицкая, И.М. Сырицин. – М.: Высшая школа, 1988. – 422 с.
22. Курбанов С.О. История Кореи: с древности до начала XXI в. / С.О. Курбанов. – СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2009. – 680 с.
23. Курбанов С.О. Курс лекций по истории Кореи: с древности до конца XX в. / С.О. Курбанов. – СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2002. – 626 с.
24. Кутаков Л.Н. Очерки новейшей истории Японии: 1918 – 1963 / Л.Н. Кутаков. – М.: Просвещение, 1965. – 280 с.
25. Ли Ги Бэк. История Кореи: новая трактовка / Ли Ги Бэк: [пер. с корей.]. – М.: ООО «ТИД «Русское слово – РС», 2000. – 464 с.
26. Ловрет Дж. Ф. Секреты японской стратегии / Дж. Фредерик Ловрет. – Екатеринбург: У-Фактория, 2006. – 342 с.
27. Мак-Клейн Д. Япония. От сегуната Токугавы – в XXI век / Д. Мак-Клейн: [пер. с англ.]. – М.: АСТ: Астрель, 2007. – 895 с.
28. Молодяков В.Э. История Японии. XX век / В.Э. Молодяков, Э.В. Молодякова, С.Б. Макарьян. – М.: ИВ РАН; Крафт+, 2007. – 528 с.
29. Национальная религия японцев. Синто / ред. Э.В. Молодякова; [пер. с англ. А.Л. Гарибова]. – Москва: Крафт+, 2008. – 216 с.
30. Очерки новейшей истории Японии / Е.М. Жуков, А.Л. Гальперин, А.В. Варшавский, П.П. Топеха. – М.: Изд-во АН СССР, 1957. – 350 с.

31. Савин А.С. Японский милитаризм в период Второй мировой войны / А.С. Савин. – М.: Воениздат, 1979. – 256 с.
32. Сигрейв Ст. Династия Ямато / Стивен Сигрейв. – М.: АСТ; Люкс, 2005. – 355 с.
33. Сила-Новицкая Т.Г. Культ императора в Японии: мифы, история, доктрины, политика / Т.Г. Сила-Новицкая. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1990. – 208 с.
34. Спесивов А.Б. Религия синто и войны / А.Б. Спесивов. – Л.: Лениздат, 1987. – 216 с.
35. Тихонов В.М. История Кореи: В 2-х т. / В.М. Тихонов, Кан Мангиль. – М.: Наталис, 2011.
36. Тягай Г.Д. Формирование идеологии национально-освободительного движения в Корее / Г.Д. Тягай. – М.: Наука, 1983. – 248 с.
37. Хаттори Т. Япония в войне (1941 – 1945) / Такусиро Хаттори. – М.: Полигон, 2000. – 880 с.
38. Чжун Сук Бэ. Лекции по истории Кореи / Чжун Сук Бэ, Ю.В. Ванин и др. – М.: Экслибрис-пресс, 1997. – 96 с.
39. Эйдуз Х.Т. История Японии с древнейших времен до наших дней. Краткий очерк / Х.Т. Эйдуз. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1968. – 223 с.
40. Японский милитаризм (военно-историческое исследование) / Под ред. Е.М. Жукова. – М.: Наука, 1972. – 349 с.

Китай 1918 – 1945 гг.

Джерела

1. Атаман Семенов. О себе (Воспоминания, мысли и выводы). 1904 – 1921 / Атаман Семенов. – М.: АСТ: Гея итэрум, 1999. – 320 с.
2. Браун О. Китайские записки, 1932 – 1939; [пер. с нем.] / О. Браун. – М.: Политиздат, 1974. – 370 с.
3. Далин С.А. Китайские мемуары (1921 – 1927) / С.А. Далин / ред. Л.П. Делюсин; АН СССР, Ин-т востоковедения. – 2-е изд. – М.: Наука, 1975.
4. Движение 4 мая 1919 г. в Китае. Документы и материалы / Акад. наук СССР, Ин-т востоковедения; отв. ред. Л.П. Делюсин. – М.: Наука, 1969. – 304 с.
5. Декларація II з'їзду Комуністичної партії Китаю (липень 1922 р.). Декларація III з'їзду Комуністичної партії Китаю (червень 1923 р.) // Сергійчук І.М. Китай у нові та новітні часи: Практикум: [Навч. посібн.] / І.М. Сергійчук. – Суми: Університетська книга, 2006. – С. 190-194.
6. История экономического развития Китая (1840–1948). Сб. статистических материалов. – М.: Политиздат, 1958. – 378 с.
7. Из Вашингтонского договора про Китай 6 лютого 1922 р. (Витяг) // Сергійчук І.М. Китай у нові та новітні часи: Практикум: [Навч. посібн.] / І.М. Сергійчук. – Суми: Університетська книга, 2006. – С. 189-190.
8. Капица М.С. На разных параллелях. Записки дипломата / М.С. Капица. – М.: Книга и бизнес, 1996. – 479 с.
9. Маніфест I Конгресу Гоміньдану (січень 1924 р.) (Витяг) // Сергійчук І.М. Китай у нові та новітні часи: Практикум: [Навч. посібн.] / І.М. Сергійчук. – Суми: Університетська книга, 2006. – С. 194-196.
10. Пу И. Первая половина моей жизни. Воспоминания Пу И – последнего императора Китая; [пер. с кит. И.Л. Макаровой, Н.А. Спешнева, Цзян Ши-Луна]. – М.: Вагриус, 2006. – 286 с.
11. Рабочее движение в Китае: Нанкинский гоминьдан и рабочий вопрос (1927–1932): Документы и материалы. – М.: Наука, 1982. – 280 с.
12. Советско-китайские отношения. 1917 – 1957 гг.: [сб. документов]. – М.: Изд-во вост. литературы, 1959. – 468 с.

13. Сунь Ятсен. Загальна програма будівництва держави (12 квітня 1924 р.) (Витяг) // Сергійчук І.М. Китай у нові та новітні часи: Практикум: [Навч. посібн.] / І.М. Сергійчук. – Суми: Університетська книга, 2006. – С. 197-199.
14. Сунь Ятсен. Избранные произведения. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1985. – С. 5-44; 285-756.
15. Сунь Ятсен. Конституция пяти властей (1924) // Сунь Ятсен. Избранные произведения. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1985. – С. 641-650.
16. Тихвинский С.Л. Китай в моей жизни (30 – 90-е гг.) / С.Л. Тихвинский. – М.: Наука, 1992. – 158 с.
17. Хрестоматия по новейшей истории: В 3-х т. – Т.1: 1917 – 1939. Документы и материалы. – М.: Наука, 1960. – С. 592-623; 629-679.
18. Хэ Сяннин. Воспоминания о Сунь Ятсене: [пер. с кит. Ю.М. Гарушянца, вступ. статья М.Ф. Юрьева] / Хэ Сяннин. – М.: Прогресс, 1966. – 215 с.
19. Черепанов А.И. Записки военного советника в Китае / А.И. Черепанов. – 2-е изд. – М.: Наука, 1976. – 288 с.

Література

1. Березный Л.А. «Нанкинское десятилетие» гоминьдановского режима в оценке современной американской историографии / Л.А. Березный // Историография и источниковедение стран Азии и Африки. Вып. 8. – Л., 1985. – С. 30-59.
2. Васильев Л.С. Культы, религии, традиции в Китае / Л.С. Васильев; Рос. акад. наук; Ин-т востоковедения. – М.: Изд. фирма «Вост. литература», 2001. – 340 с.
3. Воронцов В.Б. Чан Кайши. Судьба китайского Бонапарта / В.Б. Воронцов. – М.: Политиздат, 1989. – 336 с.
4. Воскресенский А.Д. Россия и Китай: теория и история межгосударственных отношений / А.Д. Воскресенский. – М.: ООО «Издательский центр научных и учебных программ», 1999. – 412 с.
5. Глунин В.И. Национальная революция 1925 – 1927 гг. // Новейшая история Китая 1917–1970 гг. / Под ред. Г.В. Астафьева, В.Н. Никифорова, М.И. Сладковского. – М.: Мысль, 1972. – С. 88-121.
6. Границы Китая: история формирования / Под общ. ред. акад. РАН В.С. Мясникова, Е.Д. Степанова и др. – М.: Памятники исторической мысли, 2001. – 420 с.
7. Делюсин Л.П. Революция 1925 – 1927 гг. в Китае: проблемы и оценки / Л.П. Делюсин, А.С. Костяева. – М.: Наука, 1985. – 283 с.
8. Ефимов Г.В. Сунь Ятсен. Поиск пути. 1914 – 1922 / Г.В. Ефимов. – М.: Наука, 1981. – С. 88-209.
9. История Китая с древнейших времен до наших дней: [Учеб. пособ.] / отв. ред. Л.В. Симоновская, М.Ф. Юрьев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1974. – 535 с.
10. История Китая: [Учеб. для студ. вузов] / Под ред. А.В. Меликсетова. – М.: Изд-во МГУ «Высшая школа», 2002. – 736 с.
11. Китай в новое и новейшее время. История и историография / отв. ред. А.М. Григорьев. – М.: Наука, 1981. – 197 с.
12. Китай и соседи в новое и новейшее время / отв. ред. С.Л. Тихвинский. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1982. – 455 с.
13. Косолапов А.Б. Всё или почти всё о Китае: [Учеб. пособ.] / А.Б. Косолапов; Дальневост. гос. акад. экономики и упр. – Владивосток, 2000. – 325 с.
14. Крюгер Р. Китай. История страны / Рейн Крюгер; [пер. Д. Воронина, Ю. Гольдберга; предисл. К. Королева. – М.: Эксмо; СПб.: Мидгард, 2008. – 544 с.
15. Крюгер Р. Полная история Поднебесной; [пер. с англ. Д. Воронина, Ю. Гольдберга]. – М.: Эксмо, 2006. – 442 с.
16. Мамаева Н.П. Гоминьдан в национально-революционном движении Китая (1923 – 1927) / Н.П. Мамаева / АН СССР, Ин-т Дальнего Востока. – М.: Наука, 1991. – 208 с.

17. Меликсетов А.В. Бюрократический капитал в Китае. Экономическая политика Гоминьдана и развитие государственного капитализма в 1927 – 1937 гг. / А.В. Меликсетов. М.: Наука, 1972. – 199 с.
18. Меликсетов А.В. Социально-экономическая политика гоминьдана в Китае (1927 – 1949) / А.В. Меликсетов / АН СССР, Ин-т востоковедения, Моск. гос. ин-т междунар. отношений. – М.: Наука, 1977. – 336 с.
19. Новейшая история Китая 1917 – 1970 гг. / Под ред. Г.В. Астафьева, В.Н. Никифорова, М.И. Сладковского. – М.: Мысль, 1972. – 437 с.
20. Новейшая история Китая: 1917 – 1927 / Сост. А.В. Меликсетов, А.С. Магрузин, К.В. Шевелев и др. – М.: Наука, 1983. – 345 с.
21. Панцов А.В. Тайная история советско-китайских отношений. Большевики и китайская революция (1919 – 1927) / А.В. Панцов. – М.: Муравей-Гайд, 2001. – 236 с.
22. Писарев А.А. Эволюция земельно-налоговой системы в гоминьдановском Китае / А.А. Писарев, А.Н. Карнеев, В.А. Козырев // Вестник Московского университета. Серия “Востоковедение”. – 1988. – № 4. – С. 11-21.
23. Резников А.Б. Стратегия и тактика Коммунистического Интернационала по национально-колониальному вопросу / А.Б. Резников. – М.: Наука, 1979. – 280 с.
24. Роль традиций в истории и культуре Китая / ред. Л.С. Васильев. – М.: Наука, 1972. – 376 с.
25. Соран А.Ю. Китайская революция 1925 – 1927 гг. в освещении англо-американской историографии / А.Ю. Соран // Проблемы Дальнего Востока. – 1988. – № 1. – С. 37-44.
26. Тихвинский С.Л. Завещание китайского революционера Сунь Ятсена: жизнь, борьба и эволюция политических взглядов / С.Л. Тихвинский. – М.: Политиздат, 1986. – 224 с.
27. Тихвинский С.Л. Китай и всемирная история / С.Л. Тихвинский. – М.: Наука, 1988. – 592 с.
28. Широкоград А.Б. Россия и Китай. Конфликты и сотрудничество / А.Б. Широкоград. – М.: Вече, 2004. – 448 с.
29. Юрьев М.Ф. Революция 1925 – 1927 гг. в Китае / М.Ф. Юрьев. – М.: Наука, 1968. – 235 с.

Індія 1918 – 1945 рр.

Джерела

1. «Акт об управлении Индией», 1919 г. (извлечения) // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М.: Высшая школа. – С. 96-98.
2. Амритсарский расстрел // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М.: Высшая школа, 1963. – С. 101-103.
3. Ганди М.К. Моя жизнь / М.К. Ганди; [пер. с англ. А.М. Вязьминой]. – М.: Наука, 1969. – 450 с.
4. Декларация Монтегю в палате общин в августе 1917 г. // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М.: Высшая школа, 1963. – С. 95-96.
5. Манифест Ганди о несотрудничестве, принятый 19 марта 1920 г. // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М.: Высшая школа, 1963. – С. 106-107.
6. Неру Дж. Автобиография / Дж. Неру; [пер. с англ. Б.В. Поспелова, В.Н. Мачавариани]. – М.: Изд-во иностранной лит-ры, 1955. – 656 с.
7. Неру Дж. Открытие Индии / Дж. Неру. – М.: Политиздат, 1989. – 460 с.
8. Обращение Ганди к народу в мае 1919 г. // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М.: Высшая школа, 1963. – С. 100-101.

9. Оруэлл Дж. Размышления о Ганди; [пер. с англ. В. Ринкевича] / Дж. Оруэлл // Человек. – 2001. – № 2. – С. 37-42.
10. Президентское обращение Мотилала Неру к Амритсарской миссии ИНК в декабре 1919 г. // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М.: Высшая школа, 1963. – С. 99-100.
11. Резолюция о несотрудничестве, принятая Национальным конгрессом в Калькутте, 4 сентября 1920 г. // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М.: Высшая школа, 1963. – С. 107-109.
12. Хрестоматия по новейшей истории: В 3-х т. – Т. 1: 1917 – 1939. Документы и материалы. – М.: Наука, 1960. – С. 750-775.

Література

1. Антонова К.А. История Индии (краткий очерк) / К.А. Антонова, Г.М. Бонгард-Левин, Г.Г. Котовский. – М.: Мысль, 1973. – 558 с.
2. Баранов С.А. Сепаратизм в Индии / С.А. Баранов; Ин-т востоковедения РАН. – М.: ИВ РАН, 2003. – 238 с.
3. Белокреницкий В.Я. История Пакистана. XX век / В.Я. Белокреницкий, В.Н. Москаленко. – М.: ИВ РАН, Крафт+, 2008. – 576 с.
4. Бельский А.Г. Мусульманский коммунизм в Индии: возникновение, идеология и политика / А.Г. Бельский. – М.: ИНИОН АН СССР, 1988. – 280 с.
5. Битинайте О.О. Интерпретация идей «бхагавадгиты» в философии М.К. Ганди / О.О. Битинайте // Вестник Томского государственного университета. – Сер. История. – 2013. – № 4 (24). – С. 131-134.
6. Бурмистров С.Л. Гандистский утопический проект: социально-философский аспект / С.Л. Бурмистров // Восток. – 2006. – № 4. – С. 55-69.
7. Вафа А.Х. Философские взгляды Джавахарлала Неру / А.Х. Вафа, А.Д. Литман. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1987. – 288 с.
8. Воеводский А.В. Мохандас Карамчанд Ганди // История Африки в биографиях [сост. А.Б. Давидсон, А.В. Воеводский, М.Р. Щербаков]; Российский государственный гуманитарный университет, Институт общей истории РАН / Под общ. ред. А.Б. Давидсона. – М.: Международные отношения, 2012. – С. 59-69.
9. Гальтунг Ю. Політична етика Ганді / Ю. Гальтунг, А. Несс [пер. з норвезьк.]. – Львів: Місіонер, 2001. – 279 с.
10. Гопал С. Джавахарлал Неру. Биография: В 3-х т. – Т. 1: 1889 – 1947; [пер. с англ.] / С. Гопал. – М.: Прогресс, 1989. – 448 с.
11. Горев А.В. Махатма Ганди / А.В. Горев. – 2-е изд. – М.: Международные отношения, 1989. – 374 с.
12. Датта Д. Философия Махатмы Ганди / Д. Датта; [пер. с англ. О.В. Радугина]. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1959. – 149 с.
13. Ерепешева Л. Раздел Британской Индии: новый взгляд на драматические события полувековой давности / Л. Ерепешева // Азия и Африка сегодня. – 1998. – № 2. – С. 25-28.
14. Жордис К. Махатма Ганди / К. Жордис [пер. с фр. А.В. Колодочкина]. – М.: Молодая гвардия – Палимпсест, 2013. – 326 с.
15. Индия: Общество, власть, реформы: Памяти Г.Г. Котовского / отв. ред. Е.Ю. Ванина; ИВ РАН. – М.: Вост. лит-ра, 2003. – 327 с.
16. Ключев Б.И. Религия и конфликт в Индии / Б.И. Ключев. – М.: ИВ РАН, 2002. – 236 с.
17. Комаров Э.Н. Мировоззрение Мохандаса Карамчанда Ганди / Э.Н. Комаров, А.Д. Литман. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1969. – 236 с.
18. Мартышин О.В. Политические взгляды Джавахарлала Неру / О.В. Мартышин. – М.: Наука, 1981. – 312 с.
19. Мартышин О.В. Политические взгляды Мохандаса Карамчанда Ганди / О.В. Мартышин. – М.: Наука, 1970. – 260 с.

20. Национально-освободительное движение в Индии и деятельность Б.Г. Тилака. – М.: Изд-во АН СССР, 1958. – 235 с.
21. Паниккар К.М. Очерки истории Индии / К.М. Паниккар; [пер. с англ.]. – М.: Изд-во соц-эк. лит-ры, 1954. – 342 с.
22. Полонская Л.Н. Махатма Ганди: смысл жизни. Святой или политический деятель? / Л.Н. Полонская // Новая и новейшая история. – 1991. – № 4. – С. 96-101.
23. Синха Н.К. История Индии / Н.К. Синха, А.Ч. Банерджи; [пер. с англ.]. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1954. – 440 с.
24. Таммита-Дегольда С. Индия. История страны / С. Таммита-Дегольда; [пер. с англ. П. Крылова]. – М.: Эксмо; СПб.: Мидгард, 2010. – 352 с.
25. Чувпило О.О. Видатні борці за незалежність Індії / О.О. Чувпило. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2000.
26. Чувпило О.О. Індійський національний конгрес і конституційні питання (1885 – 1947 рр.) / О.О. Чувпило // Східний світ. – 2004. – № 3. – С. 88-95.
27. Чувпило О.О. Нариси з історії ідейно-політичної боротьби в Індійському національному конгресі (20-ті роки XX ст.) / О.О. Чувпило. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 1999. – 199 с.
28. Чувпило О.О. Соціальні та економічні питання в діяльності Індійського національного конгресу (20 – 30-ті роки XX ст.) / О.О. Чувпило // Східний світ. – 2002. – № 2. – С. 78-83.
29. Шапошникова Л.В. Национально-освободительное движение в Индии в 1934 – 1939 гг. / Л.В. Шапошникова. – М.: Наука, 1960. – 244 с.
30. Южная Азия: конфликты и геополитика / Под ред. В.Я. Белокреницкого. – М.: ИВ РАН, 1999. – 174 с.
31. Юрлов Ф.Н. История Индии. XX век / Ф.Н. Юрлов, Е.С. Юрлова. – М.: ИВ РАН, 2010. – 920 с.

Країни Південно-Східної Азії (Індокитай, Філіппіни, Індонезія) 1918 – 1945 рр.

Література

1. Архипов В.Я. Экономическое развитие Индонезии в колониальный период / В.Я. Архипов // Вопросы истории. – 1970. – № 6. – С. 63-72.
2. Бельский А.Б. Идеология национально-освободительного движения в Индонезии. 1917 – 1942 гг. / А.Б. Бельский. – М.: Наука, 1978. – 392 с.
3. Губер Г.Г. Индонезия (социально-экономические очерки) / Г.Г. Губер. – М.: Наука, 1933. – 278 с.
4. Деопик Д.В. История Вьетнама: В 2-х ч. / Д.В. Деопик. – Ч. 2. – М.: Изд-во МГУ, 1994. – 318 с.
5. Добби Э. Юго-Восточная Азия / Э. Добби. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1952. – 351 с.
6. История Вьетнама / отв. ред. С.А. Мхитарян; [пер. с вьет.]. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1983. – 303 с.
7. История Вьетнама, середина XIX – середина XX в. / Нгуен Конг Бинь, Фам Суан Нам, Ван Тай, Буй Динь Тхань; [пер. с вьет.] – М.: Наука, 1991. – 363 с.
8. История Индонезии: [Учеб.]: В 2-х ч. / Г.Г. Бандиленко, Е.И. Гневушева, Д.В. Деопик, В.А. Цыганов. – Ч. 2. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1992. – 304 с.
9. История Кампучии: Краткий очерк / Отв. ред. Ю.Я. Михеев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1981. – 254 с.
10. Итс Р.Ф. Этническая история юга Восточной Азии / Р.Ф. Итс. – Л.: Наука, 1972. – 307 с.
11. Козлова М.Г. Россия и страны Юго-Восточной Азии / М.Г. Козлова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1986. – 328 с.
12. Корнев В.И. Буддизм и его роль в общественной жизни стран Азии / В.И. Корнев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1983. – 248 с.

13. Краткая история Вьета (Вьет Шы Лыок) / Отв. ред. Д.В. Деопик; [пер. с вьетнян, вступ. статья и комментарий. А.Б. Полякова]. – М.: Наука, 1980. – 290 с.
14. Левонтова Ю.О. История Филиппин: Краткий очерк / Ю.О. Левонтова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1979. – 296 с.
15. Мосяков Д.В. История Камбоджи. XX век / Д.В. Мосяков. – М.: ИВ РАН, 2010. – 743 с.
16. Народы Юго-Восточной Азии / Под ред. А.А. Губера и др. – М.: Наука, 1966. – 762 с.
17. Новакова О.В. История Вьетнама: [Учебник]: В 2-х ч. / О.В. Новакова, П.Ю. Цветов. – Ч. 2. – М.: Изд-во МГУ, 1995. – 345 с.
18. Очерки из истории Юго-Восточной Азии. – М.: Наука, 1978. – 365 с.
19. Политика капиталистических держав и национально-освободительное движение в Юго-Восточной Азии (1871 – 1917 гг.). Документы и материалы: В 2 ч. – М.: Наука, 1965.
20. Ревуненкова Е.В. Народы Малайзии и Западной Индонезии (некоторые аспекты духовной культуры) / Е.В. Ревуненкова. – М.: Наука, 1980. – 276 с.
21. Холл Д. История Юго-Восточной Азии / Д. Холл. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1958. – 597 с.
22. Этнические процессы в странах Юго-Восточной Азии. – М.: Наука, 1974. – 320 с.
23. Юго-Восточная Азия в мировой истории / ред. Д.В. Деопик. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1977. – 352 с.
24. Юго-Восточная Азия. История. Современность. – М.: Тезаурус, 1983. – 254 с.
25. Юго-Восточная Азия: актуальные проблемы развития. Идеология, история, культура, политика, экономика. – М.: Институт востоковедения РАН, Крафт+, 2001. – 288 с.

Туреччина 1918 – 1945 рр.

Джерела

1. Ататюрк Мустафа Кемаль. Избранные речи и выступления / Кемаль Ататюрк; [пер. с тур.; ред. и вступ. статья А.Ф. Миллера]. – М.: Прогресс, 1966. – 439 с.
2. Кемаль М. Путь новой Турции. Избранные речи 1919 – 1927 гг.: В 4-х т. / М. Кемаль. – Т.4: Победа новой Турции. 1921 – 1927. – М.: Соцэкгиз, 1934.
3. Основной закон Турции (20 апреля 1924 г.) // Конституции буржуазных стран. В 4-х т. – Т. 3. – М. – Л.: Соцэкгиз, 1936. – С. 10-25.

Література

1. Алексеенко А.Г. Почему пала Османская империя? / А.Г. Алексеенко // Восток. – 1991. – № 5. – С. 19-20.
2. Алиев Г.З. Турция в период правления младотурок (1908 – 1918 гг.) / Г.З. Алиев. – М.: Наука, 1972. – 388 с.
3. Гасанова Э.Ю. Об идеологических основах кемализма и их современном толковании в Турции / Э.Ю. Гасанова // Народы Азии и Африки. – 1968. – № 3. – С. 26-35.
4. Гасратян М.А. Очерки истории Турции / М.А. Гасратян, С.Ф. Орешкова, Ю.А. Петросян. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1983. – 296 с.
5. Данилов В.И. Западная демократия и восточное общество / В.И. Данилов // Азия и Африка сегодня. – 1996. – № 4. – С. 42-47.
6. Данилов В.И. Турция 20-30-х гг.: путь к демократии / В.И. Данилов // Восток. – 1997. – № 2. – С. 63-75.
7. Дружиловский С.Б. Курдская проблема в Турецкой Республике / С.Б. Дружиловский // Этносы и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие / Под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – С. 317-336.
8. Еремеев Д.Е. Становление республиканской Турции (1918 – 1939 годы) / Д.Е. Еремеев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 2004. – 240 с.
9. Жигалина О.И. Эволюция курдского национального движения в странах Западной Азии / О.И. Жигалина // Государство, общество, международные отношения на

- мусульманском Востоке (Афганистан, Иран, Пакистан, Турция, этнический Курдистан, соседние мусульманские районы). – М.: ИВ РАН, Крафт+, 2014. – С. 266-280.
10. История Османского государства, общества и цивилизации: В 2-х т. / Под ред. Э. Ихсаноглу; [пер. с тур. В.Б. Феоновой]. – М.: Изд. фирма «Восточная литература» РАН, 2006. – Т. 2. – 2006. – 602 с.
 11. Киласов Р.К. Буржуазные революции в Турции в первой четверти XX века (Два этапа турецкого революционного движения) / Р.К. Киласов. – Махачкала: Даг. кн. изд-во, 1990. – 240 с.
 12. Киреев Н.Г. История этатизма в Турции / Н.Г. Киреев. – М.: Наука, 1991. – 340 с.
 13. Киреев Н.Г. История Турции XX век / Н.Г. Киреев. – М.: ИВ РАН, Крафт+, 2007. – 608 с.
 14. Кондакчян Р.П. Внутренняя политика Турции в годы Второй мировой войны / Р.П. Кондакчян. – Ереван: Изд-во АН Армянской ССР, 1978. – 280 с.
 15. Кондакчян Р.П. Турция: внутренняя политика и ислам / Р.П. Кондакчян. – Ереван: Изд-во АН Армянской ССР, 1983. – 237 с.
 16. Лавров Н.М. Турция в 1918 – 1956 гг. Учебный материал / Н.М. Лавров. – М.: Высшая школа, 1956. – 175 с.
 17. Лазарев М.С. Категории курдской истории / М.С. Лазарев // Лазаревские чтения. Вып 1. – М., 2012. – С. 67-95.
 18. Миллер А.Ф. Турция: Актуальные проблемы новой и новейшей истории / А.Ф. Миллер. – М.: Наука, 1983. – 278 с.
 19. Миллер А.Ф. Формирование политических взглядов Кемаля Ататюрка / А.Ф. Миллер // Народы Азии и Африки. – 1963. – № 5. – С. 65-85.
 20. Моисеев П.П. Тенденции развития экономической мысли в Турецкой Республике / П.П. Моисеев // Народы Азии и Африки. – 1983. – № 1. – С. 30-37.
 21. Новейшая история Турции / Под ред. А.М. Шамсутдинова. – М.: Наука, 1968. – 396 с.
 22. Поцхверия Б.М. Турция между двумя мировыми войнами (Очерки внешней политики) / Б.М. Поцхверия. – М.: Наука, 1992. – 250 с.
 23. Розалиев Ю.Н. Экономическая история Турецкой республики / Ю.Н. Розалиев. – М.: Наука, 1980. – 302 с.
 24. Смирнова И.А. Курды: судьбы, культура, язык / И.А. Смирнова // Новый Курдистан. – 1999. – № 1-2 (18-19). – С. 23-29.
 25. Старченков Г.В. Агония лаицизма? // Азия и Африка сегодня / Г.В. Старченков. – 1996. – № 6. – С. 54-58.
 26. Ушаков А. Феномен Ататюрка. Турецкий правитель, творец и диктатор / А. Ушаков. – М.: Центрполиграф, 2002. – 383 с.
 27. Фадеева И.А. Концепция культуры и цивилизации турецкого философа Зии Гек Алпа / И.А. Фадеева // Народы Азии и Африки. – 1982. – № 1. – С. 101-114.
 28. Фадеева И.А. Традиционализм и модернизация / И.А. Фадеева // Азия и Африка сегодня. – 1994. – № 2. – С. 43-47.
 29. Фадеева И.Л. Официальные доктрины в идеологии и политике Османской империи: (Османизм-панисламизм), XIX – начало XX в. / И.Л. Фадеева. – М.: Наука, 1985. – 271 с.
 30. Хитцель Ф. Османская империя / Ф. Хитцель. – М.: Вече, 2006. – 384 с.
 31. Черніков І.Ф. Радянсько-турецькі відносини в 1923 – 1935 рр. / І.Ф. Черніков. – К.: [б. в.], 1962. – 136 с.
 32. Широкоград А.Б. Турция. Пять веков противостояния (Друзья и враги России) / А.Б. Широкоград. – М.: Вече, 2009. – 400 с.

Иран 1918 – 1945 гг.

Джерела

1. Ключников Ю.В., Сабанин А. Международная политика новейшего времени в договорах, нотах и декларациях: В 2-х ч. – Ч.1. – М.: Литиздат НКВД, 1925. – С. 348-349.
2. Конституции государств Ближнего и Среднего Востока / Под ред. И.Д. Левина. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1956. – 780 с.
3. Основной закон Ирана (30 декабря 1906 г.) // Конституции буржуазных стран: В 4-х т. – Т. 3. – М. – Л.: Соцэкгиз, 1936. – С. 35-42.
4. Пехлеви М.Р. Мое служение родине: [Мемуары] / Мохаммед Реза Пехлеви. – М., 1961.
5. Устав персидской конституции // Шитов Г.В. Персия под властью последних Каджаров. – Л.: Изд-во Академии Наук СССР, 1933. – С. 199-204.

Література

1. Агаев С.Л. Иран в прошлом и настоящем. Пути и формы революционного процесса / С.Л. Агаев. – М.: Наука, 1981. – 271 с.
2. Агаев С.Л. Иран между прошлым и будущим. События, люди, идеи / С.Л. Агаев. – М.: Политиздат, 1987. – 317 с.
3. Агаев С.Л. Иран: внешняя политика и проблема независимости (1925 – 1941) / А.Л. Агаев. – М.: Наука, 1971. – 356 с.
4. Алиев С. Нефть и общественно-политическое развитие Ирана в XX веке / С. Алиев. – М.: Наука, 1985. – 285 с.
5. Алиев С.М. История Ирана. XX век / Салех Мамедоглы Алиев. – М.: Ин-т востоковедения РАН: Крафт+, 2004. – 648 с.
6. Алиев С.М. К национальному вопросу в современном Иране / С.М. Алиев // Краткие сообщения Института народов Азии АН СССР. – № 77. – М., 1960. – С. 76-79.
7. Арабаджян А.З. Иран: противостояние империям (1918 – 1941) / А.З. Арабаджян. – М.: ИВ РАН, 1996. – 224 с.
8. Арабаджян З.А. Иран: Власть, реформы, революция (XIX – XX века) / З.А. Арабаджян. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1991. – 127 с.
9. Асадулаев К. Свержение династии Каджаров в Иране (1920 – 1925) / К. Асадулаев. – Душанбе: Дониш, 1966. – 168 с.
10. Асатрян Г.С. Этническая композиция Ирана: От «Арийского простора» до «Азербайджанского мифа» / Г.С. Асатрян; ЕГУ, кафедра иранистики; отв. ред.: А.Г. Арешев, В.А. Аракелова. – Ереван: «Кавказский центр иранистики», 2012. – 130 с.
11. Генис В.Л. Красная Персия. Большевики в Гиляне. 1920 – 1921. Документальная хроника / В.Л. Генис. – М.: Центр стратегических и политических исследований, 2000. – 560 с.
12. Глуходед В.С. Проблемы экономического развития Ирана в 20 – 30-е гг. / В.С. Глуходед. – М.: Наука, 1968. – 204 с.
13. Годс Махмуд Реза. Иран в XX веке. Политическая история / М.Р. Годс; [пер. с англ.]. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1994. – 355 с.
14. Дорошенко Е.А. Шиитское духовенство в современном Иране / Е.А. Дорошенко. – 2-е изд. – М.: Наука, 1985. – 229 с.
15. Жигалина О.И. Этносоциальная эволюция иранского общества: [Монография] / О.И. Жигалина. – М.: Восточная литература, 1996. – 296 с.
16. Жигалина О.И. Этносоциальные процессы в Иране в XIX – XX вв.: Автореферат ... дис. докт. ист. наук: 07.00.03. – Всеобщая история (новая и новейшая история) / О.И. Жигалина. – М., 1996. – 35 с.
17. Иванов М.С. Новейшая история Ирана / М.С. Иванов. – М.: Мысль, 1965. – 255 с.
18. Иванов М.С. Очерки истории Ирана / М.С. Иванов. – М.: Гос. изд-во полит. лит-ры, 1952. – 468 с.

19. Иванов М.С. Племена Фарса: кашкайские, хамсе, кухгилуйе, мамасани / М.С. Иванов. – М.: Изд-во АН СССР, 1961. – 167 с.
20. Иванова М.Н. Национально-освободительное движение в Иране в 1918 – 1922 гг. / М.Н. Иванова – М.: Наука, 1961. – 181 с.
21. Иран. Очерки новейшей истории / Акад. наук СССР, Ин-т востоковедения; ред. А.З. Арабаджян. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1976. – 467 с.
22. Иран: ислам и власть / отв. ред. Н. Мамедова. – М.: Институт востоковедения РАН, Издательство «Крафт+», 2001. – 280 с.
23. История Ирана / отв. ред. М.С. Иванов. – М.: Изд-во МГУ, 1977. – 488 с.
24. Казем-Заде Ф. Борьба за влияние в Персии. Дипломатическое противостояние России и Англии / Ф. Казем-Заде; пер. с англ. Е.А. Верховской, Н.И. Лисовой. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2004. – 544 с.
25. Кулагина Л.М. Экспансия английского империализма в Иране в конце XIX – начале XX века / Л.М. Кулагина. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1981. – 191 с.
26. Меликов О.С. Установление диктатуры Реза-шаха в Иране / О.С. Меликов; отв. ред. М.В. Попов. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1961. – 124 с.
27. Оришев А. Иран, август 1941-го / А. Оришев // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 7. – С. 51-57.
28. Персиц М.А. Застенчивая интервенция. О советском вторжении в Иран и Бухару в 1920 – 1921 гг. / М.А. Персиц. – М.: Муравей-Гайд, 1999. – 280 с.
29. Петрушевский И.П. Ислам в Иране в VII – XV вв.: [Курс лекций] / Под ред. В.И. Беляева. – 2-е изд. – СПб.: Изд-во СПб. университета, 2007. – 428 с.
30. Прозоров С.М. Шиитская (имамитская) доктрина верховной власти / С.М. Прозоров // Ислам. Религия, общество, государство: [Сб. статей]; отв. ред. П.А. Грязневич и С.М. Прозоров. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1984. – 212 с.
31. Сенджаби М. Персия в кризисе / М. Сенджаби. – М. – Ташкент, 1931.
32. Трубецкой В.В. Бахтиары (оседло-кочевые племена Ирана) / В.В. Трубецкой. – М.: Наука, 1966. – 219 с.
33. Шарипова Р.М. Концепция «национального просвещения» в мусульманских странах: Соотношение ислама и секуляризации / Р.М. Шарипова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1991. – 144 с.
34. Широкопад А.Б. Персия – Иран. Империя на Востоке / А.Б. Широкопад. – М.: Вече, 2010. – 384 с.
35. Шитов Г.В. Персия под властью последних Каджаров / Г.В. Шитов. – Л.: Изд-во АН СССР, 1933. – 230 с.
36. Шумов С.А. История Ближнего Востока. Документальное историческое исследование / С.А. Шумов, А.Р. Андреев. – М.: Евролинц, 2002. – 512 с.

Афганистан 1918 – 1945 гг.

Джерела

1. Бурхануддин-хан-и-Кушкеки, Каттаган и Бадахшан. Данные по географии страны, естественноисторическим условиям, населению, экономике и путях сообщения: [пер. с перс. П.П. Введенского]. – Ташкент, 1926. – 220 с.
2. Конституции государств Ближнего и Среднего Востока / Под ред. И.Д. Левина. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1956. – 780 с.
3. Этнический состав населения Исламского Государства Афганистан [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nationalsecurity.ru/maps/afghanistanethno>.

Література

1. Алексеенков П. Аграрный вопрос в Афганском Туркестане / П. Алексеенков. – М.: Наука, 1933. – 155 с.
2. Брук С.И. Население мира: этнодемографический справочник / С.И. Брук. – М.: Наука, 1986. – 528 с.

3. Губар Мир Гулам Мухаммад. Афганистан на пути истории / Мухаммад Губар Мир Гулам; [пер. с дар. М. Давлятова]. – М.: Наука, 1987. – 206 с.
4. Зарипов Ш. Кочевники Афганистана (XIX – XX вв.) / Ш. Зарипов. – Душанбе, 1991.
5. История Афганистана с древнейших времен и до наших дней / М.Р. Арунова, И.В. Ганковский, В.Г. Коргун, В.А. Ромодин / Отв. ред. Ю. В. Ганковский. – М.: Мысль, 1982. – 368 с.
6. История вооруженных сил Афганистана 1747 – 1978 гг. – М.: Наука, 1985. – 206 с.
7. Йеттмар К. Религии Гиндукуша / К. Йеттмар: [пер. с нем.]. – М.: Наука, 1986. – 226 с.
8. Коргун В.Г. Афганистан в 20 – 30-е гг. XX в. Страницы политической истории / В.Г. Коргун. – М.: Наука, 1979. – 160 с.
9. Коргун В.Г. История Афганистана. XX век / В.Г. Коргун. – М.: ИВ РАН Крафт+, 2004. – 528 с.
10. Лалетин Ю.П. Этносы в Афганистане: напряженность взаимоотношений / Ю.П. Лалетин // Этносы и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие / Под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – С. 353-379.
11. Лалетин Ю. П. Межэтническое взаимодействие в Афганистане / Ю. П. Лалетин // Конфликты на Востоке: этнические и конфессиональные / Под ред. А. Д. Воскресенского. – М.: Аспект Пресс, 2008. – С. 289-314.
12. Лебедев К. А. Афганский народ – пуштуны / К. А. Лебедев. – М.: ЭКСМО, 1997. – 185 с.
13. Логашева Б. Р. Этнокультурная ситуация в Афганистане / Б. Р. Логашева // Расы и народы. – Вып. 16. – М.: Наука, 1986. – 126 с.
14. Массон В.М. История Афганистана В 2-х т. / В.М. Массон, В.А. Ромодин: В 2-х т. – Т.2. – М.: Наука, 1964. – 552 с.
15. Народы мира. Историко-этнографический справочник / Гл. ред. Ю.В. Бромлей. – М.: Советская энциклопедия, 1988. – 550 с.
16. Рейснер И.М. Независимый Афганистан / И.М. Рейснер. – М. – Л: Госиздат, 1928. – 320 с.
17. Страны и народы. Зарубежная Азия. Общий обзор / Л.И. Куракова, В.Т. Зайчиков. – М.: Мысль, 1979. – 381 с.
18. Таннер С. Афганистан: история войн от Александра Македонского до падения «Талибан» / С. Таннер. – М.: ЭКСМО, 2004. – 448 с.
19. Умнов А. История, опрокинутая в прошлое: (Афганистан XVIII – XX в.) / А. Умнов // Азия и Африка сегодня. – 1999. – № 3. – С. 31-35.
20. Шумов С. История Афганистана. Документальное исследование / С. Шумов, А. Андреев. – М.: Крафт+, 2002. – 236 с.

Арабські країни 1918 – 1945 рр.

Джерела

1. Высшие органы государственной власти арабских республик: [законодательная власть, исполнительная власть, конституционные права и свободы, тексты конституций арабских республик] / сост. М.А. Сапронова. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2007. – 310 с.

Література

1. Адес Г. Египет. История страны / Гарри Адес; [пер. О. Чумичевой]. – М.: Эксмо; – СПб.: Мидгард, 2008. – 544 с.
2. Аргентов В.А. Старина и новь Магриба / В.А. Аргентов. – М.: Наука, 1997. – 246 с.
3. Беляков В. Копты – «недоарабизированные» египтяне / В. Беляков // Азия и Африка сегодня. – 1999. – № 6. – С. 21-23.
4. Борисов А.Б. Роль ислама во внутренней и внешней политике Египта (XX в.) / А.Б. Борисов. – М.: Наука, 1991. – 215 с.

5. Бурьян М.С. Египет во внешней и колониальной политике Великобритании / М.С. Бурьян. – Луганск: Ри МП Боян, 1994. – 168 с.
6. Васильев А.М. История Саудовской Аравии (1745 – конец XX в.). – 2-е изд., расшир. и доп. / А.М. Васильев. – М.: Классика плюс, 1999. – 672 с.
7. Васильев А.М. История Саудовской Аравии (1745 – 1973) / А.М. Васильев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1982. – 614 с.
8. Егорин А.З. История Ливии. XX век / А.З. Егорин. – М.: ИВ РАН, 1999. – 563 с.
9. Зеленов Е.И. Мусульманский Египет: [Учеб. пособ.] / Е.И. Зеленов. – СПб. Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2007. – 340 с.
10. История Курдистана: [Монография]; под ред. М.С. Лазарева, Ш. Х. Мгои. – М.: Ин-т востоковедения РАН, 1999. – 519 с.
11. История Ливии в новое и новейшее время / Под ред. А.М. Васильева. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1992. – 213 с.
12. История Судана в новое и новейшее время / Под ред. В.С. Кошелева и др. – М.: Наука, 1992. – 293 с.
13. Комар В.И. Северная Африка: национальные модели политической культуры / В.И. Комар; Рос. акад. наук, Ин-т Африки. – М.: Ин-т Африки РАН, 1997. – 45 с.
14. Корсун Н.Г. Арабский Восток. Ирак / Н.Г. Корсун. – М.: Наука, 1928.
15. Кошелев В.С. Египет от Ораби-паши до Саада Заглула, 1879 – 1974 / В.С. Кошелев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1992. – 288 с.
16. Ланда Р.Г. История Алжира. XX век / Р.Г. Ланда. – М.: ИВ РАН, 1999. – 308 с.
17. Левин И.Д. Ирак (Современная Месопотамия) / И.Д. Левин. – М.: Наука, 1937. – 210 с.
18. Миронова В.И. Алжир: проблема берберского меньшинства / В.И. Миронова // Ближний Восток и современность. – Вып. 16. – М., 2002. – С. 76-84.
19. Новейшая история арабских стран Азии. 1917 – 1985 / под ред. Е.М. Примакова, Е.А. Лебедева. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1988. – 644 с.
20. Новейшая история арабских стран Африки, 1917 – 1987 / Отв. ред. В.В. Наумкин. – М.: Наука, 1990. – 472 с.
21. Омар А. Западноевропейское политико-культурное влияние на развитие стран Магриба в новейшее время и этнокультурный фактор / А. Омар. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1994. – 285 с.
22. Павлуцкая Э.В. Проблемы национализма и их связь с авторитарными тенденциями в Магрибе / Э.В. Павлуцкая // Арабские страны Западной Азии и Северной Африки. Вып. 5. – М., 2002. – С. 124-132.
23. Петровский Н. Египет – сын тысячелетий / Н. Петровский, В. Матвеев. – Л.: Детгиз, 1959. – 288 с.
24. Прошин Н.И. Страны Аравийского полуострова / Н.И. Прошин. – М.: Географгиз, 1958. – 200 с.
25. Сапронова М.А. «Берберский вопрос» в странах Магриба / М.А. Сапронова // Этносы и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие / Под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – С. 54-76.
26. Сапронова М.А. Этнический фактор в странах Магриба (Марокко, Тунис, Алжир) / М.А. Сапронова // Конфликты на Востоке: Этнические и конфессиональные / Под ред. А.Д. Воскресенского. – М.: Аспект Пресс, 2008. – С. 87-105.
27. Сергеев М.С. Берберы Северной Африки: прошлое и настоящее / М.С. Сергеев. – М.: Асти-Издат, 2003. – 214 с.
28. Сергеев М.С. История Марокко. XX век / М.С. Сергеев. – М.: ИВ РАН, 2001. – 356 с.
29. Скороход Л.И. Меньшинства и проблема идентичности в арабском мире / Л.И. Скороход // Арабские страны Западной Азии и Северной Африки. Вып. 5. – М., 2002. – С. 110-121.

30. Степанова Н.В. Проблема курдов в Ираке / Н.В. Степанова // Этносы и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие / Под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – С. 168-220.
31. Страны Ближнего Востока (актуальные проблемы современности и истории): [Сб. статей]. – М.: Ин-т изучения Израиля и Ближнего Востока, ИВ РАН, 1998. – 326 с.
32. Толмачева Е.Г. Копты: Египет без фараонов / Е.Г. Толмачева. – М.: Алетейя, 2003. – 248 с.
33. Фридман Л.А. Капиталистическое развитие Египта (1882 – 1939) / Л.А. Фридман. – М.: Изд-во МГУ, 1963. – 364 с.
34. Шумов С.А. Ирак: история, народ, культура. Документальное историческое исследование / С.А. Шумов, А.Р. Андреев. – М.: Евролинц, 2002. – 232 с.
35. Шумов С.А. История Ближнего Востока. Документальное историческое исследование / С.А. Шумов, А.Р. Андреев. – М.: Евролинц, 2002. – 512 с.
36. Ямпольська Л.М. Курдський національний рух і військово-політична діяльність Мустафи Барзані (1903 – 1979) / Л.М. Ямпольська // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: Видавництво «Гілея», 2017. – Вип. 122 (7). – С. 153-158.

Тропічна і Південна Африка 1918 – 1945 рр.

Джерела

1. История Африки в документах. 1870 – 2000: В 3-х т. / Под ред. А.Б. Давидсона. – М.: Наука, 2005.
2. История Африки: [Хрестоматия]. – М.: Наука, 1979. – 383 с.

Література

1. Африка в новое и новейшее время: [Сб. статей] / Под ред. Г.С. Киселева. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1976. – 214 с.
2. Африка. История. Историография: [Сб. статей] / Под ред. Н.А. Кочнева, С.Г. Карпюк. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1980. – 240 с.
3. Африка: особенности политической культуры: [Ученые записки Института Африки РАН]. – Вып. 12. – М.: Институт Африки РАН, 1999. – 172 с.
4. Балезин А.С. Тропическая и Южная Африка в новое и новейшее время. Люди, проблемы, события: [Курс лекций] / А.С. Балезин. – М.: ИВИ, 2007. – 320 с.
5. Балибар Э. Раса, нация, класс. Двусмысленные идентичности / Э. Балибар, И. Валлерстайн. – М.: Logos altera, 2003. – 272 с.
6. Бартницкий А. История Эфиопии / А. Бартницкий, И. Мانتель-Нечко; [пер. с польск. К.В. Большаковой, Н.М. Рукиной, М.Н. Черных]. – М.: Прогресс, 1976. – 592 с.
7. Бюттнер Т. История Африки с древнейших времен / Т. Бюттнер; [пер. с нем.]. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1981. – 253 с.
8. Винокуров Ю.Н. История Заира в новое и новейшее время / Ю.Н. Винокуров, А.С. Орлова, В.А. Субботин. – М.: Наука, 1982. – 304 с.
9. История Ганы в новое и новейшее время / отв. ред. А.А. Громыко. – М.: Наука, 1985. – 304 с.
10. История Замбии в новое и новейшее время / ред. Л.А. Демкина, Ю.В. Луконин. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1990. – 292 с.
11. История Нигерии в новое и новейшее время / И.В. Следзевский, Н.Б. Кочакова, Г.С. Киселев и др. – М.: Наука, 1981. – 357 с.
12. История Тропической и Южной Африки. 1918 – 1988 / Под ред. А.Б. Давидсона, И.И. Филатова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1989. – 360 с.
13. Мирский Г.И. Армия и политика в странах Азии и Африки / Г.И. Мирский. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1970. – 347 с.
14. Народы мира. Этнографические очерки. Народы Африки / Под ред. Д.А. Ольдерогге, И.И. Потехина. – М.: Изд-во АН СССР, 1954. – 730 с.

15. Никитин М.Д. Колониализм в Тропической Африке / М.Д. Никитин // Восток. – 1998. – № 1. – С. 65-79.
16. Сюрэ-Каналь Ж. Африка Западная и Центральная. География. Цивилизации. История / Ж. Сюрэ-Каналь; [пер. с франц.]. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1961. – 335 с.
17. Урсу Д.П. Историография истории Африки: [Учеб. пособ. для вузов по спец. «История»] / Д.П. Урсу. – М.: Высшая школа, 1990. – 302 с.
18. Френкель М.Ю. К вопросу о периодизации колониализма в Африке / М.Ю. Френкель // Восток. – 2001. – № 2. – С. 37-44.
19. Цыпкин Г.В. История Эфиопии в новое и новейшее время / Г.В. Цыпкин, В.С. Ягья. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1989. – 405 с.
20. Шаревская Б.И. Старые и новые религии Тропической и Южной Африки / Б.И. Шаревская. – М.: Наука, 1964. – 388 с.
21. Эволюция восточных обществ: Синтез традиционного и современного. – М.: Изд-во восточной лит-ры, 1979. – 593 с.
22. Ягья В.С. Эфиопия в новейшее время / В.С. Ягья. – М.: Мысль, 1978. – 327 с.

Япония у 1945 р. – 10-х рр. XXI ст.

Джерела

1. Акт о капитуляции Японии от 2 сентября 1945 г. (Извлечение) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://doc20vek.ru/node/1326>
2. Из выступления первого заместителя министра иностранных дел СССР А.А. Громыко на Конференции в Сан-Франциско 5 сентября 1951 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.doc20vek.ru/node/1320>
3. Из выступления премьер-министра Японии С. Йосида на конференции в Сан-Франциско 7 сентября 1951 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.doc20vek.ru/node/1319>
4. Из заявления первого заместителя министра иностранных дел СССР А.А. Громыко на пресс-конференции в Сан-Франциско 8 сентября 1951 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.doc20vek.ru/node/1318>
5. Из мирного договора с Японией, подписанного в Сан-Франциско 8 сентября 1951 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.doc20vek.ru/node/1317>
6. Из Приговора Токийского военного трибунала о несоблюдении Японией Пакта о нейтралитете с СССР от 4-12 ноября 1948 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://doc20vek.ru/node/1321>
7. Из совместного Советско-японского заявления от 18 апреля 1991 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://doc20vek.ru/node/1307>
8. Кимура Х. За улучшение российско-японских отношений / Х. Кимура // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 1. – С. 73-75.
9. Конституция Японии 1947 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://constitution.garant.ru/DOC_60000.htm
10. М.С. Горбачев и японская проблема (Из воспоминаний А.С. Черняева) // Черняев А.С. Горбачев и японская проблема: Воспоминания // Новая и новейшая история. – 2000. – № 3. – С. 141-156.
11. Накасонэ Я. Государственная стратегия Японии в XXI веке / Я. Накасонэ; [пер. с японск.]. – М.: Nota Bene, 2001. – 312 с.
12. Накасонэ Я. Политика и жизнь: Мои мемуары / Я. Накасонэ; [пер. с японск.]. – М.: Прогресс-Универс, 1994. – 336 с.
13. Основной Закон Японии «О создании общества равных возможностей для мужчин и женщин» от 1999 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.womens-unit.gov.jp/>
14. Пятый периодический доклад Японии, предоставленный Генеральному секретарю ООН в соответствии со статьей 18 Конвенции о ликвидации всех форм дискриминации в

отношении женщин (13 сентября 2002 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org/russian/http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/600/21/IMG/N0260021.pdf?OpenElement>

15. Советско-японские отношения в 1950-е гг. / Из совместной декларации СССР и Японии 19 октября 1956 г. // Хрестоматия по новейшей истории: В 3-х т. – Т.3: 1945 – 1961. Ч.1. – М.: Наука, 1961. – С. 692-693.
16. Указания делегации СССР на конференции в Сан-Франциско (20 августа 1951 г.) // Славинский Б.Н. Сан-Францисская конференция 1951 г. по мирному урегулированию с Японией и советская дипломатия // Проблемы Дальнего Востока. – 1994. – № 1. – С. 97-98.
17. Это будет «правительство возрождения» (Из программной политической речи премьер-министра Японии Иосиро Мори на 147-й сессии парламента, май 2000 г. // Независимая газета. – 2000. – № 8.
18. Япония глазами Вилли Брандта (Из воспоминаний В. Брандта) // Брандт В. Воспоминания. – М.: Новости, 1991. – С. 416-419.

Література

1. Алпатов В.М. История и культура Японии / В.М. Алпатов. – М.: АСТ, 2001. – 225 с.
2. Анарина Н.Г. Три статьи о японском менталитете / Н.Г. Анарина. – М.: Наука, 1993. – 243 с.
3. Арешидзе Л.Г. Современная Япония / Л.Г. Арешидзе, И.М. Крупянко, М.И. Крупянко; Ин-т практ. востоковедения. – М.: Вост. лит., 2003. – 150 с.
4. Берндт Ю. Лики Японии; [пер. с нем.] / Юрген Берндт; АН СССР, Ин-т востоковедения. – М.: Наука, 1988. – 291 с.
5. Бикс Г. Хирохито и создание современной Японии: [пер. с англ. Ю.Г. Кирьяк] / Г. Бикс. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 572 с.
6. Вардман Д. Япония от А до Я: раскрытые тайны повседневной жизни / Джеймс Вардман; пер. с англ. А.М. Лазарева. – М.: АСТ, 2005. – 127 с.
7. Вербицкий С.И. Япония в поисках новой роли в мировой политике / С.И. Вербицкий; ИВ РАН. – М.: Наука, 1992. – 271 с.
8. Вербицкий С.И. Япония на пороге XXI века / С.И. Вербицкий. – М.: Знание, 1988. – 63 с.
9. Востокова А. Страна Восходящего Солнца: от древности и до наших дней / А. Востокова. – Ростов н/Д: Феникс, 2005. – 380 с.
10. Гаджиева Е.А. Страна Восходящего Солнца. История и культура Японии / Е.А. Гаджиева. – Ростов н/Д: Феникс, 2006. – 249 с.
11. Гийен Р. Япония третья великая держава / Робер Гийен. – М.: Прогресс, 1971. – 321 с.
12. Гоголев К.Н. Индия, Китай, Япония: [Учеб. пособ.] / К.Н. Гоголев. – М.: Айрис-Пресс, 2004. – 319 с.
13. Григорьева Т.П. Япония: путь сердца / Т.П. Григорьева. – М.: «Новый Акрополь», 2008. – 388 с.
14. Гришелева Л.Д. Формирование японской национальной культуры / Л.Д. Гришелева. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1986. – 286 с.
15. Динкевич А.И. Творец «японского экономического чуда» (памяти С. Окита) / А.И. Динкевич // Восток. – 1994. – № 1. – С. 114-123.
16. Инамари К. Страсть к успеху. Японское чудо / К. Инамари. – Ростов н/Д: Феникс, 1998. – 320 с.
17. История и культура Японии: [Сб.] / ИВ РАН; отв. ред. В.М. Алпатов. – М.: Крафт+, 2001. – 287 с.
18. История Японии / сост. С. Шумов, А. Андреев. – М.: Монолит – Евролинц – Традиция, 2002. – 460 с.
19. История Японии: [Учеб. пособ.]: В 2-х т. / отв. ред. А.Е. Жуков. – Т. 2: 1868 – 1998 гг. / ИВ РАН. – М.: Ин-т востоковедения, 1999. – 703 с.

20. Иэнага С. История японской культуры / С. Иэнага; [пер. с япон. В.А. Кривцова, коммент. П.И. Смирнова]. – М.: Прогресс, 1972. – 228 с.
21. Как работают японские предприятия; [пер. с англ.; Терау Нагао, Ринья Сибакава, Ясухиро Монден и др.]; под ред. Я. Мондена. – М.: Экономика, 1989. – 261 с.
22. Крупянко М.И. Японский национализм (идеология и политика) / М.И. Крупянко, Л.Г. Арешидзе. – М.: Международные отношения, 2012. – 408 с.
23. Кузнецов Ю.Д. История Японии: [Учеб. для студ. вузов, обучающихся по спец. «История»] / Ю.Д. Кузнецов, Г.Б. Навлицкая, И.М. Сырицин. – М.: Высшая школа, 1988. – 422 с.
24. Латышев А.А. Политическая власть в Японии. Механизм функционирования на современном этапе / А.А. Латышев. – М.: Наука, 1988. – 211 с.
25. Латышев И.А. Япония, японцы и японоведы: Как складывались и освещались в печати во второй половине XX в. советско-японские и российско-японские отношения / И.А. Латышев; ИВ РАН. – М.: Алгоритм, 2001. – 823 с.
26. Люттерйоганн М. Эти поразительные японцы / Мартин Люттерйоганн; [пер. с нем. Т.И. Барзаковской]. – М.: АСТ: Астрель, 2007. – 200 с.
27. Мак-Клейн Д. Япония. От сегуната Токугавы – в XXI век / Д. Мак-Клейн; [пер. с англ.]. – М.: АСТ: Астрель, 2007. – 895 с.
28. Мильнер Б.З. Японский парадокс / Б.З. Мильнер. – М.: Мысль, 1985. – 420 с.
29. Молодяков В.Э. История Японии. XX век / В.Э. Молодяков, Э.В. Молодякова, С.Б. Макарьян. – М.: ИВ РАН; Крафт+, 2007. – 528 с.
30. Морита А. «Сделано в Японии»: История фирмы «Сони» / Акио Морита; пер. с англ. О.Г. Радыновой, С.В. Щеглова; общ. ред. А.Ю. Юданова. – М.: Прогресс, 1990. – 408 с.
31. Национальная религия японцев. Синто / ред. Э.В. Молодякова; [пер. с англ. А.Л. Гарибова]. – Москва: Крафт+, 2008. – 216 с.
32. Овчинников В.В. Ветка сакуры: [Очерки] / В.В. Овчинников; пер. с рус. А. Криштопас. – Вильнюс: Витурис, 1986. – 204 с.
33. Овчинников В.В. Сакура и дуб: Впечатления и размышления о японцах и англичанах / В.В. Овчинников. – К.: Дніпро, 1986. – 477 с.
34. Овчинников В.В. Человек и дракон / В.В. Овчинников. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2006. – 408 с.
35. Пронников В.А. Японцы: этнопсихологические очерки. 3-е изд., доп. / В.А. Пронников, И.Д. Ладанов. – М.: Наука, 1996. – 400 с.
36. Сила-Новицкая Т.Г. Культ императора в Японии: мифы, история, доктрины, политика / Т.Г. Сила-Новицкая. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1990. – 208 с.
37. Тумаков А.И. Новейшая история стран Восточной Азии (1945 – 2000): [Учеб. пособ.] / А.И. Тумаков, А.П. Чижев. – Х.: «Штрих», 2001. – 180 с.
38. Цветов В.Я. Пятнадцатый камень сада Реандзи / В.Я. Цветов. 3-е изд., доп. – М.: Политиздат, 1991. – 413 с.
39. Япония: [Справочник] / РАН, Ин-т Дал. Востока, Центр исслед. Японии; сост. О.Н. Железняк и др. – М.: Огни, 2003. – 230 с.
40. Япония: идеология, культура, литература: [Сб. статей]; АН СССР / гл. ред. В.Н. Горегляд, В.С. Гривина]. – М.: Наука, 1989. – 199 с.
41. Япония: как ее понять. Очерки современной японской культуры / Под ред. Роджер Дж. Дэвис, Осаму Икеэо; пер. с англ. Ю.Е. Бугаева. – М.: АСТ, 2006. – 318 с.
42. Япония: культура и общество в эпоху НТР. – М.: Наука, 1985. – 318 с.
43. Япония: лики страны в разные времена: [Сб. статей] / отв. ред. В. Рамзес. – М.: Центр по изуч. современ. Японии, 1994. – 237 с.
44. Япония: проблемы научно-технического прогресса: [Сб. статей] / АН СССР, Ин-т востоковедения; отв. ред. Е.М. Примаков. – М.: Наука, 1986. – 276 с.

Китай у 1945 р. – на початку ХХІ ст.

Джерела

1. Визит Дэн Сяопина в США в 1979 г. (Из воспоминаний А.Ф. Добрынина) // Добрынин А.Ф. Сугубо доверительно. Посол в Вашингтоне при шести президентах США (1962 – 1986). – М.: Автор, 1997. – С. 426-427.
2. Всюду красные знамена: Воспоминания и очерки о второй гражданской революционной войне [пер. с кит.]. – М.: Воениздат, 1957. – 160 с.
3. Договор о дружбе, союзе и взаимной помощи между СССР и КНР (14 февраля 1950 г.) // Внешняя политика СССР. 1950 г.: Документы и материалы. – М.: Наука, 1953. – С. 58-60.
4. Дэн Сяопин. Основные вопросы современного Китая (Речи и беседы, сентябрь 1982 – июнь 1987 гг.) / Дэн Сяопин; [пер. с кит.]. – М.: Политиздат, 1988. – 256 с.
5. Дэн Сяопин. Строительство социализма с китайской спецификой: Статьи и выступления / Дэн Сяопин; [пер. с кит.]. – М.: Палей, 1997. – 479 с.
6. Желуховцев А.Н. «Культурная революция» с близкого расстояния: Записки очевидца / А.Н. Желуховцев. – М.: Политиздат, 1973. – 262 с.
7. «Заниматься буржуазной либерализацией – значит идти по капиталистическому пути» (Отрывок из беседы Дэн Сяопина с профессором Чэнь Гунном) // Сяопин Дэн. Основные вопросы современного Китая (Речи и беседы, сентябрь 1982 – июнь 1987 гг.); [пер. с кит.]. – М.: Политиздат, 1988. – С. 142-144.
8. Капица М.С. На разных параллелях. Записки дипломата / М.С. Капица. – М.: Книга и бизнес, 1996. – 519 с.
9. Конституция Китайской Народной Республики (1954 г.). Извлечение // Конституция и основные законодательные акты Китайской Народной Республики. – М., 1955. – С. 29-35.
10. Конституция Китайской Народной Республики (1982 г.). Извлечение // Китайская Народная Республика. Конституция и законодательные акты. – М.: Прогресс, 1984. – С. 23-34.
11. Ледовский А.М. Миссия Дж. Маршалла в Китай и советско-китайско-американские отношения / А.М. Ледовский // Вопросы истории. – 1999. – № 2. – С. 73-88.
12. Ледовский А.М. СССР и Сталин в судьбах Китая. Документы и свидетельства участника событий: 1937 – 1952 / А.М. Ледовский. – М.: Памятники исторической мысли, 1999. – 344 с.
13. Ли Джисуй. Мао Цзэдун: Записки личного врача / Ли Джисуй; [пер. с англ.]: В 2-х т. – Минск: Интер-Дайджест, 1996.
14. Лю Сумэй. Китай, каким я его знаю / Лю Сумэй, Е.Н. Румянцев. – М.: Наука, 1999. – С. 5-24.
15. Мао Цзэдун и атомная бомба (Из воспоминаний Д.Г. Шепилова о визите в Китай в составе правительственной делегации СССР в 1954 г.) // Шепилов Д.Г. Воспоминания // Вопросы истории. – 1998. – № 10. – С.28-29.
16. Мао Цзэдун. Избранные произведения / Мао Цзэдун; [пер. с кит.]: В 4-х т. – Т. 1-4. – М., 1952 – 1953.
17. Маоизм без прикрас. Некоторые уже известные, а также ранее не опубликованные в китайской печати высказывания Мао Цзэдуна: [Сб.]; пер. с кит. – М.: Прогресс, 1980. – 340 с.
18. Переговоры между КПК и Гоминьданом осенью 1945 г. (Из воспоминаний А.М. Ледовского) // Ледовский А.М. СССР и Китай в 1937 – 1949: Записки советского дипломата // Новая и новейшая история. – 1990. – № 5. – С. 100-101.
19. Платковский А. Я помню Тяньаньмэнь... / А. Платковский // Юность. – 1991. – № 6. – С. 80-82.
20. Пэн Дэхуай. Мемуары маршала / Пэн Дэхуай; [пер. с кит. А.В. Панцова, В.Н. Усова, К.В. Шевелева]. – М.: Воениздат, 1988. – 383 с.

21. Секретная миссия А.И. Микояна в Китай (январь – февраль 1949 г.). Документы // Проблемы Дальнего Востока. – 1995. – № 2. – С. 104-107.
22. Тайванский кризис 1958 г. (Из мемуаров Н.С. Хрущева) // Вопросы истории. – 1993. – № 2. – С. 80-81.
23. Тихвинский С.Л. Китай в моей жизни (30 – 90-е гг.) / С.Л. Тихвинский. – М.: Наука, 1992. – 159 с.
24. Цзян Цзэминь. Реформа. Развитие. Стабильность. (Статьи и выступления) / Цзян Цзэминь; [пер. с кит.]. – М.: Палея, 1996. – 240 с.
25. Черепанов А.И. Записки военного советника в Китае / А.И. Черепанов. – 2-е изд. – М.: Наука, 1976. – 288 с.
26. Ян Цзин. «Шесть рассказов о «школе кадров» / Ян Цзин // Проблемы Дальнего Востока. – 1987. – № 2. – С. 129-142; 1987. – № 3. – С. 130-141.

Литература

1. Барач Д. Дэн Сяопин / Д. Барач. – М.: Международные отношения, 1989. – 259 с.
2. Борисов О.Б. Внутренняя и внешняя политика Китая в 70-е годы / О.Б. Борисов. – М.: Политиздат, 1982. – 384 с.
3. Владимиров О.Е. Эволюция политики и идеологии маоизма в 70-е – начале 80-х гг. / О.Е. Владимиров, М.Я. Ильин. – М.: Международные отношения, 1980. – 326 с.
4. Галенович Ю. КНР: общество гармонии и согласия? / Ю. Галенович // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 2. – С. 21-27; № 3. – С. 16-19.
5. Галенович Ю.М. «Культурная революция» в КНР. Что же это такое было? // Галенович Ю.М. Заметки китаевода. – М.: Муравей, 2002. – С. 261-272.
6. Галенович Ю.М. Китайское чудо или китайский тупик? / Ю.М. Галенович. – М.: Муравей, 2002. – 143 с.
7. Гельбрас В.Г. Экономическая реформа в КНР: Очерки, наблюдения, размышления / В.Г. Гельбрас. – М.: Международные отношения, 1990. – 312 с.
8. Границы Китая: история формирования / Под общ. ред. акад. РАН В.С. Мясникова, Е.Д. Степанова и др. – М.: Памятники исторической мысли, 2001. – 420 с.
9. Делюсин Л.П. Дэн Сяопин и теория социалистической модернизации / Л.П. Делюсин // Проблемы Дальнего Востока. – 1994. – № 5. – С. 3-16.
10. Духовная культура Китая. Энциклопедия: В 5 т. / Под ред. М.Л. Титаренко / РАН, Ин-т Дальнего Востока. – М.: Восточная литература, 2007.
11. Жоголев Д.А. Малые народности и великий Китай / Д.А. Жоголев. – М.: Наука, 1994. – 285 с.
12. Зарубежные страны в 1998 – 2003 гг.: История, экономика, политика. – Вып. 1: 1998 – 2003 гг. / сост. Я.М. Бердичевский. – Запорожье: Премьер, 2003. – 624 с.
13. История Китая с древнейших времен и до наших дней / Под ред. Л.В. Симоновской и М.Ф. Юрьева. – М.: Восточная литература, 1974. – 535 с.
14. История Китая: [Учеб.] / Под ред. А.В. Меликсетова. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Изд-во МГУ, Изд-во «Высшая школа», 2002. – 736 с.
15. История международных отношений: В 3-х т. [Учеб.] / Под общ. ред. А.В. Торкунова, М.М. Наринского. – Т. III: Ялтинско-Потсдамская система / Ю.А. Дубинин, Б.Ф. Мартынов и др. – М.: Аспект-Пресс, 2012. – 552 с.
16. Кива А.В. Китайская модель реформ / А.В. Кива // Вопросы истории. – 2002. – № 5. – С. 34-51.
17. Китай в новое и новейшее время. История и историография / отв. ред. А.М. Григорьев. – М.: Наука, 1981. – 197 с.
18. Китай и соседи в новое и новейшее время / отв. ред. С.Л. Тихвинский. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1982. – 455 с.
19. Китай на пути модернизации и реформ (1949 – 1999); ИДВ РАН. – М.: Восточная литература, 1999. – 368 с.

20. Китай после «культурной революции»: политическая система, внутривластическое положение. – М.: Мысль, 1979. – 360 с.
21. Китайская Народная Республика в 1987 – 1996 гг. Политика, экономика, культура: Ежегодник / Под ред. М.Л. Титаренко. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1989 – 1997.
22. Корсун В.А. Китайский «мировой порядок»: альтернативная интерпретация исторической трансформации внешнеполитической парадигмы / В.А. Корсун // Китай в мировой политике. – М.: МГИМО, 2000. – С. 184-192.
23. Корсун В.А. Поиски и находки в решении проблем этнического сепаратизма Китая / В.А. Корсун // Этнос и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие / Под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – С. 494-530.
24. Косолапов А.Б. Всё или почти всё о Китае: [Учеб. пособ.] / А.Б. Косолапов; Дальневост. гос. акад. экономики и упр. – Владивосток, 2000. – 325 с.
25. Крупянко М.И. Восточная Азия после «холодной войны»: зона конфронтации или сотрудничества? / М.И. Крупянко / Ин-т востоковедения РАН. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 2006. – 280 с.
26. Крюгер Р. Китай. История страны / Рейн Крюгер; [пер. Д. Воронина, Ю. Гольдберга; предисл. К. Королева]. – М.: Эксмо; СПб.: Мидгард, 2008. – 544 с.
27. Крюгер Р. Полная история Поднебесной; [пер. с англ. Д. Воронина, Ю. Гольдберга]. – М.: Эксмо, 2006. – 442 с.
28. Курбатов В.П. Актуальные проблемы КНР: демография, агросфера, экология / В.П. Курбатов; Ин-т востоковедения РАН. – М.: [б.в.], 1996. – 196 с.
29. Логинов Л.Н. Особый путь развития Китая: (краткий обзор) / Л.Н. Логинов. – М.: [б. и.], 2007.
30. Меликсетов А.В. Победа китайской революции (1945 – 1949) / А.В. Меликсетов. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит., 1989. – 179 с.
31. Национальный вопрос в КНР (1949 – 1994 гг.): В 2-х ч. / Под ред. А.А. Москалева. – М.: Восточная литература, 1996.
32. Новейшая история Китая 1917 – 1970 гг. / Под ред. Г.В. Астафьева, В.Н. Никифорова, М.И. Сладковского. – М.: Мысль, 1972. – 437 с.
33. Овчинников В.В. Человек и дракон / В.В. Овчинников. – М.: АСТ: Восток-Запад, 2006.
34. Переход к рынку в КНР. Общество. Политика. Экономика. – М.: Наука, 1994. – 320 с.
35. Пивоварова Э.П. Строительство социализма со спецификой Китая: поиск пути / Э.П. Пивоварова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит., 1992. – 328 с.
36. Рахимов Т.Р. Судьбы неханьских народов в КНР / Т.Р. Рахимов. – М.: Мысль, 1981. – 157 с.
37. Сергійчук І.М. Китай у нові та новітні часи: Практикум: [Навч. посібн.] / І.М. Сергійчук. – Суми: Університетська книга, 2006. – 329 с.
38. Системная история международных отношений: В 4-х т. 1918 – 2000 / под общ. ред. А.Д. Богатурова. – Т. 3: События. 1945 – 2003. – М.: Московский рабочий, 2003.
39. Системная история международных отношений: В 4-х т. 1918 – 2000 / под общ. ред. А.Д. Богатурова. – Т.4: Документы 1945 – 2003 годов. – М.: Московский рабочий, 2003.
40. Титаренко М.Л. Китай: цивилизация и реформы / М.Л. Титаренко. – М.: Республика, 1999. – 240 с.
41. Тихвинский С.Л. Китай и всемирная история / С.Л. Тихвинский. – М.: Наука, 1988. – 592 с.
42. Тихвинский С.Л. Китай: история в лицах и событиях / С.Л. Тихвинский, М.Ф. Юрьев, А.С. Титов и др.; под общ. ред. С.Л. Тихвинского]. – М.: Политиздат, 1991. – 252 с.
43. Тумаков А.И. Новейшая история стран Восточной Азии (1945 – 2000): [Учеб. пособ.] / А.И. Тумаков, А.П. Чижев. – Х.: «Штрих», 2001. – 180 с.
44. Уиткомб В.Л. Современный Китай / Ванесса Лайд Уиткомб, Майкл Бенсон; [пер. с англ. И.В. Павловой]. – М.: АСТ : Астрель, 2006. – 318 с.

45. Усов В.Н. История КНР: В 2-х т. Т.1: 1949 – 1965 гг. [Учеб.] / В.Н. Усов. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2006. – 812 с.
46. Усов В.Н. История КНР: В 2-х т. Т.2: 1966 – 2004 гг. [Учеб.] / В.Н. Усов. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2006. – 718 с.
47. Чжан Ю. Неизвестный Мао / Юн Чжан, Джон Холлидей; [пер. с англ. И.А. Игоревского]. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2007. – 845 с.
48. Широкоград А.Б. Россия и Китай. Конфликты и сотрудничество / А.Б. Широкоград. – М.: Вече, 2004. – 448 с.
49. Шорт Ф. Мао Цзэдун / Ф. Шорт; [пер с англ. Ю.Г. Кирьяк; ред. А.А. Демин]. – М.: АСТ, 2001. – 608 с.
50. Экономика КНР в преддверии XXI века (1991 – 2000) / РАН, Ин-т Дальнего Востока. – М.: ИДВ РАН, 1997. – 455 с.

Индия у 1945 р. – 10-х рр. XXI ст.

Джерела

1. Ваджпаи А.Б. Индия на пути в будущее: Сборник речей и выступлений (март 1998 – сентябрь 2001) / А.Б. Ваджпаи. – М.: Ин-т востоковедения РАН, 2001. – 296 с.
2. Ганди И. Внешняя политика Индии: Избранные речи и выступления. 1980 – 1982 / И. Ганди. – М.: Прогресс, 1982. – 376 с.
3. Ганди И. Статьи, речи, интервью / И. Ганди; [пер. с англ.]. – М.: Прогресс, 1975. – 268 с.
4. Договор о мире, дружбе и сотрудничестве между СССР и Республикой Индия (Нью-Дели, 9 августа 1971 г.) (извлечения) // Хрестоматия по новейшей истории: В 2-х ч. Ч. II: 1945 – 1974 / Под ред. Н.Н. Яковлева. – Изд. 2-е, доп. – М.: Наука, 1976. – С. 205-206.
5. Конституция Индии (с изменениями на 1 мая 1955 года). – М.: Изд-во иностранной литературы, 1956. – 467 с.
6. Неру Дж. Автобиография / Дж. Неру; [пер. с англ. Б.В. Поспелова, В.Н. Мачавариани]. – М.: Изд-во иностранной лит-ры, 1955. – 656 с.
7. Неру Дж. Взгляд на всемирную историю / Дж. Неру: В 3-х т. – М.: Прогресс, 1975.
8. Неру Дж. Внешняя политика Индии. Избранные речи и выступления. 1946 – 1964 гг. / Дж. Неру; [пер. с англ.]. – М.: Прогресс, 1965. – 351 с.
9. Неру Дж. Воспоминания, исследования / Дж. Неру. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1989. – 448 с.
10. Неру Дж. Открытие Индии / Дж. Неру. – М.: Политиздат, 1989. – 460 с.
11. Партнерство без идеологической основы (интервью с премьер-министром Индии Манмоханом Сингхом) // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 2. – С. 60-61.
12. Скосырев В. Абдул Калам встретился с российскими востоковедами (интервью) / В. Скосырев // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 8. – С. 43-45.

Література

1. Антонова К.А. История Индии (краткий очерк) / К.А. Антонова, Г.М. Бонгард-Левин, Г.Г. Котовский. – М.: Мысль, 1973. – 558 с.
2. Баранов С.А. Опыт борьбы центрального правительства с проявлениями сепаратизма в независимой Индии / С.А. Баранов. – М.: ИВ РАН, 2000. – 245 с.
3. Баранов С.А. Сепаратизм в Индии / С.А. Баранов; Ин-т востоковедения РАН. – М.: ИВ РАН, 2003. – 238 с.
4. Белокреницкий В.Я. Восток в мирополитических процессах. Азия и Африка в истории международных отношений и современной мировой политике / В.Я. Белокреницкий. – М.: Институт востоковедения РАН, 2010. – 320 с.
5. Белокреницкий В.Я. История Пакистана. XX век / В.Я. Белокреницкий, В.Н. Москаленко. – М.: ИВ РАН, Крафт+, 2008. – 576 с.

6. Белокреницкий В.Я. Кашмир: забрежит ли свет в конце туннеля? / В.Я. Белокреницкий, В.Н. Москаленко, Т.Л. Шаумян // Азия и Африка сегодня. – 1998. – № 3. – С. 34-37.
7. Белокреницкий В.Я. Кашмирский очаг исламского экстремизма / В.Я. Белокреницкий, В.Н. Москаленко // Азия и Африка сегодня. – 2002. – № 1. – С. 9-14.
8. Белокреницкий В.Я. Пакистанский исламорадикализм – эволюция и связь с региональным терроризмом / В.Я. Белокреницкий // Исламизм и экстремизм на Ближнем Востоке. – М.: Ин-т изучения Израиля и Ближнего Востока, 2001. – С. 221-232.
9. Белокреницкий В.Я. Южная Азия в современном политическом мире. Взгляд из Москвы / В.Я. Белокреницкий, В.Н. Москаленко, Т.Л. Шаумян. – Lewiston, N.Y., 2001. – 380 с.
10. Бельский А.Г. Идеология и политика современного индусского коммунизма (Научно-аналитический обзор) / А.Г. Бельский. – М.: ИНИОН, 1984. – 265 с.
11. Бельский А.Г. Мусульманский коммунизм в Индии: возникновение, идеология и политика / А.Г. Бельский. – М.: ИНИОН АН СССР, 1988. – 280 с.
12. Вафа А.Х. Философские взгляды Джавахарлала Неру / А.Х. Вафа, А.Д. Литман. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1987. – 288 с.
13. Верма Ш. Портрет Раджива Ганди / Ш. Верма; [пер. с англ. С.В. Кибирского]. – М.: Прогресс, 1988. – 133 с.
14. Володин А.Г. «Пусть не обманет надежда!..»: Жизнь и борьба Джавахарлала Неру / А.Г. Володин, П.М. Шаститко. – М.: Политиздат, 1990. – 350 с.
15. Володин А.Г. Индия: становление институтов буржуазной демократии / А.Г. Володин. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1989. – 214 с.
16. Гопал С. Джавахарлал Неру. Биография: В 3-х т. – Т. 1: 1889 – 1947; [пер. с англ.] / С. Гопал. – М.: Прогресс, 1989. – 448 с.
17. Горев А.В. Неру / А.В. Горев, В.М. Зимянин. – М.: Молодая гвардия, 1980. – 416 с.
18. Горев А.В. Махатма Ганди / А.В. Горев. – 2-е изд. – М.: Международные отношения, 1989. – 374 с.
19. Горев А.В. Роса на лотосе: Индира Ганди: мечты и свершения / А. В. Горев. – М.: Политиздат, 1987. – 317 с.
20. Горохов С. Индия: время межконфессиональных проблем / С. Горохов // Азия и Африка сегодня. – 1998. – № 10. – С. 12-23.
21. Джилл С.С. Династия Ганди / С.С. Джилл; [пер с англ. Г.В. Зряниной]. – Ростов н/Д: Феникс, 1997. – 416 с.
22. Ерепешева Л. Раздел Британской Индии: новый взгляд на драматические события полувековой давности / Л. Ерепешева // Азия и Африка сегодня. – 1998. – № 2. – С. 25-28.
23. Зарубежные страны в 1998 – 2003 гг.: История, экономика, политика. – Вып. 1: 1998 – 2003 гг. / сост. Я.М. Бердичевский. – Запорожье: Премьер, 2003. – С. 336-350.
24. Индия: Общество, власть, реформы: Памяти Г.Г. Котовского / отв. ред. Е.Ю. Ванина; ИВ РАН. – М.: Вост. лит-ра, 2003. – 327 с.
25. Ігнат'єв П.М. Індія на шляху до лідерства в Південній Азії / П.М. Ігнат'єв. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2006. – 504 с.
26. Кашин В. Пандит Джавахарлал Неру / В. Кашин // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 7. – С. 46-50; 2006. – № 3. – С. 41-46.
27. Ключев Б.И. Религия и конфликт в Индии / Б.И. Ключев. – М.: ИВ РАН, 2002. – 236 с.
28. Корнеев В.Л. Индия: 80-е годы / В.Л. Корнеев. – М.: Мысль, 1986. – 206 с.
29. Крысин М.Ю. История необъявленной войны в Кашмире (1947 – 1948) / М.Ю. Крысин. – Пенза: Пензенский гос. ун-т архитектуры и строительства, 2004. – 298 с.
30. Мартышин О.В. Политические взгляды Джавахарлала Неру / О.В. Мартышин. – М.: Наука, 1981. – 312 с.

31. Радикальный ислам: взгляд из Индии и России / Под ред. С. Кургиняна и В. Суда. – М.: МОФ – ЭТЦ, 2010. – 484 с.
32. Синха Н.К. История Индии / Н.К. Синха, А.Ч. Банерджи; [пер. с англ.]. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1954. – 440 с.
33. Таммита-Дегольда С. Индия. История страны / С. Таммита-Дегольда; [пер. с англ. П. Крылова]. – М.: Эксмо; СПб.: Мидгард, 2010. – 352 с.
34. Шаумян Т.Л. Кто и почему воюет в Кашмире? / Т.Л. Шаумян. – М.: Центр стратегической инициативы, 1999. – 63 с.
35. Южная Азия: конфликты и геополитика / Под ред. В.Я. Белокреницкого. – М.: ИВ РАН, 1999. – 174 с.
36. Юрлов Ф. Индия в мировой политике / Ф. Юрлов // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 4. – С. 25-30; № 5. – С. 16-22; № 7. – С. 32-36.
37. Юрлов Ф.Н. История Индии. XX век / Ф.Н. Юрлов, Е.С. Юрлова. – М.: ИВ РАН, 2010. – 920 с.
38. Юрьев М.Ф. История стран Азии и Северной Африки после Второй мировой войны (1945 – 1990) / М.Ф. Юрьев. – М.: Изд-во МГУ, 1994. – 240 с.

Країни Південно-Східної Азії у 1945 р. – 10-х рр. ХХІ ст.

Джерела

1. Белов Г.А. Воспоминания о Вьетнамской войне // Война во Вьетнаме... Как это было (1965 – 1973): [Учеб. пособ.] / Под ред. Е.П. Глазунова. – М.: Изд-во «Экзамен», 2005. – 512 с.
2. Ли Куан Ю. Сингапурская история: из «третьего мира – в первый» / Ли Куан Ю; [пер. с англ. А.В. Боня]. – М.: МГИМО – Ун-т МИД России, 2005.
3. Макнамара Р.С. Вглядываясь в прошлое: трагедия и уроки Вьетнама / Р.С. Макнамара; [пер. с англ. Е.А. Любимова]. – М.: Ладомир, 2004. – 409 с.
4. Хо Ши Мин. Избранные статьи и речи / Хо Ши Мин; [пер. с вьетнам. и фр.]. – М.: Госполитиздат, 1959. – 815 с.

Література

1. Александрович Н.Н. Филиппины после Второй мировой войны: история, экономика, политика, культура / Н.Н. Александрович. – М.: ВГБИЛ, 1980. – 324 с.
2. Андреев Ю.А. Филиппины: от диктатуры к демократии / Ю.А. Андреев. – М.: Знание, 1990. – 64 с.
3. Аносова Л.А. Вьетнам на пороге ХХІ века: В 2 ч. / Л.А. Аносова; РАН, Отд-ние экономики. – Ч. 1. – М.: Луч, 1993. – 219 с.
4. Архипов В.Я. Внешнеэкономические связи Филиппин / В.Я. Архипов. – М.: Наука, 1984. – 240 с.
5. Бектимирова Н.Н. Камбоджа и Таиланд: тенденции политического развития (1980 – 2000) / Н.Н. Бектимирова, В.А. Дольникова; МГУ им. М.В. Ломоносова, Ин-т стран Азии и Африки; М.: Гуманитарий, 2007. – 224 с.
6. Бектимирова Н.Н. Королевство Камбоджа: политическая история (1953 – 2002): [Монография] / Н.Н. Бектимирова, И.Н. Селиванов; МГУ им. М.В. Ломоносова. Ин-т стран Азии и Африки. – М.: Гуманитарий, 2002. – 320 с.
7. Борисова И.Б. Внешняя политика Филиппин (1946 – 1986) / И.Б. Борисова, Н.П. Волжин; АН СССР, Ин-т востоковедения. – М.: Наука, 1988. – 165 с.
8. Брекк Б. Вьетнамский кошмар / Б. Брекк; [пер. с англ. К. Бокова]. – М.: Эксмо, 2008. – 247 с.
9. Вьетнам. Страна и люди: [Сборник]; сост. До Фыонг, А.М. Левин; общ. ред. Е.П. Глазунова. – М.: Прогресс, 1985. – 294 с.
10. Вьетнам: [Справочник] / РАН, Ин-т междунар. экон. и полит. исслед.; под ред. Хо Куок Ви и др. – М.: Наука, 1993. – 350 с.

11. Голубева Е.В. Государственная бюрократия и политика: Индонезия и Филиппины, 70 – 80-е гг. / Е.В. Голубева; АН СССР, Ин-т востоковедения. – М.: Наука, 1988. – 154 с.
12. Гренвилл Дж. История XX века Люди. События. Факты / Дж. Гренвилл; [пер. с англ. О. Суворова]. – М.: Аквариум, 1999. – 896 с.
13. Гуревич Э.М. Политическая система современного Сингапура / Э.М. Гуревич. – М.: Наука, 1984. – 162 с.
14. Деопик Д.В. Вьетнам: история, традиции, современность / Д.В. Деопик; Ин-т практ. востоковедения. – М.: «Вост. лит.», 2002. – 551 с.
15. Деопик Д.В. История Вьетнама: В 2-х ч. / Д.В. Деопик. – Ч. 2. – М.: Изд-во МГУ, 1994. – 318 с.
16. Дэвидсон Ф. Война во Вьетнаме (1946 – 1975) / Ф. Дэвидсон. – М.: Изографус, Эксмо, 2002. – 861 с.
17. Ильинский М. Вьетнамский синдром. Война разведок / М.М. Ильинский. – М.: Эксмо, 2005. – 672 с.
18. Индокитай на рубеже веков (политика, идеология) / МГУ им. М.В. Ломоносова, Институт стран Азии и Африки. – М.: Изд-во «Гуманитарий» Академии гуманитарных исследований, 2001. – 200 с.
19. Индокитай: 90-е годы (политика, экономика). – М.: МГУ, 1999. – 130 с.
20. Исаев М.П. Внешняя политика Социалистической Республики Вьетнам / М.П. Исаев, Я.Н. Пивоваров. – М.: Наука, 1983. – 215 с.
21. Исаев М.П. Индокитайская хроника: Вьетнам, Лаос, Кампучия: трудные дороги борьбы и созидания / М.П. Исаев. – М.: Политиздат, 1987. – 286 с.
22. История Вьетнама / отв. ред. С.А. Мхитарян; [пер. с вьет.]. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1983. – 303 с.
23. История Вьетнама, середина XIX – середина XX в. / Нгуен Конг Бинь, Фам Суан Нам, Ван Тай, Буй Динь Тхань; [пер. с вьет.] – М.: Наука, 1991. – 363 с.
24. История Кампучии: Краткий очерк / отв. ред. Ю.Я. Михеев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1981. – 254 с.
25. Как делать бизнес в Азии: Япония, Южная Корея, Китай, Вьетнам: [Бизнес-справочник]. – М.: АСМО-пресс, 2004. – 240 с.
26. Калашников Н.И. Сингапур: проблемы города-государства / Н.И. Калашников. – М.: Знание, 1981. – 68 с.
27. Калинин В.Д. Золотая орхидея (Бруней, Индонезия, Малайзия, Сингапур, Таиланд, Филиппины) / В.Д. Калинин. – М.: Мысль, 1989. – 301 с.
28. Козлова М.Г. Россия и страны Юго-Восточной Азии / М.Г. Козлова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1986. – 328 с.
29. Корнев В.И. Буддизм и его роль в общественной жизни стран Азии / В.И. Корнев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1983. – 248 с.
30. Косиков И.Г. Современная этническая ситуация в Лаосе / И.Г. Косиков, О.В. Егоровин // *Этнографическое обозрение*. – 1992. – № 1. – С. 27-39.
31. Краткая история Вьета (Вьет Шы Лыок) / отв. ред. Д.В. Деопик; [пер. с вьет., вступ. статья и комментарий А.Б. Полякова]. – М.: Наука, 1980. – 290 с.
32. Куминов И.Я. Советская военно-техническая помощь Вьетнаму в годы войны / И.Я. Куминов // *Война во Вьетнаме: Взгляд сквозь годы*. – М.: Межрегиональная общественная организация ветеранов войны во Вьетнаме, 2000. – С. 39-45.
33. Курзанов В.Н. Сингапур в экономике Юго-Восточной Азии / В.Н. Курзанов. – М.: Наука, 1985. – 224 с.
34. Лаос: [Справочник]; сост. Е.Н. Афанасьева и др.; РАН, Ин-т востоковедения. – М.: Наука: «Вост. лит.», 1994. – 290 с.
35. Левонтова Ю.О. История Филиппин: Краткий очерк / Ю.О. Левонтова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1979. – 296 с.

36. Левтонова Ю.О. Эволюция политической системы современных Филиппин / Ю.О. Левтонова. – М.: Наука, 1985. – 275 с.
37. Мазуров В.М. От авторитаризма к демократии: практика Южной Кореи и Филиппин / В.М. Мазуров. – М.: «Вост. лит.», 1996. – 199 с.
38. Миго А. Кхмеры (История Камбоджи с древнейших времен) / А. Миго; [пер. с фр.]. – М.: Наука, 1973. – 352 с.
39. Мосяков Д.В. История Камбоджи. XX век / Д.В. Мосяков. – М.: ИВ РАН, 2010. – 743 с.
40. Мосяков Д.В. Камбоджа: внутреннее развитие, 1979 – 1989 / Д.В. Мосяков; АН СССР, Ин-т востоковедения. – М.: Наука, 1991. – 320 с.
41. Новакова О.В. История Вьетнама: [Учебник]: В 2-х ч. / О.В. Новакова, П.Ю. Цветов. – Ч. 2. – М.: Изд-во МГУ, 1995. – 345 с.
42. Новейшая история Вьетнама: 1965 – 1980 / С.А. Мхитарян, Д.В. Летягин, Н.А. Макаров и др.; отв. ред. С.А. Мхитарян. – М.: Наука, 1984. – 304 с.
43. Очерки из истории Юго-Восточной Азии. – М.: Наука, 1978. – 365 с.
44. Пахомова Л.Ф. Модели процветания (Сингапур, Малайзия, Таиланд, Индонезия) / Л.Ф. Пахомова. – М.: Ин-т востоковедения РАН, 2007. – 256 с.
45. Сингапур: [Справочник] / АН СССР, Ин-т востоковедения; ред.-сост. Ю. Лю]. – М.: Наука, 1988. – 202 с.
46. Соколовский А.Я. Очерки по вьетнамской культуре / А.Я. Соколовский. – Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 2000. – 218 с.
47. Страны Индокитая в борьбе за независимость и социальный прогресс (60 – 70-е гг.): [Сб. статей] / АН СССР, Ин-т востоковедения; отв. ред. В.Д. Тихомиров. – М.: Наука, 1980. – 304 с.
48. Сумский В.В. Фердинанд Маркос. Зарождение, эволюция и упадок диктатуры на Филиппинах / В.В. Сумский; РАН, Ин-т мировой экономики и междунар. Отношений. – М.: ИМЭМО, 2002. – 342 с.
49. Сумский В.В. Фиеста Филипина: Реформы, революции и активное ненасилие в развивающемся обществе: В 2 кн. / В.В. Сумский; РАН, Ин-т мировой экономики и междунар. отношений. – М.: «Вост. лит.», 2003.
50. Сычева В.А. Трудженики четырех «маленьких драконов»: Экономическое развитие Южной Кореи, Тайваня, Сянган (Гонконга) и Сингапура / В.А. Сычева; АН СССР, Ин-т пробл. рабочего движения и сравнит. политологии. – М.: Наука, 1991. – 264 с.
51. Толмачев Н.А. Социальные аспекты национально-этнических проблем развивающихся стран Юго-Восточной Азии (Индонезия, Малайзия, Сингапур, Таиланд, Филиппины), 1960 – 1980 гг. – М.: ВГБИЛ, 1984. – 355 с.
52. Фам Тхи Нго Бик. Внешняя политика Вьетнама в годы Второй индокитайской войны 1964 – 1975 / Фам Тхи Нго Бик, Д.В. Мосяков // Восток: Азиатские острова: история и современность, 2005. – С. 51-62.
53. Шанин В.А. Юго-Восточная Азия: Таиланд, Бирма, Лаос, Вьетнам, Камбоджа, Малайзия, Сингапур, Индонезия / В.А. Шанин; ред.: С.Л. Грачева, А.М. Калькаев. – М.: Вокруг света, 2005. – 724 с.
54. Шевелев В.Н. Диктаторы и боги: Чаушеску, Пиночет, Мао Цзэдун, Пол Пот / В.Н. Шевелев. – Ростов н/Д: Феникс, 1999. – 320 с.
55. Этнические и региональные конфликты в Евразии. Кн. 3: Международный опыт разрешения этнических конфликтов / Общ. ред. Б. Коппитерс, Э. Ремакль, А. Зверев. – М.: Весь мир, 1997. – 453 с.
56. Юго-Восточная Азия в мировой истории / ред. Д.В. Деопик. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1977. – 352 с.
57. Юго-Восточная Азия. История. Современность. – М.: Тезаурус, 1983. – 254 с.
58. Юго-Восточная Азия: актуальные проблемы развития. Идеология, история, культура, политика, экономика. – М: Институт востоковедения РАН, Крафт+, 2001. – 288 с.

Индонезия у 1945 р. – 10-х рр. XXI ст.

Джерела

1. Конституция Республики Индонезии // Конституции государств Юго-Восточной Азии и Тихого океана. – М.: Изд-во иностран. лит-ры, 1960. – С. 153-162.
2. Сукарно А. Индонезия обвиняет. Сб. статей и речей / А. Сукарно; [пер. с индонез. и англ.]. – 3-е изд. – М.: Изд-во иностран. лит-ры, 1961. – 394 с.

Література

1. Безик И.В. Республика Индонезия: [Учеб.-метод. пособ.] / И.В. Безик. – Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 1999. – 396 с.
2. Волжин Н.П. Индонезия: внешняя политика «нового порядка» / Н.П. Волжин. – М.: Международные отношения, 1985. – 160 с.
3. Голубева Е.В. Государственная бюрократия и политика: Индонезия и Филиппины, 70 – 80-е гг. / Е.В. Голубева; АН СССР, Ин-т востоковедения. – М.: Наука, 1988. – 154 с.
4. Другов А. Конец эпохи Мегавати Сукарнопутри / А. Другов // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 1. – С. 6-10.
5. Другов А.Ю. Индонезия в период «направляемой демократии» / А.Ю. Другов, А.Б. Резников. – М.: Наука, 1969. – 194 с.
6. Другов А.Ю. Индонезия: политическая культура и политический режим / А.Ю. Другов. – М.: ИВ РАН, 1997. – 298 с.
7. Другов А.Ю. Индонезия: путч, которого не было? / А.Ю. Другов // Вопросы истории. – 1991. – № 7-8. – С. 26-40.
8. Другов А.Ю. История Индонезии. XX век / А.Ю. Другов, В.А. Тюрин. – М.: ИВ РАН, Крафт+, 2005. – 445 с.
9. Другов А.Ю. Политическая власть и эволюция политической системы Индонезии (1965 – 1988) / А.Ю. Другов; АН СССР, Ин-т востоковедения. – М.: Наука, 1989. – 260 с.
10. Другов А.Ю. Индонезия. Страноведение / А.Ю. Другов. – М.: Восточный университет, 2005. – 88 с.
11. Жаров В.А. Индонезия на пути упрочения независимости (1949 – 1956) / В.А. Жаров. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1964. – 208 с.
12. Индонезия: [Справочник] / Ю.Г. Александров, Н.Ф. Алиева, Г.А. Андреев и др.; отв. ред. Н.А. Симония, Л.Ф. Пахомова. – М.: Наука, 1983. – 309 с.
13. История Индонезии: [Учеб.]: В 2-х ч. / Г.Г. Бандиленко, Е.И. Гневушева, Д.В. Деопик, В.А. Цыганов. – Ч. 2. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1992. – 304 с.
14. Капица М.С. Сукарно: Политическая биография / М.С. Капица, Н.П. Милетин. – М.: Мысль, 1980. – 332 с.
15. Кашмадзе И.И. Индонезия: острова и люди / И. Кашмадзе; АН СССР, Ин-т востоковедения. – М.: Наука, 1987. – 309 с.
16. Клаассен О. Индонезия после Второй мировой войны: [Учеб.-метод. пособ. для студ. отд. истории] / Олаф Клаассен. – Тарту: ТУ, 1989.
17. Козлова М.Г. Россия и страны Юго-Восточной Азии / М.Г. Козлова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1986. – 328 с.
18. Кутовая Е.А. США и Индонезия: Пробл. взаимоотношений (1969 – 1979) / Е.А. Кутовая. – М.: Наука, 1981. – 133 с.
19. Маретин Ю.В. Индонезия: Избранные работы / Ю.В. Маретин; под ред. В.Ю. Зуева. – СПб.: Алетейя, 2002. – 248 с.
20. Миронов П. Сукарно – президент, политик и личность / П. Миронов // Азия и Африка сегодня. – 2002. – № 11. – С. 16-23.
21. Очерки из истории Юго-Восточной Азии. – М.: Наука, 1978. – 365 с.
22. Панченко Л.П. Армия и модернизация общества: Опыт Индонезии / Л.П. Панченко; ИВ РАН. – М.: Наука: Изд. фирма «Вост. лит.», 1994.
23. Пахомова Л. Индонезия: на пути преодоления трудностей / Л. Пахомова // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 6. – С. 28-33.

24. Пахомова Л.Ф. Модели процветания (Сингапур, Малайзия, Таиланд, Индонезия) / Л.Ф. Пахомова. – М.: Ин-т востоковедения РАН, 2007. – 256 с.
25. Плеханов Ю.А. Индонезия: проблемы развития / Ю.А. Плеханов. – М.: Знание, 1980. – 64 с.
26. Ревуненкова Е.В. Народы Малайзии и Западной Индонезии (некоторые аспекты духовной культуры) / Е.В. Ревуненкова. – М.: Наука, 1980. – 276 с.
27. Сукарно. Политик и личность: К 100-летию со дня рождения первого президента Индонезии: [Сборник] / сост. М.В. Курицын и др. – М.: Форум, 2001.
28. Сумский В.В. Национализм и авторитаризм: Политико-идеологические процессы в Индонезии, Пакистане и Бангладеш / В.В. Сумский; АН СССР, Ин-т востоковедения. – М.: Наука, 1987. – 340 с.
29. Сычев В.Ф. Индонезия и мусульманский мир в международных отношениях XX века: (политологический анализ основных тенденций): дисс. ... доктора полит. наук: 23.00.04 / В.Ф. Сычев; МГУ им. М.В. Ломоносова; Российский общественный фонд экономического и гуманитарного сотрудничества «Восток – Запад». – М.: [б. и.], 2005. – 417 с.
30. Сычева В.А. Трудности четырех «маленьких драконов»: Экономическое развитие Южной Кореи, Тайваня, Сянган (Гонконга) и Сингапура / В.А. Сычева; АН СССР, Ин-т пробл. рабочего движения и сравнит. политологии. – М.: Наука, 1991.
31. Толмачев Н.А. Социальные аспекты национально-этнических проблем развивающихся стран Юго-Восточной Азии (Индонезия, Малайзия, Сингапур, Таиланд, Филиппины), 1960 – 1980 гг. – М.: ВГБИЛ, 1984. – 355 с.
32. Тюрин В.А. История Индонезии / В.А. Тюрин. – М.: Восточный университет, 2004. – 595 с.
33. Урляпов В.Ф. Индонезия и международные отношения в Азиатско-Тихоокеанском регионе / В.Ф. Урляпов; ИВ РАН. – М.: Наука: Изд. фирма «Вост. лит.», 1993. – 255 с.
34. Черепнева Е.А. Индонезия глазами индонезийцев: Современные концепции социально-политического и культурного развития / Е.А. Черепнева; АН СССР, Ин-т востоковедения. – М.: Наука, 1989.
35. Шанин В.А. Юго-Восточная Азия: Таиланд, Бирма, Лаос, Вьетнам, Камбоджа, Малайзия, Сингапур, Индонезия / В.А. Шанин; ред.: С.Л. Грачева, А.М. Калькаев. – М.: Вокруг света, 2005. – 724 с.
36. Юго-Восточная Азия в мировой истории / ред. Д.В. Деопик. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1977. – 352 с.
37. Юго-Восточная Азия. История. Современность. – М.: Тезаурус, 1983. – 254 с.
38. Юго-Восточная Азия: актуальные проблемы развития. Идеология, история, культура, политика, экономика. – М.: Институт востоковедения РАН, Крафт+, 2001. – 288 с.

Туреччина у 1945 р. – 10-х рр. ХХІ ст.

Джерела

1. Гюль А. У наших стран одна судьба / А. Гюль // Международная жизнь. – 2004. – № 4 – 5. – С. 145-152.
2. Лавров В. Воспоминания посла СССР в Турции / В. Лавров // Международная жизнь. – 2005. – № 3 – 4. – С. 164-175.
3. Основной закон Турции (20 апреля 1924 г.) // Конституции буржуазных стран: В 4-х т. – Т. 3. – М. – Л.: Соцэкгиз, 1936. – С. 10-25.
4. Родионов А.А. Записки посла СССР в Турции 1974 – 1983 гг. / А.А. Родионов // Новая и новейшая история. – 1999. – № 2. – С. 83-100.

Література

1. Авдашева С. Турция: Национальная модель либерализации экономики / С. Авдашева // Общественные науки и современность. – 1993. – № 3. – С. 45-58.
2. Вдовиченко Д.И. Тургут Озал / Д.И. Вдовиченко // Вопросы истории. – 1994. – № 4. – С. 47-62.

3. Гасратян М.А. Очерки истории Турции / М.А. Гасратян, С.Ф. Орешкова, Ю.А. Петросян. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1983. – 296 с.
4. Губанов Н. Турция: путь в Европу через Германию / Н. Губанов // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 9. – С. 23-28.
5. Данилов В.И. Западная демократия и восточное общество / В.И. Данилов // Азия и Африка сегодня. – 1996. – № 4. – С. 42-47.
6. Данилов В.И. Политическая борьба в Турции, 50-е – начало 80-х гг. XX в.: (Политические партии и армия) / В.И. Данилов. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1985. – 318 с.
7. Данилов В.И. Турция 80-х: от военного режима до «ограниченной демократии» / В.И. Данилов. – М.: Наука, 1991. – 192 с.
8. Дружиловский С.Б. Курдская проблема в Турецкой Республике / С.Б. Дружиловский // Этносы и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие / Под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – С. 317-336.
9. Дружиловский С.Б. Турецкая Республика в 80 – 90-е годы / С.Б. Дружиловский. – М.: Научная книга, 1998. – 112 с.
10. Жигалина О.И. Эволюция курдского национального движения в странах Западной Азии / О.И. Жигалина // Государство, общество, международные отношения на мусульманском Востоке (Афганистан, Иран, Пакистан, Турция, этнический Курдистан, соседние мусульманские районы). – М.: ИВ РАН, Крафт+, 2014. – С. 266-280.
11. Зиганшина Г. Турция: марафон на пути в Европу / Г. Зиганшина // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 5. – С. 33-40.
12. Киреев Н.Г. История этатизма в Турции / Н.Г. Киреев; АН СССР, Ин-т востоковедения. – М.: Наука, 1991. – 340 с.
13. Киреев Н.Г. История Турции XX век / Н.Г. Киреев. – М.: ИВ РАН, Крафт+, 2007. – 608 с.
14. Кондакчян Р.П. Турция: внутренняя политика и ислам / Р.П. Кондакчян. – Ереван: Изд-во АН Армянской ССР, 1983. – 237 с.
15. Корицкий А. Россия – Турция: 85 лет дипломатическим отношениям / А. Корицкий // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 9. – С. 63-67.
16. Корицкий А. Россия – Турция: от соперничества к сотрудничеству / А. Корицкий // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 3. – С. 12-18.
17. Лазарев М.С. Категории курдской истории / М.С. Лазарев // Лазаревские чтения. Вып 1. – М., 2012. – С. 67-95.
18. Миллер А.Ф. Турция: Актуальные проблемы новой и новейшей истории / А.Ф. Миллер. – М.: Наука, 1983. – 278 с.
19. Новейшая история Турции / Под ред. А.М. Шамсутдинова. – М.: Наука, 1978. – 215 с.
20. Примаков Е.М. Конфиденциально: Ближний Восток на сцене и за кулисами (вторая половина XX – начало XXI века) / Е.М. Примаков. – М.: ИИК «Российская газета», 2006. – 384 с.
21. Розалиев Ю.Н. Экономическая история Турецкой республики / Ю.Н. Розалиев. – М.: Наука, 1980. – 302 с.
22. Свистунова И. Анкара – Тегеран: двусторонние отношения и региональные проблемы / И. Свистунова // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 11. – С. 37-39.
23. Смирнова И.А. Курды: судьбы, культура, язык / И.А. Смирнова // Новый Курдистан. – 1999. – № 1-2 (18-19). – С. 23-29.
24. Старченков Г.В. Агония лаицизма? // Азия и Африка сегодня / Г.В. Старченков. – 1996. – № 6. – С. 54-58.
25. Старченков Г.И. Современная Турция / Г.И. Старченков. – М.: Знание, 1989. – 64 с.
26. Турция между Европой и Азией: Итоги европеизации на исходе XX века. – М.: Крафт+, ИВ РАН, 2001. – 345 с.

27. Турция: новые тенденции экономического развития в 80-е гг. / Под ред. Е.И.Уразовой. – М.6 Наука, 1991. – 341 с.
28. Ульченко Н.Д. Экономика Турции в условиях либерализации / Н.Д. Ульченко. – М.: АСТИ-ИЗДАТ, 2002. – 513 с.
29. Уразова Е.И. Экономика Турции: от этатизма к рынку / Е.И. Уразова. – М.: Вост. лит., 1993. – 317 с.
30. Широкоград А.Б. Турция. Пять веков противостояния (Друзья и враги России) / А.Б. Широкоград. – М.: Вече, 2009. – 400 с.

Иран у 1945 р. – 10-х рр. ХХІ ст.

Джерела

1. Конституции государств Ближнего и Среднего Востока / Под ред. И.Д. Левина. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1956. – 780 с.
2. Основной закон Ирана (30 декабря 1906 г.) // Конституции буржуазных стран: В 4-х т. – Т. 3. – М. – Л.: Соцэкгиз, 1936. – С. 35-42.
3. Пехлеви М.Р. Мое служение родине: [Мемуары] / Мохаммед Реза Пехлеви. – М., 1961.
4. Преображенский С.П. Письма из Ирана / С.П. Преображенский. – М.: СИП РИА, 2003. – 108 с.
5. Хомейни Р.М. Без обмана нет веры / Рухолла Мусави Хомейни // Новое время. – 1993. – № 15. – С. 25-32.
6. Хомейни Р.М. Религиозное и политическое завещание / Рухолла Мусави Хомейни. – М.: Палея, 1999. – 104 с.

Література

1. Агаев С.Л. Иран в прошлом и настоящем. Пути и формы революционного процесса / С.Л. Агаев. – М.: Наука, 1981. – 271 с.
2. Агаев С.Л. Иран между прошлым и будущим. События, люди, идеи / С.Л. Агаев. – М.: Политиздат, 1987. – 317 с.
3. Агаев С.Л. Иран: рождение республики / С.Л. Агаев; [предисл. и общ. ред. Р.А. Ульяновского]. – М.: Политиздат, 1984. – 336 с.
4. Агаев С.Л. Рухолла Мусави Хомейни / С.Л. Агаев // Вопросы истории. – 1989. – № 6. – С. 79-100.
5. Алибейли Г.Д. Иран и сопредельные страны Востока, 1946 – 1978 / Гасан Джангироглы Алибейли; АН АзССР, Ин-т востоковедения. – М.: Наука, 1989. – 253 с.
6. Алиев С. Нефть и общественно-политическое развитие Ирана в XX веке / С. Алиев. – М.: Наука, 1985. – 285 с.
7. Алиев С.М. История Ирана. XX век / Салех Мамедоглы Алиев. – М.: Ин-т востоковедения РАН: Крафт+, 2004. – 648 с.
8. Алиев С.М. К национальному вопросу в современном Иране / С.М. Алиев // Краткие сообщения Института народов Азии АН СССР. – № 77. – М., 1960. – С. 76-79.
9. Ансари Х. Имам Хомейни: политическая борьба от рождения до кончины / Хамид Ансари. – М.: Палея, 1999. – 447 с.
10. Арабаджян А.З. Исламская республика Иран: экономический потенциал: первая половина 90-х годов / А.З. Арабаджян. – М.: Вост. лит., 2002. – 384 с.
11. Арабаджян З.А. Иран: Власть, реформы, революция (XIX – XX века) / З.А. Арабаджян. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1991. – 127 с.
12. Асатрян Г.С. Этническая композиция Ирана: От «Арийского простора» до «Азербайджанского мифа» / Г.С. Асатрян; ЕГУ; отв. ред.: А.Г. Арешев, В.А. Аракелова. – Ереван: «Кавказский центр иранистики», 2012. – 130 с.
13. Бабушкин Ю.Д. Ирано-иракская война. Положение в Персидском заливе / Ю.Д. Бабушкин. – М.: Знание, 1987. – 87 с.
14. Барзегар К. Тегеран – союзник, а не противник в борьбе против терроризма / К. Барзегар // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 3. – С. 38-39.

15. Годс М.Р. Иран в XX веке. Политическая история / Махмуд Реза Годс; [пер. с англ.]. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1994. – 355 с.
16. Гусейнов Г.Б. Место и роль ислама в социально-политической жизни современного Ирана / Г.Б. Гусейнов. – Баку: Элм, 1986. – 201 с.
17. Дорошенко Е.А. Шиитское духовенство в современном Иране / Е.А. Дорошенко. – 2-е изд. – М.: Наука, 1985. – 229 с.
18. Евсеев В.В. Иран, уран и ракеты / В.В. Евсеев, В.И. Сажин. – М.: Ин-т Ближнего Востока, 2009. – 271 с.
19. Жигалина О. Курдский вопрос в ИРИ: решение в диалоге сторон / О. Жигалина // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 10. – С. 27-31.
20. Жигалина О.И. Национальное движение курдов в Иране (1918 – 1947) / О.И. Жигалина: [Монография]. – М.: Наука, 1988. – 168 с.
21. Жигалина О.И. Проблемы этнокультурной конфликтности в современном Иране / О.И. Жигалина // Этнос и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие / Под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – С. 336-353.
22. Жигалина О.И. Этносоциальная эволюция иранского общества: [Монография] / О.И. Жигалина. – М.: Восточная литература, 1996. – 296 с.
23. Жигалина О.И. Этносоциальные процессы в Иране в XIX – XX вв.: Автореферат ... дис. докт. ист. наук: 07.00.03. – Всеобщая история (новая и новейшая история) / О.И. Жигалина. – М., 1996. – 35 с.
24. Иванов М.С. Иран в 60 – 70-х годах XX века / М.С. Иванов. – М.: Наука, 1977. – 269 с.
25. Иванов М.С. Новейшая история Ирана / М.С. Иванов. – М.: Мысль, 1965. – 255 с.
26. Иванов М.С. Племена Фарса: кашкайские, хамсе, кухгилуйе, мамасани / М.С. Иванов. – М.: Изд-во АН СССР, 1961. – 167 с.
27. Иран и исламские страны / ИВ РАН. – М.: Изд-во «Пробел-2000», 2009. – 186 с.
28. Иран. Очерки новейшей истории / Акад. наук СССР, Ин-т востоковедения; ред. А.З. Арабаджян. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1976. – 467 с.
29. Иран: ислам и власть / отв. ред. Н. Мамедова. – М.: Институт востоковедения РАН, Издательство «Крафт+», 2001. – 280 с.
30. Иранская революция 1978 – 1979 гг. Причины и уроки / Под ред. А.З. Арабаджяна: [Сб. науч. трудов]. – М.: Наука, 1989. – 256 с.
31. Исламская республика Иран в 90-е годы: (Экономика, политика, культура) / Под ред. Н.М. Мамедовой. – М.: ИВ РАН. – 1998. – 164 с.
32. История Ирана / отв. ред. М.С. Иванов. – М.: Изд-во МГУ, 1977. – 488 с.
33. Клешторина В.В. Иран 60 – 80-х годов. От культурного плюрализма к исламизации духовных ценностей (Идеология, политика, литература) / В.В. Клешторина. – М.: Наука, 1990. – 207 с.
34. Логашева Б.Р. Туркмены Ирана (историко-этнографическое исследование) / Б.Р. Логашева. – М.: Наука, 1976. – 158 с.
35. Мамедова Н.М. Иран: эволюция исламского правления / ИВ РАН, Ин-т изуч. Израиля и Ближ. Востока; [отв. ред. Н.М. Мамедова]. – М.: ИВ РАН, 1998. – 190 с.
36. Мутаххари М. Ислам и Иран: история взаимоотношений / Муртаза Мутаххари; [пер. с перс., примеч. М. Махшулова]. – СПб.: Петербургское востоковедение, 2008. – 479 с.
37. Ниязматов Ш.А. Ирано-иракский конфликт: Исторический очерк / Ш.А. Ниязматов. – М.: Наука, 1989. – 174 с.
38. Петрушевский И.П. Ислам в Иране в VII – XV вв.: [Курс лекций] / Под ред. В.И. Беляева. – 2-е изд. – СПб.: Изд-во СПб. университета, 2007. – 428 с.
39. Прозоров С.М. Шиитская (имамитская) доктрина верховной власти / С.М. Прозоров // Ислам. Религия, общество, государство: [Сб. статей]; отв. ред. П.А. Грязневич и С.М. Прозоров. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1984. – 212 с.
40. Резников А.Б. Иран: падение шахского режима / А.Б. Резников; общ. ред. Р.А. Ульяновского. – М.: Политиздат, 1983. – 160 с.

41. Рипинская П.С. Эти поразительные иранцы: [бытовая культура, традиции, правила поведения, религия, табу, мужчина и женщина, городская и сельская жизнь и многое другое] / П.С. Рипинская. – М.: АСТ: Астрель, 2007. – 220 с.
42. Складов Л.Е. Иран 60 – 80-х годов: Традиционализм против современности. Революция и контрреволюция / Л.Е. Складов. – М.: Наука, Восточная литература, 1993. – 252 с.
43. Современный Иран: [Справочник] / Л.Е. Авдеева, С.М. Алиев, З.А. Арабаджян и др.; ИВ РАН. – М.: Наука: Восточная литература, 1993. – 307 с.
44. Трубецкой В.В. Бахтиары (оседло-кочевые племена Ирана) / В.В. Трубецкой. – М.: Наука, 1966. – 219 с.
45. Федорова И.Е. Иран – США: диалог и противостояние / И.Е. Федорова. – М.: ИВ РАН, 2004. – 139 с.
46. Хиро Д. Иран под властью аятолл / Д. Хиро // Афро-азиатский мир в XX веке: власть и насилие. – Вып. 2. – М., 2000. – С. 52-114.
47. Шабани Р. Краткая история Ирана / Риза Шабани; [пер. Е.А. Морозова]. – СПб.: Петербургское востоковедение, 2008. – 382 с.
48. Шарипова Р.М. Концепция «национального просвещения» в мусульманских странах: Соотношение ислама и секуляризации / Р.М. Шарипова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1991. – 144 с.
49. Школьников Б.А. Иран в конце 50-х – начале 60-х годов XX в. Социально-экономические и политические предпосылки «белой революции» / Б.А. Школьников. – М.: Наука, 1985. – 96 с.
50. Шумов С.А. История Ирана: [сост.: С.А. Шумов, А.Р. Андреев]. – М. – К.: Евролинц: Альтернатива, 2003. – 358 с.

Афганистан у 1945 р. – 10-х рр. XXI ст.

Джерела

1. Гроссман А.С. Секретные документы из особых папок: Афганистан / А.С. Гроссман // Вопросы истории. – 1993. – № 3. – С. 3-33.
2. Документы советского руководства о положении в Афганистане. 1979 – 1980 // Новая и новейшая история. – 1996. – № 3. – С. 91-99.
3. Конституция Афганистана. 1 октября 1964 г. // Ахрамович Р.Т. Афганистан в 1961 – 1964 гг. Политическое положение. Конституционная реформа. – М.: Наука, 1967. – С. 145-171.
4. Конституция Демократической Республики Афганистан. – М., 1987.
5. Этнический состав населения Исламского Государства Афганистан [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nationalsecurity.ru/maps/afghanistanethno>.

Література

1. Актуальные проблемы афганской революции: [Коллектив. монография] / Под ред. М.Р. Аруновой, В.В. Басова, В.Н. Пластуна. – М.: Наука, 1984. – 662 с.
2. Арунова М. Афганистан на перепутье / М. Арунова // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 1. – С. 16-18.
3. Афганистан. Война и проблемы мира / Отв. ред. А.Д. Давыдов. – М.: Прибой, 1998. – 224 с.
4. Афганистан. Проблемы войны и мира / Г.П. Ежов, М.Р. Арунова, Ш.М. Рустайи, Ю.В. Босин. – М.: ИВ РАН, 1996. – 190 с.
5. Ахрамович В.Т. Афганистан после Второй мировой войны. Очерк истории / В.Т. Ахрамович. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1961. – 180 с.
6. Ахрамович Р.Т. Афганистан в 1961 – 1966 гг. Политическое положение. Конституционная реформа / Р.Т. Ахрамович. – М.: Наука, 1967. – 172 с.
7. Босин Ю. В. Национальный состав Афганистана к 70 – 80-м гг. / Ю. В. Босин // Афганистан: проблемы войны и мира. – М.: Наука, 1996. – С. 124-132.
8. Босин Ю. В. Проблема афганских беженцев / Ю. В. Босин // Восток и современность. – 1990. – № 2. – С. 46-53.

9. Босин Ю. В. Этнический фактор во внутриафганском конфликте (исторический анализ) / Ю. В. Босин. – Восток. – 1999. – № 5. – С. 78-84.
10. Брук С.И. Население мира: этнодемографический справочник / С.И. Брук. – М.: Наука, 1986. – 528 с.
11. Булатов Ю.А. Хальк и Парчам: основные этапы борьбы за завоевание политической власти в Афганистане / Ю. А. Булатов. – М.: Аспект Пресс, 1997. – 186 с.
12. Булук С. Коммунизм в Афганистане / С. Булук // Черная книга коммунизма. Преступления, террор, репрессии; [пер. с фр. Э.Я. Браиловской, А.И. Виноградова, О.В. Захарова, С.Г. Родина, О.В. Тимашева, И.В. Топоркова]. – М.: «Три века истории», 1999. – С. 645-663.
13. Гареев М.А. Афганская страда / М.А. Гареев; Академия военных наук. – 3-е изд., уточн. и доп. – М.: ИНСАН, 2002. – 416 с.
14. Григорьев С. Е. Панджшер в 1975 – 1990 годах глазами афганского историка / С. Е. Григорьев. – СПб.: Изд-во СПб. ун-та, 1997. – 128 с.
15. Губар Мир Гулам Мухаммад. Афганистан на пути истории / Мухаммад Губар Мир Гулам; [пер. с дари М. Давлятова]. – М.: Наука, 1987. – 206 с.
16. Давыдов А.Д. Аграрное законодательство Демократической Республики Афганистан: (социально-экономический анализ). – М.: Наука, 1984. – 182 с.
17. Зарипов Ш. Кочевники Афганистана (XIX – XX вв.) / Ш. Зарипов. – Душанбе, 1991.
18. История Афганистана с древнейших времен и до наших дней / М.Р. Арунова, И.В. Ганковский, В.Г. Коргун, В.А. Ромодин / Отв. ред. Ю. В. Ганковский. – М.: Мысль, 1982. – 368 с.
19. История вооруженных сил Афганистана 1747 – 1978 гг. – М.: Наука, 1985. – 206 с.
20. Коргун В.Г. История Афганистана. XX век / В.Г. Коргун. – М.: ИВ РАН Крафт+, 2004. – 528 с.
21. Коргун В. Г. Интеллигенция в политической жизни Афганистана / В. Г. Коргун. – М.: Наука, 1983. – 198 с.
22. Лавров А. Афганистан без талибов / А. Лавров // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 12. – С. 10-15.
23. Лалетин Ю.П. Этнотензионы в Афганистане: напряженность взаимоотношений / Ю.П. Лалетин // Этнотензионы и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие / Под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – С. 353-379.
24. Лалетин Ю. П. Межэтническое взаимодействие в Афганистане / Ю. П. Лалетин // Конфликты на Востоке: этнические и конфессиональные / Под ред. А. Д. Воскресенского. – М.: Аспект Пресс, 2008. – С. 289-314.
25. Лебедев К. А. Афганский народ – пуштуны / К. А. Лебедев. – М.: ЭКСМО, 1997. – 185 с.
26. Логашева Б. Р. Этнокультурная ситуация в Афганистане / Б. Р. Логашева // Расы и народы. – Вып. 16. – М.: Наука, 1986. – 126 с.
27. Марсден П. Талибан: Война и религия в Афганистане / Питер Марсден: [пер. с нем.]. – М.: Городец, 2002. – 320 с.
28. Массон В.М. История Афганистана В 2-х т. / В.М. Массон, В.А. Ромодин: В 2-х т. – Т.2. – М.: Наука, 1964. – 552 с.
29. Международная конференция «Сценарии для Афганистана»: Европа и США слишком много вложили в Афганистан, чтобы просто уйти [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fergananews.com/article.php?id=6988>.
30. Народы мира. Историко-этнографический справочник / Гл. ред. Ю.В. Бромлей. – М.: Советская энциклопедия, 1988. – 550 с.
31. Пластун В.Н. Эволюция деятельности экстремистских организаций в странах Востока / В.Н. Пластун. – Новосибирск: Сибирский хронограф, 2002. – 712 с.
32. Рашид А. Талибан. Ислам, нефть и новая Большая игра в Центральной Азии / Ахмед Рашид: [пер. с англ. М. Поваляева]. – М.: Библион – Русская книга, 2003. – 368 с.

33. Сатторзода А. США и их союзникам выгоден управляемый конфликт в Афганистане [Электронный ресурс] / Абдунаби Сатторзода. – Режим доступа: <http://www.fergananews.com/article.php?id=7037>.
34. Сикоев Р.Р. Исламский Эмират Афганистан: тоталитарный режим рубежа XXI века / Р.Р. Сикоев // Общественные науки и современность. – 2003. – № 4. – С. 21-29.
35. Сикоев Р.Р. Талибы: религиозно-политический портрет / Р.Р. Сикоев. – 2-е изд. – М.: Институт востоковедения РАН, Изд-во «КРАФТ+», 2004. – 256 с.
36. Слинкин М. Ф. Народно-демократическая партия Афганистана у власти / М. Ф. Слинкин. – Симферополь: Книжное изд-во, 1999. – 215 с.
37. Спольников В. Н. Афганистан. Исламская оппозиция. Истоки и цели / В. Н. Спольников. – М.: Наука, 1990. – 266 с.
38. Страны и народы. Зарубежная Азия. Общий обзор / Л.И. Куракова, В.Т. Зайчиков [и др.]. – М.: Мысль, 1979. – 381 с.
39. Таннер С. Афганистан: история войн от Александра Македонского до падения «Талибан» / С. Таннер. – М.: ЭКСМО, 2004. – 448 с.
40. Тихонов Ю. Пуштунские племена в гражданской войне в Афганистане / Ю. Тихонов // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 6. – С. 66-73.
41. Умнов А. История, опрокинутая в прошлое: (Афганистан XVIII – XX в.) / А. Умнов // Азия и Африка сегодня. – 1999. – № 3. – С. 31-35.
42. Шумов С. История Афганистана. Документальное исследование / С. Шумов, А. Андреев. – М.: Крафт+, 2002. – 236 с.
43. Ямпольська Л.М. Міжетнічні відносини в Афганістані другої половини XX – початку XXI ст.: витоки, специфіка, сценарії розвитку / Л.М. Ямпольська // Сучасні тенденції сходознавства: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (18-19 травня 2012 р.). – Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2012. – С. 177-183.
44. Ямпольська Л.М. Полікультурність як конфліктогенний фактор міжетнічних відносин Афганістану в другій половині XX – на початку XXI ст. / Л.М. Ямпольська // Тенденції і перспективи розвитку історичної науки та філософії в умовах глобалізації: матеріали Всеукраїнської молодіжної наукової конференції, 10 березня 2017 р., м. Київ; ред. кол.: О.О. Салата, Г.В. Саган, Р.Р. Куцик. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. – С. 114-123.

***Арабські країни Азії в 1945 р. – 10-х рр. XXI ст. Ісламський фундаменталізм.
Близькосхідна проблема.***

Джерела

1. Абу Мазен (Махмуд Аббас). Путь в Осло / Мазен Абу. – М.: Институт изучения Израиля и Ближнего Востока, 1996. – 306 с.
2. Архипов В. Палестина глазами русского путешественника / В. Архипов // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 1. – С. 59-62.
3. Ближневосточный конфликт. 1947 – 1967. Документы из архива внешней политики Российской Федерации / Отв. ред. В.В. Наумкин. В 2 т. – Т. 1: 1947 – 1956; Т. 2: 1957 – 1967. – М.: МФД, 2003.
4. Виноградов В. Дипломатия: люди и события. Из записок посла / В. Виноградов. – М., 1998.
5. Гюлен М.Ф. Ислам о терроре и акциях террористов-смертников / Мухаммед Фетхуллах Гюлен / сост. Э. Чапан; пер. с тур. – М.: Новый Свет, 2005. – 176 с.
6. Даян М. Арабо-израильские войны 1956, 1967: [пер. с англ.] / М. Даян, Ш. Тевет. – М.: Изографус: ЭКСМО, 2003. – 496 с.
7. Документы Исламского движения сопротивления (ХАМАС) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http:// www.mideastweb.org/hamas.htm](http://www.mideastweb.org/hamas.htm).
8. Жаккар Р. Секретные архивы «Аль-Каиды». Разоблачающие материалы о последователях Бен Ладена / Р. Жаккар; пер. с фр. Н. Качахидзе. – М.: СТОЛИЦА-ПРИНТ, 2007. – 320 с.

9. Зейналов М.М. Незабываемые встречи с Председателем Арафатом (Записки дипломата) / М.М. Зейналов. – М.: Реалии, 2002. – 181 с.
10. Каддафи М. Изратора. Белая книга [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kaddafi.ru>.
11. Меир Голда. Моя жизнь / Голда Меир; [пер. с иврита Р. Зерновой; общ. ред. Я. Цура. – Чимкент: «Аурика», 1997. – 560 с.
12. Наркисс Узи. За единый Иерусалим / Узи Наркисс. – М.: Слово, 1990. – 392 с.
13. От первого лица. Генеральный секретарь «Хезболлы» Хасан Насралла о текущем моменте и планах организации (интервью) // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 10. – С. 48-49.
14. Палестино-израильский конфликт в зеркале общественного мнения и международной дипломатии: (после саммита в Кэмп-Дэвиде и начала «интифады Аль-Акса»): [Сб. статей и документов]. – М.: Ин-т изучения Израиля и Ближнего Востока, 2004. – 250 с.
15. Палестинская проблема. Документы ООН, международных организаций и конференций. – М.: Международные отношения, 1984. – 550 с.
16. «Партия Аллаха» в зеркале мировой прессы // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 10. – С. 45-47.
17. Перес Ш. Новый Ближний Восток / Шимон Перес. – М.: Высшая школа, 1994. – 300 с.
18. Программы урегулирования палестино-израильского конфликта: три года после переговоров в Кэмп-Дэвиде и Табе: [Сб. статей и документов] / Под ред. А.Д. Эпштейна; Ин-т изучения Израиля и Ближнего Востока. – М.: Институт изучения Израиля и Ближнего Востока, 2004. – 284 с.

Література

1. Аналитические записки. Проблемы Ближнего Востока. – М.: ИБВ, 2004. – 115 с.
2. Аналитические записки: Израиль и арабо-израильский конфликт: [Сб. статей] / Ин-т изучения Израиля и Ближнего Востока. – М.: ИБВ, 2004. – 256 с.
3. Арабо-израильские войны. Арабский взгляд: [Сб. статей]. – М.: Яуза, Эксмо, 2008. – 480 с.
4. Арухов З.С. Ваххабизм и духовенство в политической структуре саудовского общества / З.С. Арухов. – Махачкала: Дагиздат, 2002. – 226 с.
5. Ахмедов В.М. Ливанская «Хезболла» как «центр силы» на Ближнем Востоке / В.М. Ахмедов // Исламизм и экстремизм на Ближнем Востоке: [Сб. статей]. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 225 с.
6. Бакланов А. Ближневосточный мирный процесс: как восстановить динамику? / А. Бакланов // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 6. – С. 32-42.
7. Бакланов А. Ближневосточный узел противоречий / А. Бакланов // Международная жизнь. – 2004. – № 4 -5. – С. 153-158.
8. Бакланов А.Г. Ближний Восток на рубеже XXI века: к созданию системы региональной безопасности / А. Бакланов. – М.: МГИМО, 2001. – 245 с.
9. Бакланов А.Г. Ближний Восток: «дорожная карта» региональной безопасности / А.Г. Бакланов. – М.: Ин-т Ближнего Востока, 2006. – 136 с.
10. Беленькая М. Арафат: лидер и его наследие / М. Беленькая // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 4. – С. 19-24.
11. Беленькая М. Ближний Восток: большая политика «Большой восьмерки» / М. Беленькая // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 6. – С. 43-47.
12. Бибикова О. Ваххабизм или то, что под ним подразумевается / О. Бибикова // Россия и мусульманский мир. – 2000. – № 3. – С. 45-57.
13. Ближневосточная политика великих держав и арабо-израильский конфликт. В 2-х т. – Т.1.: Закономерности и особенности. Ч.1 / Арзамасский гос. пед. ин-т им. А.П. Гайдара; Нижегородский гос. ун-т им. Н.И. Лобачевского, Ин-т стратегических исследований / Под общ. ред. О.А. Колобова. – Н. Новгород: Изд-во АГПИ, 2008. – 356 с.

14. Большой Ближний Восток: стимулы и предварительные итоги демократизации / В.А. Гусейнов; Ин-т стратегических оценок и анализа. – М.: ОЛМА Медиа Групп, 2007. – 256 с.
15. Васильев А.М. История Саудовской Аравии (1745 – конец XX в.). – 2-е изд., расшир. и доп. / А.М. Васильев. – М.: Классика плюс, 1999. – 672 с.
16. Горбунов А.С. К вопросу о классификации терроризма / А.С. Горбунов // Московский журнал международного права. – 1993. – № 1. – С. 53-58.
17. Грачев А.С. Политический терроризм: Корни проблемы / А.С. Грачев. – М.: Политиздат, 1985. – 285 с.
18. Гушер А. «Террористический интернационал» / А. Гушер // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 7. – С. 2-6.
19. Гушер А.И. Проблема терроризма на рубеже третьего тысячелетия новой эры человечества / А.И. Гушер // Азия и Африка сегодня. – 2002. – № 6. – С. 57-60.
20. Дзадзиев А. «Нет» – ваххабизму! / А. Дзадзиев // Бюллетень сети этнологического мониторинга и раннего предупреждения конфликтов. – 1998. – № 22. – С. 72-87.
21. Добаев И. Неправительственные религиозно-политические организации исламского мира / И. Добаев // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – № 4. – С. 91-97.
22. Звягельская И. Государство Израиль / И. Звягельская, Т. Карасова, А. Федорченко. – М.: ИВ РАН, 2005. – 560 с.
23. Ислам и общественное развитие в начале XXI века / Отв. ред. В.Я. Белокреницкий, А.З. Егорин, Н.Ю. Ульченко). – М.: Крафт+, 2005. – 496 с.
24. Кеппель Ж. Джихад. Экспансия и закат исламизма / Ж. Кеппель. – М.: Ладомир, 2000. – 468 с.
25. Киселёв В.И. Палестинская проблема в международных отношениях / В.И. Киселев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1988. – 325 с.
26. Кон-Шербок Д. Палестино-израильский конфликт: Две точки зрения / Д. Кон-Шербок, Д. Эль-Алами: [пер. с англ. В. Новикова] – М.: Изд.-торговый дом «Гранд», Фаир-пресс, 2002. – 316 с.
27. Косач Г.Г. Политический ислам в палестинском конфликте: движение ХАМАС / Г.Г. Косач // Исламизм и экстремизм на Ближнем Востоке: [Сб. статей]. – М.: Владос, 2001. – С. 111-145.
28. Кудрявцев А.В. Исламский мир и палестинская проблема / А.В. Кудрявцев. – М.: Наука, 1990. – 133 с.
29. Кудрявцев С.В. Конфликт и насильственное преступление / С.В. Кудрявцев. – М.: Политиздат, 1991. – 245 с.
30. Малащенко А. Тень ислама над Европой / А. Малащенко // Международная жизнь. – 2004. – № 9. – С. 93-107.
31. Медведко Л. Россия, Запад, ислам: «столкновение цивилизаций»? / Л. Медведко. – М.: Кучково поле, 2003. – 512 с.
32. Микульский Д.В. Социальное учение исламского возрождения / Д.В. Микульский. – М.: Наука, 1992. – 266 с.
33. Милославская Т.П. Деятельность «Братьев мусульман» в странах Востока / Т.П. Милославская // Ислам в странах Ближнего и Среднего Востока. – М.: Наука, 1982. – С. 7-24.
34. Мирский Г. Американская сверхдержава против исламистского терроризма / Г. Мирский // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. – № 3. – С. 71-81.
35. Мирский Г. Багдадский приговор / Г. Мирский // Новое Время. – 2006. – № 46. – С. 22-27.
36. Мирский Г. Израиль и палестинцы: самый длительный конфликт / Г. Мирский // Мировая экономика и международные отношения. – 2001. – № 3. – С. 96-103.
37. Мирский Г. Ислам и транснациональный терроризм / Г. Мирский // Политический класс. – 2005. – № 10. – С. 23-29.
38. Оганян Р. Театр террора / Р. Оганян. – М.: Грифон, 2006. – 336 с.

39. Озеров О. Post-Arafat Ближний Восток / О. Озеров // Международная жизнь. – 2004. – № 11-12. – С. 148-163.
40. Олимпиев А.Ю. Ближний и Средний Восток: актуальные проблемы международных отношений [Монография] / А.Ю. Олимпиев. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 240 с.
41. Пластун В. Эволюция деятельности экстремистских организаций в странах Востока / В. Пластун. – Новосибирск: Сиб. хронограф, 2002. – 244 с.
42. Примаков Е.М. Азия в современном мире / Е.М. Примаков. – М.: Высшая школа, 1985. – 396 с.
43. Примаков Е.М. Анатомия ближневосточного конфликта / Е.М. Примаков. – М.: Мысль, 1978. – 374 с.
44. Примаков Е.М. Ближний Восток на сцене и за кулисами: (вторая половина XX – начало XXI в.): конфиденциально / Е.М. Примаков. – М.: Российская газета, 2006. – 384 с.
45. Примаков Е.М. Война, которой могло не быть / Е.М. Примаков. – М.: Политиздат, 1991. – 486 с.
46. Примаков Е.М. Восток после краха колониальной системы / Е.М. Примаков. – М.: Наука, 1982. – 527 с.
47. Примаков Е.М. Мир после 11 сентября и вторжения в Ирак / Е.М. Примаков. – 2-е изд., доп. – Екатеринбург: ИД «ПироговЪ», 2003.
48. Ражбадинов М.З. Радикальный исламизм в Египте (на примере деятельности организаций «Аль-Джихад» и «Аль-Гамма аль-Исламийя») / М.З. Ражбадинов. – М.: ВЛАДОС, 2003. – 274 с.
49. Раззаков Ф. Век террора: Хроника покушений / Ф. Раззаков. – М.: Прогресс, 1997. – 427 с.
50. Рубби А. Палестинский марафон = Con Arafat in Palestina: 30 лет борьбы за мир на Ближнем Востоке: [пер. с итал. Г.П. Смирнова]. – М.: Международные отношения, 2001. – 245 с.
51. Салимов К.Н. Современные проблемы терроризма / К.Н. Салимов. – Минск: Харвест, 2005. – 325 с.
52. Сатановский Е. Палестинская проблема – век XXI / Е. Сатановский // Международная жизнь. – 2003. – № 11. – 107-117.
53. Смирнов А. Арабо-израильские войны / А. Смирнов. – М.: Вече, 2003. – 384 с.
54. Смирнов А. Израиль в огне джихада / А. Смирнов. – М.: Вече, 2004. – 416 с.
55. Спольников В.Н. Афганистан. Исламская оппозиция. Истоки и цели / В.Н. Спольников. – М.: Наука, 1990. – 192 с.
56. Сурков Н. За кулисами Кэмп-Дэвида / Н. Сурков // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 3. – С. 65-69.
57. Терроризм: психологические корни и правовые оценки // Круглый стол ж-ла «Государство и право». – 1995. – № 4. – 34-46.
58. Труевцев К. Усама бен Ладен и генезис «Аль-Каиды» / К. Труевцев // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 2. – С. 12-20.
59. Хазанов А. Израиль – «Хезболла»: невыученные уроки / А. Хазанов // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 10. – С. 42-44.
60. ХАМАС: От собраний в мечетях – к сердцу политической жизни [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.palestine-info.ru/code/AFF/aff.php?id=8483&catagorie=3>.
61. Шагаль В. Ислам и его ненавистники / В. Шагаль // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 4. – С. 53-55.
62. Шеин А. Рубежи ближневосточного урегулирования / А. Шеин // Международная жизнь. – 1996. – № 1. – С. 72-77.
63. Эпштейн А.Д. Бесконечное противостояние. Израиль и арабский мир: войны и дипломатия: история и современность / А.Д. Эпштейн. – М.: Ин-т изучения Израйля и Ближнего Востока, 2003. – 245 с.
64. Эпштейн А.Д. Израиль и проблема палестинских беженцев: история и политика / А.Д. Эпштейн. – М.: Ин-т Ближнего Востока, 2005. – 214 с.

65. Юхананов Ю.А. Этот расколотый единый мир... / Ю.А. Юхананов // Диалектика. Системность. Международные отношения. Конфликты и «Объединенные Нации». – Madison: Naami Press, 2000. – 435 с.

Ирак у 1945 г. – 10-х гг. XXI ст.

Джерела

1. Высшие органы государственной власти арабских республик: [законодательная власть, исполнительная власть, конституционные права и свободы, тексты конституций арабских республик] / сост. М.А. Сапронова. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2007. – 310 с.
2. Ясин А. Государство и религиозные авторитеты в Ираке / Ахмед Ясин [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dolphin.org/www.israeli-truth.org/AhmedYasin.html>

Література

1. Аналитические записки. Проблемы Ближнего Востока. – М.: Ин-т изучения Израиля и Ближнего Востока, 2004. – 115 с.
2. Арбатов А. Иракский кризис в мировой политике: предыстория и перспективы / А. Арбатов // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. – № 9. – С. 77-83.
3. Бейлс А.Дж. Уроки иракского кризиса / А.Дж. Бейлс // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. – № 9. – С. 70-76.
4. Данилин И.В. Глобализация, панамериканизм и развитие этнического фактора в международных отношениях / И.В. Данилин // Современные международные отношения: этнополитический контекст. – М. – Н. Новгород, 2003. – С. 87-92.
5. История Курдистана: [Монография]; под ред. М.С. Лазарева, Ш.Х. Мгои. – М.: Ин-т востоковедения РАН, 1999. – 519 с.
6. Корж Г.П. Саддам Хусейн: история взлета и падения / Г.П. Корж. – Харьков: Фолио; М.: ООО «Издательство АСТ», 2004. – 476 с.
7. Левин И.Д. Ирак (Современная Месопотамия) / И.Д. Левин. – М.: Наука, 1937. – 210 с.
8. Львов В.В. Современная политическая элита Ирака / В.В. Львов // Политическая элита Ближнего Востока. – М.: Институт изучения Израиля и Ближнего Востока, 2000. – С. 113-120.
9. Маркарян Р.В. Зона Персидского залива. Проблемы, перспективы / Р.В. Маркарян. – М.: Наука, 1986. – 280 с.
10. Мирский Г. Багдадский приговор / Г. Мирский // Новое Время. – 2006. – № 46. – С. 22-27.
11. Михайлов А. Иракский капкан / А. Михайлов. – М.: Яуза – ЭКСМО, 2004. – 544 с.
12. Ниязатов Ш.А. Ирано-иракский конфликт. Исторический очерк / Ш.А. Ниязатов. – М.: Наука, 1989. – 174 с.
13. Новейшая история арабских стран Азии. 1917 – 1985 / под ред. Е.М. Примакова, Е.А. Лебедева. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1988. – 644 с.
14. Петров Н.Я. Шиитский фундаментализм и политика экспорта исламской революции / Н.Я. Петров // Народы Азии и Африки. – 1990. – № 4. – С. 26-37.
15. Примаков Е.М. Ближний Восток на сцене и за кулисами: (вторая половина XX – начало XXI в.): конфиденциально / Е.М. Примаков. – М.: Российская газета, 2006. – 384 с.
16. Примаков Е.М. Мир после 11 сентября и вторжения в Ирак / Е.М. Примаков. – 2-е изд., доп. – Екатеринбург: ИД «ПироговЪ», 2003. – 200 с.
17. Слинкин М.М. Ирано-иракская война 1980 – 1988 гг. Борьба на море / М.М. Слинкин. – Симферополь: Таврический национальный ун-т, 2001. – 222 с.
18. Степанова Н.В. Ирак: 1968 – 1988: [Учеб. пособ.] / Н.В. Степанова. – М.: МГИМО, 1992. – 250 с.
19. Степанова Н.В. Проблема курдов в Ираке / Н.В. Степанова // Этносы и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие / Под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – С. 168-220.
20. Степанова Н.В. Южный Курдистан на пороге XXI века / Н.В. Степанова // Курдская проблема: международный аспект: [Учеб. пособ.]. – М.: ДА МИД РФ, 2001.

21. Страны Ближнего Востока (актуальные проблемы современности и истории): [Сб. статей]. – М.: Ин-т изучения Израиля и Ближнего Востока, ИВ РАН, 1998. – 326 с.
22. Уткин А.И. Правда об Ираке, или Битва в Месопотамии / А.И. Уткин. – М.: ОЛМА Медиа Групп, 2007. – 480 с.
23. Шумов С.А. Ирак: история, народ, культура. Документальное историческое исследование / С.А. Шумов, А.Р. Андреев. – М.: Евролинц, 2002. – 232 с.
24. Шумов С.А. История Ближнего Востока. Документальное историческое исследование / С.А. Шумов, А.Р. Андреев. – М.: Евролинц, 2002. – 512 с.
25. Ямпольська Л.М. Курдський національний рух і військово-політична діяльність Мустафи Барзані (1903 – 1979) / Л.М. Ямпольська // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: Видавництво «Гілея», 2017. – Вип. 122 (7). – С. 153-158.
26. Ямпольська Л.М. Партикулярна та інтегральна складові курдського націоналізму в ХХ – на початку ХХІ ст. (на прикладі Іраку) / Л.М. Ямпольська // Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Питання сходознавства в Україні» (6-7 квітня 2017 р.) / ХНПУ імені Г.С. Сковороди – ХНУ імені В.Н. Каразіна. – Харків, 2017. – С. 133-135.

Арабські країни Африки в 1945 р. – 10-х рр. ХХІ ст.

Джерела

1. Высшие органы государственной власти арабских республик: [законодательная власть, исполнительная власть, конституционные права и свободы, тексты конституций арабских республик] / сост. М.А. Сапронова. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2007. – 310 с.

Література

1. Аргентов В.А. Старина и новь Магриба / В.А. Аргентов. – М.: Наука, 1997. – 246 с.
2. Егорин А.З. История Ливии. XX век / А.З. Егорин. – М.: ИВ РАН, 1999. – 563 с.
3. История Ливии в новое и новейшее время / Под ред. А.М. Васильева. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1992. – 213 с.
4. История Судана в новое и новейшее время / Под ред. В.С. Кошелева и др. – М.: Наука, 1992. – 293 с.
5. Комар В.И. Северная Африка: национальные модели политической культуры / В.И. Комар; Рос. акад. наук, Ин-т Африки. – М.: Ин-т Африки РАН, 1997. – 45 с.
6. Ланда Р.Г. История Алжира. XX век / Р.Г. Ланда. – М.: ИВ РАН, 1999. – 308 с.
7. Новейшая история арабских стран Азии. 1917 – 1985 / под ред. Е.М. Примакова, Е.А. Лебедева. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1988. – 644 с.
8. Новейшая история арабских стран Африки, 1917 – 1987 / Отв. ред. В.В. Наумкин. – М.: Наука, 1990. – 472 с.
9. Омар А. Западноевропейское политико-культурное влияние на развитие стран Магриба в новейшее время и этнокультурный фактор / А. Омар. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1994. – 285 с.
10. Павлуцкая Э.В. Проблемы национализма и их связь с авторитарными тенденциями в Магрибе / Э.В. Павлуцкая // Арабские страны Западной Азии и Северной Африки. Вып. 5. – М., 2002. – С. 124-132.
11. Сапронова М.А. «Берберский вопрос» в странах Магриба / М.А. Сапронова // Этносы и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие / Под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – С. 54-76.
12. Сапронова М.А. Этнический фактор в странах Магриба (Марокко, Тунис, Алжир) / М.А. Сапронова // Конфликты на Востоке: Этнические и конфессиональные / Под ред. А.Д. Воскресенского. – М.: Аспект Пресс, 2008. – С. 87-105.
13. Сергеев М.С. История Марокко. XX век / М.С. Сергеев. – М.: ИВ РАН, 2001. – 356 с.
14. Скороход Л.И. Меньшинства и проблема идентичности в арабском мире / Л.И. Скороход // Арабские страны Западной Азии и Северной Африки. Вып. 5. – М., 2002. – С. 110-121.

Египет у 1945 р. – 10-х рр. XXI ст.

Джерела

1. Высшие органы государственной власти арабских республик: [законодательная власть, исполнительная власть, конституционные права и свободы, тексты конституций арабских республик] / сост. М.А. Сапронова. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2007. – 310 с.
2. Из заявления президента Египта Г.А. Насера относительно национализации компании Суэцкого канала // Хрестоматия по новейшей истории: В 2-х ч. Ч. II. 1945 – 1974 [сост. М.Е. Сучков; под ред. Н.Н. Яковлева; изд. 2-е, доп.]. – М.: Просвещение, 1976. – С. 212.
3. Насер Г.А. Мы представляем собой независимую страну... (Из выступления на митинге в Порт-Саиде в связи с 8-й годовщиной победы в арабо-израильской войне 1956 года, 23 декабря 1964 года // Хрестоматия по новейшей истории: В 2-х ч. Ч. II. 1945 – 1974 [сост. М.Е. Сучков; под ред. Н.Н. Яковлева; изд. 2-е, доп.]. – М.: Просвещение, 1976. – С. 215.
4. Насер Г.А. Проблемы египетской революции: Избр. речи и выступления. 1952 – 1970 / Г.А. Насер. – М.: Международные отношения, 1979.
5. Резолюция 242, принятая Советом Безопасности на 1382-м заседании 22 ноября 1967 г. в связи с агрессивными действиями Израиля против арабских народов в июне 1967 г. // Международная жизнь. – 1968. – № 6. – С. 150-152.
6. Рифаат ас-Саид. Асуан не только большая стройка // Хрестоматия по новейшей истории: В 2-х ч. Ч. II. 1945 – 1974 [сост. М.Е. Сучков; под ред. Н.Н. Яковлева; изд. 2-е, доп.]. – М.: Просвещение, 1976. – С. 214.

Література

1. Агарышев А.А. Гамаль Абдель Насер / А.А. Агарышев. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Молодая гвардия, 1979. – 208 с.
2. Адес Г. Египет. История страны / Гарри Адес; [пер. О. Чумичевой]. – М.: Эксмо; – СПб.: Мидгард, 2008. – 544 с.
3. Арабская республика Египет: [Справочник] / АН СССР, Ин-т Африки. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1990. – 355 с.
4. Беляев И.П. Египет. Время президента Насера / И.П. Беляев, Е.М. Примаков. – 2-е изд. – М.: Мысль, 1982. – 310 с.
5. Беляков В. Египет: рождение «второй республики»? / В. Беляков // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 4. – С. 11-17.
6. Беляков В. Копты – «недоарабизированные» египтяне / В. Беляков // Азия и Африка сегодня. – 1999. – № 6. – С. 21-23.
7. Беляков В. Мухаммед Хосни Мубарак / В. Беляков // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 5. – С. 51-55.
8. Беляков В. Притяжение Египта / В. Беляков // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 10. – С. 65-72.
9. Борисов А.Б. Роль ислама во внутренней и внешней политике Египта (XX в.) / А.Б. Борисов. – М.: Наука, 1991. – 215 с.
10. Васильев А.М. Египет и египтяне / А.М. Васильев; РАН, Ин-т Африки. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Вост. лит., 2008. – 365 с.
11. Вестфален К. Взаимоотношения ЕЭС с арабским миром / К. Вестфален // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 1. – С. 50-53.
12. Видясова М.Ф. Египет в последней трети XX века / М.Ф. Видясова, М.Ш. Умеров. – М.: Институт изучения Израиля и Ближнего Востока, 2002. – 320 с.
13. Войтоловский Ф.Г. Националистические идеологии в идейно-политическом спектре глобализирующегося мира / Ф.Г. Войтоловский // Современные международные отношения: этнополитический контекст. – М. – Н. Новгород, 2003. – С. 112-123.
14. Зеленев Е.И. Мусульманский Египет: [Учеб. пособ.] / Е.И. Зеленев. – СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2007. – 340 с.

15. Князев А.Г. Египет после Насера, 1970 – 1981 / А.Г. Князев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1986. – 304 с.
16. Ковтунов О.В. Революция «Свободных офицеров» в Египте / О.В. Ковтунов. – М.: Прогресс, 1984. – 224 с.
17. Комар В.И. Северная Африка: национальные модели политической культуры / В.И. Комар; РАН, Ин-т Африки. – М.: Ин-т Африки РАН, 1997. – 45 с.
18. Конфликты на Востоке: этнические и конфессиональные: [Учеб. пособ. для вузов] / Под ред. А.Д. Воскресенского. – М.: Аспект Пресс, 2008. – 512 с.
19. Кошелев В.С. Египет от Ораби-паши до Саада Заглула, 1879 – 1974 / В.С. Кошелев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1992. – 288 с.
20. Кудрявцев А.В. Мусульмано-коптские конфликты в Египте (70-е годы XX века – начало XXI века) / А.В. Кудрявцев // Ближний Восток и современность. – Вып. 14. – 2002. – С. 89-93.
21. Малашенко А.В. В поисках альтернативы. Арабские концепции путей развития / А.В. Малашенко; отв. ред. Л.Р. Полонская. – М.: Наука, 1991. – 208 с.
22. Новейшая история арабских стран Африки, 1917 – 1987 / Отв. ред. В.В. Наумкин. – М.: Наука, 1990. – 472 с.
23. Петровский Н. Египет – сын тысячелетий / Н. Петровский, В. Матвеев. – Л.: Детгиз, 1959. – 288 с.
24. Ражбадинов М.З. Радикальный исламизм в Египте (на примере деятельности организаций «Аль-Джихад» и «Аль-Гамма аль-Исламийя») / М.З. Ражбадинов. – М.: ВЛАДОС, 2003. – 274 с.
25. Сурков Н. За кулисами Кэмп-Дэвида / Н. Сурков // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 3. – С. 65-69.
26. «Тогда в Египте...» / Под ред. М.С. Мейера, В.М. Пака, А.О. Филоник. – М.: Изд-во ИСАА, МГУ, 2001. – 386 с.
27. Толмачева Е.Г. Копты: Египет без фараонов / Е.Г. Толмачева. – М.: Алетейя, 2003. – 248 с.
28. Труевцев К. Политические системы арабских стран: между авторитаризмом и демократией / К. Труевцев // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 7. – С. 15-21.
29. Умеров М.Ш. Четверть века «демократизации сверху». Осенние парламентские выборы 2000 г. в Египте / М.Ш. Умеров // Ближний Восток и современность. – Вып. 11. – М., 2001. – С. 112-117.
30. Шмелева Т. Мухаммед Хосни Мубарак / Т. Шмелева // Азия и Африка сегодня. – 2003. – № 8. – С.46- 53.
31. Шумов С.А. История Ближнего Востока. Документальное историческое исследование / С.А. Шумов, А.Р. Андреев. – М.: Евролинц, 2002. – 512 с.
32. Этнос и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие: [Учеб. пособ. для высшей школы] / под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – 576 с.

Алжир у 1945 р. – 10-х рр. XXI ст.

Джерела

1. Декларация ООН о правах коренных народов. Принята резолюцией 61/295 Генеральной Ассамблеи от 13 сентября 2007 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/indigenous_rights.shtml.
2. Конституция Алжирской Народно-демократической Республики с изменениями, принятыми на референдуме 28 ноября 1996 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://worldconstitutions.ru/archives/53>.

Література

1. Аргентов В.А. Старина и новь Магриба / В.А. Аргентов. – М.: Наука, 1997. – 246 с.

2. Балмасов С. Франция взрывает Алжир «кабийской бомбой» / С. Балмасов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pravda.ru/world/restofworld/africa/06-11-2011/1097466-kabilia-0/>.
3. Егоров С.Б. Этническая идентичность на пограничье культур / С.Б. Егоров, С.Б. Киселев, А.Ю. Чистяков. – СПб.: Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2007. – 174 с.
4. Исаев Л. Рецепты «алжирской весны» / Л. Исаев // Неприкосновенный запас. – 2013. – № 1 (87). – С. 23-31.
5. Ланда Р.Г. История Алжира. XX век / Р.Г. Ланда. – М.: Институт востоковедения РАН, 1999. – 309 с.
6. Ланда Р.Г. Парадоксы цивилизационных мутаций: алжирское общество на рубеже веков / Р.Г. Ланда // Восточный мир: опыты общественной трансформации: [Сб. статей] / Отв. ред. М.С. Мейер. – М.: Муравей, 2001. – С. 205-245.
7. Миронова В.И. Алжир: проблема берберского меньшинства / В.И. Миронова // Ближний Восток и современность. – Вып. 16. – М., 2002. – С. 76-84.
8. Народы мира. Этнографические очерки. Народы Африки / Под ред. Д.А. Ольдерогге, И.И. Потехина. – М.: Изд-во АН СССР, 1954. – 730 с.
9. Омар А. Западноевропейское политико-культурное влияние на развитие стран Магриба в новейшее время и этнокультурный фактор / А. Омар. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1994. – 285 с.
10. Павлуцкая Э.В. Проблемы национализма и их связь с авторитарными тенденциями в Магрибе / Э.В. Павлуцкая // Арабские страны Западной Азии и Северной Африки. Вып. 5. – М., 2002. – С. 124-132.
11. Сапронова М.А. «Берберский вопрос» в странах Магриба / М.А. Сапронова // Этнос и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие / Под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – С. 54-76.
12. Сапронова М.А. Проблема политизации этнического фактора в современном Алжире / М.А. Сапронова // Национализм и фундаментализм на Ближнем Востоке. – М.: Астрель, 1999. – С. 132-144.
13. Сапронова М.А. Этнический фактор в странах Магриба (Марокко, Тунис, Алжир) / М.А. Сапронова // Конфликты на Востоке: Этнические и конфессиональные / Под ред. А.Д. Воскресенского. – М.: Аспект Пресс, 2008. – С. 87-105.
14. Сергеев М.С. Берберы Северной Африки: прошлое и настоящее / М.С. Сергеев. – М.: Асти-Издат, 2003. – 214 с.
15. Скороход Л.И. Меньшинства и проблема идентичности в арабском мире / Л.И. Скороход // Арабские страны Западной Азии и Северной Африки. Вып. 5. – М., 2002. – С. 110-121.
16. Уржумов П. Берберский след / П. Уржумов // Азия и Африка сегодня. – 1996. – № 1. – С. 45-48.
17. Устинов Е.И. Разделяют, желая властвовать (Как западные державы используют этноконфессиональный фактор на Ближнем и Среднем Востоке) / Е.И. Устинов // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 6. – С. 49-52.
18. Ямпольська Л.М. Політизація етнічного фактору в країнах Магрибу у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. (на прикладі Алжиру) / Л.М. Ямпольська // Сучасні тенденції сходознавства: Зб. наук. праць за матеріалами Х Всеукраїнської науково-практичної конференції (11-12 квітня 2014 р.). – Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2014. – С. 242-250.

Країни Тропічної та Південної Африки у 1945 р. – 10-х рр. ХХІ ст.

Джерела

1. Декларация Генеральной Ассамблеи ООН о предоставлении независимости колониальным странам и народам (14 декабря 1960 г.) // Хрестоматия по новейшей истории: В 2-х ч. – Ч. II. 1945–1974 / Под ред. Н.Н. Яковлева. – Изд. 2-е, доп. – М.: Наука, 1976. – С. 198-199.

2. Документы panaфриканского движения // Расы и народы. Вып. 7. – М., 1977. – С. 225-274.
3. История Африки в документах. 1870 – 2000: В 3-х т. / Под ред. А.Б. Давидсона. – М.: Наука, 2005.
4. История Африки: [Хрестоматия]. – М.: Наука, 1979. – 383 с.
5. Международная конвенция о ликвидации всех форм расовой дискриминации. Утверждена резолюцией Генеральной Ассамблеи 2106 (XX) от 21 декабря 1965 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ethnoconflict.ru/documents/004-racediscriminationUN.htm>
6. Хартия Организации африканского единства (Аддис-Абеба, 26 мая 1963 г.) (извлечение) // Хрестоматия по новейшей истории: В 2-х ч. – Ч. II. 1945 – 1974 / Под ред. Н.Н. Яковлева. – Изд. 2-е, доп. – М.: Наука, 1976. – С. 222-224.

Література

1. Апартеид. Правда о расизме в Южной Африке; [сост. А. Ла Гума; пер. с англ. Ф.А. Бурташова]. – М.: Прогресс, 1975. – 248 с.
2. Африка в новое и новейшее время: [Сб. статей] / Под ред. Г.С. Киселева. – М.: Наука, Глав ред. вост. лит-ры, 1976. – 214 с.
3. Африка. История. Историография: [Сб. статей] / Под ред. Н.А. Кочнева, С.Г. Карпюк. – М.: Наука, Глав ред. вост. лит-ры, 1980. – 240 с.
4. Африка: особенности политической культуры: [Ученые записки Института Африки РАН]. – Вып.12. – М.: Институт Африки РАН, 1999. – 172 с.
5. Африка: региональные аспекты глобальных проблем / Под ред. С.А. Бессонова. – М.: Наука, 1994. – 152 с.
6. Африканский Юго-Запад: опыт миротворчества. – М.: Институт Африки РАН, 2000. – 286 с.
7. Балезин А.С. Тропическая и Южная Африка в новое и новейшее время. Люди, проблемы, события: [Курс лекций] / А.С. Балезин. – М.: ИВИ, 2007. – 320 с.
8. Балибар Э. Раса, нация, класс. Двусмысленные идентичности / Э. Балибар, И. Валлерстайн. – М.: Logos altera, 2003. – 272 с.
9. Бартницкий А. История Эфиопии / А. Бартницкий, И. Мантель-Нечко; [пер. с польск. К.В. Большаковой, Н.М. Рукиной, М.Н. Черных]. – М.: Прогресс, 1976. – 592 с.
10. Валлерстайн И. Конец знакомого мира. Социология XXI века / И. Валлерстайн: [Пер. с англ.; под ред. В.Л. Иноземцева]. – М.: Логос, 2003. – 368 с.
11. Валлерстайн И. После либерализма / И. Валлерстайн: [Пер. с англ. М. Гурвица; под ред. Д. Скопина, Б. Кагарлицкого]. – М.: Logos altera, Ессе Номо, 2003. – 272 с.
12. Васильев А. Большая африканская война / А. Васильев // Азия и Африка сегодня. – 2001. – № 1-2. – С. 38-42.
13. Васильев А.М. Африка – падчерица глобализации / А.М. Васильев. – М.: «Восточная литература», 2003. – 263 с.
14. Винокуров Ю.Н. История Заира в новое и новейшее время / Ю.Н. Винокуров, А.С. Орлова, В.А. Субботин. – М.: Наука, 1982. – 304 с.
15. Вишневский М. Большое соперничество в Африке / М. Вишневский // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 7. – С. 13-19.
16. Даш Дореш Себастьян Б.Л. Ангола / Б.Л. Даш Дореш Себастьян. – М.: Институт Африки РАН, 1999. – 156 с.
17. Дейч Т. Достигнем ли мир в Сомали? / Т. Дейч, В. Кравченко // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 6. – С. 19-24.
18. Дейч Т. Как погасить огонь в «горячих точках» Африки? / Т. Дейч // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 12. – С. 20-26.
19. Дейч Т. ЮАР – ведущий африканский партнер Китая / Т. Дейч // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 9. – С. 29-33.
20. Делягин М.Г. Мировой кризис: Общая теория глобализации / М.Г. Делягин. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 768 с.

21. Емельянов А.Л. Конфликты на Африканском континенте и пути их урегулирования / А.Л. Емельянов // Этносы и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие / Под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – С. 32-54.
22. Иноземцев В. «Не-развивающийся» мир / В. Иноземцев // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 10. – С. 2-9; № 11. – С. 2-8.
23. Иноземцев В. Трагедия народов мировой периферии и проблемы западной «помощи» / В. Иноземцев // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 8. – С. 13-16.
24. История Ганы в новое и новейшее время / отв. ред. А.А. Громыко. – М.: Наука, 1985. – 304 с.
25. История Замбии в новое и новейшее время / ред. Л.А. Демкина, Ю.В. Луконин. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1990. – 292 с.
26. История Нигерии в новое и новейшее время / И.В. Следзевский, Н.Б. Кочакова, Г.С. Киселев и др. – М.: Наука, 1981. – 357 с.
27. История Тропической и Южной Африки. 1918 – 1988 / Под ред. А.Б. Давидсона, И.И. Филатова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1989. – 360 с.
28. Касаткин Д. НЕПАД: новый импульс для развития Африки / Д. Касаткин // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 10. – С. 45-46.
29. Ключевая проблема XXI столетия: последствия распада империй / Под ред. А.Б. Давидсона. – М.: Наука, 2006. – 226 с.
30. Кораблев Ю. Африка. Борьба за выживание в условиях глобализации / Ю. Кораблев // Международная жизнь. – 2004. – № 10. – С. 132-141.
31. Кризис в районе Великих озер: Руанда, Бурунди, Заир / Сост. П.В. Кукушкин, Д.В. Поликанов. – М.: МГИМО, 1997. – 220 с.
32. Летнев А. Черный континент в кадре и за кадром / А. Летнев // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 7. – С. 52-58; № 8. – С. 61-68.
33. Майданов И. ВС и военная промышленность ЮАР (1994 – 2005) / И. Майданов, Г. Шубин // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 7. – С. 29-35.
34. Мартин Г.-П. Западня глобализации. Атака на процветание и демократию / Г.-П. Мартин, Х. Шуманн. – М.: Альпина, 2001. – 335 с.
35. Маценко И. НЕПАД спустя пять лет: от слов к действиям / И. Маценко // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 10. – С. 13-21.
36. Мельянцева В.А. Информационная революция, глобализация и парадоксы современного экономического роста в развитых и развивающихся странах / В.А. Мельянцева. – М.: ИСАА МГУ, 2000.
37. Мирский Г.И. Армия и политика в странах Азии и Африки / Г.И. Мирский. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1970. – 347 с.
38. Многоликая глобализация. Культурное разнообразие в современном мире; [пер. с англ. В.В. Сапова]; под ред. П. Бергера, С. Хантингтона. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 379 с.
39. Мюрдаль Г. Современные проблемы «третьего мира» / Г. Мюрдаль: [Пер. с англ.; общ. ред. Р.А. Ульяновский]. – М.: Прогресс, 1972. – 767 с.
40. Нажесткин О.И. Сверхдержавы и события в Анголе. 1960 – 1970-е гг. / О.И. Нажесткин // Новая и новейшая история. – 2005. – № 4. – С. 30-41.
41. Никитин М.Д. Колониализм в Тропической Африке / М.Д. Никитин // Восток. – 1998. – № 1. – С. 65-79.
42. Николаенко Е. Гуннар Мюрдаль: институциональная теория модернизации развивающихся стран [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.isu.ru/hist/mimo/confer/confer1/nikolaenko.html>
43. Поликанов Д.В. Конфликты в Африке и деятельность международных организаций по их урегулированию / Д.В. Поликанов. – М.: Институт Африки РАН, 1998. – 300 с.
44. Пребиш Р. Периферийный капитализм: есть ли ему альтернатива? / Р. Пребиш. – М.: ИЛА РАН, 1992. – 337 с.
45. Развивающиеся страны: закономерности, тенденции, перспективы. – М.: Мысль, 1974.

46. Саватеев А. Мифы глобализации и национально-культурные реальности Африки / А. Саватеев // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 12. – С. 31-36.
47. Селезнева Е.И. Политика неприсоединения молодых суверенных государств Азии и Африки / Е.И. Селезнева. – М.: Международные отношения, 1966. – 208 с.
48. Слипченко С.А. На африканском юге. Роль «прифронтовых» государств в антиимпериалистической борьбе / С.А. Слипченко. – М.: Наука, 1986. – 220 с.
49. Соколова Р.Б. Эволюция этнического конфликта в Бурунди / Р.Б. Соколова. – М.: Институт Африки РАН, 1998. – 186 с.
50. СССР и Африка. 1918 – 1960. Документированная история взаимоотношений / А. Давидсон, С. Мазов, Г. Цыпкин. – М.: ИВИ РАН, 2002. – 262 с.
51. Сюрэ-Каналь Ж. Африка Западная и Центральная. География. Цивилизации. История / Ж. Сюрэ-Каналь; [пер. с франц.]. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1961. – 335 с.
52. Тетекин В. ЮАР: молодежь против апартеида / В. Тетекин // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 11. – С. 73-77.
53. Урсу Д.П. Историография истории Африки: [Учеб. пособ. для вузов по спец. «История»] / Д.П. Урсу. – М.: Высшая школа, 1990. – 302 с.
54. Фридмен Т. Lexus и олива. Понимая глобализацию / Т. Фридмен; [пер. с англ.]. – СПб.: Весь, 2003. – 442 с.
55. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / Сэмюэль Хантингтон; пер. с англ. Т. Велимеева, Ю. Новикова. – М.: АСТ, 2005. – 603 с.
56. Цивилизационная структура современного мира / Под ред. Ю.Н. Пахомова, Ю.В. Павленко. В 3-х т. Т.1. Глобальные трансформации современности. – К., 2006; Т.3. Цивилизации Востока в условиях глобализации. – К.: Наукова думка, 2008. – 543 с.
57. Цыпкин Г.В. История Эфиопии в новое и новейшее время / Г.В. Цыпкин, В.С. Ягья. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1989. – 405 с.
58. Шаревская Б.И. Старые и новые религии Тропической и Южной Африки / Б.И. Шаревская. – М.: Наука, 1964. – 388 с.
59. Шмидт С.Ф. Специальный курс «Мировая политика и проблема неравенства» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.isu.ru/hist/mimo/mega/worldpol.html>
60. Щербаков Н.Г. Панафриканские конгрессы и становление антиколониальной идеологии / Н.Г. Щербаков // Расы и народы. – 1985. – № 12. – М., 1986. – С. 90-108.
61. Эволюция восточных обществ: Синтез традиционного и современного. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1979. – 593 с.
62. Ягья В.С. Эфиопия в новейшее время / В.С. Ягья. – М.: Мысль, 1978. – 327 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.isu.ru/hist/mimo/mega/worldpol.html>
2. <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/>
3. http://www.hrono.info/libris/lib_g/18200110grib.html
4. <http://www.iimes.ru/>

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ І МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НИХ

Семінарське заняття 1 **Японія в 1918 – 1945 рр.**

1. Японська імперія в 1918 – 1923 рр.: економічна адаптація, внутрішньополітичні процеси. Вашингтонська конференція 1921 – 1922 рр. та її рішення для Японії.
2. Соціально-економічний, суспільно-політичний розвиток і зовнішня політика Японії в 1924 – 1929 рр. Пожвавлення мілітаристських та експансіоністських настроїв в японському суспільстві.
3. Світова економічна криза 1929 – 1932 рр. і пошуки Японією шляхів виходу з неї. Формування авторитарно-мілітаристського режиму в 30-х роках ХХ ст.
4. Японія в роки війни в Китаї та на Тихому океані (1937 – 1945 рр.).

Методичні рекомендації

Японія належить до країн Далекосхідної цивілізації – конфуціанського цивілізаційно-культурного кола. Студентам слід проаналізувати особливості цієї моделі розвитку, звернувши увагу на специфіку Японії першої половини ХХ ст.: державний характер економіки з підтримкою приватнопідприємницького начала; схильність до запозичення елементів європейської цивілізації, з урахуванням традицій і національної специфіки; культ імператора, вихований релігією сінто; “військову” функцію держави з експансіоністською зовнішньою політикою (як витоки – самурайський дух мілітаризму). Це допоможе при розгляді основних питань семінарського заняття.

1. Аналізуючи економічне становище післявоєнної Японії, слід звернути увагу на використання ситуації, що склалася в ході Першої світової війни: Японія розширила виробництво і збут своїх товарів на опустілих азійських ринках і фактично перетворила Китай у сферу свого впливу. Які фактори спричинили кінець “золотого віку” японської економіки? Як відбувалася адаптація Японської імперії у післявоєнну світову економічну систему?

Студентам треба з’ясувати особливості суспільно-політичного життя країни цього періоду, відповівши на питання: чому демократичні тенденції, започатковані ще в кінці ХІХ ст. “рухом за свободу і народні права”, не набули поширення? Пояснити сутність місії “раси Ямато”, що починає пропагуватися ідеологами “кокутай” (розкрити зміст цієї ідеології).

Охарактеризувати післявоєнне міжнародне становище і зовнішню політику Японської імперії. Чому на міжнародній Вашингтонській конференції 1921 – 1922 рр. Японія опинилася в дипломатичній ізоляції? Як рішення конференції вплинули на поширення тенденцій реваншизму і ксенофобії в японському суспільстві у 20-х роках ХХ ст.? Більше уваги приділити японсько-радянським відносинам даного періоду.

2. При розгляді другого питання, характеризуючи стан економіки країни, варто зупинитися на процесах стабілізації, пожвавлення економічного розвитку, раціоналізації та модернізації виробництва. При аналізі внутрішньополітичного життя Японії слід охарактеризувати основні політичні сили – ліворадикальні, ліберально-реформістські, буржуазно-консервативні; вказати, якими політичними партіями вони представлені. Виділити специфіку тогочасного політичного розвитку Японії – введення практики правління партійними кабінетами. Порівняти внутрішню і зовнішню політику урядів партії Мінсейто (1924 – 1927 рр.) і партії Сейюкай (1927 –

1929 рр.). При розгляді зовнішньополітичного курсу Японської імперії 1924 – 1929 рр. студенти мають охарактеризувати японські плани створення “східноазійської зони процвітання”.

Наприкінці слід з’ясувати, яким чином була реалізована дилема розвитку Японії у 20-х роках ХХ ст.: демократичні перетворення чи авторитарний стиль керівництва і подальша мілітаризація суспільства? Чому на початку 1920-х років пріоритетними виявилися демократичні риси, а в 1927 р. почався черговий спад виробництва й активізувався наступ консервативно-радикальних сил?

3. Незважаючи на те, що світова економічна криза 1929 – 1932 рр. зачепила Японію з деяким запізненням, вона завдала відчутних збитків японській економіці, пов’язаних, в першу чергу, з ринками США. Студенти мають визначити її соціально-економічні наслідки. Слід звернути увагу на загострення внутрішньополітичної ситуації в японському суспільстві, що була викликана розчаруванням населення в демократії, сплеском ксенофобії та антизахідними настроями. Студентам треба з’ясувати сутність шляхів виходу із кризи, які пропонував кабінет партії Мінсейто (1929 – 1932 рр.).

Пожвавлення авторитарних настроїв у країні сприяло активізації армії, подальшій мілітаризації суспільства та переходу до експансіоністської зовнішньої політики. Слід проаналізувати боротьбу двох угруповань в армії у першій половині 30-х років: “групи імператорського шляху” (“Кодоха”) та “групи контролю” (“Тосейха”), а також виділити політичні сили і концерни, котрі їх підтримували. Визначити особливості програми і тактики організації “Молоді офіцери”. Чому військовий заколот “молодих офіцерів” у 1932 р. призвів до встановлення влади “надпартійного кабінету”?

Аналізуючи процес поживлення мілітаристських настроїв у японському суспільстві в 1930-х роках, слід мати на увазі, що активізації ультранационалістичних сил сприяла більш агресивна зовнішня політика держави. Чому партія Сейюкай відкрито починає спиратися на ідею створення сильної влади, мілітаризації економіки та всіх сфер суспільного життя? У березні 1937 р. уряд князя Кононе встав на шлях підготовки до великої війни.

Студенти мають з’ясувати, чому наприкінці 1920-х років японський правлячий режим набуває рис авторитарного, звернувши увагу на ліквідацію парламентської демократії, повний контроль держави над економікою, мілітаризацію суспільства, ідеологію “кокутай” як ідеологічне підґрунтя режиму.

4. Почати відповідь на четверте запитання варто з розгляду зовнішньополітичних факторів, які ускладнювали відносини Японії із Заходом у міжвоєнний період: витіснення японських товарів з азійських ринків; претензії Японії на “особливі права” в Китаї; питання про військово-морські озброєння. Визначити основні чинники зближення Японії з Німеччиною та Італією, а також загострення протиріч з Великою Британією та США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні (АТР). Проаналізувати політику Японії щодо Кореї.

Студенти мають з’ясувати сутність концепції “нового порядку в Східній Азії”, проаналізувати боротьбу “південного” та “північного” векторів зовнішньої політики Японії наприкінці 1930-х років. Чому експансію вирішено було почати з широкомасштабної війни в Китаї? Чим можна пояснити “політику неучасті” Японії в європейській війні 1939 – 1940 рр.? Розкрити специфіку японсько-радянських відносин того часу. Проаналізувати “Пакт про ненапад” Молотова – Мацуока,

укладений у квітні 1941 р. Чому кабінет Коноє відмовився від “північного” напрямку експансії на користь “південного”?

Проаналізувати японсько-американські відносини напередодні вступу країн у Другу світову війну. Використовуючи карту, розповісти про хід військових дій у Тихому океані у грудні 1941 – вересні 1945 рр., виділивши основні етапи і давши їм характеристику.

Провести дискусію щодо внеску у розгром японської Квантунської армії радянських військових сил (на території Монголії та Маньчжурії) і союзницьких повітряно-морських сил в АТР. Чому позиції США на Далекому Сході, зокрема в Японії, виявилися більш сильними?

Наприкінці семінарського заняття студентам слід з’ясувати основні тенденції розвитку Японської імперії в 1918 – 1945 рр.

Темати рефератів і презентацій

1. Наслідки Першої світової війни для Японії: кінець “золотого віку”.
2. “Рисові бунти” 1918 – 1919 рр. в Японії та їх наслідки.
3. Вашингтонська конференція 1921 – 1922 рр. та її рішення для Японської імперії.
4. Японія в період стабільного розвитку (1924 – 1929 рр.).
5. Політичний розвиток Японії в 20-х роках XX ст.
6. Внутрішня і зовнішня політика кабінету Танака (1927 – 1929 рр.). Плани створення “східноазійської зони процвітання”.
7. Світова економічна криза 1929 – 1932 рр. та її наслідки для Японії.
8. Мілітаризація Японії наприкінці 20-х – 30-х роках XX ст. та її особливості.
9. Внутрішньополітичний розвиток Японії у 30-х роках XX ст.: боротьба “цивільних” і “військових”.
10. Основні вектори зовнішньої політики Японії в 30-х роках XX ст.
11. Захоплення Японією Маньчжурії (1931 – 1933 рр.) і утворення держави Маньчжоу-Го.
12. “Раса Ямато” напередодні Другої світової війни: боротьба “північного” та “південного” напрямків зовнішньої політики.
13. Загострення японсько-американських і японсько-англійських протиріч напередодні Другої світової війни.
14. Широкомасштабна війна Японії в Китаї (1937 – 1945 рр.).
15. Японія у війні на Тихому океані (1941 – 1945 рр.). Причини поразки у Другій світовій війні.
16. Культура Японії в першій половині XX ст.

Джерела

1. Акт о капитуляции Японии от 2 сентября 1945 г. (Извлечение) // Внешняя политика Советского Союза в период Великой Отечественной войны. – Т. 3. – М., 1947. – С. 480-481.
2. «Антикоминтерновский пакт». Соглашение против Коммунистического Интернационала (25 ноября 1936 г., Берлин // Пономарев М.В., Смирнова С.Ю. Новая и новейшая история стран Европы и Америки: В 3-х т. – Т. 3. – М.: Владос, 2000. – С. 188-190.
3. «Голоса моря». Прощальные письма японских камикадзе [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://kamikaze-tokko.narod2.ru/seki.html>.

4. Декларация японского Крестьянского союза и его программные требования (1925 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000129/st028.shtml>
5. Закон о выборах депутатов в нижнюю палату парламента (29 марта 1925 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000129/st028.shtml>
6. Закон об охране общественного порядка «тиан идзихо» (1925 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000129/st028.shtml>
7. Иванов М.И. Япония в годы войны: Записки очевидца / М.И. Иванов. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1978. – 253 с.
8. Катаяма Сэн. Бунт в Осаке. «Рисовые бунты» в Японии (К 15-летию «рисовых бунтов» 1918 г. в Японии) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000129/st028.shtml>
9. Конвенция об основных принципах взаимоотношений между СССР и Японией (20 января 1925 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000129/st028.shtml>
10. Кувахара Я. Камикадзе / Ясуо Кувахара, Гордон Оллред. – М.: Центрполиграф, 2004. – 165 с.
11. Нимиц Ч. Война на море. 1939 – 1945 гг. / Честер Уильям Нимиц, Элмер Белмонт Поттэр. – М.: Русич, 1999. – 247 с.
12. Поддержка Колчака Японией. Письмо контр-адмирала Танака адмиралу Колчаку (июнь 1919 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000129/st028.shtml>
13. Программа Крестьянско-рабочей партии Японии (1 декабря 1925 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000129/st028.shtml>
14. Проект договора, предложенный японской делегацией делегации Дальневосточной Республики на Дайренской конференции (апрель 1922 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000129/st028.shtml>
15. Славинский Б.Н. Пакт о нейтралитете между СССР и Японией. Дипломатическая история, 1941 – 1945 гг. / Б.Н. Славинский. – М.: ТОО «Новина», 1995. – 336 с.
16. Шерман Ф. Война на Тихом океане / Фредерик Шерман. – М.: АСТ, 1999. – 288 с.

Література

Основна

1. Бикс Г. Хирохито и создание современной Японии: [пер. с англ. Ю.Г. Кирьяк] / Г. Бикс. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 572 с.
2. Блон Ж. Война в океанах. 1939 – 1945 годы / Ж. Блон; [пер. с франц. И. Алчеева]. – М.: Вече, 2005. – 496 с.
3. Гаджиева Е.А. Страна восходящего солнца: история и культура Японии / Е.А. Гаджиева. – Ростов н/Д : Феникс, 2006. – 249 с.
4. Гоголев К.Н. Индия, Китай, Япония: [Учеб. пособ.] / К.Н. Гоголев. – М.: Айрис-Пресс, 2004. – 319 с.
5. Гольдберг Д.И. Внешняя политика Японии в 1941 – 1945 гг. / Д.И. Гольдберг. – М.: Наука, 1992.
6. История Второй мировой войны 1939 – 1945: В 12-ти т. – Т. XI. Поражение милитаристской Японии. Окончание Второй мировой войны. – М.: Наука, 1980. – 496 с.
7. История и культура Японии: [сборник] / отв. ред. В.М. Алпатов; Ин-т востоковедения РАН (ИВ РАН). – М.: Крафт+, 2001. – 287 с.
8. История Японии: В 2-х т. [Учеб. пособ.] / отв. ред. А.Е. Жуков. – Т. 2: 1868–1998 гг. / ИВ РАН. – М.: Ин-т востоковедения, 1999. – 703 с.
9. Кошкин А.А. Дипломатическая прелюдия войны на Тихом океане / А.А. Кошкин // Вопросы истории. – 2002. – № 4. – С. 27-43.

10. Крупянко М.И. Японский национализм (идеология и политика) / М.И. Крупянко, Л.Г. Арешидзе. – М.: Международные отношения, 2012. – 408 с.
11. Кузнецов Ю.Д. История Японии: [Учеб. для студ. вузов, обучающихся по спец. «История»] / Ю.Д. Кузнецов, Г.Б. Навлицкая, И.М. Сырицин. – М.: Высшая школа, 1988. – 422 с.
12. Ловрет Дж. Ф. Секреты японской стратегии / Дж. Фредерик Ловрет. – Екатеринбург: У-Фактория, 2006. – 342 с.
13. Мак-Клейн Д. Япония. От сегуната Токугавы – в XXI век / Д. Мак-Клейн: [пер. с англ.]. – М.: АСТ: Астрель, 2007. – 895 с.
14. Молодяков В.Э. История Японии. XX век / В.Э. Молодяков, Э.В. Молодякова, С.Б. Макарьян. – М.: ИВ РАН; Крафт+, 2007. – 528 с.
15. Савин А.С. Японский милитаризм в период Второй мировой войны / А.С. Савин. – М.: Воениздат, 1979. – 256 с.
16. Сила-Новицкая Т.Г. Культ императора в Японии: мифы, история, доктрины, политика / Т.Г. Сила-Новицкая. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1990. – 208 с.
17. Спесивов А.Б. Религия синто и войны / А.Б. Спесивов. – Л.: Лениздат, 1987. – 216 с.
18. Хаттори Т. Япония в войне (1941 – 1945) / Такусиро Хаттори. – М.: Полигон, 2000. – 880 с.
19. Японский милитаризм (военно-историческое исследование) / Под ред. Е.М. Жукова. – М.: Наука, 1972. – 349 с.

Додаткова

1. Гришелева Л.Д. Формирование японской национальной культуры / Л.Д. Гришелева. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1986. – 286 с.
2. Елисеев Д. История Японии. Между Китаем и Тихим океаном / Даниэль Елисеев; [пер. с фр. М.Ю. Некрасова]. – СПб.: Евразия, 2009. – 318 с.
3. Елисеефф В. Японская цивилизация / В. Елисеефф, Д. Елисеефф. – Екатеринбург: У-Фактория, 2006. – 528 с.
4. Иванов Ю. Камикадзе: пилоты-смертники. Японское самопожертвование во время войны на Тихом океане / Ю. Иванов. – Смоленск: Русич, 2001. – 528 с.
5. Иногути Р. Божественный ветер / Иногути Рикихей, Накадзима Тадаси. – М.: АСТ: Ермак, 2005. – 653 с.
6. История войны на Тихом океане: В 5 т. – Т. 5. – М.: Наука, 1958. – 487 с.
7. Иэнага Сабуро. История японской культуры; [пер. с япон. В.А. Кривцова, коммент. П.И. Смирнова]. – М.: Прогресс, 1972. – 228 с.
8. Калашников Н.И. Тайвань и Корея под властью Японии: особенности и результаты колониальной политики / Н.И. Калашников // Восток. – 1999. – № 6. – С. 16-30.
9. Кутаков Л.Н. Очерки новейшей истории Японии: 1918 – 1963 / Л.Н. Кутаков. – М.: Просвещение, 1965. – 280 с.
10. Национальная религия японцев. Синто / ред. Э.В. Молодякова; [пер. с англ. А.Л. Гарибова]. – Москва: Крафт+, 2008. – 216 с.
11. Очерки новейшей истории Японии / Е.М. Жуков, А.Л. Гальперин, А.В. Варшавский, П.П. Топеха. – М.: Изд-во АН СССР, 1957. – 350 с.
12. Сигрейв Ст. Династия Ямато / Стивен Сигрейв. – М.: АСТ; Люкс, 2005. – 355 с.
13. Эйдуз Х.Т. История Японии с древнейших времен до наших дней. Краткий очерк / Х.Т. Эйдуз. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1968. – 223 с.

Семінарське заняття 2

Національно-демократичний рух у Китаї в 1919 – 1924 рр. Національна революція 1925 – 1927 рр. Реформи нанкінського уряду (1928 – 1937 рр.)

1. Наслідки Першої світової війни для Китаю. “Рух 4 травня” 1919 р. Рух за “нову культуру”.
2. Зародження комуністичного руху в Китаї.
3. Сунь Ятсен і реорганізація Гоміньдану (1919 – 1925 рр.).
4. Національна революція в Китаї 1925 – 1927 рр. та її підсумки.
5. Реформи “Нанкінського десятиліття” (1928 – 1937 рр.).

Методичні рекомендації

Китай належить до держав конфуціанського цивілізаційно-культурного кола. Слід пригадати специфіку його історичного розвитку, що продовжувала впливати на соціально-економічний і політичний розвиток у першій половині ХХ ст. За цінностями конфуціанства, найвищий сенс мало існування соціальної гармонії в межах мудро керованої держави. На відміну від Японії, Китай у більшій мірі зберігав силу традиції і зневажливе ставлення до іноземних втручань та інновацій. Китай вирізнявся тотальним характером держави, бюрократичної влади, суспільства; причому організація влади мала біполярний характер: при міцній центральній владі переважав конфуціанський полюс цінностей, в періоди кризи та децентралізації – даосько-буддійський полюс як реакція на порушення норми та ін.

1. Після Першої світової війни перед Китаєм стояли серйозні проблеми: необхідно було досягти національного суверенітету, покласти кінець дискримінаційним обмеженням нерівноправних договорів кінця ХІХ – початку ХХ ст., звільнити Шаньдунський півострів від японських окупаційних військ. Поштовхом до вирішення цих проблем мало стати політичне об’єднання країни, яке б дало змогу ліквідувати мілітаризм, стабілізувати економічне й політичне становище. У цьому контексті слід розглядати причини піднесення національно-демократичного руху в Китаї в 1919 – 1924 рр. і, зокрема, виникнення патріотичного “руху 4 травня” 1919 р. Використовуючи карту, проаналізувати географію його поширення. Загальнонаціональний характер виступів вилився у “рух за нову культуру”. Студенти мають визначити його сутність і результати.

Опрацюючи матеріали Вашингтонської конференції 1921 – 1922 рр., з’ясувати значення її рішень для Китаю.

2. На початку 20-х років ХХ ст. у Китаї зародився комуністичний рух. Почати відповідь на дане запитання слід з аналізу його витоків. Розкрити передумови виникнення перших марксистських гуртків в Пекіні (університетська група професора Лі Дачжао) та Шанхаї (група Чень Дусю). Проаналізувати вплив Комінтерну на створення у 1921 р. Комуністичної партії Китаю (КПК). Чи були легітимними рішення Установчого з’їзду КПК?

У процесі роботи з джерелами студенти мають з’ясувати сутність завдань і програми КПК. Чому на ІІ з’їзді Компартії Китаю (1922 р.) було прийняте рішення про створення єдиного національно-демократичного фронту з Гоміньданом, тоді як на Настановчому з’їзді КПК співробітництво з іншими політичними організаціями та рухами не визнавалося?

Завершити відповідь студенти мають визначенням специфіки комуністичного руху в Китаї.

3. Гоміньдан (Національна партія Китаю) залишався найбільш впливовою політичною силою в 1920-х – 1930-х роках у децентралізованому Китаї. Слід виділити основні чинники цієї децентралізації. Дати визначення ключових термінів –

“північний” і “південний” центри влади, мілітаризм, дуцзюнат. Визначити, під тиском яких політичних обставин Сунь Ятсен вдався до реформування Гоміньдану.

Розкрити зміст нової Програми та Статуту Національної партії Китаю, прийнятих на Об’єднавчому з’їзді у січні 1924 р. З’ясувати специфіку трьох основних етапів будівництва китайської держави – військове об’єднання, період опіки, конституційне правління.

Аналізуючи джерельну базу [див. *Маніфест I Конгресу Гоміньдану (січень 1924 р.) (Витяг) // Сергійчук І.М. Китай у нові та новітні часи: Практикум. – Суми, 2006. – С. 194-196; Сунь Ятсен. Загальна програма будівництва держави (12 квітня 1924 р.) (Витяг) // Сергійчук І.М. Китай у нові та новітні часи... – С. 197-199; Сунь Ятсен. Конституція пяти властей (1924) // Сунь Ятсен. Избранные произведения. – 2-е изд. – М., 1985. – С. 641-650], з’ясувати, у чому полягало нове трактування “трьох народних принципів” Сунь Ясена: “націоналізм”, “народовладдя” і “народне благоденство”; дефініціювати поняття “конституція п’яти влад”.*

Студентам пропонується з’ясувати, які фактори сприяли організації єдиного фронту Гоміньдану і КПК на початку 1920-х років, на яких засадах здійснювалося це об’єднання. У чому сутність спільної програми Гоміньдану і КПК на період 1923-1927 рр.? Яку роль відігравало військово-політичне та економічне співробітництво з СРСР у плані досягнення Китаєм суверенітету?

4. Розгляд четвертого питання слід почати з аналізу палітри суспільно-політичних сил у країні після смерті Сунь Ясена (1925 р.). Слід звернути увагу на початок кризи співробітництва Гоміньдану та КПК, пов’язаної як з жорсткою позицією Чан Кайші, який став лідером Національної партії і головнокомандувачем збройними силами Півдня, так і з ідеологічною конфронтацією з боку КПК.

Провести дискусію щодо характеру революції в Китаї 1925 – 1927 рр.: національна, буржуазно-демократична, антиімперіалістична, антифеодальна. Чому в сучасній історіографії вона отримала назву “перша громадянська війна”? Визначити завдання Гоміньдану та Компартії Китаю в ході революції. З використанням карти проаналізувати основні етапи революції 1925 – 1927 рр.

Завершити розгляд питання слід визначенням підсумків китайської революції 1925 – 1927 рр. Особливу увагу звернути на розпад єдиного фронту Гоміньдану і КПК, що став початком нової громадянської війни між політичними силами.

5. Особливе місце серед проблематики даного семінарського заняття займають реформи Нанкінського уряду Чан Кайші 1928 – 1937 рр. Студенти повинні визначити основні передумови реформ: соціально-економічного, політичного, ідеологічного характеру. Використовуючи наукову та навчальну літературу, аналізуючи запропоновані джерела, охарактеризувати за напрямками реформи гоміньданівського уряду: в галузі державного будівництва, адміністративного устрою, економічні та соціальні. З’ясувати особливості та наслідки реформ “нанкінського десятиліття”. Поряд з позитивом, варто виділити негативні сторони реформаторства Чан Кайші (домінування кланових інтересів і місництва, розквіт корупції, неефективність чиновницького апарату, незавершена аграрна реформа тощо).

Далі доцільно визначити основні вектори зовнішньої політики Гоміньданівського уряду: відмову від надання концесій європейським державам, відміну режиму екстериторіальності іноземців, проамериканський курс, ускладнення відносин з СРСР.

Незважаючи на всі спроби Чан Кайші централізувати Китай, особливої уваги потребувала проблема боротьби з сепаратизмом, розширенням японського втручання

в справі Китаю, конфронтацією з боку КПК. Визначити роль “японського фактору” в суспільно-політичному та економічному житті Китаю даного періоду. Чому Чан Кайші виявився неспроможним контролювати увесь Китай? На окупованій японцями частині Маньчжурії у 1932 р. було проголошено про створення маріонеткової “псевдодержави” Маньчжоу-Го на чолі з останнім представником династії Цин – Пу І, яка стала плацдармом для підготовки війни з Китаєм. З’явилася в Гоміньдані і прояпонська фракція Ван Цзинвєя. Про що свідчать останні факти?

Студенти мають простежити особливості конфронтації між Гоміньданом і КПК в період реформ. Вказати причини поразки китайських комуністів на цьому етапі боротьби. Визначити на карті “особливий район” концентрації залишків КПК після “великого походу” 1934 – 1935 рр. в Північно-Західний Китай. Які фактори в 1937 р. вплинули на припинення громадянської війни між двома політичними силами і створення єдиного фронту?

У підсумку студенти повинні з’ясувати основні тенденції міжвоєнного розвитку Китаю.

Темі рефератів і презентацій

1. Сунь Ятсен (1866 – 1925 рр.) і його роль у політичній історії Китаю.
2. “Рух 4 травня” 1919 р. в Китаї.
3. Комінтерн і Китай: еволюція стратегії світової революції і доля комуністичного руху на Сході (20-ті роки ХХ ст.).
4. Утворення Комуністичної партії Китаю (КПК) (1921 р.)
5. Політичний портрет Чан Кайші (1887 – 1975 рр.).
6. Гоміньдан у національно-революційному русі Китаю у 20-х – 30-х роках ХХ ст.
7. Національна революція 1925 – 1927 рр. у Китаї: проблеми та оцінки.
8. Об’єднання Китаю під владою партії Гоміньдан.
9. “Нанкінське десятиліття” (1928 – 1937 рр.) та значення реформаторських спроб уряду Чан Кайші.
10. Громадянська війна між Комуністичною партією Китаю (КПК) і Гоміньданом (1927 – 1937 рр.).
11. Китай у роки національно-визвольної війни проти японської агресії (1937 – 1945 рр.).
12. Культура Китаю у першій половині ХХ ст.

Джерела

1. Атаман Семенов. О себе (Воспоминания, мысли и выводы). 1904 – 1921 / Атаман Семенов. – М.: АСТ: Гей итерум, 1999. – 320 с.
2. Браун О. Китайские записки, 1932 – 1939; [пер. с нем.] / О. Браун. – М.: Политиздат, 1974. – 370 с.
3. Далин С.А. Китайские мемуары (1921 – 1927) / С.А. Далин / ред. Л.П. Делюсин; АН СССР, Ин-т востоковедения. – 2-е изд. – М.: Наука, 1975.
4. Движение 4 мая 1919 г. в Китае. Документы и материалы / Акад. наук СССР, Ин-т востоковедения; отв. ред. Л.П. Делюсин. – М.: Наука, 1969. – 304 с.
5. Декларація II з’їзду Комуністичної партії Китаю (липень 1922 р.). Декларація III з’їзду Комуністичної партії Китаю (червень 1923 р.) // Сергійчук І.М. Китай у нові та новітні часи: Практикум: [Навч. посібн.] / І.М. Сергійчук. – Суми: Університетська книга, 2006. – С. 190-194.
6. История экономического развития Китая (1840–1948). Сб. статистических материалов. – М.: Политиздат, 1958. – 378 с.

7. Из Вашингтонского договора про Китай 6 лютого 1922 р. (Витяг) // Сергійчук І.М. Китай у нові та новітні часи: Практикум: [Навч. посібн.] / І.М. Сергійчук. – Суми: Університетська книга, 2006. – С. 189-190.
8. Капица М.С. На разных параллелях. Записки дипломата / М.С. Капица. – М.: Книга и бизнес, 1996. – 479 с.
9. Маніфест I Конгресу Гоміньдану (січень 1924 р.) (Витяг) // Сергійчук І.М. Китай у нові та новітні часи: Практикум: [Навч. посібн.] / І.М. Сергійчук. – Суми: Університетська книга, 2006. – С. 194-196.
10. Пу И. Первая половина моей жизни. Воспоминания Пу И – последнего императора Китая; [пер.с кит. И.Л. Макаровой, Н.А. Спешнева, Цзян Ши-Луна]. – М.: Вагриус, 2006. – 286 с.
11. Рабочее движение в Китае: Нанкинский гоминьдан и рабочий вопрос (1927–1932): Документы и материалы. – М.: Наука, 1982. – 280 с.
12. Советско-китайские отношения. 1917 – 1957 гг.: [Сб. документов]. – М.: Изд-во вост. литературы, 1959. – 468 с.
13. Сунь Ятсен. Загальна програма будівництва держави (12 квітня 1924 р.) (Витяг) // Сергійчук І.М. Китай у нові та новітні часи: Практикум: [Навч. посібн.] / І.М. Сергійчук. – Суми: Університетська книга, 2006. – С. 197-199.
14. Сунь Ятсен. Избранные произведения. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1985. – С. 5-44; 285-756.
15. Сунь Ятсен. Конституция пяти властей (1924) // Сунь Ятсен. Избранные произведения. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1985. – С. 641-650.
16. Тихвинский С.Л. Китай в моей жизни (30 – 90-е гг.) / С.Л. Тихвинский. – М.: Наука, 1992. – 158 с.
17. Хрестоматия по новейшей истории: В 3-х т. – Т.1: 1917 – 1939. Документы и материалы. – М.: Наука, 1960. – С. 592-623; 629-679.
18. Хэ Сяннин. Воспоминания о Сунь Ятсене: [пер. с кит. Ю.М. Гарушянца, вступ. статья М.Ф. Юрьева] / Хэ Сяннин. – М.: Прогресс, 1966. – 215 с.
19. Черепанов А.И. Записки военного советника в Китае / А.И. Черепанов. – 2-е изд. – М.: Наука, 1976. – 288 с.

Література

Основна

1. Березный Л.А. «Нанкинское десятилетие» гоминьдановского режима в оценке современной американской историографии / Л.А. Березный // Историография и источниковедение стран Азии и Африки. Вып. 8. – Л., 1985. – С. 30-59.
2. Воронцов В.Б. Чан Кайши. Судьба китайского Бонапарта / В.Б. Воронцов. – М.: Политиздат, 1989. – 336 с.
3. Глунин В.И. Национальная революция 1925 – 1927 гг. // Новейшая история Китая 1917–1970 гг. / Под ред. Г.В. Астафьева, В.Н. Никифорова, М.И. Сладковского. – М.: Мысль, 1972. – С. 88-121.
4. Границы Китая: история формирования / Под общ. ред. акад. РАН В.С. Мясникова, Е.Д. Степанова и др. – М.: Памятники исторической мысли, 2001. – 420 с.
5. Делюсин Л.П. Революция 1925 – 1927 гг. в Китае: проблемы и оценки / Л.П. Делюсин, А.С. Костяева. – М.: Наука, 1985. – 283 с.
6. Ефимов Г.В. Сунь Ятсен. Поиск пути. 1914 – 1922 / Г.В. Ефимов. – М.: Наука, 1981. – С. 88-209.
7. История Китая с древнейших времен до наших дней: [Учеб. пособ.] / отв. ред. Л.В. Симоновская, М.Ф. Юрьев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1974. – 535 с.
8. История Китая: [Учеб. для студ. вузов] / Под ред. А.В. Меликсетова. – М.: Изд-во МГУ «Высшая школа», 2002. – 736 с.
9. Китай в новое и новейшее время. История и историография / отв. ред. А.М. Григорьев. – М.: Наука, 1981. – 197 с.

10. Мамаева Н.П. Гоминьдан в национально-революционном движении Китая (1923 – 1927) / Н.П. Мамаева / АН СССР, Ин-т Дальнего Востока. – М.: Наука, 1991. – 208 с.
11. Меликсетов А.В. Бюрократический капитал в Китае. Экономическая политика Гоминьдана и развитие государственного капитализма в 1927 – 1937 гг. / А.В. Меликсетов. М.: Наука, 1972. – 199 с.
12. Меликсетов А.В. Социально-экономическая политика гоминьдана в Китае (1927 – 1949) / А.В. Меликсетов / АН СССР, Ин-т востоковедения, Моск. гос. ин-т междунар. отношений. – М.: Наука, 1977. – 336 с.
13. Новейшая история Китая 1917 – 1970 гг. / Под ред. Г.В. Астафьева, В.Н. Никифорова, М.И. Сладковского. – М.: Мысль, 1972. – 437 с.
14. Новейшая история Китая: 1917 – 1927 / Сост. А.В. Меликсетов, А.С. Магрузин, К.В. Шевелев и др. – М.: Наука, 1983. – 345 с.
15. Панцов А.В. Тайная история советско-китайских отношений. Большевики и китайская революция (1919 – 1927) / А.В. Панцов. – М.: Муравей-Гайд, 2001. – 236 с.
16. Писарев А.А. Эволюция земельно-налоговой системы в гоминьдановском Китае / А.А. Писарев, А.Н. Карнеев, В.А. Козырев // Вестник Московского университета. Серия “Востоковедение”. – 1988. – № 4. – С. 11-21.
17. Резников А.Б. Стратегия и тактика Коммунистического Интернационала по национально-колониальному вопросу / А.Б. Резников. – М.: Наука, 1979. – 280 с.
18. Соран А.Ю. Китайская революция 1925 – 1927 гг. в освещении англо-американской историографии / А.Ю. Соран // Проблемы Дальнего Востока. – 1988. – № 1. – С. 37-44.
19. Тихвинский С.Л. Завещание китайского революционера Сунь Ятсена: жизнь, борьба и эволюция политических взглядов / С.Л. Тихвинский. – М.: Политиздат, 1986. – 224 с.
20. Юрьев М.Ф. Революция 1925 – 1927 гг. в Китае / М.Ф. Юрьев. – М.: Наука, 1968. – 235 с.

Додаткова

1. Васильев Л.С. Культы, религии, традиции в Китае / Л.С. Васильев; Рос. акад. наук; Ин-т востоковедения. – М.: Изд. фирма «Вост. литература», 2001. – 340 с.
2. Воскресенский А.Д. Россия и Китай: теория и история межгосударственных отношений / А.Д. Воскресенский. – М.: ООО «Издательский центр научных и учебных программ», 1999. – 412 с.
3. Китай и соседи в новое и новейшее время / отв. ред. С.Л. Тихвинский. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1982. – 455 с.
4. Косолапов А.Б. Всё или почти всё о Китае: [Учеб. пособ.] / А.Б. Косолапов; Дальневост. гос. акад. экономики и упр. – Владивосток, 2000. – 325 с.
5. Крюгер Р. Китай. История страны / Рейн Крюгер; [пер. Д. Воронина, Ю. Гольдберга; предисл. К. Королева. – М.: Эксмо; СПб.: Мидгард, 2008. – 544 с.
6. Крюгер Р. Полная история Поднебесной; [пер. с англ. Д. Воронина, Ю. Гольдберга]. – М.: Эксмо, 2006. – 442 с.
7. Роль традиций в истории и культуре Китая / ред. Л.С. Васильев. – М.: Наука, 1972. – 376 с.
8. Тихвинский С.Л. Китай и всемирная история / С.Л. Тихвинский. – М.: Наука, 1988. – 592 с.
9. Широкоград А.Б. Россия и Китай. Конфликты и сотрудничество / А.Б. Широкоград. – М.: Вече, 2004. – 448 с.

Семінарське заняття 3

Британська колоніальна політика і національно-визвольний рух в Індії (1918 – 1947 рр.)

1. Реформи Монтегю – Челмсфорда: причини проведення, зміст, значення.

2. Індійський національний конгрес (ІНК) в умовах піднесення національно-визвольного руху 1918 – 1920 рр. Філософські та політичні погляди М.К. Ганді (1869 – 1948 рр.).
3. ІНК у 20-х роках ХХ ст.: ідейно-політична еволюція.
4. Трансформація британської колоніальної політики і діяльність комісії Дж.О. Саймона і М. Неру (1928 р.).
5. “Закон про управління Індією” 1935 р.: “федеральна схема” і “провінційна автономія”. Загострення протиріч між ІНК і Мусульманською Лігою в 1935 – 1939 рр.
6. Політика Великої Британії в Індії в період Другої світової війни. Протистояння ІНК і Мусульманської Ліги. Місія Р.С. Кріппса (1942 р.).
7. Деколонізація. Надання Індійському Союзу та Пакистану статусу домініонів.

Методичні рекомендації

Індія належить до країн південноазійської цивілізації, що вирізняється первинністю індуїзму в релігійно-культурному фундаменті, який докорінно не змінило напластування буддизму, ісламу та інших релігій у ході історичного розвитку. Студенти мають звернути увагу на особливості індуїзму: відсутність організованої та ієрархічно структурованої церкви, толерантність до інших релігій; опора на общинно-кастову структуру індійського суспільства; акцент на самовдосконаленні особистості, обмеження ідеями карми та сансари сенсу історії; політична пасивність, ігнорування ідей влади і державності, несприйняття радикальних, насильницьких способів соціального переустрою.

Стрімкий ефект колоніалізму сприяв капіталістичній трансформації Британської Індії – створенню промислово розвинутих анклавів, введенню англійських стандартів парламентської демократії, принципів судочинства та управління, схильності до плюралізму орієнтирів і світоглядів. Проте могутня індуїстська традиція чинила опір подальшій модернізації і живила національно-визвольний рух. Про роль релігійних і культурних традицій індуїзму у формуванні суспільно-політичного клімату Індії, характеру антиколоніального руху слід пам'ятати при розкритті питань семінарського заняття.

1. Розгляд першої проблеми заняття студентам слід почати з аналізу соціально-економічного і суспільно-політичного становища, що склалося в Британській Індії після закінчення Першої світової війни. Чому країна нагадувала “порохову бочку”? З'ясувати, в чому полягала радикалізація національно-визвольної боротьби як один із наслідків Першої світової війни (активізація фракції Б.Г. Тілака у складі ІНК, об'єднання політичних зусиль ІНК і Мусульманської Ліги ідеєю свараджу).

На основі роботи з джерелами проаналізувати причини введення, сутність і значення закону “Про управління Індією” 1919 р., що увійшов в історію як реформи Монтегю – Челмсфорда, спрямовані на збільшення кількості виборців і розширення представництва індійського населення в центральних і провінційних Законодавчих зборах, покуріальне голосування мусульман та індуїстів, надання індійцям місць у виконавчих радах при віце-королі та губернаторах провінцій. Визначити обмеженість реформ Монтегю-Челмсфорда. Проаналізувати реакцію основних політичних сил Британської Індії на реформи – ІНК, Мусульманської Ліги, Федерації лібералів.

Іншою частиною британської політики “батога і пряника” став Закон Роулетта про антиурядову діяльність та “Амритсарський розстріл” 13 квітня 1919 р. (Пенджаб). Розкрити сутність і наслідки цієї політики.

2. Після Першої світової війни в Індії почався новий етап антиколоніального руху, викликаний, головним чином, внутрішніми причинами і суперечливою політикою британської влади. В умовах піднесення національно-визвольного руху 1918 – 1920 рр., який треба подати в світовому контексті, Індійський національний конгрес (ІНК) став масовою політичною силою з розгалуженою структурою та надзвичайно ефективною новою тактикою – сатьяграхою, або кампанією громадянської непокорі (дати визначення поняття). Лідером ІНК у цей період став М.К. Ганді (1869 – 1948 рр.). Студенти мають проаналізувати його філософські та політичні погляди. Чому підґрунтям сатьяграхи та “конструктивної програми” була ідея “ахімси” – незаподіяння зла живому? Чи виправдовувалася дана тактика в тогочасних умовах Індії, з урахуванням специфіки її розвитку?

1919 – 1920 рр. стали першим етапом руху сатьяграхи. Бажано розкрити позиції халіфатистського руху, під гаслами якого почалася всеіндійська кампанія громадянської непокорі 1920 р., та ІНК, який прийняв програму і тактику М.К. Ганді. Чому халіфатистський рух виконував роль об’єднуючого фактора для індусів і мусульман до 1921 р., після чого шляхи провідних політичних партій Індії – ІНК та Мусульманської Ліги – розійшлися?

3. Почати відповідь на третє запитання слід з аналізу чинників, які у 1923 – 1927 рр. призвели до розколу Індійського національного конгресу, його структурної перебудови. Студенти мають виділити основні течії в ІНК: прихильники М.К. Ганді (“супротивники змін”), лідери – Р. Прасад, В. Патель, Ч. Раджагопалачарія; свараджисти (“прихильники змін”), лідери – М. Неру, Ч.Р. Дас; лівонаціоналістичне крило Конгресу, лідери – Дж. Неру, С.Ч. Бос. Вказати на відмінності їх форм і методів національно-визвольної боротьби. Чому у 20-ті роки ХХ ст. більш сильним було крило свараджистів, а ідея здобуття Індією повної незалежності не мала широкої підтримки серед населення?

4. У 1923 р. до влади у Великій Британії після консерваторів і лібералів прийшов лейбористський уряд на чолі з Д.Р.Макдональдом. Визначити, як цей фактор вплинув на зміну концепції колоніальної політики метрополії. У цьому контексті слід проаналізувати діяльність створеної у 1928 р. англійської комісії, очолюваної юристом Дж.О.Саймоном, метою якої була розробка рекомендацій щодо майбутнього конституційного устрою Індії. Чому переважна більшість політичних сил, зокрема ІНК, Мусульманська Ліга, Федерація лібералів, бойкотували діяльність комісії Дж.О. Саймона?

Які чинники вплинули на скликання комісії Мотілала Неру? У 1928 р. була опублікована доповідь цієї комісії, яка отримала назву “Конституція Неру”. Спираючись на джерела, визначити відмінності британського та індійського проєктів конституційного устрою. Чому “рух за конституцію” призвів до радикалізації діяльності ІНК і нового піднесення національно-визвольного руху в Британській Індії в 1929 – 1934 рр., ключовою подією якого став “соляний похід”? Доповідь комісії Саймона була винесена на обговорення 1-ї конференції “круглого столу”, що проходила в Лондоні (листопад 1930 р. – вересень 1931 р.). Чому вона, як і наступні дві конференції “круглого столу”, не виробила конструктивних рішень і загострила відносини між ІНК і Мусульманською Лігою?

5. Піднесення антиколоніального руху на початку 30-х років ХХ ст. розхитало підвалини британського панування в Індії. Колоніальна влада змушена були провести переговори з ув’язненими лідерами ІНК, результатом чого стало укладення пакту Ганді – Ірвінг 1931 р. У британському суспільстві визрівала думка про те, що Індію

прийдеться залишити. Щоб відтягнути цей процес і не втратити владу остаточно, британці здійснюють чергову серію поступок у плані передачі місцевої влади індусам.

Під цим кутом зору студенти повинні розглянути прийняття англійським парламентом нового “Закону про управління Індією” в 1935 р. Проаналізувати сутність і значення двох частин Закону – “федеральної схеми” (1935 р.) та “провінційної автономії” (1937 р.), порівнявши його з реформами Монтегю-Челмсфорда. Чому, незважаючи на становлення стандартів парламентської демократії, прав провінційних законодавчих зборів і доступу до влади представників національної буржуазії, цей Закон в індійській пресі було названо “рабською конституцією”?

Слід розглянути вплив Конституції 1935 р. на характер відносин між ІНК і Мусульманською Лігою, релігійними громадами індістів і мусульман. Чому мусульмани поступово схилялися до створення на території Британської Індії своєї ісламської держави?

6. Початок Другої світової війни загальмував процес поступового виходу британців з Індії. Після оголошення Індії воюючою стороною віце-королем Лінлітгоу у вересні 1939 р. почався конфлікт ІНК з колоніальною владою. Студенти повинні з’ясувати наслідки цього конфлікту. Слід проаналізувати політику Мусульманської Ліги, зокрема курс на створення самостійної мусульманської держави – Пакистан на Лахорській сесії (1940 р.). Як склалися відносини між Конгресом і Лігою на той час?

Як змінилася ситуація в Індії після вступу Японії у війну? Розкрити проблему “індійського колабораціонізму” на прикладі Індійської національної армії (ІНА) на чолі з лідером “Форвард-блоку” С.Ч. Босом, сформованої японцями з індусів на території Бірми (доцільно подати це явище в контексті світового колабораціонізму).

Проаналізувати політику метрополії стосовно Індії в період Другої світової війни, зокрема розкрити сутність англійської місії Р.С. Кріппса, що прибула до колонії 1942 р. Які чинники призвели до заборони британською владою діяльності ІНК з серпня 1942 р. по травень 1944 р.? Розкрити значення переговорів між британським урядом, ІНК і Мусульманською Лігою про деколонізацію Британської Індії.

7. Почати відповідь на запитання слід із характеристики становища Британської Індії після закінчення Другої світової війни, з’ясування внутрішніх і зовнішніх чинників деколонізації. Як змінилася колоніальна політика Великої Британії після приходу до влади у 1945 р. Лейбористської партії на чолі з К. Еттли? Проаналізувати етапи надання Індії прав домініона: “план Уейвелла”, три декларації прем’єр-міністра Еттли, “план Маунбеттена”. Останній був затверджений 1947 р. англійським парламентом в якості Закону про незалежність Індії і передбачав поділ Британської Індії на два домініони – Індійський Союз і Пакистан, які входили до Британської співдружності націй. Розкрити проблеми, що виникли після утворення домініонів, звернувши увагу на диспропорції територіального, етнічного, адміністративного поділу, економічного розвитку; інтеграції князівств з домініонами. Охарактеризувати складну ситуацію в князівствах Гайдарабад, Дхамму і Кашмір.

У підсумку заняття студенти повинні з’ясувати особливості британської колоніальної політики та національно-визвольного руху в Індії у досліджуваний період.

Теми рефератів і презентацій

1. Філософські і політичні погляди М.К. Ганді (1869 – 1948 рр.).
2. Амритсарський розстріл 13 квітня 1919 р. і національно-визвольний рух в Індії.

3. Британська колоніальна політика і гандизм у 20-х роках ХХ ст.
4. Політична боротьба в Індії з проблем деколонізації і майбутнього устрою країни у 30-х роках ХХ ст.
5. Політичний портрет Джавахарлала Неру (1889 – 1964 рр.).
6. Мусульманська Ліга і Мухаммед Алі Джинна.
7. Британська колоніальна політика в Індії в роки Другої світової війни.
8. Проблема “східного колабораціонізму”: доля Індійської національної армії С.Ч. Боса.
9. Політика ІНК і Мусульманської Ліги в часи Другої світової війни.
10. ІНК і Мусульманська Ліга в 1945 – 1947 рр. (до утворення домініонів).
11. Релігійні системи Індії в першій половині ХХ ст.
12. Культура Індії в першій половині ХХ ст.

Джерела

1. «Акт об управлении Индией», 1919 г. (извлечения) // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М.: Высшая школа. – С. 96-98.
2. Амритсарский расстрел // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М.: Высшая школа, 1963. – С. 101-103.
3. Ганди М.К. Моя жизнь / М.К. Ганди; [пер. с англ. А.М. Вязьминой]. – М.: Наука, 1969. – 450 с.
4. Декларация Монтегю в палате общин в августе 1917 г. // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М.: Высшая школа, 1963. – С. 95-96.
5. Манифест Ганди о несотрудничестве, принятый 19 марта 1920 г. // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М.: Высшая школа, 1963. – С. 106-107.
6. Неру Дж. Автобиография / Дж. Неру; [пер. с англ. Б.В. Поспелова, В.Н. Мачавариани]. – М.: Изд-во иностранной лит-ры, 1955. – 656 с.
7. Неру Дж. Открытие Индии / Дж. Неру. – М.: Политиздат, 1989. – 460 с.
8. Обращение Ганди к народу в мае 1919 г. // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М.: Высшая школа, 1963. – С. 100-101.
9. Оруэлл Дж. Размышления о Ганди; [пер. с англ. В. Ринкевича] / Дж. Оруэлл // Человек. – 2001. – № 2. – С. 37-42.
10. Президентское обращение Мотилала Неру к Амритсарской миссии ИНК в декабре 1919 г. // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М.: Высшая школа, 1963. – С. 99-100.
11. Резолюция о несотрудничестве, принятая Национальным конгрессом в Калькутте, 4 сентября 1920 г. // Акимкина Н.А., Люксембург М.А. Практикум по истории стран зарубежного Востока (Индия, Иран, Турция). – М.: Высшая школа, 1963. – С. 107-109.
12. Хрестоматия по новейшей истории: В 3-х т. – Т. 1: 1917 – 1939. Документы и материалы. – М.: Наука, 1960. – С. 750-775.

Література

Основна

1. Антонова К.А. История Индии (краткий очерк) / К.А. Антонова, Г.М. Бонгард-Левин, Г.Г. Котовский. – М.: Мысль, 1973. – 558 с.
2. Бельский А.Г. Мусульманский коммунизм в Индии: возникновение, идеология и политика / А.Г. Бельский. – М.: ИНИОН АН СССР, 1988. – 280 с.

3. Бурмистров С.Л. Гандистский утопический проект: социально-философский аспект / С.Л. Бурмистров // Восток. – 2006. – № 4. – С. 55-69.
4. Вафа А.Х. Философские взгляды Джавахарлала Неру / А.Х. Вафа, А.Д. Литман. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1987. – 288 с.
5. Воеводский А.В. Мохандас Карамчанд Ганди // История Африки в биографиях [сост. А.Б. Давидсон, А.В. Воеводский, М.Р. Щербаков]; Российский государственный гуманитарный университет, Институт общей истории РАН / Под общ. ред. А.Б. Давидсона. – М.: Международные отношения, 2012. – С. 59-69.
6. Гопал С. Джавахарлал Неру. Биография: В 3-х т. – Т. 1: 1889 – 1947; [пер. с англ.] / С. Гопал. – М.: Прогресс, 1989. – 448 с.
7. Горев А.В. Махатма Ганди / А.В. Горев. – 2-е изд. – М.: Международные отношения, 1989. – 374 с.
8. Ерепешева Л. Раздел Британской Индии: новый взгляд на драматические события полувековой давности / Л. Ерепешева // Азия и Африка сегодня. – 1998. – № 2. – С. 25-28.
9. Жордис К. Махатма Ганди / К. Жордис [пер. с фр. А.В. Колодочкина]. – М.: Молодая гвардия – Палимпсест, 2013. – 326 с.
10. Комаров Э.Н. Мировоззрение Мохандаса Карамчанда Ганди / Э.Н. Комаров, А.Д. Литман. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1969. – 236 с.
11. Мартышин О.В. Политические взгляды Джавахарлала Неру / О.В. Мартышин. – М.: Наука, 1981. – 312 с.
12. Мартышин О.В. Политические взгляды Мохандаса Карамчанда Ганди / О.В. Мартышин. – М.: Наука, 1970. – 260 с.
13. Полонская Л.Н. Махатма Ганди: смысл жизни. Святой или политический деятель? / Л.Н. Полонская // Новая и новейшая история. – 1991. – № 4. – С. 96-101.
14. Таммита-Дегольда С. Индия. История страны / С. Таммита-Дегольда; [пер. с англ. П. Крылова]. – М.: Эксмо; СПб.: Мидгард, 2010. – 352 с.
15. Чувпило О.О. Видатні борці за незалежність Індії / О.О. Чувпило. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2000.
16. Чувпило О.О. Нариси з історії ідейно-політичної боротьби в Індійському національному конгресі (20-ті роки ХХ ст.) / О.О. Чувпило. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 1999. – 199 с.
17. Юрлов Ф.Н. История Индии. XX век / Ф.Н. Юрлов, Е.С. Юрлова. – М.: ИВ РАН, 2010. – 920 с.

Додаткова

1. Баранов С.А. Сепаратизм в Индии / С.А. Баранов; Ин-т востоковедения РАН. – М.: ИВ РАН, 2003. – 238 с.
2. Белокреницкий В.Я. История Пакистана. XX век / В.Я. Белокреницкий, В.Н. Москаленко. – М.: ИВ РАН, Крафт+, 2008. – 576 с.
3. Битинайте О.О. Интерпретация идей «бхагавадгиты» в философии М.К. Ганди / О.О. Битинайте // Вестник Томского государственного университета. – Сер. История. – 2013. – № 4 (24). – С. 131-134.
4. Гальтунг Ю. Політична етика Ганді / Ю. Гальтунг, А. Несс [пер. з норвезьк.]. – Львів: Місіонер, 2001. – 279 с.
5. Датта Д. Философия Махатмы Ганди / Д. Датта; [пер. с англ. О.В. Радугина]. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1959. – 149 с.
6. Индия: Общество, власть, реформы: Памяти Г.Г. Котовского / отв. ред. Е.Ю. Ванина; ИВ РАН. – М.: Вост. лит-ра, 2003. – 327 с.
7. Ключев Б.И. Религия и конфликт в Индии / Б.И. Ключев. – М.: ИВ РАН, 2002. – 236 с.
8. Национально-освободительное движение в Индии и деятельность Б.Г. Тилака. – М.: Изд-во АН СССР, 1958. – 235 с.

9. Паниккар К.М. Очерки истории Индии / К.М. Паниккар; [пер. с англ.]. – М.: Изд-во соц-эк. лит-ры, 1954. – 342 с.
10. Синха Н.К. История Индии / Н.К. Синха, А.Ч. Банерджи; [пер. с англ.]. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1954. – 440 с.
11. Чувпило О.О. Індійський національний конгрес і конституційні питання (1885 – 1947 рр.) / О.О. Чувпило // Східний світ. – 2004. – № 3. – С. 88-95.
12. Чувпило О.О. Соціальні та економічні питання в діяльності Індійського національного конгресу (20 – 30-ті роки XX ст.) / О.О. Чувпило // Східний світ. – 2002. – № 2. – С. 78-83.
13. Шапошникова Л.В. Национально-освободительное движение в Индии в 1934 – 1939 гг. / Л.В. Шапошникова. – М.: Наука, 1960. – 244 с.
14. Южная Азия: конфликты и геополитика / Под ред. В.Я. Белокреницкого. – М.: ИВ РАН, 1999. – 174 с.

Семінарське заняття 4

Кемалістська революція 1918 – 1923 рр. у Туреччині. Реформи Мустафи Кемаля (1923 – 1938 рр.).

1. Кемалістська революція 1918 – 1923 рр. у Туреччині: причини, хід, результати.
2. Буржуазні реформи Мустафи Кемаля 1923 – 1938 рр.:
 - а) зміни в державному устрої, судочинстві та праві;
 - б) економічна політика кемалістів;
 - в) реформи у сфері культури та побуту.
3. Зовнішня політика Туреччини в 20-х – 30-х роках XX ст.

Методичні рекомендації

Туреччина та Іран належать до групи країн Близького і Середнього Сходу – ісламської цивілізації, ядро якої становить арабо-мусульманський світ, збагачений за рахунок сусідніх ісламізованих народів, зокрема тюрк і персів. Для більшості країн цієї групи в період колоніалізму була характерна менша залежність від європейських держав – при збереженні формального політичного суверенітету і внутрішнього самоврядування. При вивченні країн цього блоку студенти повинні пам'ятати про особливості ісламського цивілізаційно-культурного фундаменту, який визначив історичний розвиток країн регіону. Коран, Сунна і шаріат формували систему цінностей, стиль життя, за яких кожен мусульманин відчував себе повноправним членом великої ісламської громади – умми. Покірність волі Аллаха, пророка та його заступників – халіфа (Османська імперія) чи імама (Іран) пояснюється сакральним принципом походження вищої влади. Звернути увагу на освячення могутньої централізованої держави; активність, агресивність, нетерпимість, спрямованість на експансію; реалізацію принципу соціальної мобільності, егалітарності ("рівності можливостей"), з яким контрастувало безправ'я більшості; консервативність і конформізм тощо.

Студенти повинні розрізняти найвпливовіші мазхаби (течії) ісламу – суннізм і шиїзм, відповідні їм інститути світської і духовної влади – халіфат і імамат. Ці відмінності визначили різні шляхи розвитку, відношення традиції і модернізації Туреччини, що виникла на уламках Османської імперії, та Ірану. Під цим кутом варто розглянути реформи Мустафи Кемаля (1923 – 1938 рр.) в Туреччині та Реза-шаха в Ірані (1925 – 1941 рр.).

1. Почати відповідь на перше питання слід із характеристики становища Османської імперії наприкінці Першої світової війни. Виділити внутрішні та зовнішні причини її краху. Яку політику проводили щодо Туреччини західні держави? Проаналізувати умови Мудроського перемир'я, укладеного султанським урядом Мехмеда VI і державами Антанти, та його наслідки.

Студенти мають з'ясувати причини Кемалістської революції 1918 – 1923 рр. – національно-патріотичного руху турецького народу під керівництвом генерала Мустафи Кемаля за незалежність Туреччини від окупаційних держав. Визначити завдання кемалістів, виділити основні етапи революції, дати їм характеристику.

З'ясувати результати Кемалістської революції, які закріпили рішення Лозаннської мирної конференції (листопад 1922 р. – липень 1923 р.), зокрема міжнародне визнання незалежності Туреччини. Повніше проаналізувати процеси, що стали підґрунтям реформ 20-х – 30-х років XX ст.: проголошення Турецької республіки, обрання М. Кемаля президентом, створення ним Народно-республіканської партії та ін.

2. Реформи Мустафи Кемаля 1923 – 1938 рр. були спрямовані на модернізацію країни, адаптацію прогресивних надбань європейської цивілізації до умов ісламського традиційного суспільства. У цьому руслі студенти мають з'ясувати завдання та характер реформ, визначити їх соціальну базу. Використовуючи джерела, навчальну і наукову літературу, проаналізувати особливості реформування державного устрою, правової системи і судочинства, економічну і соціальну політику кемалістів, реформи в галузі культури та побуту.

Підґрунтям реформ стала ідеологія кемалізму (ататюркізму). Дати визначення поняття. З'ясувати сутність основних принципів реформ (“шість стріл”), зафіксованих у новій програмі Народно-республіканської партії (1931 р.), які зміцнювали структуру політичного режиму М.Кемаля: республіканізм, націоналізм, народність, етатизм, лаїцизм, революційність,

Чому першим кроком радикального переустрою стала ліквідація халіфату, відокремлення релігії від держави, зведення функцій ісламу до суто духовних? Турецька республіка стала світською державою. Поміркувати, чи необоротним є цей процес.

При проведенні економічних реформ М.Кемаль ключову роль надавав державному регулюванню. Проаналізувати економічну політику кемалістів – “девлетчелік” (етатизм), її ефективність в умовах тодішньої Турецької республіки.

При аналізі політичних реформ слід спиратися на Конституцію 1924 р. Як поєднувалися успіхи економічних реформ Ататюрка з авторитарною системою управління, монополією Народно-республіканської партії на владу?

Закінчити відповідь на питання доцільно з'ясуванням тенденцій *модернізації* (лаїцизм, етатизм, європеїзація законодавства, проголошення громадянських прав і свобод, особливо для жінок, запозичення європейського одягу, запровадження європейського календаря) і *традиціоналізму* (османський досвід реформ XVIII – XIX ст., патерналізм державної влади, збереження великого землеволодіння в аграрному секторі тощо).

3. У площині зовнішньої політики М.Кемаль прагнув до зміцнення суверенітету Турецької республіки, підтримував відносини з різними групами країн, користуючись принципом “рівновіддаленості” (дати визначення терміну). Спершу слід проаналізувати умови Лозаннського договору (1923 р.), що свідчив про міжнародне визнання Туреччини, зосередившись на демілітаризації чорноморських проток, зобов'язанні відшкодування старого оттоманського боргу, відміні

фінансового контролю європейських держав і режиму капітуляцій, введенні митного протекціонізму (дефініціювати поняття).

Виділити зовнішньополітичні вектори Турецької республіки у 1920 – 30-х роках:

– відносини з СРСР диктувалися переважно міркуваннями безпеки і менше економічними інтересами;

– орієнтація на розвиток економічних зв'язків з Німеччиною призвела до формування пронімецьких симпатій правлячої еліти Туреччини напередодні Другої світової війни;

– стосунки з країнами Західної Європи, особливо з Великою Британією, мали переважно торговельний характер;

– нормалізація відносин з мусульманськими країнами.

Наприкінці заняття студенти мають зробити висновки про особливості реформ кемалістів 20-х – 30-х років ХХ ст. у Турецькій республіці.

Темати рефератів і презентацій

1. Філософські і політичні погляди Мустафи Кемалю (Ататюрка) (1881 – 1938 рр.).
2. Кемалізм і його історична доля.
3. Економічні реформи в Туреччині у 20-х – 30-х роках ХХ ст.: традиціоналізм і модернізація.
4. Реформи в Туреччині у галузі освіти, культури та побуту (1920-ті – 1930-ті роки).
5. Зовнішня політика кемалістської Туреччини.
6. Турецько-радянські відносини в 20-х – 30-х роках ХХ ст.
7. Туреччина в роки Другої світової війни.
8. Культурний розвиток Туреччини у першій половині ХХ ст.

Джерела

1. Ататюрк Мустафа Кемаль. Избранные речи и выступления / Кемаль Ататюрк; [пер. с тур.; ред. и вступ. статья А.Ф. Миллера]. – М.: Прогресс, 1966. – 439 с.
2. Кемаль М. Путь новой Турции. Избранные речи 1919 – 1927 гг.: В 4-х т. / М. Кемаль. – Т.4: Победа новой Турции. 1921 – 1927. – М.: Соцэкгиз, 1934.
3. Основной закон Турции (20 апреля 1924 г.) // Конституции буржуазных стран. В 4-х т. – Т. 3. – М. – Л.: Соцэкгиз, 1936. – С. 10-25.

Література

Основна

1. Алексеенко А.Г. Почему пала Османская империя? / А.Г. Алексеенко // Восток. – 1991. – № 5. – С. 19-20.
2. Гасанова Э.Ю. Об идеологических основах кемализма и их современном толковании в Турции / Э.Ю. Гасанова // Народы Азии и Африки. – 1968. – № 3. – С. 26-35.
3. Гасратян М.А. Очерки истории Турции / М.А. Гасратян, С.Ф. Орешкова, Ю.А. Петросян. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1983. – 296 с.
4. Данилов В.И. Турция 20-30-х гг.: путь к демократии / В.И. Данилов // Восток. – 1997. – № 2. – С. 63-75.
5. Еремеев Д.Е. Становление республиканской Турции (1918 – 1939 годы) / Д.Е. Еремеев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 2004. – 240 с.
6. История Османского государства, общества и цивилизации: В 2-х т. / Под ред. Э. Ихсаноглу; [пер. с тур. В.Б. Феоновой]. – М.: Изд. фирма «Восточная литература» РАН, 2006. – Т. 2. – 2006. – 602 с.
7. Киреев Н.Г. История этатизма в Турции / Н.Г. Киреев. – М.: Наука, 1991. – 340 с.
8. Киреев Н.Г. История Турции ХХ век / Н.Г. Киреев. – М.: ИВ РАН, Крафт+, 2007. – 608 с.

9. Кондакчян Р.П. Внутренняя политика Турции в годы Второй мировой войны / Р.П. Кондакчян. – Ереван: Изд-во АН Армянской ССР, 1978. – 280 с.
10. Кондакчян Р.П. Турция: внутренняя политика и ислам / Р.П. Кондакчян. – Ереван: Изд-во АН Армянской ССР, 1983. – 237 с.
11. Миллер А.Ф. Турция: Актуальные проблемы новой и новейшей истории / А.Ф. Миллер. – М.: Наука, 1983. – 278 с.
12. Миллер А.Ф. Формирование политических взглядов Кемаля Ататюрка / А.Ф. Миллер // Народы Азии и Африки. – 1963. – № 5. – С. 65-85.
13. Поцхверия Б.М. Турция между двумя мировыми войнами (Очерки внешней политики) / Б.М. Поцхверия. – М.: Наука, 1992. – 250 с.
14. Розалиев Ю.Н. Экономическая история Турецкой республики / Ю.Н. Розалиев. – М.: Наука, 1980. – 302 с.
15. Старченков Г.В. Агония лаицизма? // Азия и Африка сегодня / Г.В. Старченков. – 1996. – № 6. – С. 54-58.
16. Ушаков А. Феномен Ататюрка. Турецкий правитель, творец и диктатор / А. Ушаков. – М.: Центрполиграф, 2002. – 383 с.
17. Фадеева И.А. Традиционализм и модернизация / И.А. Фадеева // Азия и Африка сегодня. – 1994. – № 2. – С. 43-47.
18. Широкоград А.Б. Турция. Пять веков противостояния (Друзья и враги России) / А.Б. Широкоград. – М.: Вече, 2009. – 400 с.

Додаткова

1. Алиев Г.З. Турция в период правления младотурок (1908 – 1918 гг.) / Г.З. Алиев. – М.: Наука, 1972. – 388 с.
2. Данилов В.И. Западная демократия и восточное общество / В.И. Данилов // Азия и Африка сегодня. – 1996. – № 4. – С. 42-47.
3. Дружиловский С.Б. Курдская проблема в Турецкой Республике / С.Б. Дружиловский // Этносы и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие / Под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – С. 317-336.
4. Жигалина О.И. Эволюция курдского национального движения в странах Западной Азии / О.И. Жигалина // Государство, общество, международные отношения на мусульманском Востоке (Афганистан, Иран, Пакистан, Турция, этнический Курдистан, соседние мусульманские районы). – М.: ИВ РАН, Крафт+, 2014. – С. 266-280.
5. Киласов Р.К. Буржуазные революции в Турции в первой четверти XX века (Два этапа турецкого революционного движения) / Р.К. Киласов. – Махачкала: Даг. кн. изд-во, 1990. – 240 с.
6. Лавров Н.М. Турция в 1918 – 1956 гг. Учебный материал / Н.М. Лавров. – М.: Высшая школа, 1956. – 175 с.
7. Лазарев М.С. Категории курдской истории / М.С. Лазарев // Лазаревские чтения. Вып 1. – М., 2012. – С. 67-95.
8. Моисеев П.П. Тенденции развития экономической мысли в Турецкой Республике / П.П. Моисеев // Народы Азии и Африки. – 1983. – № 1. – С. 30-37.
9. Новейшая история Турции / Под ред. А.М. Шамсутдинова. – М.: Наука, 1968. – 396 с.
10. Смирнова И.А. Курды: судьбы, культура, язык / И.А. Смирнова // Новый Курдистан. – 1999. – № 1-2 (18-19). – С. 23-29.
11. Фадеева И.А. Концепция культуры и цивилизации турецкого философа Зии Гек Алпа / И.А. Фадеева // Народы Азии и Африки. – 1982. – № 1. – С. 101-114.
12. Фадеева И.Л. Официальные доктрины в идеологии и политике Османской империи: (Османизм-панисламизм), XIX – начало XX в. / И.Л. Фадеева. – М.: Наука, 1985. – 271 с.
13. Хитцель Ф. Османская империя / Ф. Хитцель. – М.: Вече, 2006. – 384 с.

14. Черніков І.Ф. Радянсько-турецькі відносини в 1923 – 1935 рр. / І.Ф. Черніков. – К.: [б. в.], 1962. – 136 с.

Семінарське заняття 5

Повалення влади Каджарів і реформи Реза-шаха в Ірані (1921 – 1941 рр.)

1. Повалення Каджарської династії в Ірані. Встановлення влади Реза-шаха Пехлеві (1921 – 1925 рр.).
2. Реформаторська політика Реза-шаха в 20-х – 30-х роках ХХ ст.:
 - а) зміни в державному устрої, судочинстві та праві;
 - б) економічна політика Реза-шаха;
 - в) реформи в галузі культури та побуту.
3. Зовнішня політика Ірану в 20-х – 30-х роках ХХ ст. Окупація Ірану англо-радянськими військами у серпні 1941 р.
4. Компаративний аналіз реформаторських спроб Реза-шаха в Ірані та Мустафи Кемаля (Ататюрка) в Туреччині.

Методичні рекомендації

Перед розглядом проблематики семінарського заняття студентам слід пригадати наслідки Іранської революції 1905 – 1911 рр.: криза Каджарської династії, введення конституційної монархії, апробація парламентаризму, прав і свобод європейського взірця, вихід на політичну арену національної буржуазії. Проте процес європеїзації мав досить обмежений характер: зберігалася правляча шахська династія, децентралізація і сепаратизм ханів племенних об'єднань, традиційність аграрного сектору і вплив ісламу на перське суспільство. Формальна політична незалежність Ірану базувалася на конкуренції двох основних колоніальних держав – Російської (з півночі) та Британської (з півдня) імперій, що визначало особливості його економічного та політичного розвитку.

Студенти повинні пам'ятати, що відмінною рисою Ірану від більшості країн мусульманського світу було панування шіїзму – ісламу в найбільш крайній, активній, сектантській формі, що, з одного боку, десакралізувало державну владу, а з іншого – компенсувало його могутніми соціальними інтегруючими силами на чолі з войовничим шіїтським духівництвом, непримиренним до вестернізації, яка руйнувала традиційне ісламське суспільство. Ці два імпульси вплинули на долю іранських реформ ХХ ст.

1. Після завершення Першої світової війни влада центрального уряду в Ірані була номінальною, країна розривалась на частини сепаратистами та іноземними державами. Слід проаналізувати суспільно-політичне і соціально-економічне становище Ірану, порівняти вектори його зовнішньої політики – відносини з Росією після лютневих і жовтневих подій 1917 р. та з Англією. Студентам треба з'ясувати зміст і наслідки англо-іранської угоди 1919 р. Виділити основні чинники активізації демократичного і національно-визвольного руху в Іранському Азербайджані, Гілянї, Хорасані, Курдистані в післявоєнний період та його наслідки – встановлення радянської влади та утворення місцевих сепаратистських урядів.

Ці фактори призвели до втручання в політику армії. Проаналізувати наслідки лютневого державного перевороту 1921 р., здійсненого полковником козацької дивізії Реза-ханом. Прослідкувати щаблі його руху до влади: військовий міністр в “чорному кабінеті” Зія-ед-Діна (1921 – 1923 рр.) – прем'єр-міністр (1923 – 1925 рр.) – повалення

влади Каджарів, проголошення Реза-хана спадковим шахом Ірану і встановлення династії Пехлеві (1925 р.). Студенти мають з'ясувати, які заходи на початку 1920-х років зміцнили владу Реза-хана і стали підґрунтям проведених ним реформ.

2. Почати відповідь на друге запитання варто з визначення цілей і завдань реформаторських спроб Реза-шаха, зокрема зміцнення центральної влади, ліквідації сепаратизму, модернізації держави. Потім студенти, спираючись на навчальну і наукову літературу, повинні проаналізувати основні напрямки нововведень: зміни державного та адміністративного устрою, судочинства і права; економічні реформи; реформи в галузі освіти, культури та побуту.

Під час викладу матеріалу слід звернути увагу на наступні питання. Чому Реза-шах почав реформи з централізації Ірану, здійснюючи її силовим і адміністративним шляхом? Як склалися відносини шаха з шиїтським духовництвом (від підтримки для боротьби з Каджарами на початку 1920-х років до відкритого наступу на їх права). Чому обмеження повноважень шаріатських судів, розробка законодавства на кшталт європейського, світський характер освіти, європеїзація у сфері побуту, прийняття законодавства про права жінок призвели до загострення конфлікту?

Як співвідносилися економічний і торговельний протекціонізм Ірану з залученням іноземних інвестицій і західних технічних спеціалістів? Розкрити причини і наслідки конфлікту Реза-шаха з Англо-іранською нафтовою компанією (АІНК) 1932 – 1933 рр.

Ідеологією шахських реформ стали “іранізація” (дати визначення терміну), пропаганда іранського патріотизму. Як це впливало на зміни в суспільстві? Які тенденції переважали в політичному житті: демократичні чи авторитарні?

Закінчити аналіз проблеми студенти мають із констатації позитивних і негативних наслідків реформ Реза-шаха 1920-х – 1930-х років. Чому, незважаючи на активність змін, вони не досягли такого успіху, як у Туреччині, і були сприйняті неоднозначно різними верствами іранського суспільства?

3. У зовнішній політиці Реза-шах застосовував стратегію лавірування між інтересами держав Заходу і СРСР. Відразу після лютого державного перевороту 1921 р. був укладений ірано-радянський договір, скасований англійський протекторат над Іраном, виведені британські окупаційні війська, військові інструктори та радники. Студенти повинні дати оцінку цим заходам і визначити зовнішньополітичні пріоритети країни. Як трансформувалася політика західних держав щодо Ірану?

Студенти мають визначити ключові зовнішньополітичні вектори Ірану в 20 – 30-х роках ХХ ст. Звернути увагу на ірано-радянські відносини; традиційно обережні стосунки з Англією; стабільні відносини з країнами Заходу і надання пріоритету торговельно-економічним і військово-політичним зв'язкам з Німеччиною у 1930-ті роки; нормалізацію відносин з мусульманським світом.

Далі доцільно відповісти на запитання: чому напередодні Другої світової війни відбулася зовнішньополітична переорієнтація Ірану на Німеччину? Які наслідки це мало? Студенти мають з'ясувати сутність інтересів Німеччини, Радянського Союзу, Великої Британії в даному регіоні, а також причини англо-радянської окупації Ірану у серпні 1941 р. [див. *Оришев А. Иран, август 1941-го / А. Оришев // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 7. – С. 51-57*]. З'ясувати наслідки цієї експансії, зробивши акцент на кризі шахського режиму, зреченні Реза-шаха влади на користь Мохаммеда Реза і зведенні нанівець буржуазних реформаторських спроб Ірану.

4. Відповідь на четверте запитання є підсумком семінарського заняття. Студенти повинні дати порівняльну характеристику реформ Реза-шаха в Ірані та

Мустафи Кемалю в Туреччині. Звернути увагу на фактори, які зближують країни: належність до мусульманського регіону, синхронність реформ, буржуазний характер, мета і завдання (централізація, модернізація, вестернізація суспільства), основні напрямки проведення. Підґрунтям економічної політики реформаторів були етатизм і протекціонізм. Реформи проводилися за авторитарних режимів, де ключову роль відігравала армія.

Однак різними були характер ісламу (в Туреччині – суннізм, в Ірані – шіїзм – фундаменталістська модифікація мусульманства) і його стосунки із владою (кемалісти будували світську державу з сильними правовими нормами громадянського суспільства, а Реза-шаху бракувало радикалізму у цій справі); активність реформ (більш стрімкі в Турецькій республіці); соціальна база (консервативніша в Ірані через сильний опір шіїтського духовництва); зовнішні чинники (Туречина зберегла суверенітет, у той час як Іран зазнав англо-радянської окупації у 1941 р.), що й вплинуло на результативність реформаторських спроб у даних країнах.

Теми рефератів і презентацій

1. Реза-шах Пехлеві: етапи становлення нової династії (1921 – 1925 рр.).
2. Ірансько-радянські відносини 20-х – 30-х рр. XX ст.
3. Реформи Реза-шаха Пехлеві у 20-х – 30-х рр. XX ст.: модернізація і традиціоналізм.
4. Реза-шах і шіїтське духовенство: причини конфлікту.
5. Іран як сфера інтересів європейських держав напередодні і в роки Другої світової війни.
6. Культура Ірану в першій половині XX ст.

Джерела

1. Ключников Ю.В., Сабанин А. Международная политика новейшего времени в договорах, нотах и декларациях: В 2-х ч. – Ч.1. – М.: Литиздат НКВД, 1925. – С. 348-349.
2. Конституции государств Ближнего и Среднего Востока / Под ред. И.Д. Левина. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1956. – 780 с.
3. Основной закон Ирана (30 декабря 1906 г.) // Конституции буржуазных стран: В 4-х т. – Т. 3. – М. – Л.: Соцэкгиз, 1936. – С. 35-42.
4. Пехлеви М.Р. Мое служение родине: [Мемуары] / Мохаммед Реза Пехлеви. – М., 1961.
5. Устав персидской конституции // Шитов Г.В. Персия под властью последних Каджаров. – Л.: Изд-во Академии Наук СССР, 1933. – С. 199-204.

Література

Основна

1. Агаев С.Л. Иран в прошлом и настоящем. Пути и формы революционного процесса / С.Л. Агаев. – М.: Наука, 1981. – 271 с.
2. Агаев С.Л. Иран между прошлым и будущим. События, люди, идеи / С.Л. Агаев. – М.: Политиздат, 1987. – 317 с.
3. Агаев С.Л. Иран: внешняя политика и проблема независимости (1925 – 1941) / А.Л. Агаев. – М.: Наука, 1971. – 356 с.
4. Алиев С. Нефть и общественно-политическое развитие Ирана в XX веке / С. Алиев. – М.: Наука, 1985. – 285 с.
5. Алиев С.М. История Ирана. XX век / Салех Мамедоглы Алиев. – М.: Ин-т востоковедения РАН: Крафт+, 2004. – 648 с.
6. Арабаджян А.З. Иран: противостояние империям (1918 – 1941) / А.З. Арабаджян. – М.: ИВ РАН, 1996. – 224 с.

7. Арабаджян З.А. Иран: Власть, реформы, революция (XIX – XX века) / З.А. Арабаджян. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1991. – 127 с.
8. Асадулаев К. Свержение династии Каджаров в Иране (1920 – 1925) / К. Асадулаев. – Душанбе: Дониш, 1966. – 168 с.
9. Генис В.Л. Красная Персия. Большевики в Гиляне. 1920 – 1921. Документальная хроника / В.Л. Генис. – М.: Центр стратегических и политических исследований, 2000. – 560 с.
10. Глуходед В.С. Проблемы экономического развития Ирана в 20 – 30-е гг. / В.С. Глуходед. – М.: Наука, 1968. – 204 с.
11. Годс Махмуд Реза. Иран в XX веке. Политическая история / М.Р. Годс; [пер. с англ.]. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1994. – 355 с.
12. Иванов М.С. Новейшая история Ирана / М.С. Иванов. – М.: Мысль, 1965. – 255 с.
13. Иванов М.С. Очерки истории Ирана / М.С. Иванов. – М.: Гос. изд-во полит. лит-ры, 1952. – 468 с.
14. Иран. Очерки новейшей истории / Акад. наук СССР, Ин-т востоковедения; ред. А.З. Арабаджян. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1976. – 467 с.
15. Иран: ислам и власть / отв. ред. Н. Мамедова. – М.: Институт востоковедения РАН, Издательство «Крафт+», 2001. – 280 с.
16. История Ирана / отв. ред. М.С. Иванов. – М.: Изд-во МГУ, 1977. – 488 с.
17. Казем-Заде Ф. Борьба за влияние в Персии. Дипломатическое противостояние России и Англии / Ф. Казем-Заде; пер. с англ. Е.А. Верховской, Н.И. Лисовой. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2004. – 544 с.
18. Меликов О.С. Установление диктатуры Реза-шаха в Иране / О.С. Меликов; отв. ред. М.В. Попов. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1961. – 124 с.
19. Оришев А. Иран, август 1941-го / А. Оришев // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 7. – С. 51-57.
20. Прозоров С.М. Шиитская (имамитская) доктрина верховной власти / С.М. Прозоров // Ислам. Религия, общество, государство: [Сб. статей]; отв. ред. П.А. Грязневич и С.М. Прозоров. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1984. – 212 с.
21. Широкопад А.Б. Персия – Иран. Империя на Востоке / А.Б. Широкопад. – М.: Вече, 2010. – 384 с.
22. Шумов С.А. История Ближнего Востока. Документальное историческое исследование / С.А. Шумов, А.Р. Андреев. – М.: Еврولين, 2002. – 512 с.

Додаткова

1. Алиев С.М. К национальному вопросу в современном Иране / С.М. Алиев // Краткие сообщения Института народов Азии АН СССР. – № 77. – М., 1960. – С. 76-79.
2. Асатрян Г.С. Этническая композиция Ирана: От «Арийского простора» до «Азербайджанского мифа» / Г.С. Асатрян; ЕГУ, кафедра иранистики; отв. ред.: А.Г. Арешев, В.А. Аракелова. – Ереван: «Кавказский центр иранистики», 2012. – 130 с.
3. Дорошенко Е.А. Шиитское духовенство в современном Иране / Е.А. Дорошенко. – 2-е изд. – М.: Наука, 1985. – 229 с.
4. Жигалина О.И. Этносоциальная эволюция иранского общества: [Монография] / О.И. Жигалина. – М.: Восточная литература, 1996. – 296 с.
5. Жигалина О.И. Этносоциальные процессы в Иране в XIX – XX вв.: Автореферат ... дис. докт. ист. наук: 07.00.03. – Всеобщая история (новая и новейшая история) / О.И. Жигалина. – М., 1996. – 35 с.
6. Иванов М.С. Племена Фарса: кашкайские, хамсе, кухгилуйе, мамасани / М.С. Иванов. – М.: Изд-во АН СССР, 1961. – 167 с.
7. Иванова М.Н. Национально-освободительное движение в Иране в 1918 – 1922 гг. / М.Н. Иванова – М.: Наука, 1961. – 181 с.
8. Кулагина Л.М. Экспансия английского империализма в Иране в конце XIX – начале XX века / Л.М. Кулагина. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1981. – 191 с.

9. Персиц М.А. Застенчивая интервенция. О советском вторжении в Иран и Бухару в 1920 – 1921 гг. / М.А. Персиц. – М.: Муравей-Гайд, 1999. – 280 с.
10. Петрушевский И.П. Ислам в Иране в VII – XV вв.: [Курс лекций] / Под ред. В.И. Беляева. – 2-е изд. – СПб.: Изд-во СПб. университета, 2007. – 428 с.
11. Сенджаби М. Персия в кризисе / М. Сенджаби. – М. – Ташкент, 1931.
12. Трубецкой В.В. Бахтиары (оседло-кочевые племена Ирана) / В.В. Трубецкой. – М.: Наука, 1966. – 219 с.
13. Шарипова Р.М. Концепция «национального просвещения» в мусульманских странах: Соотношение ислама и секуляризации / Р.М. Шарипова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1991. – 144 с.
14. Шитов Г.В. Персия под властью последних Каджаров / Г.В. Шитов. – Л.: Изд-во АН СССР, 1933. – 230 с.

Семінарське заняття 6 **Японія в 1945 р. – 10-х рр. ХХІ ст.**

1. Японія в умовах американського окупаційного режиму (1945 – 1952 рр.). Сан-Франциський мирний договір 1951 р. і його наслідки.
2. Економічне відродження Японії в 50-х – 60-х роках ХХ ст. Причини швидкого економічного зростання.
3. Японія у другій половині 70-х – 80-х роках ХХ ст.: формування “нової економічної моделі”. Фінансово-економічна криза 1997 – 1998 рр. у Південно-Східній Азії та проблеми японського суспільства.
4. Суспільно-політичний розвиток Японії у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.
5. Зовнішня політика Японії у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Роль і місце Японії в економіці та політиці сучасного світу.

Методичні рекомендації

Для кращого розуміння феномену Японії у другій половині ХХ ст. (знищення мілітаризму після поразки у Другій світовій війні, корінна трансформація внутрішньої структури суспільства, стрімкий розвиток економіки, переорієнтація зовнішньополітичної активності у мирне русло) студенти повинні пригадати відмінності двох основних модифікацій далекосхідної (конфуціанської) моделі розвитку – японської та китайської. Під цим кутом слід розглядати проблеми післявоєнного розвитку Японії.

1. Почати відповідь на перше запитання слід із з'ясування політичних, соціально-економічних, морально-психологічних наслідків Другої світової війни для Японії. Чому США мали найсильніші позиції серед західних держав в Азійсько-Тихоокеанському регіоні? Виділити, у чому полягали цілі і завдання США щодо Японії; чи співпадали вони з принципами політики союзних держав, сформульованими у Потсдамській декларації (демільтаризація, демократизація Японії). На відміну від Німеччини, Японія була окупована не в ході воєнних дій, а через два тижні після прийняття умов капітуляції і виключно американськими військами. Яке це мало значення для країни? Студенти мають охарактеризувати повноваження і оцінити діяльність Далекосхідної комісії і Союзної ради. Чому з початком “холодної війни” робота цих органів була паралізована, і американці отримали повну свободу дій?

Далі слід проаналізувати реформи американської військової адміністрації під керівництвом генералів Д. Макарута та М.Б. Ріджуей в 1945 – 1952 рр.: спочатку політичні (спрямовані на ліквідацію тоталітарно-мілітаристських тенденцій у суспільстві), потім соціально-економічні, реформи в галузі освіти та ін. Розкрити значення реформ І-го окупаційного періоду (1945 – 1947 рр.), зосередившись на відміні дзайбацу, аграрних перетвореннях, поглибленні ринкових реформ, розвитку трудового законодавства. Зробити акцент на тому, що вони поступово вивели японців із післявоєнного шокового стану і дозволили активно залучитися до відродження країни. Чому реформи ІІ-го періоду окупації (1948 – 1952 рр.) розглядаються як “зворотний курс” США, спрямований на розвиток важкої промисловості Японії, реставрацію армії і флоту, тобто на перетворення Японії в основний плацдарм американської політики на Далекому Сході? Студенти повинні вказати причини переорієнтації окупаційного курсу США в Японії.

США сприяли формуванню режиму представницької демократії в Японії. Початком цього процесу стало прийняття японським парламентом Конституції у жовтні 1946 р. (набула чинності 3 травня 1947 р.). Студенти мають проаналізувати основні положення Конституції, зосередивши увагу на наступних: обмеження влади імператора, розширення прав парламенту і кабінету міністрів, проголошення демократичних прав і свобод західного взірця, відмова від війни і збройних сил як засобів розв’язання міжнародних конфліктів. Порівняти з Конституцією Мейдзі (11 лютого 1889 р.). Розкрити значення прийняття післявоєнної Конституції Японії.

Однією з основних проблем міжнародних відносин далекогосхідного регіону стало мирне врегулювання з Японією. Спираючись на джерела, наукову і навчальну літературу, студенти мають дати оцінку конференції 1951 р. у Сан-Франциско, визначивши інтереси делегацій СРСР, США та країн, які входили до кола їх впливу; розкрити умови договору та його наслідки. Чому Сан-Франциський договір свідчив про “фіаско радянської дипломатії”? Чому виникла проблема “північних територій” для Японії, яка її роль у сучасних японсько-російських відносинах?

На завершення розгляду першого питання студенти повинні з’ясувати значення Сан-Франциського договору у післявоєнному врегулюванні в далекогосхідному регіоні, а також роль американсько-японського Договору безпеки 1952 р. у здобутті Японією повного суверенітету.

2. Статус без’ядерної держави і перекладення функцій оборони Японських островів на США за Договором безпеки 1952 р. вивільнили внутрішні резерви японського суспільства для стрімкого зростання економіки в середині 50-х – на початку 70-х років ХХ ст.). Студентам рекомендується оцінити вислів японського економіста К. Кобаясі щодо мети і завдань цієї політики – “забезпечити імпорт природних ресурсів із країн, найбільш багатих сировиною, переробити їх з максимальним ефектом у високоякісну конкурентоспроможну продукцію і реалізувати її з прибутком на найбільш містких і вигідних ринках”. Визначити значення реформ американської окупаційної адміністрації для економічного піднесення Японії.

Студентам пропонується виділити чинники “економічного дива” 1950-х – 1960-х років – стрімкого прориву Японії до кола високорозвинутих країн світу, звернувши увагу на соціально-економічні, політичні, ідеологічні.

Ідеологічним модулятором “економічного дива” і символом згуртування нації стала Ліберально-демократична партія Японії (ЛДПЯ). Студенти мають приділити увагу аналізу цього фактору. Слід зосередити увагу на ментальному (етно-

психологічному) чиннику економічного піднесення Японії в даний період. При аналізі причин, сутності і показників економічного зростання Японії доцільно провести аналогії з країнами Заходу (Німеччина, Італія).

У підсумку студенти повинні з'ясувати наслідки даної політики японського уряду, зокрема досягнення швидких темпів економічного зростання, вихід Японії на II місце в світі після США за обсягом ВВП наприкінці 1960-х років, лідерство в регіональному економічному співробітництві країн Азійсько-Тихоокеанського регіону (АТР).

3. Головною причиною кризових явищ в японській економіці середини 1970-х років стала світова енергетична криза 1973 – 1974 рр., викликана арабо-ізраїльським конфліктом і введенням країнами ОПЕК ембарго на постачання нафти Ізраїлю і країнам, які підтримували його, у тому числі й Японії. Ситуація погіршилася після другого “нафтового шоку” 1979 р. Поява на світовому ринку в кінці 1970-х років “нових індустріальних країн”, які створювали конкуренцію в галузях, що вважалися монополією промислово розвинутих держав, теж змінила ситуацію не на користь Японії, яка економічно потерпала від четвірки “східноазійських тигрів” – Південної Кореї, Сінгапуру, Тайваню і Гонконгу.

Студенти повинні усвідомлювати труднощі, з якими зіштовхнулася Японія в 70-х роках XX ст.: зростаюча залежність від імпорту нафти, колосальне негативне сальдо у торгівлі зі США, екологічна проблема, що спричинили економічний спад і стимулювали японський уряд до структурної перебудови економіки (1978 – 1988 рр.). Треба глибше проаналізувати ці процеси, визначити характерні риси японської “нової економічної моделі”, з'ясувати її значення для розвитку економіки.

Які фактори викликали “перегрівання економіки” Японії на початку 90-х років? Студенти повинні звернути увагу на такі причини, як системна криза економічної моделі (акцент не на класичну вільну конкуренцію, а цільові вузькопрофільні програми, їх державна дотація, що призвело до дисбалансу виробництва); “горизонтальна конкуренція” між компаніями; спекулятивність фінансового ринку, махінації з нерухомістю, акціями та ін. Бажано провести дискусію: ця криза мала національне походження чи була складовою валютно-фінансової “азійської кризи” 1997 – 1998 рр.? У кінці студенти мають з'ясувати сутність антикризових заходів японських урядів і основні тенденції розвитку економіки країни на початку XXI ст.

4. На демократизацію суспільного життя, формування політичної системи Японії у післявоєнний період вплинула політика американського окупаційного режиму. Студенти повинні мати уявлення про адаптацію системи представницької демократії західного взірця до японських умов. Слід виокремити етапи розвитку партійно-політичної системи післявоєнної Японії і дати їм характеристику:

I-й етап (1945 – 1955 рр.) – політичної нестабільності і продовження соціально-політичної структуризації суспільства. Бажано проаналізувати політику перших національних урядів С. Йосіда, І. Хатояма. Чому ліворадикальні сили, зокрема КПЯ, не мали в Японії широкої соціальної підтримки?

II-й етап (1955 – 1993 рр.) – політичної стабільності, пов'язаний із домінуванням у суспільно-політичному житті Японії Ліберально-демократичної партії. Характерною рисою цього періоду була “півторопартійність” (дати визначення терміну). Які причини 40-річного перебування ЛДПЯ при владі? Визначити розмежування політичних сил Японії в даний період. Які чинники підірвали імідж ліберальних демократів і вплинули на розкол партії і втрату нею парламентської

більшості в 1993 р.? Доцільно обговорити проблему політичних криз як явища, притаманного постіндустріальній цивілізації.

III-й етап (1993 р. – до сьогодні) характеризувався спробами ЛДПЯ утримати владу, вступаючи в коаліції з різними партіями та блоками. Оцінити перспективу створення двопартійної системи, пов'язаної з діяльністю Партії нових рубежів (1994 – 1998 рр.). Завдяки чому з кінця 1990-х років зміцнюються політичні позиції ліберальних демократів? Використовуючи новітні дослідження, матеріали періодики, інтернет-ресурсів, бажано проаналізувати політику кабінетів І. Морі (2000 – 2001 рр.), Д. Коїдзумі (2001 – 2006 рр.), С. Абе (2006 – 2007 рр.), Я. Фукуда (2007 – 2008 рр.), Т. Асо (2008 – 2009 рр.) – ЛДПЯ; Ю. Хатоями (2009 – 2010 рр.), Н. Кана (2010 – 2011 рр.), Й. Нода (2011 – 2012 рр.) – ДемПЯ; С. Абе (з грудня 2012 р.) – ЛДПЯ.

Визначити наслідки землетрусу в Японії (березень 2011 р.), їх вплив на погіршення ситуації в країні та АТР, а також на світову економічну кон'юнктуру.

5. В основі зовнішньополітичної діяльності післявоєнної Японії лежала стратегія мирного розвитку, що ґрунтувалася на “трьох неядерних принципах” Е.Сато і військово-політичному союзі зі США в умовах “холодної війни”. Студенти мають визначити етапи зовнішньої політики Японії повоєнного періоду та дати їм характеристику:

I-й етап (1950-ті – 1960-ті роки) визначався “периферійною” роллю Японії у світовій політиці, регіональним вектором діяльності (треба визначити чому);

II-й етап (1970-ті роки – до сьогодні) – період активної зовнішньополітичної діяльності Японії. З'ясувати чинники виходу держави на світову політичну арену. У його межах слід проаналізувати відносини Японії зі США, країнами Західної Європи, КНР, Тайванем, країнами-членами АСЕАН, державами Близького та Середнього Сходу. Виділити нерівномірність розвитку японсько-радянських (японсько-російських) стосунків, серйозним бар'єром у яких є проблема “північних територій”. Бажано розглянути японсько-українські відносини на сучасному етапі.

Наприкінці заняття студенти повинні з'ясувати особливості післявоєнного розвитку Японії та визначити місце країни у світовій економіці і політиці.

Темати рефератів і презентацій

1. Наслідки Другої світової війни для Японії.
2. Окупаційна політика США в Японії (1945 – 1952 рр.): здійснення демократизації і демілітаризації країни.
3. Конституція Японії 1946 р. та її роль у подальшому розвитку Японії.
4. Японська аграрна реформа в другій половині 40-х років ХХ ст.
5. Сан-Франциський мирний договір 1951 р. і його наслідки.
6. Соціально-економічний розвиток Японії в 1950-х – 1960-х роках. Причини швидкого економічного піднесення.
7. Внутрішня і зовнішня політика урядів Ліберально-демократичної партії Японії в 1950-х – 1970-х роках.
8. Проблеми внутрішньополітичного розвитку Японії в 80-х – 90-х роках ХХ ст.
9. Перетворення Японії в світову економічну державу. Особливості японської моделі розвитку.
10. Культура Японії у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Джерела

1. Акт о капитуляции Японии от 2 сентября 1945 г. (Извлечение) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://doc20vek.ru/node/1326>

2. Из выступления первого заместителя министра иностранных дел СССР А.А. Громыко на Конференции в Сан-Франциско 5 сентября 1951 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.doc20vek.ru/node/1320>
3. Из выступления премьер-министра Японии С. Йосида на конференции в Сан-Франциско 7 сентября 1951 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.doc20vek.ru/node/1319>
4. Из заявления первого заместителя министра иностранных дел СССР А.А. Громыко на пресс-конференции в Сан-Франциско 8 сентября 1951 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.doc20vek.ru/node/1318>
5. Из мирного договора с Японией, подписанного в Сан-Франциско 8 сентября 1951 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.doc20vek.ru/node/1317>
6. Из Приговора Токийского военного трибунала о несоблюдении Японией Пакта о нейтралитете с СССР от 4-12 ноября 1948 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://doc20vek.ru/node/1321>
7. Из совместного Советско-японского заявления от 18 апреля 1991 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://doc20vek.ru/node/1307>
8. Кимура Х. За улучшение российско-японских отношений / Х. Кимура // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 1. – С. 73-75.
9. Конституция Японии 1947 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://constitution.garant.ru/DOC_60000.htm
10. М.С. Горбачев и японская проблема (Из воспоминаний А.С. Черняева) // Черняев А.С. Горбачев и японская проблема: Воспоминания // Новая и новейшая история. – 2000. – № 3. – С. 141-156.
11. Накасонэ Я. Государственная стратегия Японии в XXI веке / Я. Накасонэ; [пер. с японск.]. – М.: Nota Bene, 2001. – 312 с.
12. Накасонэ Я. Политика и жизнь: Мои мемуары / Я. Накасонэ; [пер. с японск.]. – М.: Прогресс-Универс, 1994. – 336 с.
13. Основной Закон Японии «О создании общества равных возможностей для мужчин и женщин» от 1999 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.womens-unit.gov.jp/>
14. Пятый периодический доклад Японии, предоставленный Генеральному секретарю ООН в соответствии со статьей 18 Конвенции о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин (13 сентября 2002 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org/russian/http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/600/21/IMG/N0260021.pdf?OpenElement>
15. Советско-японские отношения в 1950-е гг. / Из совместной декларации СССР и Японии 19 октября 1956 г. // Хрестоматия по новейшей истории: В 3-х т. – Т.3: 1945 – 1961. Ч.1. – М.: Наука, 1961. – С. 692-693.
16. Указания делегации СССР на конференции в Сан-Франциско (20 августа 1951 г.) // Славинский Б.Н. Сан-Францисская конференция 1951 г. по мирному урегулированию с Японией и советская дипломатия // Проблемы Дальнего Востока. – 1994. – № 1. – С. 97-98.
17. Это будет «правительство возрождения» (Из программной политической речи премьер-министра Японии Йосиро Мори на 147-й сессии парламента, май 2000 г. // Независимая газета. – 2000. – № 8.
18. Япония глазами Вилли Брандта (Из воспоминаний В. Брандта) // Брандт В. Воспоминания. – М.: Новости, 1991. – С. 416-419.

Література

Основна

1. Арешидзе Л.Г. Современная Япония / Л.Г. Арешидзе, И.М. Крупянко, М.И. Крупянко; Ин-т практ. востоковедения. – М.: Вост. лит., 2003. – 150 с.

2. Бикс Г. Хирохито и создание современной Японии: [пер. с англ. Ю.Г. Кирьяк] / Г. Бикс. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 572 с.
3. Вербицкий С.И. Япония в поисках новой роли в мировой политике / С.И. Вербицкий; ИВ РАН. – М.: Наука, 1992. – 271 с.
4. Вербицкий С.И. Япония на пороге XXI века / С.И. Вербицкий. – М.: Знание, 1988. – 63 с.
5. Гийен Р. Япония третья великая держава / Робер Гийен. – М.: Прогресс, 1971. – 321 с.
6. Гоголев К.Н. Индия, Китай, Япония: [Учеб. пособ.] / К.Н. Гоголев. – М.: Айрис-Пресс, 2004. – 319 с.
7. Динкевич А.И. Творец «японского экономического чуда» (памяти С. Окита) / А.И. Динкевич // Восток. – 1994. – № 1. – С. 114-123.
8. Инамари К. Страсть к успеху. Японское чудо / К. Инамари. – Ростов н/Д: Феникс, 1998. – 320 с.
9. История и культура Японии: [Сб.] / ИВ РАН; отв. ред. В.М. Алпатов. – М.: Крафт+, 2001. – 287 с.
10. История Японии / сост. С. Шумов, А. Андреев. – М.: Монолит – Евролинц – Традиция, 2002. – 460 с.
11. История Японии: [Учеб. пособ.]: В 2-х т. / отв. ред. А.Е. Жуков. – Т. 2: 1868 – 1998 гг. / ИВ РАН. – М.: Ин-т востоковедения, 1999. – 703 с.
12. Крупянко М.И. Японский национализм (идеология и политика) / М.И. Крупянко, Л.Г. Арешидзе. – М.: Международные отношения, 2012. – 408 с.
13. Кузнецов Ю.Д. История Японии: [Учеб. для студ. вузов, обучающихся по спец. «История»] / Ю.Д. Кузнецов, Г.Б. Навлицкая, И.М. Сырицин. – М.: Высшая школа, 1988. – 422 с.
14. Латышев А.А. Политическая власть в Японии. Механизм функционирования на современном этапе / А.А. Латышев. – М.: Наука, 1988. – 211 с.
15. Мак-Клейн Д. Япония. От сегуната Токугавы – в XXI век / Д. Мак-Клейн: [пер. с англ.]. – М.: АСТ: Астрель, 2007. – 895 с.
16. Молодяков В.Э. История Японии. XX век / В.Э. Молодяков, Э.В. Молодякова, С.Б. Макарьян. – М.: ИВ РАН; Крафт+, 2007. – 528 с.
17. Овчинников В.В. Ветка сакуры: [Очерки] / В.В. Овчинников; пер. с рус. А. Криштопас. – Вильнюс: Витурис, 1986. – 204 с.
18. Овчинников В.В. Сакура и дуб: Впечатления и размышления о японцах и англичанах / В.В. Овчинников. – К.: Дніпро, 1986. – 477 с.
19. Сила-Новицкая Т.Г. Культ императора в Японии: мифы, история, доктрины, политика / Т.Г. Сила-Новицкая. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1990. – 208 с.
20. Тумаков А.И. Новейшая история стран Восточной Азии (1945 – 2000): [Учеб. пособ.] / А.И. Тумаков, А.П. Чижов. – Харьков: «Штрих», 2001. – 180 с.
21. Япония: культура и общество в эпоху НТР. – М.: Наука, 1985. – 318 с.
22. Япония: лики страны в разные времена: [Сб. статей] / отв. ред. В. Рамзес. – М.: Центр по изуч. современ. Японии, 1994. – 237 с.
23. Япония: проблемы научно-технического прогресса: [Сб. статей] / АН СССР, Ин-т востоковедения; отв. ред. Е.М. Примаков. – М.: Наука, 1986. – 276 с.

Додаткова

1. Алпатов В.М. История и культура Японии / В.М. Алпатов. – М.: АСТ, 2001. – 225 с.
2. Анарина Н.Г. Три статьи о японском менталитете / Н.Г. Анарина. – М.: Наука, 1993. – 243 с.
3. Берндт Ю. Лики Японии; [пер. с нем.] / Юрген Берндт; АН СССР, Ин-т востоковедения. – М.: Наука, 1988. – 291 с.
4. Вардман Д. Япония от А до Я: раскрытые тайны повседневной жизни / Джеймс Вардман; пер. с англ. А.М. Лазарева. – М.: АСТ, 2005. – 127 с.

5. Востокова А. Страна Восходящего Солнца: от древности и до наших дней / А. Востокова. – Ростов н/Д: Феникс, 2005. – 380 с.
6. Гаджиева Е.А. Страна Восходящего Солнца. История и культура Японии / Е.А. Гаджиева. – Ростов н/Д: Феникс, 2006. – 249 с.
7. Григорьева Т.П. Япония: путь сердца / Т.П. Григорьева. – М.: «Новый Акрополь», 2008. – 388 с.
8. Гришелева Л.Д. Формирование японской национальной культуры / Л.Д. Гришелева. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1986. – 286 с.
9. Иэнага С. История японской культуры / С. Иэнага; [пер. с япон. В.А. Кривцова, коммент. П.И. Смирнова]. – М.: Прогресс, 1972. – 228 с.
10. Как работают японские предприятия; [пер. с англ.; Терау Нагао, Ринья Сибакана, Ясухиро Монден и др.]; под ред. Я. Мондена. – М.: Экономика, 1989. – 261 с.
11. Латышев И.А. Япония, японцы и японоведы: Как складывались и освещались в печати во второй половине XX в. советско-японские и российско-японские отношения / И.А. Латышев; ИВ РАН. – М.: Алгоритм, 2001. – 823 с.
12. Люттерйоганн М. Эти поразительные японцы / Мартин Люттерйоганн; [пер. с нем. Т.И. Барзаковской]. – М.: АСТ: Астрель, 2007. – 200 с.
13. Мильнер Б.З. Японский парадокс / Б.З. Мильнер. – М.: Мысль, 1985. – 420 с.
14. Морита А. «Сделано в Японии»: История фирмы «Сони» / Акио Морита; пер. с англ. О.Г. Радыновой, С.В. Щеглова; общ. ред. А.Ю. Юданова. – М.: Прогресс, 1990. – 408 с.
15. Национальная религия японцев. Синто / ред. Э.В. Молодякова; [пер. с англ. А.Л. Гарибова]. – Москва: Крафт+, 2008. – 216 с.
16. Овчинников В.В. Человек и дракон / В.В. Овчинников. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2006. – 408 с.
17. Пронников В.А. Японцы: этнопсихологические очерки. 3-е изд., доп. / В.А. Пронников, И.Д. Ладанов. – М.: Наука, 1996. – 400 с.
18. Цветов В.Я. Пятнадцатый камень сада Реандзи / В.Я. Цветов. 3-е изд., доп. – М.: Политиздат, 1991. – 413 с.
19. Япония: [Справочник] / РАН, Ин-т Дал. Востока, Центр исслед. Японии; сост. О.Н. Железняк и др. – М.: Огни, 2003. – 230 с.
20. Япония: идеология, культура, литература: [Сб. статей]; АН СССР / гл. ред. В.Н. Горегляд, В.С. Гривина]. – М.: Наука, 1989. – 199 с.
21. Япония: как ее понять. Очерки современной японской культуры / Под ред. Роджер Дж. Дэвис, Осаму Икеэо; пер. с англ. Ю.Е. Бугаева. – М.: АСТ, 2006. – 318 с.

Семінарське заняття 7 **Китай у 1945 р. – 10-х рр. ХХІ ст.**

1. Післявоєнна політична криза і громадянська війна в Китаї 1946 – 1949 рр. Утворення Китайської Народної Республіки (КНР).
2. Соціально-економічні та політичні перетворення в Китаї 1949 – 1957 рр.: вибір шляхів розвитку.
3. Політика “великого стрибка” (1958 – 1961 рр.) та її наслідки.
4. “Культурна революція” (1966 – 1976 рр.). Політична боротьба в Китаї після смерті Мао Цзедуна.
5. Реформи Ден Сяопіна і зовнішня політика Китаю в 80-х – 90-х роках ХХ ст. Місце КНР в сучасній світовій економіці і системі міжнародних відносин.

Методичні рекомендації

1. Після закінчення Другої світової війни і капітуляції Японії Китай переживав гостру політичну кризу, пов'язану з відновленням протистояння двох військово-

політичних центрів – Комуністичної партії Китаю (КПК) і Гоміньдану. Північні і північно-східні райони країни (близько 1/3 території) знаходилися під контролем Народного уряду і Народно-визвольної армії Китаю при підтримці СРСР, інша частина перебувала під контролем Центрального уряду Гоміньдану і впливом США. Студенти мають розкрити внутрішні і зовнішні передумови цієї політичної кризи. Слід звернути увагу на спроби мирного об'єднання Китаю при посередництві американських місій П. Херлі та Дж. Маршалла у 1945 – 1947 рр. Чому переговорний процес між Мао Цзедуном і Чан Кайші зазнав невдач, а конфлікт між КПК і Гоміньданом переріс у громадянську війну 1946 – 1949 рр.?

Студенти повинні усвідомити, що причини громадянської війни в Китаї мали переважно внутрішній характер, хоча ескалації конфлікту сприяли зовнішні обставини, зокрема початок “холодної війни”. Далі слід виділити етапи громадянської війни 1946 – 1949 рр. і, використовуючи карту, показати райони масштабних військових операцій. Перемога КПК у тривалому протистоянні з Гоміньданом не була випадковою. При аналізі причин перемоги комуністів слід звернути увагу на наступні фактори – кризу гоміньданівської влади, міцні партійні структури комуністів, радикальну аграрну реформу у “визволених районах”, добре поставлену комуністичну пропаганду, антиамериканські настрої населення. Закінчити відповідь на запитання доцільно з'ясуванням наслідків громадянської війни 1946 – 1949 рр. Зосередитись на причинах виникнення “тайванської проблеми”, її протіканні та перспективах вирішення.

2. Після перемоги новодемократичної революції і проголошення КНР перед КПК постала низка завдань. Студентам треба зосередити увагу на організації могутнього державного апарату, модернізації відсталого Китаю, зміцненні його міжнародних позицій. Важливо усвідомити, що стратегічні цілі комуністів відповідали конфуціанським традиціям: створення сильної держави з максимальною опікою населення, справедливий розподіл матеріальних благ, досягнення загальної рівності. Можна провести дискусію з проблеми витоків і сутності маоїзму, який кардинально відрізнявся від класичного марксизму. Які фактори сприяли живучості “ідей Мао” на національному ґрунті?

Слід визначити основні риси “нової демократії” – маоцзедунівської концепції розвитку післявоєнного Китаю, виокремити два періоди соціально-економічних і політичних реформ 1949 – 1957 рр., дати їм характеристику, вказавши на суттєві відмінності:

I-й період (1949 – 1952 рр.) – післявоєнного відновлення;

II-й період (1953 – 1957 рр.) – будівництво соціалізму радянської моделі.

Паралельно зі створенням етатистської економічної моделі були закладені підвалини політичної системи комуністичного режиму – сформовані державні структури з ефективною вертикаллю влади, з чисельною бюрократією (ганьбу), з регулярними кампаніями перевиховання і чисток. Студенти повинні з'ясувати основні принципи політичної системи Китаю, структуру державного управління, проаналізувавши Конституцію КНР 1954 р. Бажано проаналізувати зовнішню політику держави даного періоду. Становлення комуністичного режиму в Китаї у часі збіглося з корейською війною 1950 – 1953 рр. Чому цей фактор вплинув на зміцнення режиму КПК?

У підсумку студентам треба визначити, чому 1949 – 1957 рр. в КНР були періодом вибору шляхів розвитку. Які альтернативи зазнали краху? Чому перемогла маоїстська лінія в керівництві КПК?

3. Причинами “корегування курсу” на будівництво соціалізму і переходу китайського уряду до політики “великого стрибка” (1958 – 1961 рр.) стали внутрішні проблеми: дефіцит фінансових ресурсів, відставання сировинної, паливної галузей та інфраструктури, нестача предметів споживання і продовольства, а також зовнішньополітичний фактор – закінчення періоду “великої дружби” з СРСР і початок конфронтації. Залишався вихід – мобілізація внутрішніх резервів Китаю.

Нова стратегія, орієнтована на “дострокове будівництво соціалізму”, була прийнята на 2-й сесії VIII з’їзду КПК у травні 1958 р. Студенти повинні проаналізувати політику “трьох червоних знамен” – “генеральної лінії”, “великого стрибка” і “народних комун”, а також результати соціально-економічного експерименту Мао Цзедун. Розкрити сутність зовнішньополітичного курсу КНР даного періоду. Чому він став антирадянським і агресивним стосовно інших країн (тайванська криза 1958 р., “картографічна війна” між Китаєм та Індією (1959 – 1962 рр.)). Варто з’ясувати причини такої зміни.

У підсумку слід визначити наслідки політики “великого стрибка”. Які фактори змусили КПК тимчасово перейти до “політики урегулювання” (1961 – 1965 рр.)? З’ясувати, яким чином групі “прагматиків” на чолі з Ден Сяопіном, Лю Шаоци вдалося частково подолати найбільш гострі економічні наслідки експериментів Мао Цзедун і стабілізувати ситуацію.

4. Четверте питання семінарського заняття – “Культурна революція” (1966 – 1976 рр.) є дискусійним і неоднозначно розглядається в сучасній синології. Радянська історіографія подає це явище в історії КНР як спробу Мао Цзедун і його оточення взяти реванш після краху політики “великого стрибка” і “народних комун” і встановити диктатуру. Окремі сучасні західні і російські дослідники, реабілітовуючи хунвейбінівський рух, доводять, що ідеї “культурної революції” були з ентузіазмом сприйняті не тільки в країнах “третього світу”, але й у країнах Західної Європи, бо вперше в таких грандіозних масштабах вирішували проблему ліквідації державних інститутів, боротьби з бюрократією і перевиховання населення з метою підготовки до життя в комуністичному суспільстві. Студентам бажано подискутувати з цього приводу.

Аналізуючи перебіг подій “Великої пролетарської культурної революції”, студентам пропонується відповісти на питання: Що вкладав Мао Цзедун у лозунг “Вогонь по штабах!”? Чому фактичним керівником революції була дружина “великого керманіча” Цзян Цин? Яку роль відігравала армія в ході революції? Чому зазнала гонінь ідеологія конфуціанства?

Обговорюючи наслідки даної кампанії на семінарському занятті, з’ясувати, чому “культурна революція” викликала глибоке розчарування у китайського населення, а позиції радикального маоїстського оточення помітно послабшали: остання їх спроба перейти в наступ на “прагматиків” була здійснена вже в 1976 р., незадовго до смерті Мао Цзедун.

Для всебічного аналізу становища КНР в 60-х – 70-х роках ХХ ст. визначити вплив “культурної революції” на зовнішньополітичний курс держави, проаналізувати відносини Китаю з СРСР, США, Тайванем, В’єтнамом. Розкрити основні чинники зміцнення міжнародного авторитету КНР, з’ясувати її місце в структурах ООН. Чому існуюча в Китаї у 1950-х роках теорія “двох таборів” у 1960-х – 1970-х роках трансформувалася в теорію “трьох світів”?

Після смерті “великого керманіча” загострилася боротьба за владу в керівництві КПК. Назвати угруповання, що вели боротьбу на політичному полі

наприкінці 1970-х років, визначити їх соціальний склад, завдання та специфіку (“банда чотирьох”, “висуванці”, “прагматики”). Яке місце в цьому протистоянні займала армія? У кінці студенти мають визначити наслідки розгрому “групи Цзян Цин” у жовтні 1976 р.

5. Відмова Китаю від “будівництва соціалізму” за радянським зразком наприкінці 70-х років ХХ ст. і перехід до радикальних реформ стали результатом складного поєднання внутрішніх і зовнішніх факторів. Студентам треба звернути увагу на те, що основною передумовою стала зміна політичного клімату в суспільстві і керівництві КПК (почалися судовий процес над “бандою чотирьох”, реабілітація жертв “культурної революції”, чистка КПК від “висуванців”, зміцнення позицій Ден Сяопіна). Виділити міжнародні фактори, які вплинули на зміну курсу КНР, зокрема приреченість “радянської моделі” економіки, початок постіндустріальної революції в розвинутих країнах світу, котра обійшла Китай, вихід на міжнародні ринки “нових індустріальних країн”, відновлення дипломатичних відносин із Заходом, збільшення притоку іноземних інвестицій, особливо з боку китайської діаспори.

На третьому Пленумі ЦК КПК одинадцятого скликання (грудень 1978 р.) було прийнято історичне рішення про економічну реформу Китаю, спрямовану на будівництво “соціалізму з китайською специфікою” (пояснити зміст поняття). Студенти мають визначити сутність “осердя” реформ – ідеї “чотирьох модернізацій”. З’ясувати мету і завдання реформ Ден Сяопіна (1978 – 1997 рр.), виділити основні етапи, дати їм характеристику. Рекомендується відповісти на запитання: чому реформування економіки почалося з аграрного сектору? Як співвідносилися на різних етапах реформ частка державного і приватного сектору (плану і ринку), вестернізація і традиція? Якими були результати політики “відкритості” Китаю?

Важливо виділити відмінності реформ “ринкового соціалізму” від аналогічних перетворень у країнах посткомуністичної Європи. Чому політична модернізація суспільства відставала від економічних реформ? З’ясувати причини боротьби “догматиків” і “реформаторів” щодо шляхів подальшого розвитку, яка розгорнулася в середині 1980-х років і вилилася в “пекінську весну” 1989 р.? Що вкладав Ден Сяопін у дефініцію поняття “демократія східного взірця”?

Аналізуючи зовнішню політику КНР у 80-х – 90-х роках ХХ ст., варто зосередити увагу на нормалізації відносин з СРСР і США, розвитку співробітництва з Японією, “новими індустріальними країнами”. Особливої уваги заслуговує проблема – Китай в процесах глобалізації та регіональної інтеграції. До кінця 1990-х років були вирішені проблеми колоніальних анклавів на території Китаю (Гонконг, Макао). Однак відкритою залишається “тайванська проблема”. Чим відрізняються позиція КНР, що прагне до об’єднання з Республікою Китай на Тайвані (“одна держава – дві системи”) від позиції Тайваню, який відстоює існування “двох Китаїв”? Слід приділити увагу розвитку українсько-китайських відносин та їх перспективам.

У підсумку семінарського заняття студенти мають визначити економічні досягнення і потенціал континентального Китаю на початку ХХІ ст., його роль у міжнародних і регіональних організаціях (АТЕС, ШОС, БРІКС та ін.). Охарактеризувати внутрішньо- та зовнішньополітичний курс Голів КНР Ху Цзіньтао (2003 – 2013 рр.) і Сі Цзіньпіна (з 2013 р.). Виділити низку проблем, які стоять перед сучасним китайським суспільством, вказати можливі шляхи їх подолання.

Теми рефератів і презентацій

1. Громадянська війна в Китаї (1946 – 1949 рр.) та її наслідки. Причини поразки Гоміньдану в боротьбі з КПК.
2. Утворення КНР (1949 р.). Становлення держави “нової демократії”.
3. Особливості політичного режиму Мао Цзедуна. Витоки і сутність маоїстської моделі розвитку.
4. “Великий стрибок” (1958 – 1961 рр.) як спроба реалізації маоїстської утопії.
5. Китайсько-радянський конфлікт наприкінці 50-х – початку 60-х років XX ст.
6. “Культурна революція” (1966 – 1976 рр.): причини, сутність, наслідки.
7. Політична боротьба в Китаї після смерті Мао Цзедуна (1976 – 1979 рр.).
8. Китай в епоху ринкових реформ (1980-ті – 1990-ті роки). Концепція “соціалізму з китайською специфікою” та її реалізація.
9. Проблема існування “двох Китаїв” (КНР і Тайваню) і перспективи її вирішення.
10. Економічні досягнення та проблеми сучасного Китаю.
11. Нова роль Китаю на міжнародній арені на межі XX – XXI ст.

Джерела

1. Визит Дэн Сяопина в США в 1979 г. (Из воспоминаний А.Ф. Добрынина) // Добрынин А.Ф. Сугубо доверительно. Посол в Вашингтоне при шести президентах США (1962 – 1986). – М.: Автор, 1997. – С. 426-427.
2. Всюду красные знамена: Воспоминания и очерки о второй гражданской революционной войне [пер. с кит.]. – М.: Воениздат, 1957. – 160 с.
3. Договор о дружбе, союзе и взаимной помощи между СССР и КНР (14 февраля 1950 г.) // Внешняя политика СССР. 1950 г.: Документы и материалы. – М.: Наука, 1953. – С. 58-60.
4. Дэн Сяопин. Основные вопросы современного Китая (Речи и беседы, сентябрь 1982 – июнь 1987 гг.) / Дэн Сяопин; [пер. с кит.]. – М.: Политиздат, 1988. – 256 с.
5. Дэн Сяопин. Строительство социализма с китайской спецификой: Статьи и выступления / Дэн Сяопин; [пер. с кит.]. – М.: Палей, 1997. – 479 с.
6. Желуховцев А.Н. «Культурная революция» с близкого расстояния: Записки очевидца / А.Н. Желуховцев. – М.: Политиздат, 1973. – 262 с.
7. «Заниматься буржуазной либерализацией – значит идти по капиталистическому пути» (Отрывок из беседы Дэн Сяопина с профессором Чэнь Гунном) // Сяопин Дэн. Основные вопросы современного Китая (Речи и беседы, сентябрь 1982 – июнь 1987 гг.); [пер. с кит.]. – М.: Политиздат, 1988. – С. 142-144.
8. Капица М.С. На разных параллелях. Записки дипломата / М.С. Капица. – М.: Книга и бизнес, 1996. – 519 с.
9. Конституция Китайской Народной Республики (1954 г.). Извлечение // Конституция и основные законодательные акты Китайской Народной Республики. – М., 1955. – С. 29-35.
10. Конституция Китайской Народной Республики (1982 г.). Извлечение // Китайская Народная Республика. Конституция и законодательные акты. – М.: Прогресс, 1984. – С. 23-34.
11. Ледовский А.М. Миссия Дж. Маршалла в Китай и советско-китайско-американские отношения / А.М. Ледовский // Вопросы истории. – 1999. – № 2. – С. 73-88.
12. Ледовский А.М. СССР и Сталин в судьбах Китая. Документы и свидетельства участника событий: 1937 – 1952 / А.М. Ледовский. – М.: Памятники исторической мысли, 1999. – 344 с.
13. Ли Джисуй. Мао Цзедун: Записки личного врача / Ли Джисуй; [пер. с англ.]: В 2-х т. – Минск: Интер-Дайджест, 1996.

14. Лю Сумэй. Китай, каким я его знаю / Лю Сумэй, Е.Н. Румянцев. – М.: Наука, 1999. – С. 5-24.
15. Мао Цзэдун и атомная бомба (Из воспоминаний Д.Г. Шепилова о визите в Китай в составе правительственной делегации СССР в 1954 г.) // Шепилов Д.Г. Воспоминания // Вопросы истории. – 1998. – № 10. – С.28-29.
16. Мао Цзэдун. Избранные произведения / Мао Цзэдун; [пер. с кит.]: В 4-х т. – Т. 1-4. – М., 1952 – 1953.
17. Маоизм без прикрас. Некоторые уже известные, а также ранее не опубликованные в китайской печати высказывания Мао Цзэдуна: [Сб.]; пер. с кит. – М.: Прогресс, 1980. – 340 с.
18. Переговоры между КПК и Гоминьданом осенью 1945 г. (Из воспоминаний А.М. Ледовского) // Ледовский А.М. СССР и Китай в 1937 – 1949: Записки советского дипломата // Новая и новейшая история. – 1990. – № 5. – С. 100-101.
19. Платковский А. Я помню Тяньаньмэнь... / А. Платковский // Юность. – 1991. – № 6. – С. 80-82.
20. Пэн Дэхуай. Мемуары маршала / Пэн Дэхуай; [пер. с кит. А.В. Панцова, В.Н. Усова, К.В. Шевелева]. – М.: Воениздат, 1988. – 383 с.
21. Секретная миссия А.И. Микояна в Китай (январь – февраль 1949 г.). Документы // Проблемы Дальнего Востока. – 1995. – № 2. – С. 104-107.
22. Тайванский кризис 1958 г. (Из мемуаров Н.С. Хрущева) // Вопросы истории. – 1993. – № 2. – С. 80-81.
23. Тихвинский С.Л. Китай в моей жизни (30 – 90-е гг.) / С.Л. Тихвинский. – М.: Наука, 1992. – 159 с.
24. Цзян Цзэминь. Реформа. Развитие. Стабильность. (Статьи и выступления) / Цзян Цзэминь; [пер. с кит.]. – М.: Палей, 1996. – 240 с.
25. Черепанов А.И. Записки военного советника в Китае / А.И. Черепанов. – 2-е изд. – М.: Наука, 1976. – 288 с.
26. Ян Цзин. «Шесть рассказов о «школе кадров» / Ян Цзин // Проблемы Дальнего Востока. – 1987. – № 2. – С. 129-142; 1987. – № 3. – С. 130-141.

Література

Основна

1. Барач Д. Дэн Сяопин / Денеш Барач; пер. с венг. В.С. Иванова. – М.: Международные отношения, 1989. – 259 с.
2. Борисов О.Б. Внутренняя и внешняя политика Китая в 70-е годы / О.Б. Борисов. – М.: Политиздат, 1982. – 384 с.
3. Владимиров О.Е. Эволюция политики и идеологии маоизма в 70-е – начале 80-х гг. / О.Е. Владимиров, М.Я. Ильин. – М.: Международные отношения, 1980. – 326 с.
4. Галенович Ю.М. «Культурная революция» в КНР. Что же это такое было? // Галенович Ю.М. Заметки китаевода. – М.: Муравей, 2002. – С. 261-272.
5. Галенович Ю.М. Китайское чудо или китайский тупик? / Ю.М. Галенович. – М.: Муравей, 2002. – 143 с.
6. Гельбрас В.Г. Экономическая реформа в КНР: Очерки, наблюдения, размышления / В.Г. Гельбрас. – М.: Международные отношения, 1990. – 312 с.
7. Делюсин Л.П. Дэн Сяопин и теория социалистической модернизации / Л.П. Делюсин // Проблемы Дальнего Востока. – 1994. – № 5. – С. 3-16.
8. Зарубежные страны в 1998 – 2003 гг.: История, экономика, политика. – Вып. 1: 1998 – 2003 гг. / сост. Я.М. Бердичевский. – Запорожье: Премьер, 2003. – 624 с.
9. История Китая: [Учеб.] / Под ред. А.В. Меликсетова. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Изд-во МГУ, Изд-во «Высшая школа», 2002. – 736 с.
10. Кива А.В. Китайская модель реформ / А.В. Кива // Вопросы истории. – 2002. – № 5. – С. 34-51.

11. Китай на пути модернизации и реформ (1949 – 1999); ИДВ РАН. – М.: Восточная литература, 1999. – 368 с.
12. Китай после «культурной революции»: политическая система, внутривластное положение. – М.: Мысль, 1979. – 360 с.
13. Корсун В.А. Китайский «мировой порядок»: альтернативная интерпретация исторической трансформации внешнеполитической парадигмы / В.А. Корсун // Китай в мировой политике. – М.: МГИМО, 2000. – С. 184-192.
14. Крюгер Р. Китай. История страны / Рейн Крюгер; [пер. Д. Воронина, Ю. Гольдберга; предисл. К. Королева]. – М.: Эксмо; СПб.: Мидгард, 2008. – 544 с.
15. Курбатов В.П. Актуальные проблемы КНР: демография, агросфера, экология / В.П. Курбатов; Ин-т востоковедения РАН. – М.: [б.в.], 1996. – 196 с.
16. Логинов Л.Н. Особый путь развития Китая: (краткий обзор) / Л.Н. Логинов. – М.: [б. и.], 2007.
17. Меликсетов А.В. Победа китайской революции (1945 – 1949) / А.В. Меликсетов. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит., 1989. – 179 с.
18. Овчинников В.В. Человек и дракон / В.В. Овчинников. – М.: АСТ: Восток-Запад, 2006. – 408 с.
19. Переход к рынку в КНР. Общество. Политика. Экономика. – М.: Наука, 1994. – 320 с.
20. Пивоварова Э.П. Строительство социализма со спецификой Китая: поиск пути / Э.П. Пивоварова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит., 1992. – 328 с.
21. Сергійчук І.М. Китай у нові та новітні часи: Практикум: [Навч. посібн.] / І.М. Сергійчук. – Суми: Університетська книга, 2006. – 329 с.
22. Титаренко М.Л. Китай: цивилизация и реформы / М.Л. Титаренко. – М.: Республика, 1999. – 240 с.
23. Тихвинский С.Л. Китай и всемирная история / С.Л. Тихвинский. – М.: Наука, 1988. – 592 с.
24. Тихвинский С.Л. Китай: история в лицах и событиях / С.Л. Тихвинский, М.Ф. Юрьев, А.С. Титов и др.; под общ. ред. С.Л. Тихвинского]. – М.: Политиздат, 1991. – 252 с.
25. Тумаков А.И. Новейшая история стран Восточной Азии (1945 – 2000): [Учеб. пособ.] / А.И. Тумаков, А.П. Чижев. – Харьков: «Штрих», 2001. – 180 с.
26. Уиткомб В.Л. Современный Китай / Ванесса Лайд Уиткомб, Майкл Бенсон; [пер. с англ. И.В. Павловой]. – М.: АСТ : Астрель, 2006. – 318 с.
27. Усов В.Н. История КНР: В 2-х т. Т.1: 1949 – 1965 гг. [Учеб.] / В.Н. Усов. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2006. – 812 с.
28. Усов В.Н. История КНР: В 2-х т. Т.2: 1966 – 2004 гг. [Учеб.] / В.Н. Усов. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2006. – 718 с.
29. Чжан Ю. Неизвестный Мао / Юн Чжан, Джон Холлидей; [пер. с англ. И.А. Игоревского]. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2007. – 845 с.
30. Шорт Ф. Мао Цзэдун / Ф. Шорт; [пер с англ. Ю.Г. Кирьяк; ред. А.А. Демин]. – М.: АСТ, 2001. – 608 с.
31. Экономика КНР в преддверии XXI века (1991 – 2000) / РАН, Ин-т Дальнего Востока. – М.: ИДВ РАН, 1997. – 455 с.

Додаткова

1. Галенович Ю. КНР: общество гармонии и согласия? / Ю. Галенович // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 2. – С. 21-27; № 3. – С. 16-19.
2. Границы Китая: история формирования / Под общ. ред. акад. РАН В.С. Мясникова, Е.Д. Степанова и др. – М.: Памятники исторической мысли, 2001. – 420 с.
3. Духовная культура Китая. Энциклопедия: В 5 т. / Под ред. М.Л. Титаренко / РАН, Ин-т Дальнего Востока. – М.: Восточная литература, 2007.
4. Жоголев Д.А. Малые народности и великий Китай / Д.А. Жоголев. – М.: Наука, 1994. – 285 с.

5. История Китая с древнейших времен и до наших дней / Под ред. Л.В. Симоновской и М.Ф. Юрьева. – М.: Восточная литература, 1974. – 535 с.
6. История международных отношений: В 3-х т. [Учеб.] / Под общ. ред. А.В. Торкунова, М.М. Наринского. – Т. III: Ялтинско-Потсдамская система / Ю.А. Дубинин, Б.Ф. Мартынов и др. – М.: Аспект-Пресс, 2012. – 552 с.
7. Китай в новое и новейшее время. История и историография / отв. ред. А.М. Григорьев. – М.: Наука, 1981. – 197 с.
8. Китай и соседи в новое и новейшее время / отв. ред. С.Л. Тихвинский. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1982. – 455 с.
9. Китайская Народная Республика в 1987 – 1996 гг. Политика, экономика, культура: Ежегодник / Под ред. М.Л. Титаренко. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1989 – 1997.
10. Корсун В.А. Поиски и находки в решении проблем этнического сепаратизма Китая / В.А. Корсун // Этнос и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие / Под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – С. 494-530.
11. Косолапов А.Б. Всё или почти всё о Китае: [Учеб. пособ.] / А.Б. Косолапов; Дальневост. гос. акад. экономики и упр. – Владивосток, 2000. – 325 с.
12. Крупянко М.И. Восточная Азия после «холодной войны»: зона конфронтации или сотрудничества? / М.И. Крупянко / Ин-т востоковедения РАН. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 2006. – 280 с.
13. Крюгер Р. Полная история Поднебесной; [пер. с англ. Д. Воронина, Ю. Гольдберга]. – М.: Эксмо, 2006. – 442 с.
14. Национальный вопрос в КНР (1949 – 1994 гг.): В 2-х ч. / Под ред. А.А. Москалева. – М.: Восточная литература, 1996.
15. Новейшая история Китая 1917 – 1970 гг. / Под ред. Г.В. Астафьева, В.Н. Никифорова, М.И. Сладковского. – М.: Мысль, 1972. – 437 с.
16. Рахимов Т.Р. Судьбы неханьских народов в КНР / Т.Р. Рахимов. – М.: Мысль, 1981. – 157 с.
17. Системная история международных отношений: В 4-х т. 1918 – 2000 / под общ. ред. А.Д. Богатурова. – Т. 3: События. 1945 – 2003. – М.: Московский рабочий, 2003.
18. Системная история международных отношений: В 4-х т. 1918 – 2000 / под общ. ред. А.Д. Богатурова. – Т.4: Документы 1945 – 2003 годов. – М.: Московский рабочий, 2003.
19. Широкопад А.Б. Россия и Китай. Конфликты и сотрудничество / А.Б. Широкопад. – М.: Вече, 2004. – 448 с.

Семінарське заняття 8 **Індія в 1947 р. – 10-х рр. ХХІ ст.**

1. Домініон Індійський Союз у 1947 – 1949 рр. Основні напрямки політики тимчасового уряду Дж. Неру.
2. Республіка Індія в перші роки незалежності (1950 – 1964 рр.). “Курс Неру”: теорія і практика “індійського соціалізму”.
3. Індія в 1964 – 1977 рр. ІНК при владі: початок епохи соціально-політичної нестабільності. Політика уряду І. Ганді (1966 – 1977 рр.).
4. Індія в 1977 – 1979 рр.: спроба реалізації консервативно-буржуазної моделі розвитку коаліцією Джаната парті.
5. Внутрішня і зовнішня політика Індії у 80-х – 90 роках ХХ ст. Проблеми розвитку Індії на початку ХХІ ст. і пошуки шляхів їх вирішення.

Методичні рекомендації

“Індійська модель розвитку” другої половини ХХ – початку ХХІ ст. спирається на такі базові цінності, як демократія, політичний плюралізм, змішана економіка, соціальна справедливість і секуляризм. Студенти мають з’ясувати ці особливості в процесі семінарського заняття.

1. Перед розглядом першого запитання треба пригадати проблеми, які виникли після розколу Британської Індії на два домініони – Індійський Союз і Пакистан у 1947 р. Чому розділ породив напружені відносини між домініонами і привів до першої індо-пакистанської війни? Визначити розстановку політичних сил у країні та роль ІНК. Виділити основні завдання тимчасового уряду Дж. Неру (1947 – 1949 рр.) та з’ясувати шляхи їх реалізації. Слід детальніше зупинитися на вирішенні проблеми інтеграції князівств до нових державних утворень, витоках кашмірської кризи та сепаратизму Гайдарабаду.

Студенти мають розкрити сутність основної проблеми, що дісталася Індії від колоніалізму, – роз’єднання двох економічних укладів: традиційного (орієнтованого на обслуговування потреб внутрішнього ринку) і державно-капіталістичного (з орієнтацією на світовий ринок). Як змінив колоніальну структуру економіки уряд Дж. Неру? Чому рух за адміністративну реорганізацію в післявоєнний період здійснювався на лінгвістичній основі, а боротьба навколо цієї реформи носила гострий політичний характер? Слід також проаналізувати інші заходи уряду домініону: індіанізацію державного апарату та армії, виведення британських військ, розробку проекту Конституції, затвердженої Установчими зборами в 1949 р. Оцінити внесок М.К. Ганді у здобуття Індією незалежності.

Завершити розгляд питання треба визначенням результатів індійського національно-визвольного руху в післявоєнний період, основним із яких стало здобуття незалежності Республіки Індія.

2. Конгресистське правління 1950 – 1964 рр. було періодом відносної політичної стабільності в індійській історії. Відповідь на запитання студентам слід почати з аналізу Конституції Республіки Індія, що набула чинності 26 січня 1950 р. Індія стала єдиною країною Сходу, де в роки незалежності склалася міцна система парламентської демократії. Доцільно звернутися до її витоків, зокрема розкрити роль панчаятів – традиційних виборних органів влади в доколоніальний період, а також процес формування британськими колонізаторами політичної системи країни. Виділити основні риси Конституції: парламентська республіка, федеративний устрій, принцип розподілу влади, буржуазно-демократичні права та свободи (детальніше зупинитися на відміні кастової системи і знищенні “недоторканості”), “соціалістичні” та миротлюбні принципи внутрішньої і зовнішньої політики.

Чому ІНК зайняв домінуюче місце в політичному житті країни? З перших років незалежності в Індії виникло багато політичних партій, більшість з яких мали релігійний характер, орієнтацію на певні групи населення і в умовах мажоритарної системи не могли деякий час кинути виклик ІНК. Лише наприкінці 1950-х років його політичні позиції слабшають, загострюються внутрішньопартійні чвари. На початку 1960-х років в Конгресі складається т. зв. Синдикат – об’єднання правих сил. Треба глибше проаналізувати ці процеси.

Особливу увагу студенти мають приділити аналізу “курсу Неру” – створенню державного сектору економіки та розширенню державного регулювання, стимулюванню науково-технічного прогресу, реорганізації адміністративного устрою, забезпеченню безпеки в Азії. Визначити специфіку “індійського соціалізму”

(можна порівняти з китайським варіантом). Дати відповіді на питання: Що таке концепція змішаної економіки? Чому першою реформою конгресистів стала аграрна?

Проаналізувати зовнішньополітичний курс Індії 1950 – 1964 рр. Що таке “позитивний нейтралітет”? Чому Індія стала одним із лідерів “Руху неприєднання”? Дати характеристику “панча шила” – п’яти принципам міждержавних відносин, зафіксованим у підписаній Дж. Неру і Ч. Еньлаєм декларації 1955 р. про принципи відносин між Індією та КНР.

У другій половині 1950-х років стрімка націоналізація та державне інвестування збільшили частку державного сектору в промисловості. На початку 1960-х років економіка Індії зайшла в глухий кут. З’ясувати причини цього явища.

3. Після смерті Дж. Неру (1964 р.) настала епоха політичної нестабільності та кризового періоду економічного розвитку. Зросла опозиція до конгресистів. Ліворадикальні партії (назвати їх) вимагали закінчення аграрної реформи, проведення активної соціальної політики, критикували поступки правого крила ІНК приватному капіталу. Буржуазно-консервативні партії (які саме?) вимагали згортання державного регулювання і переходу до ліберальної моделі економіки, зближення із Заходом. Студенти мають повніше проаналізувати становище Республіки Індія на середину 1960-х років, звернувши увагу на зовнішній чинник загострення ситуації – індо-пакистанський конфлікт 1965 р.

У результаті парламентських виборів 1967 р. ІНК зберіг владу, сформував уряд на чолі з Індірою Ганді. Чому влада Конгресу залишалася хиткою? Виділити проблеми на релігійно-етнічному і кастовому ґрунті (Ассам, Пенджаб, Західна Бенгалія, Біхар), сепаратизм у штаті Джамму і Кашмір. Внутрішньополітичні чвари всередині ІНК призвели до його розколу у 1969 р. на ІНК (І) – прихильників І.Ганді та “Організацію Конгрес” на чолі з міністром фінансів Морарджі Десаї. Студенти мають з’ясувати відмінності програмних вимог обох партій.

Треба звернути особливу увагу на політику уряду І. Ганді (1966 – 1977 рр.), зокрема на націоналізацію банків, страхових компаній, підприємств важкої промисловості; розширення системи державної торгівлі, збільшення фінансової допомоги дрібним виробникам, продовження аграрної реформи, “зелену революцію”, визначити стиль і методи керівництва. Проаналізувати зовнішню політику Індії 1960 – 1970-х років, основними векторами якої стали зближення з СРСР і спроба розв’язання індо-пакистанського конфлікту 1971 р. шляхом утворення Ісламської Республіки Бангладеш.

Розкрити основні чинники погіршення економічного становища та політичної кризи індійського суспільства в середині 70-х років ХХ ст. Чому більшість населення підтримала антиурядовий рух Д. Нарайяна, що домагався усунення ІНК (І) від влади? Чим було викликане введення надзвичайного стану у 1975 р., якими були його наслідки? Наприкінці розгляду питання студентам слід з’ясувати, чому парламентські вибори у березні 1977 р. закінчилися повним провалом ІНК (І) і перемогою різномірної коаліції Джаната парті.

4. 1977 – 1979 рр. були коротким періодом в історії Індії, коли конгресисти вперше поступилися владою опозиційному блоку партій переважно консервативного напрямку (Організація Конгрес, Бхаратія Джана санг), з деякими лівими угрупованнями (Соціалістична партія, Конгрес за демократію та ін.), уряд якого очолив М. Десаї. Студенти мають звернути увагу на те, що об’єднуючим фактором для партій стала боротьба за усунення ІНК (І) від влади, а стратегічні плани у всіх були різними. Партійний блок Джаната парті не був готовий до реалізації політичної

влади. Відсутність єдиної конструктивної програми стала основною причиною розпаду блоку у 1979 р.

Проаналізувати новий соціально-економічний курс Джаната парті, зокрема відмову від державного планування, згортання регулюючої функції держави, захист інтересів великих підприємців і землевласників, скорочення соціальних реформ, шовіністичну політику стосовно мусульманської громади і представників нижчих каст. Студенти мають зробити висновки, чому правління уряду М. Десаї було відмічене погіршенням соціально-економічного становища в країні. Що призвело до розколу блоку і втрати більшості в парламенті?

5. П'яте запитання – найоб'ємніше і найскладніше. Недостатнє висвітлення деяких аспектів політики Індії в кінці XX – на початку XXI ст. у навчальній і науковій літературі вимагає звернення до новітніх публікацій у журналах “Азия и Африка сегодня”, “Народы Азии и Африки”, “Восток”, а також матеріалів періодичної преси та інтернет-ресурсів.

Визначити причини повернення ІНК (І) до влади у результаті парламентських виборів 1980 р. Чому уряд І. Ганді (1980 – 1984 рр.) радикально змінює економічний курс, роблячи ставку на розвиток ринкових реформ? З'ясувати сутність нової соціально-економічної політики уряду І. Ганді, результатом якої стало покращення економічної ситуації в країні. Аналізуючи політичне становище Індії в першій половині 1980-х років, слід зупинитися на проблемах сепаратизму та екстремізму в індійському суспільстві, зокрема сикхського, вирішення яких коштувало життя прем'єр-міністру.

Основними засадами курсу кабінету Раджива Ганді (1984 – 1989 рр.) стали лібералізація та модернізація економіки. Аналізуючи діяльність прем'єр-міністра, важливо звернути увагу на трансформацію політики конгресистів, яка все більше наближалася до курсу буржуазно-консервативних партій. Які фактори підірвали авторитет Р. Ганді і сприяли перемозі на загальних виборах коаліційного Національному фронту на чолі з В.-П. Сінгхом? Після вбивства Р. Ганді напередодні парламентських виборів 1991 р. закінчився перший етап реформ (1947 – 1991 рр.), що здійснювався династією “червоної троянди” і базувався на моделі “індійського соціалізму” Дж. Неру.

Другий етап реформ (з 1991 р. до сьогодні) пов'язаний з активним переходом індійської економіки до ринкових механізмів управління. Бажано дати коротку характеристику політики конгресистських урядів Нарасімха Рао і Кумара Гуджрала (1991 – 1998 рр.). У результаті дострокових парламентських виборів 1998 р. до влади прийшла опозиційна Бхаратія Джаната парті (БДП). Аналізуючи діяльність урядів Атала Біхарі Ваджпаї (1998 – 2004 рр.), пропонується відповісти на запитання: що спільного та відмінного в політиці урядів БДП та блоку Джаната парті, міністром закордонних справ якого у 1977 – 1979 рр. був А.Б. Ваджпаї? Чому релігійно-комуналістські підходи БДП (за допомогою словників дати визначення терміну комуналізм) не завжди користувалися підтримкою індійського населення?

Забезпечуючи спадковість політики клану Неру – Ганді, ІНК все більше схилявся вправо, і наприкінці XX – на початку XXI ст. його програма соціально-економічних перетворень майже не відрізнялася від програми БДП – лібералізація економіки, інтеграція Індії в глобальну систему економічних відносин, що принесло йому перемогу на парламентських виборах 2004 р. Студенти повинні мати уявлення про діяльність урядів Манмохана Сінгха (2004 – 2014 рр.) – ІНК та Нарендра Моді (з

2014 р.) – БДП; визначати місце Республіки Індія в сучасній світовій економіці і системі міжнародних відносин.

У підсумку заняття зробити висновки про перспективи набуття Індією на початку ХХІ ст. статусу великої держави, а також визначити шляхи подолання проблем, які стоять перед індійським суспільством: демографічної, етноконфесійних і кастових конфліктів, проблеми соціальної стабільності і національної єдності (боротьби з ісламським фундаменталізмом і сикхським екстремізмом), індо-пакистанського конфлікту, який набув із 1998 р. “ядерного” відтінку.

Теми рефератів і презентацій

1. Політичний портрет Дж. Неру (1889 – 1964 рр.).
2. Конституція Республіки Індія 1950 р. та становлення сучасної політичної системи.
3. “Курс Неру” 1950 – 1964 рр.: внутрішньо- та зовнішньополітичні пріоритети.
4. Внутрішня і зовнішня політика уряду І. Ганді (1966 – 1977 рр.).
5. Політична криза Індії другої половини 1970-х років.
6. Проблема сикхського сепаратизму в 70-х – 80-х роках ХХ ст.
7. Внутрішня і зовнішня політика уряду Р. Ганді (1985 – 1989 рр.).
8. Конгресистський уряд Н. Рао (1991 – 1996 рр.): внутрішня і зовнішня політика.
9. Внутрішня і зовнішня політика урядів А.Б. Ваджпаї (друга половина 90-х років ХХ ст. – початок ХХІ ст.).
10. Індо-пакистанські війни другої половини ХХ ст.
11. Кашмірська криза (друга половина 40-х років ХХ ст. – початок ХХІ ст.).
12. Основні тенденції економічного і політичного розвитку Індії на початку ХХІ ст.
13. Етноконфесійні і кастові проблеми Республіки Індія наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.
14. Культура Індії в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.
15. Зовнішньополітичні пріоритети Індії в сучасному світі.
16. Республіка Індія в сучасній світовій економіці.
17. БРІКС та економічні перспективи Індії.

Джерела

1. Ваджпаи А.Б. Индия на пути в будущее: Сборник речей и выступлений (март 1998 – сентябрь 2001) / А.Б. Ваджпаи. – М.: Ин-т востоковедения РАН, 2001. – 296 с.
2. Ганди И. Внешняя политика Индии: Избранные речи и выступления. 1980 – 1982 / И. Ганди. – М.: Прогресс, 1982. – 376 с.
3. Ганди И. Статьи, речи, интервью / И. Ганди; [пер. с англ.]. – М.: Прогресс, 1975. – 268 с.
4. Договор о мире, дружбе и сотрудничестве между СССР и Республикой Индия (Нью-Дели, 9 августа 1971 г.) (извлечения) // Хрестоматия по новейшей истории: В 2-х ч. Ч. II: 1945 – 1974 / Под ред. Н.Н. Яковлева. – Изд. 2-е, доп. – М.: Наука, 1976. – С. 205-206.
5. Конституция Индии (с изменениями на 1 мая 1955 года). – М.: Изд-во иностранной литературы, 1956. – 467 с.
6. Неру Дж. Автобиография / Дж. Неру; [пер. с англ. Б.В. Поспелова, В.Н. Мачавариани]. – М.: Изд-во иностранной лит-ры, 1955. – 656 с.
7. Неру Дж. Взгляд на всемирную историю / Дж. Неру: В 3-х т. – М.: Прогресс, 1975.
8. Неру Дж. Внешняя политика Индии. Избранные речи и выступления. 1946 – 1964 гг. / Дж. Неру; [пер. с англ.]. – М.: Прогресс, 1965. – 351 с.
9. Неру Дж. Воспоминания, исследования / Дж. Неру. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1989. – 448 с.
10. Неру Дж. Открытие Индии / Дж. Неру. – М.: Политиздат, 1989. – 460 с.

11. Партнерство без идеологической основы (интервью с премьер-министром Индии Манмоханом Сингхом) // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 2. – С. 60-61.
12. Скосырев В. Абдул Калам встретился с российскими востоковедами (интервью) / В. Скосырев // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 8. – С. 43-45.

Література

Основна

1. Антонова К.А. История Индии (краткий очерк) / К.А. Антонова, Г.М. Бонгард-Левин, Г.Г. Котовский. – М.: Мысль, 1973. – 558 с.
2. Белокреницкий В.Я. Восток в мирополитических процессах. Азия и Африка в истории международных отношений и современной мировой политике / В.Я. Белокреницкий. – М.: Институт востоковедения РАН, 2010. – 320 с.
3. Белокреницкий В.Я. История Пакистана. XX век / В.Я. Белокреницкий, В.Н. Москаленко. – М.: ИВ РАН, Крафт+, 2008. – 576 с.
4. Белокреницкий В.Я. Кашмирский очаг исламского экстремизма / В.Я. Белокреницкий, В.Н. Москаленко // Азия и Африка сегодня. – 2002. – № 1. – С. 9-14.
5. Белокреницкий В.Я. Южная Азия в современном политическом мире. Взгляд из Москвы / В.Я. Белокреницкий, В.Н. Москаленко, Т.Л. Шаумян. – Lewiston, N.Y., 2001. – 380 с.
6. Бельский А.Г. Идеология и политика современного индусского коммунизма (Научно-аналитический обзор) / А.Г. Бельский. – М.: ИНИОН, 1984. – 265 с.
7. Бельский А.Г. Мусульманский коммунизм в Индии: возникновение, идеология и политика / А.Г. Бельский. – М.: ИНИОН АН СССР, 1988. – 280 с.
8. Вафа А.Х. Философские взгляды Джавахарлала Неру / А.Х. Вафа, А.Д. Литман. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1987. – 288 с.
9. Верма Ш. Портрет Раджива Ганди / Ш. Верма; [пер. с англ. С.В. Кибирского]. – М.: Прогресс, 1988. – 133 с.
10. Гопал С. Джавахарлал Неру. Биография: В 3-х т. – Т. 1: 1889 – 1947; [пер. с англ.] / С. Гопал. – М.: Прогресс, 1989. – 448 с.
11. Горев А.В. Неру / А.В. Горев, В.М. Зимянин. – М.: Молодая гвардия, 1980. – 416 с.
12. Горев А.В. Махатма Ганди / А.В. Горев. – 2-е изд. – М.: Международные отношения, 1989. – 374 с.
13. Горев А.В. Роза на лотосе: Индира Ганди: мечты и свершения / А. В. Горев. – М.: Политиздат, 1987. – 317 с.
14. Горохов С. Индия: время межконфессиональных проблем / С. Горохов // Азия и Африка сегодня. – 1998. – № 10. – С. 12-23.
15. Джилл С.С. Династия Ганди / С.С. Джилл; [пер. с англ. Г.В. Зряниной]. – Ростов н/Д: Феникс, 1997. – 416 с.
16. Ерепешева Л. Раздел Британской Индии: новый взгляд на драматические события полувековой давности / Л. Ерепешева // Азия и Африка сегодня. – 1998. – № 2. – С. 25-28.
17. Зарубежные страны в 1998 – 2003 гг.: История, экономика, политика. – Вып. 1: 1998 – 2003 гг. / сост. Я.М. Бердичевский. – Запорожье: Премьер, 2003. – С. 336-350.
18. Индия: Общество, власть, реформы: Памяти Г.Г. Котовского / отв. ред. Е.Ю. Ванина; ИВ РАН. – М.: Вост. лит-ра, 2003. – 327 с.
19. Ігнат'єв П.М. Індія на шляху до лідерства в Південній Азії / П.М. Ігнат'єв. – Чернівці: Книги – XXI, 2006. – 504 с.
20. Корнеев В.Л. Индия: 80-е годы / В.Л. Корнеев. – М.: Мысль, 1986. – 206 с.
21. Крысин М.Ю. История необъявленной войны в Кашмире (1947 – 1948) / М.Ю. Крысин. – Пенза: Пензенский гос. ун-т архитектуры и строительства, 2004. – 298 с.
22. Мартышин О.В. Политические взгляды Джавахарлала Неру / О.В. Мартышин. – М.: Наука, 1981. – 312 с.
23. Таммита-Дегольда С. Индия. История страны / С. Таммита-Дегольда; [пер. с англ. П. Крылова]. – М.: Эксмо; СПб.: Мидгард, 2010. – 352 с.

24. Юрлов Ф. Индия в мировой политике / Ф. Юрлов // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 4. – С. 25-30; № 5. – С. 16-22; № 7. – С. 32-36.
25. Юрлов Ф.Н. История Индии. XX век / Ф.Н. Юрлов, Е.С. Юрлова. – М.: ИВ РАН, 2010. – 920 с.
26. Юрьев М.Ф. История стран Азии и Северной Африки после Второй мировой войны (1945 – 1990) / М.Ф. Юрьев. – М.: Изд-во МГУ, 1994. – 240 с.

Додаткова

1. Баранов С.А. Опыт борьбы центрального правительства с проявлениями сепаратизма в независимой Индии / С.А. Баранов. – М.: ИВ РАН, 2000. – 245 с.
2. Баранов С.А. Сепаратизм в Индии / С.А. Баранов; Ин-т востоковедения РАН. – М.: ИВ РАН, 2003. – 238 с.
3. Белокреницкий В.Я. Кашмир: забрежит ли свет в конце туннеля? / В.Я. Белокреницкий, В.Н. Москаленко, Т.Л. Шаумян // Азия и Африка сегодня. – 1998. – № 3. – С. 34-37.
4. Белокреницкий В.Я. Пакистанский исламорадикализм – эволюция и связь с региональным терроризмом / В.Я. Белокреницкий // Исламизм и экстремизм на Ближнем Востоке. – М.: Ин-т изучения Израиля и Ближнего Востока, 2001. – С. 221-232.
5. Володин А.Г. «Пусть не обманет надежда!..»: Жизнь и борьба Джавахарлала Неру / А.Г. Володин, П.М. Шаститко. – М.: Политиздат, 1990. – 350 с.
6. Володин А.Г. Индия: становление институтов буржуазной демократии / А.Г. Володин. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1989. – 214 с.
7. Кашин В. Пандит Джавахарлал Неру / В. Кашин // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 7. – С. 46-50; 2006. – № 3. – С. 41-46.
8. Ключев Б.И. Религия и конфликт в Индии / Б.И. Ключев. – М.: ИВ РАН, 2002. – 236 с.
9. Радикальный ислам: взгляд из Индии и России / Под ред. С. Кургияна и В. Суда. – М.: МОФ – ЭТЦ, 2010. – 484 с.
10. Синха Н.К. История Индии / Н.К. Синха, А.Ч. Банерджи; [пер. с англ.]. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1954. – 440 с.
11. Шаумян Т.Л. Кто и почему воюет в Кашмире? / Т.Л. Шаумян. – М.: Центр стратегической инициативы, 1999. – 63 с.
12. Южная Азия: конфликты и геополитика / Под ред. В.Я. Белокреницкого. – М.: ИВ РАН, 1999. – 174 с.

Семінарське заняття 9

Туреччина у 1945 р. – 10-х рр. ХХІ ст.

1. Туреччина в 1945 – 1960 рр.: лібералізація політичної системи та економічного життя.
2. Друга республіка в Туреччині (1960 – 1980 рр.) і внутрішньополітична боротьба.
3. Третя республіка у 80-х роках ХХ ст.: від військового режиму до „обмеженої демократії”. Економічні реформи Т. Озала.
4. Турецька республіка в 90-х роках ХХ – на початку ХХІ ст.: пріоритети внутрішньої та зовнішньої політики. Ісламизм і його доля.

Методичні рекомендації

Перед розглядом проблематики семінарського заняття студентам треба пригадати особливості розвитку країн ісламського цивілізаційного кола, зокрема турецький варіант. Слід звернути увагу на те, що унікальність географічного розташування Туреччини (на межі двох цивілізацій), сильні державні традиції, порівняно слабкий фактор колоніалізму спричинили взаємовплив східного

традиціоналізму і західної культури. Османська імперія (потім Турецька республіка) першою серед ісламських країн зазнала процесу вестернізації (танзімат, Младотурецька революція, реформи Ататюрка). Іслам зазнав руйнації як державна релігія, але залишився як традиція, тому ісламський фактор час від часу зазнає політизації і загрожує стабільності турецького суспільства. Слід звернути увагу на те, як змінилася роль армії в державі у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. У чому полягає її стабілізуюча функція? В порівнянні з іншими країнами мусульманського світу, сучасна Туреччина найбільш близька до європейських стандартів (ліберальна економіка, лаїцизм, правові норми громадянського суспільства). Ці тенденції розвитку країни потрібно проаналізувати в ході семінарського заняття.

1. Вестернізація Туреччини продовжувалася після Другої світової війни, породивши гострі зіткнення між політичними силами та нові соціальні протиріччя. Відхід від кемалістської спадщини, що почався після смерті Ататюрка, перетворився в післявоєнний період в боротьбу з питань подальшого розвитку країни між правлячою Народно-республіканською партією (НРП) (Ісмет Іненю) та опозиційною Демократичною партією (ДП) (Джелаль Баяр, Аднан Мендерес). Проаналізувати політику обох партій, використавши набуті раніше знання (НРП: етатизм, протекціонізм, авторитаризм, однопартійність, лаїцизм, зовнішньополітична орієнтація на Велику Британію; ДП: ліберальна економіка, залучення іноземних інвестицій, демократичний розвиток, активізація ісламського фактору, проамериканський курс). Чому НРП, спадкоємиця М. Кемаля, яка була при владі у перші післявоєнні роки (1945 – 1950 рр.), здала свої позиції ДП на парламентських виборах у травні 1950 р.?

Процес вестернізації Туреччини значною мірою здійснювався завдяки впливу США. Як цьому сприяли “план Маршалла”, “доктрина Трумена”, інтеграція до структур Північноатлантичного альянсу?

Аналізуючи десятирічне правління Демократичної партії (1950 – 1960 рр.), виявити, в чому проявлялася лібералізація політичної системи та економічного життя в Турецькій республіці. Чому, попри успіхи на початку перебування при владі ДП, наприкінці 50-х років ХХ ст. країну охопила економічна і внутрішньополітична криза?

2. Економічні прорахунки уряду А. Мендереса, посилення націоналістичних настроїв і активізація ісламського духівництва наприкінці 1950-х років викликали в армії занепокоєння долею лаїцизму в Туреччині. 27 травня 1960 р. армія здійснила державний переворот, влада перейшла до Комітету національної єдності на чолі з генералом Джемалем Гюрселем. Ці події поклали початок Другій Турецькій республіці.

Почати відповідь на запитання слід з аналізу нової Конституції, прийнятої у травні 1961 р. Установчими зборами Туреччини. Студенти мають виявити її специфіку, звернувши увагу на надання армії особливого статусу в державі (право втручання в політичне життя, оголошення надзвичайного стану, створення тимчасових органів управління поряд з цивільними).

Головним при розкритті даного питання має стати показ труднощів і суперечливостей соціально-економічного і політичного розвитку країни в 60-х – 70-х роках ХХ ст., визначення їх причин і наслідків. Бажано проаналізувати політику кабінетів НРП (І. Іненю, 1960 – 1965 рр.), Партії справедливості (С. Демірель, 1965 – 1971 рр.), коаліційних урядів. Період Другої республіки відзначався гострою політичною боротьбою між політичними силами центру, лівого (Робітнична партія, Комуністична партія Туреччини) і правого крила (ісламістська Партія порятунку Н. Ербакана, Партія націоналістичного руху А. Тюркеша). Якими факторами вона

була породжена? Дати характеристику зовнішньополітичного курсу Туреччини в 60-х – 70-х роках ХХ ст., детальніше зупинившись на “кіпрській проблемі”.

Наступне завдання для студентів – у ході дискусії визначити чинники політичної нестабільності, “хворої” турецької демократії 1960 – 1980 рр.: втручання військових у політику – 1960, 1971, 1980 рр., відсутність сильного політичного центру і чітко визначеної стратегії розвитку, постійні розколи і злиття партій, хвиля політичного екстремізму і тероризму, часта зміна урядів, що унеможливлювало проведення економічних реформ. Студенти мають зробити висновок про необхідність втручання армії для стабілізації становища в суспільстві.

3. Військовий переворот 12 вересня 1980 р. призвів до концентрації влади в руках Ради національної безпеки, очолюваної начальником генерального штабу К. Евреном. Переворот і нова Конституція, затверджена на референдумі 1982 р., відкрили історію Третьої Турецької республіки. Студенти повинні розрізняти два етапи 80-х років ХХ ст.: 1980 – 1983 рр. – військовий режим, 1983 – 1989 рр. – період “обмеженої демократії”, давати їм характеристику. Детальніше треба зупинитися на аналізі Конституції 1982 р., котра підготувала введення режиму “обмеженої демократії”. Звернути увагу на скасування надзвичайного стану і поступову передачу влади цивільним, посилення президентської влади, введення 10 %-ного бар’єру проти малих партій, заборону політичним діячам впродовж 5-10 років обіймати вибірні посади в державі.

Чому на парламентських виборах у Туреччині 1983 р. перемогу виборолла Партія Вітчизни Тургута Озала, який очолив уряд. Студенти мають визначити завдання, сутність і результати економічних реформ Т. Озала 80-х – початку 90-х років ХХ ст. У чому особливість “турецької моделі” розвитку, сформованої у 1980-х роках? Чи доцільним є використання досвіду Туреччини державами пострадянського простору, зокрема Україною?

4. Четверте запитання є найскладнішим. Студенти повинні виважено підійти до аналізу розвитку Туреччини на етапі загальної демократизації (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.), використовуючи новітні наукові публікації вчених-тюркологів, матеріали періодики, інтернет-сайтів.

Незважаючи на успіхи економічних реформ 80-х – початку 90-х рр., у турецькому суспільстві зростає опір консервативних сил і загострюється політична боротьба між основними суперниками – Партією Вітчизни (ПВ) (Т. Озал) і Партією правильного шляху (ППШ) (С. Демірель, Т. Чиллер). Студенти мають поміркувати, чому відбулося падіння авторитету ПВ і на дострокових парламентських виборах 1991 р. перемогу отримала ППШ. Проаналізувати політику кабінетів Сулеймана Деміреля і Тансу Чиллер. Чому в середині 1990-х років у турецькому суспільстві окреслився відхід від цінностей лаїцизму у бік зростання ісламських настроїв? Обґрунтувати успіх ісламістської Партії благоденства (“Рефах”) Неджметтіна Ербакана на дострокових парламентських виборах 1995 р. Аналізуючи курс уряду Н. Ербакана (1996 – 1997 рр.), доцільно провести дискусію: “Туреччина на межі ХХ – ХХІ ст.: вестернізація чи ісламізація суспільства?”. Чому в січні 1998 р., за рішенням Конституційного суду Туреччини, “Рефах” була заборонена, а Ербакан позбавлений права займатися політичною діяльністю?

Розкрити економічну стратегію, внутрішньо- та зовнішньополітичні орієнтири Туреччини на початку ХХІ ст., проаналізувавши політику кабінетів Бюлента Еджевіта (1999 – 2002 рр.), Абдулли Гюля (2002 – 2003 рр.), Реджепа Тайіпа Ердогана (2003 – 2014 рр.), Ахмета Давутоглу (2014 – 2016 рр.), Біналі Йилдирима (з 2016 р.).

Проаналізувати політичний курс президентів А. Гюля (2007 – 2014 рр.) та Р.Т. Ердогана (з 2014 р.) („Партія справедливості і розвитку“). Охарактеризувати спробу державного перевороту в Турецькій республіці 15-16 липня 2016 р. та її наслідки (репресії режиму Р.Т. Ердогана проти ліберальних сил, чистки в армії, посилення президентської влади, жорсткий антизахідний курс). Визначити стан „курдської проблеми“ на сучасному етапі.

Студенти мають поміркувати над історичною долею ісламу та ісламізму в сучасній Туреччині. Як „нові ісламісти“ („Партія справедливості і розвитку“) ставляться до європейських цінностей? Політична боротьба в Туреччині входить у нову фазу, що характеризується загостренням ісламістського і реформаторсько-ататюркістського напрямків.

Грунтовного аналізу потребує зовнішня політика Туреччини на сучасному етапі. Особливе місце займають проблема вступу країни до Євросоюзу на правах повного членства (після спроби державного перевороту 2016 р. – жорсткий антиєвропейський курс Р.Т. Ердогана), „кіпрська проблема“, підвищений інтерес до нових тюркських держав Центральної Азії. Розкрити роль Туреччини в боротьбі з міжнародним тероризмом та позицію в сирійському конфлікті. Зупинитися на нерівномірності розвитку турецько-українських стосунків на сучасному етапі.

У підсумку заняття студенти мають виділити основні тенденції розвитку Турецької республіки у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.: шлях від етатизму до ліберальної економіки, від авторитаризму до побудови демократичного суспільства, від традиціоналізму та ісламізму до акумуляції європейських стандартів, а також з'ясувати проблеми сучасної Туреччини та шляхи їх вирішення.

Темати рефератів і презентацій

1. Внутрішній розвиток і зовнішня політика Туреччини в період правління НРП (1945 – 1950 рр.).
2. Туреччина в період правління Демократичної партії (1950 – 1960 рр.).
3. Зовнішня політика Турецької республіки у другій половині 40-х – 50-х роках ХХ ст.
4. Боротьба за владу та ісламізм в період Другої республіки (1960 – 1980 рр.).
5. Політичний портрет С. Деміреля.
6. Компаративний аналіз конституцій Турецької республіки (1924, 1961, 1982 рр.).
7. Армія і турецьке суспільство в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.
8. „Кіпрська проблема“: витоки, розвиток, вирішення.
9. Політичний портрет Т. Озала (1927 – 1993 рр.).
10. Економічні реформи Т. Озала 80-х – початку 90-х років ХХ ст.
11. Економічний розвиток Туреччини на межі ХХ – ХХІ ст.
12. Особливості внутрішньополітичного життя Туреччини наприкінці 90-х років ХХ – на початку ХХІ ст.
13. Лаїцизм і ісламізм в Туреччині у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.
14. „Новий ісламізм“ у сучасній Туреччині та його історична доля.
15. Політичний портрет Р.Т. Ердогана.
16. Політичний портрет А. Гюля.
17. Курдська проблема в Туреччині: витоки, розвиток та перспективи вирішення.
18. Зовнішня політика Турецької республіки на межі ХХ – ХХІ ст.: нові пріоритети.
19. Туреччина між ісламом і Заходом (90-ті рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.).
20. Турецько-українські відносини на межі ХХ – ХХІ ст.

Джерела

1. Гюль А. У наших стран одна судьба / А. Гюль // Международная жизнь. – 2004. – № 4 – 5. – С. 145-152.
2. Лавров В. Воспоминания посла СССР в Турции / В. Лавров // Международная жизнь. – 2005. – № 3 – 4. – С. 164-175.
3. Основной закон Турции (20 апреля 1924 г.) // Конституции буржуазных стран: В 4-х т. – Т. 3. – М. – Л.: Соцэкгиз, 1936. – С. 10-25.
4. Родионов А.А. Записки посла СССР в Турции 1974 – 1983 гг. / А.А. Родионов // Новая и новейшая история. – 1999. – № 2. – С. 83-100.

Література

Основна

1. Авдашева С. Турция: Национальная модель либерализации экономики / С. Авдашева // Общественные науки и современность. – 1993. – № 3. – С. 45-58.
2. Вдовиченко Д.И. Тургут Озал / Д.И. Вдовиченко // Вопросы истории. – 1994. – № 4. – С. 47-62.
3. Гасратян М.А. Очерки истории Турции / М.А. Гасратян, С.Ф. Орешкова, Ю.А. Петросян. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1983. – 296 с.
4. Данилов В.И. Западная демократия и восточное общество / В.И. Данилов // Азия и Африка сегодня. – 1996. – № 4. – С. 42-47.
5. Данилов В.И. Политическая борьба в Турции, 50-е – начало 80-х гг. XX в.: (Политические партии и армия) / В.И. Данилов. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1985. – 318 с.
6. Данилов В.И. Турция 80-х: от военного режима до «ограниченной демократии» / В.И. Данилов. – М.: Наука, 1991. – 192 с.
7. Дружиловский С.Б. Курдская проблема в Турецкой Республике / С.Б. Дружиловский // Этносы и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие / Под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – С. 317-336.
8. Дружиловский С.Б. Турецкая Республика в 80 – 90-е годы / С.Б. Дружиловский. – М.: Научная книга, 1998. – 112 с.
9. Жигалина О.И. Эволюция курдского национального движения в странах Западной Азии / О.И. Жигалина // Государство, общество, международные отношения на мусульманском Востоке (Афганистан, Иран, Пакистан, Турция, этнический Курдистан, соседние мусульманские районы). – М.: ИВ РАН, Крафт+, 2014. – С. 266-280.
10. Зиганшина Г. Турция: марафон на пути в Европу / Г. Зиганшина // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 5. – С. 33-40.
11. Киреев Н.Г. История этатизма в Турции / Н.Г. Киреев; АН СССР, Ин-т востоковедения. – М.: Наука, 1991. – 340 с.
12. Киреев Н.Г. История Турции XX век / Н.Г. Киреев. – М.: ИВ РАН, Крафт+, 2007. – 608 с.
13. Кондакчян Р.П. Турция: внутренняя политика и ислам / Р.П. Кондакчян. – Ереван: Изд-во АН Армянской ССР, 1983. – 237 с.
14. Миллер А.Ф. Турция: Актуальные проблемы новой и новейшей истории / А.Ф. Миллер. – М.: Наука, 1983. – 278 с.
15. Примаков Е.М. Конфиденциально: Ближний Восток на сцене и за кулисами (вторая половина XX – начало XXI века) / Е.М. Примаков. – М.: ИИК «Российская газета», 2006. – 384 с.
16. Розалиев Ю.Н. Экономическая история Турецкой республики / Ю.Н. Розалиев. – М.: Наука, 1980. – 302 с.
17. Старченков Г.В. Агония лаицизма? // Азия и Африка сегодня / Г.В. Старченков. – 1996. – № 6. – С. 54-58.

18. Турция между Европой и Азией: Итоги европеизации на исходе XX века. – М.: Крафт+, ИВ РАН, 2001. – 345 с.
19. Турция: новые тенденции экономического развития в 80-е гг. / Под ред. Е.И. Уразовой. – М.: Наука, 1991. – 341 с.
20. Ульченко Н.Д. Экономика Турции в условиях либерализации / Н.Д. Ульченко. – М.: АСТИ-ИЗДАТ, 2002. – 513 с.
21. Уразова Е.И. Экономика Турции: от этатизма к рынку / Е.И. Уразова. – М.: Вост. лит., 1993. – 317 с.

Додаткова

1. Губанов Н. Турция: путь в Европу через Германию / Н. Губанов // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 9. – С. 23-28.
2. Корицкий А. Россия – Турция: 85 лет дипломатическим отношениям / А. Корицкий // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 9. – С. 63-67.
3. Корицкий А. Россия – Турция: от соперничества к сотрудничеству / А. Корицкий // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 3. – С. 12-18.
4. Лазарев М.С. Категории курдской истории / М.С. Лазарев // Лазаревские чтения. Вып 1. – М., 2012. – С. 67-95.
5. Новейшая история Турции / Под ред. А.М. Шамсутдинова. – М.: Наука, 1978. – 215 с.
6. Свистунова И. Анкара – Тегеран: двусторонние отношения и региональные проблемы / И. Свистунова // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 11. – С. 37-39.
7. Смирнова И.А. Курды: судьбы, культура, язык / И.А. Смирнова // Новый Курдистан. – 1999. – № 1-2 (18-19). – С. 23-29.
8. Старченков Г.И. Современная Турция / Г.И. Старченков. – М.: Знание, 1989. – 64 с.
9. Широкоград А.Б. Турция. Пять веков противостояния (Друзья и враги России) / А.Б. Широкоград. – М.: Вече, 2009. – 400 с.

Семінарське заняття 10

Іран у 1945 р. – на початку ХХІ ст.

1. Іран у другій половині 40-х – 50-х роках ХХ ст. Боротьба за націоналізацію нафтової промисловості.
2. “Біла революція” 60-х – 70-х років ХХ ст.: причини, зміст, результати реформ.
3. Ісламська революція 1978 – 1979 рр. та її наслідки. Р.М. Хомейні.
4. Ісламська Республіка Іран: “третій шлях” розвитку (1979 – 1989 рр.).
5. Іран у 90-х роках ХХ – на початку ХХІ ст. Боротьба ортодоксів і реформаторів.

Методичні рекомендації

Перед розглядом проблематики семінарського заняття доцільно пригадати особливості ісламської цивілізації та шляхи її трансформації в ХХ ст. на прикладі різних країн регіону Близького та Середнього Сходу, більш детально зупинившись на моделі Ірану. З’ясувати сутність шіїзму як основної течії ісламу в Ірані, а також причини конфлікту між іранським шахом і шийтським духовництвом.

1. Розглядаючи перше запитання, студенти мають пригадати наслідки англо-радянської окупації 1941 р. і схарактеризувати соціально-економічне і політичне становище Ірану після Другої світової війни. Децентралізація країни, зростання сепаратизму та активізація національно-демократичних рухів в Іранському Азербайджані та Курдистані 1945 – 1946 рр. з вимогами надання автономії та проведення демократичних реформ за підтримки СРСР, а також “Рух півдня”, ініційований Англією, створювали проблеми для шаха Мохаммеда Реза Пехлеві та

уряду А. Кавама-ес-Салтане (1946 – 1947 рр.). Слід детальніше зупинитися на цих процесах.

Аналізуючи зовнішню політику післявоєнного Ірану, зробити акцент на стосунках з СРСР, Великою Британією, США. Аргументувати проамериканську орієнтацію шахського режиму, дати характеристику позицій США в Ірані.

Основною проблемою Ірану в кінці 40-х – на початку 50-х років ХХ ст. стала експлуатація Англо-іранською нафтовою компанією (АІНК) іранської нафти. З'ясувати причини виникнення руху за націоналізацію Іраном нафтової промисловості. 15 березня 1951 р. меджліс прийняв рішення про націоналізацію АІНК, що викликало міжнародний резонанс. Якими були його наслідки? Дати оцінку діяльності уряду Національного фронту М. Мосаддика (1951 – 1953 рр.) під кутом вирішення цих проблем.

Внутрішня криза та міжнародна ізоляція Ірану, що виникли через “нафтовий” конфлікт, надмірна амбітність М. Мосаддика стали причинами державного перевороту 19 серпня 1953 р. під керівництвом генерала Захеді – зятя шаха. Проаналізувати політику уряду Захеді, зокрема зміцнення центральної влади і силових структур, нормалізацію відносин із Заходом через укладення угоди про створення Міжнародного нафтового консорціуму у 1954 р. (з'ясувати її сутність), проамериканський зовнішньополітичний курс. Важливим наслідком цієї політики стало посилення шахського режиму, що дало можливість проведення реформ у 1960-х – 1970-х роках.

2. Почати відповідь на друге запитання треба із з'ясування соціально-економічних, політичних та ідеологічних причин шахських реформ 1963 – 1978 рр. в Ірані – так званої “білої революції”. Студенти повинні усвідомити, що основними були економічні завдання: індустріалізація, модернізація країни, ліквідація відсталої структури аграрного сектору, інтеграція в світову економіку. Детально і глибоко слід проаналізувати сутність і значення основних напрямків реформ: аграрної, в галузі промисловості, судовиробництва і права, у галузі соціальних відносин, освіти, культури. Порівняти реформи Реза-шаха 1920-х – 1930-х років з реформами Мохаммеда Реза 1960-х – 1970-х років. Чому в період “білої революції” йшла гостра ідейно-політична боротьба між “західниками” і “традиціоналістами”?

Ідеологічним “осердям” реформ був “пехлевізм” (дати визначення поняття). Пояснити сутність відносин шаха та шіїтського духівництва: “опора на іслам, а не на духівництво”. Чому М. Реза Пехлеві ініціював репресії проти шіїтських мулл і аятолл?

Політичний розвиток Ірану 1960-х – 1970-х років різко контрастував з успішними економічними перетвореннями. Встановлення режиму особистої диктатури шах здійснював конституційним шляхом (заборона участі шіїтського духівництва в структурах державної влади, право розпуску шахом меджлісу), а також через посилення силових структур – 350-тисячної армії та таємної поліції САВАК. Чому шахський режим претворився в одну з найкривавіших диктатур світу?

Слід зробити акцент на позитивних і негативних наслідках реформ “білої революції”. У підсумку студентам пропонується провести дискусію: Чому інтенсивні реформи 60 – 70-х років ХХ ст. були неоднозначно сприйняті іранським суспільством і викликали опір значної його частини (охарактеризувати позицію шіїтського духівництва, людей “базару”, селян, інтелігенції), що призвело до загострення суспільно-політичних протиріч і кризи шахського режиму в другій половині 1970-х років?

3. Ісламська революція 1978 – 1979 рр. стала знаковою подією в історії Ірану. Вона була викликана соціальними наслідками глибоких реформ, проведених шахом у 1960-х – 1970-х роках. Модернізація країни зачепила саму сутність ісламських традицій і моралі, що породжувало бурхливий антизахідницький рух. Студенти повинні з'ясувати, чому на чолі строкатих опозиційних сил стояло шіїтське духовництво, яке висунуло гасло про необхідність заміни шахського режиму ісламським способом правління (“велайят-е-факіх”). Для розуміння його особливостей студенти повинні звернутися до праць аятолли Рухолли Мусаві Хомейні, що створив “мозковий центр” для популяризації ідей ісламської революції в еміграції [див. Хомейни Р.М. *Без обмана нет веры* / Р.М. Хомейни // *Новое время*. – 1993. – № 15. – С. 25-32; Хомейни Р.М. *Религиозное и политическое завещание* / Р.М. Хомейни. – М.: Палей, 1999. – 104 с.].

З'ясувати причини, рушійні сили, характер революції, її етапи, зробивши акцент на основних подіях: I-й етап (січень 1978 р. – лютий 1979 р.); II-й етап (12 лютого – 5 листопада 1979 р.). Чому на другому етапі революції хомейністи тимчасово ділили владу з лібералами, а після падіння уряду М. Базаргана була встановлена диктатура шіїтського духовництва?

Наприкінці студенти мають визначити наслідки Ісламської революції 1978 – 1979 рр., зупинившись на ліквідації шахського режиму, згортанні реформ “білої революції”, проголошенні Ісламської Республіки Іран (ІРІ) – фундаменталістської теократичної держави, встановленні влади шіїтського духовництва, поширенні ісламського фундаменталізму та ідей експорту ісламської революції в світовому масштабі, трансформації зовнішньополітичної доктрини – “Ні Захід, ні Схід”, а пошук “третього шляху” розвитку.

4. Результати Ісламської революції були закріплені в Конституції ІРІ, затвердженій в результаті грудневого референдуму 1979 р. Почати відповідь на четверте запитання слід з її ретельного аналізу, звернувши увагу на наступні положення: введення ісламського способу правління – “велайят-е-факіх” (дати визначення поняття); проголошення теократичної республіки (виділити теократичні та республіканські органи правління в ІРІ); домінування над республіканськими органами влади рахбара (факіха) і Ради спостерігачів з надзвичайними повноваженнями.

Поряд з концепцією “ісламського способу правління” слід дати характеристику “ісламського шляху розвитку”, що ґрунтувався на ідеях “ісламської економіки” – таухідної, автаркічної, регульованої державою (дати визначення термінів таухід, автаркія) та соціальної рівності.

У розвитку Ісламської Республіки Іран доцільно виділити два періоди, дати їм порівняльну характеристику:

I-й період (1979 – 1989 рр.): ісламізація всіх сфер життя суспільства, “ісламська економіка”, мілітаризм, антизахідництво, міжнародна ізоляція Ірану;

II-й період (з 1989 р. до сьогодні): курс на “дехомейнізацію” після смерті “залізного імама” – спроби лібералізації економіки і політичного життя, переходу до більш відкритого суспільства.

Проаналізувати основні тенденції зовнішньої політики ІРІ 1979 – 1989 рр.: антизахідництво, антикомунізм, антиізраїльський напрям. Особливу увагу приділити ірано-іракській війні 1980 – 1988 рр., яка сприяла ісламізації Ірану і зміцненню шіїтської диктатури.

5. Єдність шийтського духівництва в епоху Р.М. Хомейні трималася на авторитеті великого аятолли. Після смерті імама (4 червня 1989 р.) у верхівці релігійної еліти починається боротьба між ортодоксами (радикалами) і реформаторами (прагматиками) щодо шляхів подальшого розвитку країни. Студенти мають усвідомити, що поділ на угруповання є досить умовним, оскільки суворого політичного оформлення ці напрямки ніколи не мали; жоден із них не ставив під сумнів цінності ісламської революції. Схарактеризувати напрямки в сучасному ісламі, визначити відмінності між ними.

Чому після смерті Хомейні перемогу здобувають прагматики? Студенти повинні проаналізувати політику президентів-реформаторів Хашемі Рафсанджані (1989 – 1997 рр.) і Мухаммада Хатамі (1997 – 2005 рр.), спрямовану на мирну еволюцію теократичного режиму, лібералізацію економіки, зміну зовнішньополітичного курсу Ірану (“діалог цивілізацій”). Чому реформаторам не вдалося закріпити здобутків і на парламентських (2004 р.) і президентських (2005 р.) виборах поступитися позиціями консерваторам?

Дати оцінку політичному курсу президента Махмуда Ахмадінежада (2005 – 2013 рр.): „ядерна“ програма Ірану, антизахідний та антиізраїльський напрям.

Проаналізувати внутрішньо- та зовнішньополітичний курс президента Хасана Роухані з крила прагматиків (з 2013 р.): доля „ядерної програми“ Ірану, зняття частини міжнародних санкцій. З’ясувати перспективи економічного розвитку Ірану в 10-х рр. ХХІ ст.

У підсумку семінарського заняття студенти мають визначити основні проблеми розвитку сучасного Ірану. Позиція ІРІ в сирійському конфлікті. «Курдське питання» на сучасному етапі.

Темі рефератів і презентацій

1. Політичний портрет шаха М. Реза Пехлеві (1919 – 1980 рр.).
2. Політика урядів А. Кавама-ес-Салтане (1946 – 1947 рр.) і М. Мосаддика (1951 – 1953 рр.).
3. Боротьба за націоналізацію нафтової промисловості в Ірані на початку 1950-х років.
4. Зміцнення шахського режиму на початку 60-х років ХХ ст.
5. „Біла революція” в Ірані 60 – 70-х років ХХ ст.
6. Шах і шийти в післявоєнному Ірані.
7. Політичний портрет аятолли Р.М. Хомейні (1900 – 1989 рр.).
8. Ісламська революція в Ірані 1978 – 1979 рр.: крах шахського режиму.
9. Трансформація політичного режиму в Ісламській Республіці Іран.
10. Ірано-іракська війна 1980 – 1988 рр.
11. Політичний портрет М. Хатамі.
12. Боротьба ортодоксів і реформаторів в Ірані на межі ХХ – ХХІ ст.
13. Політичний портрет М. Ахмадінежада.
14. Шийтське духівництво в сучасному Ірані.
15. Курдська проблема в ІРІ (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.).
16. Зовнішня політика Ірану на межі ХХ – ХХІ ст.

Джерела

1. Конституции государств Ближнего и Среднего Востока / Под ред. И.Д. Левина. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1956. – 780 с.
2. Основной закон Ирана (30 декабря 1906 г.) // Конституции буржуазных стран: В 4-х т. – Т. 3. – М. – Л.: Соцэкгиз, 1936. – С. 35-42.

3. Пехлеви М.Р. Мое служение родине: [Мемуары] / Мохаммед Реза Пехлеви. – М., 1961.
4. Преображенский С.П. Письма из Ирана / С.П. Преображенский. – М.: СИП РИА, 2003. – 108 с.
5. Хомейни Р.М. Без обмана нет веры / Рухолла Мусави Хомейни // Новое время. – 1993. – № 15. – С. 25-32.
6. Хомейни Р.М. Религиозное и политическое завещание / Рухолла Мусави Хомейни. – М.: Палей, 1999. – 104 с.

Література

Основна

1. Агаев С.Л. Иран в прошлом и настоящем. Пути и формы революционного процесса / С.Л. Агаев. – М.: Наука, 1981. – 271 с.
2. Агаев С.Л. Иран между прошлым и будущим. События, люди, идеи / С.Л. Агаев. – М.: Политиздат, 1987. – 317 с.
3. Агаев С.Л. Иран: рождение республики / С.Л. Агаев; [предисл. и общ. ред. Р.А. Ульяновского]. – М.: Политиздат, 1984. – 336 с.
4. Агаев С.Л. Рухолла Мусави Хомейни / С.Л. Агаев // Вопросы истории. – 1989. – № 6. – С. 79-100.
5. Алиев С. Нефть и общественно-политическое развитие Ирана в XX веке / С. Алиев. – М.: Наука, 1985. – 285 с.
6. Алиев С.М. История Ирана. XX век / Салех Мамедоглы Алиев. – М.: Ин-т востоковедения РАН: Крафт+, 2004. – 648 с.
7. Ансари Х. Имам Хомейни: политическая борьба от рождения до кончины / Хамид Ансари. – М.: Палей, 1999. – 447 с.
8. Арабаджян А.З. Исламская республика Иран: экономический потенциал: первая половина 90-х годов / А.З. Арабаджян. – М.: Вост. лит., 2002. – 384 с.
9. Арабаджян З.А. Иран: Власть, реформы, революция (XIX – XX века) / З.А. Арабаджян. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1991. – 127 с.
10. Годс М.Р. Иран в XX веке. Политическая история / Махмуд Реза Годс; [пер. с англ.]. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1994. – 355 с.
11. Гусейнов Г.Б. Место и роль ислама в социально-политической жизни современного Ирана / Г.Б. Гусейнов. – Баку: Элм, 1986. – 201 с.
12. Дорошенко Е.А. Шиитское духовенство в современном Иране / Е.А. Дорошенко. – 2-е изд. – М.: Наука, 1985. – 229 с.
13. Евсеев В.В. Иран, уран и ракеты / В.В. Евсеев, В.И. Сажин. – М.: Ин-т Ближнего Востока, 2009. – 271 с.
14. Иванов М.С. Иран в 60 – 70-х годах XX века / М.С. Иванов. – М.: Наука, 1977. – 269 с.
15. Иран и исламские страны / ИВ РАН. – М.: Изд-во «Пробел-2000», 2009. – 186 с.
16. Иран: ислам и власть / отв. ред. Н. Мамедова. – М.: Институт востоковедения РАН, Издательство «Крафт+», 2001. – 280 с.
17. Иранская революция 1978 – 1979 гг. Причины и уроки / Под ред. А.З. Арабаджяна: [Сб. науч. трудов]. – М.: Наука, 1989. – 256 с.
18. Исламская республика Иран в 90-е годы: (Экономика, политика, культура) / Под ред. Н.М. Мамедовой. – М.: ИВ РАН. – 1998. – 164 с.
19. История Ирана / отв. ред. М.С. Иванов. – М.: Изд-во МГУ, 1977. – 488 с.
20. Мамедова Н.М. Иран: эволюция исламского правления / ИВ РАН, Ин-т изуч. Израиля и Ближ. Востока; [отв. ред. Н.М. Мамедова]. – М.: ИВ РАН, 1998. – 190 с.
21. Мутаххари М. Ислам и Иран: история взаимоотношений / Муртаза Мутаххари; [пер. с перс., примеч. М. Махшулова]. – СПб.: Петербургское востоковедение, 2008. – 479 с.
22. Ниязатов Ш.А. Ирано-иракский конфликт: Исторический очерк / Ш.А. Ниязатов. – М.: Наука, 1989. – 174 с.

23. Прозоров С.М. Шиитская (имамитская) доктрина верховной власти / С.М. Прозоров // Ислам. Религия, общество, государство: [Сб. статей]; отв. ред. П.А. Грязневич и С.М. Прозоров. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1984. – 212 с.
24. Резников А.Б. Иран: падение шахского режима / А.Б. Резников; общ. ред. Р.А. Ульяновского. – М.: Политиздат, 1983. – 160 с.
25. Федорова И.Е. Иран – США: диалог и противостояние / И.Е. Федорова. – М.: ИВ РАН, 2004. – 139 с.
26. Хиро Д. Иран под властью аятолл / Д. Хиро // Афро-азиатский мир в XX веке: власть и насилие. – Вып. 2. – М., 2000. – С. 52-114.
27. Школьников Б.А. Иран в конце 50-х – начале 60-х годов XX в. Социально-экономические и политические предпосылки «белой революции» / Б.А. Школьников. – М.: Наука, 1985. – 96 с.
28. Шумов С.А. История Ирана: [сост.: С.А. Шумов, А.Р. Андреев]. – М. – К.: Евролинц: Альтернатива, 2003. – 358 с.

Додаткова

1. Алибейли Г.Д. Иран и сопредельные страны Востока, 1946 – 1978 / Гасан Джангироглы Алибейли; АН АзССР, Ин-т востоковедения. – М.: Наука, 1989. – 253 с.
2. Алиев С.М. К национальному вопросу в современном Иране / С.М. Алиев // Краткие сообщения Института народов Азии АН СССР. – № 77. – М., 1960. – С. 76-79.
3. Асатрян Г.С. Этническая композиция Ирана: От «Арийского простора» до «Азербайджанского мифа» / Г.С. Асатрян; ЕГУ; отв. ред.: А.Г. Арешев, В.А. Аракелова. – Ереван: «Кавказский центр иранистики», 2012. – 130 с.
4. Бабушкин Ю.Д. Ирано-иракская война. Положение в Персидском заливе / Ю.Д. Бабушкин. – М.: Знание, 1987. – 87 с.
5. Барзегар К. Тегеран – союзник, а не противник в борьбе против терроризма / К. Барзегар // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 3. – С. 38-39.
6. Жигалина О. Курдский вопрос в ИРИ: решение в диалоге сторон / О. Жигалина // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 10. – С. 27-31.
7. Жигалина О.И. Национальное движение курдов в Иране (1918 – 1947) / О.И. Жигалина: [Монография]. – М.: Наука, 1988. – 168 с.
8. Жигалина О.И. Проблемы этнокультурной конфликтности в современном Иране / О.И. Жигалина // Этнос и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие / Под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – С. 336-353.
9. Жигалина О.И. Этносоциальная эволюция иранского общества: [Монография] / О.И. Жигалина. – М.: Восточная литература, 1996. – 296 с.
10. Жигалина О.И. Этносоциальные процессы в Иране в XIX – XX вв.: Автореферат ... дис. докт. ист. наук: 07.00.03. – Всеобщая история (новая и новейшая история) / О.И. Жигалина. – М., 1996. – 35 с.
11. Иванов М.С. Новейшая история Ирана / М.С. Иванов. – М.: Мысль, 1965. – 255 с.
12. Иванов М.С. Племена Фарса: кашкайские, хамсе, кухгилуйе, мамасани / М.С. Иванов. – М.: Изд-во АН СССР, 1961. – 167 с.
13. Иран. Очерки новейшей истории / Акад. наук СССР, Ин-т востоковедения; ред. А.З. Арабаджян. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1976. – 467 с.
14. Клешторина В.В. Иран 60 – 80-х годов. От культурного плюрализма к исламизации духовных ценностей (Идеология, политика, литература) / В.В. Клешторина. – М.: Наука, 1990. – 207 с.
15. Логашева Б.Р. Туркмены Ирана (историко-этнографическое исследование) / Б.Р. Логашева. – М.: Наука, 1976. – 158 с.
16. Петрушевский И.П. Ислам в Иране в VII – XV вв.: [Курс лекций] / Под ред. В.И. Беляева. – 2-е изд. – СПб.: Изд-во СПб. университета, 2007. – 428 с.

17. Рипинская П.С. Эти поразительные иранцы: [бытовая культура, традиции, правила поведения, религия, табу, мужчина и женщина, городская и сельская жизнь и многое другое] / П.С. Рипинская. – М.: АСТ: Астрель, 2007. – 220 с.
18. Складов Л.Е. Іран 60 – 80-х років: Традиціоналізм проти сучасності. Революція і контрреволюція / Л.Е. Складов. – М.: Наука, Східна література, 1993. – 252 с.
19. Сучасний Іран: [Справочник] / Л.Е. Авдеева, С.М. Алієв, З.А. Арабаджян і др.; ІВ РАН. – М.: Наука: Східна література, 1993. – 307 с.
20. Трубецької В.В. Бахтиари (осідло-кочові племена Ірану) / В.В. Трубецької. – М.: Наука, 1966. – 219 с.
21. Шабани Р. Кратка історія Ірану / Різа Шабани; [пер. Е.А. Морозова]. – СПб.: Петербургське східнознавство, 2008. – 382 с.
22. Шаріпова Р.М. Концепція «національного просвіщення» в мусульманських країнах: Соотношение ісламу і секуляризації / Р.М. Шаріпова. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1991. – 144 с.

Семінарське заняття 11 **Афганістан у 1945 р. – 10-х рр. ХХІ ст.**

1. Афганістан у період правління короля Мохаммеда Захір-шаха (1945 – 1973 рр.).
2. Республіка Афганістан за Мохаммеда Дауда (1973 – 1978 рр.).
3. Саурська революція 1978 р. та витоки громадянської війни. Демократична Республіка Афганістан (1978 – 1992 рр.).
4. Ісламська Республіка Афганістан (1992 – 1996 рр.).
5. Афганістан у період режиму талібів і після нього (друга половина 90-х років ХХ – початок ХХІ ст.).

Методичні рекомендації

Афганістан належить до кола країн ісламського світу, хоча стоїть від них дещо окремо. Студентам слід пригадати специфіку історичного розвитку Афганістану, що визначалася природними, внутрішніми і зовнішніми факторами: “законсервованість” розвитку, пізнє здобуття державності, сила традиції ісламу (ханіфітського мазхабу) та опору модернізації, національно-патріотичний імпульс як домінанта ментальності афганських етносів. Простежити особливості розвитку цієї моделі ісламського суспільства у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

1. Почати відповідь на перше запитання слід із загальної характеристики економічного і політичного розвитку Афганістану після Другої світової війни. Звернути увагу на аграрний характер господарства, майже повну відсутність національної промисловості, її залежність від іноземного капіталу, децентралізацію, сепаратизм, авторитарність монархічного режиму короля Мохаммеда Захір-шаха (1933 – 1973 рр.), відсутність політично структурованого суспільства. Строкатий етнічний склад населення створював додаткові проблеми для країни. Детальніше зупинитися на відносинах найбільш впливових пуштунських племен (групи дуррані та гільзаї) з центральною владою.

Студенти мають поміркувати, чому король М. Захір-шах проводив політику “обережної модернізації”, що не виходила за межі адміністративних центрів. Завдання модернізації афганської економіки вирішував уряд двоюрідного брата короля Мохаммеда Дауда. Треба проаналізувати його реформи у 1953 – 1963 рр., з’ясувати їх результати. Охарактеризувати зовнішню політику Афганістану в післявоєнний період. Чому зменшився вплив Великої Британії в регіоні Середнього

Сходу, а позиції США і СРСР зміцніли? Приділити увагу витокам афгано-пакистанської проблеми, пов'язаної з сепаратизмом пуштунських племен. Чому в 1963 р. король відправив М. Дауда у відставку?

Бажано проаналізувати політику кабінетів Мухаммада Юсуфа (1963 – 1965 рр.), зокрема конституційну реформу 1964 р., Мухаммада Хашима Майвандваля (1965 – 1967 рр.) та ін. Чому наприкінці 1960-х років країну охопила загальнонаціональна криза і зміцніла антимонархічна опозиція? Детальніше зупинитися на діяльності Народно-демократичної партії Афганістану, визначити склад і завдання її фракцій “Хальк” (“Народ”) і “Парчам” (“Прапор”). З'ясувати наслідки державного перевороту у червні 1973 р.

2. Відповідаючи на друге запитання, студенти повинні з'ясувати особливості і суперечності економічного, внутрішньо- та зовнішньополітичного розвитку Республіки Афганістан після повалення монархії в 1973 р. і проголошення президентської республіки на чолі з М. Даудом до Квітневої революції 1978 р.

Зробити акцент на тому, що політика уряду М. Дауда (1973 – 1978 рр.) була продовженням його реформаторства 1953 – 1963 рр. Порівняти їх із “білою революцією” М. Реза Пехлеві в Ірані. Проаналізувати внутрішньополітичне життя Республіки Афганістан у даний період. Чому на кінець 1970-х років у країні була встановлена диктатура М. Дауда? Дати характеристику Конституції 1977 р., яка закріпила режим особистої влади президента. Чому Народно-демократична партія Афганістану (НДПА), що допомогла Дауду прийти до влади у 1973 р., ініціювала державний переворот 27 квітня 1978 р. (7 саура 1357 р. за мусульманським літочисленням) і ліквідувала його режим?

3. Саурська революція 1978 р. стала знаковою подією в історії Афганістану – витоком громадянської війни між політичними та етнічними угрупованнями, початком великого конфлікту, що набув міжнародного відтінку, і трагедії країни у 90-х рр. XX – початку XXI ст.

Треба визначити причини Саурської революції: соціально-економічні, політичні, ідеологічні. Доцільно провести дискусію з проблеми: революція чи державний переворот? Проаналізувати хід квітневих подій 1978 р. та їхні наслідки. З'ясувати розстановку політичних сил в апараті управління, причини міжфракційної боротьби в НДПА (між фракціями “Хальк” і “Парчам”). Студенти мають усвідомити, що етнічний чинник і різна політична орієнтація роз'єднували фракції, що після революції преросло у відкриту боротьбу за владу.

Поміркувати над сутністю і наслідками реформ в Демократичній Республіці Афганістан (ДРА). Чому вони завели країну в “глухий кут” і викликали невдоволення опозиції (насамперед ісламського духівництва, ханів племен); зростання екстремізму; масовий хіджрат (дати визначення терміну); боротьбу за владу в самій НДПА?

Конфлікт загострився після державного перевороту, здійсненого в Кабулі у вересні 1979 р. Хафізуллою Аміном, суперником Таракі по фракції “Хальк”, який розраховував виключно на зовнішню допомогу з боку СРСР. “Сто днів” диктатури Х. Аміна викликали кризу та анархію в суспільстві і прискорили введення радянських військ до Афганістану 27 грудня 1979 р. На основі роботи з джерелами [див. Гроссман А.С. *Секретные документы из особых папок: Афганистан* / А.С. Гроссман // *Вопросы истории*. – 1993. – № 3. – С. 3-33], науковою і навчальною літературою треба визначити наслідки цих подій.

Студенти мають усвідомити, що конфлікт, який після квітневих подій 1978 р. мав внутрішній характер, після військового втручання СРСР набув міжнародного

забарвлення, громадянська війна перетворилася в “джихад”, ситуація в регіоні загострилася. Бажано проаналізувати політику кабінетів Б. Кармала (1979 – 1986 рр.) і М. Наджибулли (1986 – 1992 рр.). З’ясувати радянську та американську позиції в “афганському питанні” у 1980-х роках, значення угоди між СРСР, США, Афганістаном і Пакистаном 1988 р. про припинення допомоги афганському уряду та опозиції. Які ще фактори прискорили падіння режиму НДПА і прихід до влади моджахедів?

4. Після падіння режиму М. Наджибулли в квітні 1992 р. до влади в Кабулі прийшла коаліція лідерів моджахедських партій, представників різних етносів. Чому ці події отримали назву “ісламська революція”? Чи була вона реакцією традиційного мусульманського суспільства на модернізацію країни за радянським взірцем? Слід довести чи спростувати це твердження, відповідно аргументуючи його. Зробити компаративний аналіз “ісламських революцій” в Ірані (1978 – 1979 рр.) і в Афганістані (1992 р.).

Центральна влада президента Ісламської Республіки Афганістан Бурхануддіна Раббані поширювалася лише на кабульський регіон. Слід звернути увагу на те, що громадянська війна, яка в період прорадянських режимів ділила країну на два табори – прокомуністичний та ісламсько-фундаменталістський, після 1992 р. набула міжнародного характеру. Студенти мають визначити етнічний склад, сфери впливу і завдання різних таборів у 90-х роках ХХ ст.: Ісламського товариства Афганістану на чолі з Б. Раббані при підтримці А.Ш. Масуда; Ісламської партії Афганістану під керівництвом Г. Хекмат'яра; Національного ісламського руху генерала Р.Т. Дустума.

У підсумку треба з’ясувати наслідки цього періоду громадянської війни в Афганістані (1992 – 1996 рр.). Відзначити, що “ісламська революція” викликала нову хвилю громадянської війни, перетворилася на боротьбу за владу різних політичних і етнічних угруповань, що дало можливість маловідомій політичній силі – руху “Талібан” у вересні 1996 р. захопити Кабул і встановити контроль над значною частиною Афганістану.

5. Історія Афганістану періоду талібського режиму (1996 – 2001 рр.) і після його ліквідації є недостатньо висвітленою в сучасній сходознавчій літературі. Відповідь на це запитання вимагає від студентів опрацювання новітніх наукових праць, публікацій на шпальтах періодики, роботи з матеріалами мережі Інтернет [див. Сикоев Р.Р. *Исламский Эмират Афганистан: тоталитарный режим рубежа XXI века* / Р.Р. Сикоев // *Общественные науки и современность*. – 2003. – № 4. – С. 21-29; Арунова М. *Афганистан на перепутье* / М. Арунова // *Азия и Африка сегодня*. – 2005. – № 1. – С. 16-18; Арунова М. *Афганистан после парламентских выборов* / М. Арунова, Ю. Тутков // *Азия и Африка сегодня*. – 2006. – № 4. – С. 17-19; Коргун В. *Президентские выборы и выбор ориентиров* / В. Коргун // *Азия и Африка сегодня*. – 2005. – № 4. – С. 41-49; Лавров А. *Афганистан без талибов* / А. Лавров // *Азия и Африка сегодня*. – 2006. – № 12. – С. 10-15].

Студенти мають визначити характер, соціальну базу руху “Талібан”, з’ясувати його завдання і чинники популярності серед різних верств афганського суспільства. Чому за досить короткий термін (1994 – 1998 рр.) талібам вдалося встановити контроль над 90% територій країни? Звернути увагу на теократичний характер режиму талібів (Ісламський емірат Афганістан), ісламський фундаменталізм у дії (заходи еміра Мохаммеда Омара з ісламізації афганського суспільства). Студенти мають простежити зовнішні фактори підтримки режиму талібів – зв’язки з міжнародними екстремістськими організаціями, зокрема з “Аль-Кайдою”. Чи мав

шанс режим талібів у другій половині 90-х років XX ст. стати об'єднуючим фактором для децентралізованого Афганістану, хоча і не набув міжнародного визнання? Визначити наслідки перебування руху "Талібан" при владі. Звернути увагу на міжнародне становище Афганістану в цей період. З'ясувати внутрішні та зовнішні чинники краху талібського режиму. Розкрити сутність антитерористичної військової операції США на чолі міжнародної коаліції і сил Північного Альянсу проти талібів у вересні – грудні 2001 р.

З'ясувати особливості розвитку постталібівського Афганістану (оцінка політики Тимчасової адміністрації на чолі з Хамідом Карзаєм (2002 – 2014 рр.), ролі Міжнародних сил підтримання безпеки), визначити роль Афганістану в сучасному геополітичному просторі.

У підсумку заняття студенти мають розкрити результати президентських виборів 5 квітня (1-й тур) і 14 червня 2014 р. (2-й тур) та їх спірний результат. Ашраф Гані Ахмадзай (з 2014 р.) і його внутрішньо- та зовнішньополітичний курс. Проблема ісламського радикалізму та боротьба з ним на сучасному етапі.

Теми рефератів і презентацій

1. Внутрішній розвиток і зовнішня політика Афганістану після Другої світової війни.
2. Політичний портрет М. Захір-шаха.
3. Політичний портрет М. Дауда (1909 – 1978 рр.).
4. Афгансько-радянські відносини у другій половині XX ст.
5. Саурська революція 1978 р. та її наслідки. "Сто днів" Х. Аміна.
6. "Глухі кути" Демократичної Республіки Афганістан (ДРА) при правлінні Народно-демократичної партії Афганістану (НДПА) (1978 – 1992 рр.).
7. Радянсько-афганська війна 1979 – 1989 рр. та її наслідки.
8. Етнічний фактор у громадянській війні в Афганістані.
9. Афганістан у період режиму талібів (1996 – 2001 рр.).
10. Рух "Талібан": релігійно-політичний портрет.
11. Діяльність екстремістських організацій в Афганістані у 90-х роках XX – на початку XXI ст. Політичний портрет У. бен Ладена.
12. Антитерористична війна в Афганістані і повалення влади талібів.
13. Політичний портрет Х. Карзая.
14. Афганістан у сучасному геополітичному просторі.

Джерела

1. Гроссман А.С. Секретные документы из особых папок: Афганистан / А.С. Гроссман // Вопросы истории. – 1993. – № 3. – С. 3-33.
2. Документы советского руководства о положении в Афганистане. 1979 – 1980 // Новая и новейшая история. – 1996. – № 3. – С. 91-99.
3. Конституция Афганистана. 1 октября 1964 г. // Ахрамович Р.Т. Афганистан в 1961 – 1964 гг. Политическое положение. Конституционная реформа. – М.: Наука, 1967. – С. 145-171.
4. Конституция Демократической Республики Афганистан. – М., 1987.
5. Этнический состав населения Исламского Государства Афганистан [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nationalsecurity.ru/maps/afghanistanethno>.

Література

Основна

1. Актуальные проблемы афганской революции: [Коллектив. монография] / Под ред. М.Р. Аруновой, В.В. Басова, В.Н. Пластуна. – М.: Наука, 1984. – 662 с.

2. Арунова М. Афганистан на перепутье / М. Арунова // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 1. – С. 16-18.
3. Афганистан. Война и проблемы мира / Отв. ред. А.Д. Давыдов. – М.: Прибой, 1998. – 224 с.
4. Афганистан. Проблемы войны и мира / Г.П. Ежов, М.Р. Арунова, Ш.М. Рустайи, Ю.В. Босин. – М.: ИВ РАН, 1996. – 190 с.
5. Босин Ю. В. Этнический фактор во внутриафганском конфликте (исторический анализ) / Ю. В. Босин. – Восток. – 1999. – № 5. – С. 78-84.
6. Булатов Ю.А. Хальк и Парчам: основные этапы борьбы за завоевание политической власти в Афганистане / Ю. А. Булатов. – М.: Аспект Пресс, 1997. – 186 с.
7. Булук С. Коммунизм в Афганистане / С. Булук // Черная книга коммунизма. Преступления, террор, репрессии; [пер. с фр. Э.Я. Браиловской, А.И. Виноградова, О.В. Захарова, С.Г. Родина, О.В. Тимашева, И.В. Топоркова]. – М.: «Три века истории», 1999. – С. 645-663.
8. Гареев М.А. Афганская страда / М.А. Гареев; Академия военных наук. – 3-е изд., уточн. и доп. – М.: ИНСАН, 2002. – 416 с.
9. Григорьев С.Е. Панджшер в 1975 – 1990 годах глазами афганского историка / С.Е. Григорьев. – СПб.: Изд-во СПб. ун-та, 1997. – 128 с.
10. Губар Мир Гулам Мухаммад. Афганистан на пути истории / Мухаммад Губар Мир Гулам; [пер. с дари М. Давлятова]. – М.: Наука, 1987. – 206 с.
11. Давыдов А.Д. Аграрное законодательство Демократической Республики Афганистан: (социально-экономический анализ). – М.: Наука, 1984. – 182 с.
12. История Афганистана с древнейших времен и до наших дней / М.Р. Арунова, И.В. Ганковский, В.Г. Коргун, В.А. Ромодин / Отв. ред. Ю. В. Ганковский. – М.: Мысль, 1982. – 368 с.
13. Коргун В.Г. История Афганистана. XX век / В.Г. Коргун. – М.: ИВ РАН Крафт+, 2004. – 528 с.
14. Коргун В.Г. Интеллигенция в политической жизни Афганистана / В.Г. Коргун. – М.: Наука, 1983. – 198 с.
15. Лавров А. Афганистан без талибов / А. Лавров // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 12. – С. 10-15.
16. Лалетин Ю.П. Этнотензии в Афганистане: напряженность взаимоотношений / Ю.П. Лалетин // Этнотензии и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие / Под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – С. 353-379.
17. Лалетин Ю.П. Межэтническое взаимодействие в Афганистане / Ю.П. Лалетин // Конфликты на Востоке: этнические и конфессиональные / Под ред. А. Д. Воскресенского. – М.: Аспект Пресс, 2008. – С. 289-314.
18. Марсден П. Талибан: Война и религия в Афганистане / Питер Марсден: [пер. с нем.]. – М.: Городец, 2002. – 320 с.
19. Массон В.М. История Афганистана В 2-х т. / В.М. Массон, В.А. Ромодин: В 2-х т. – Т.2. – М.: Наука, 1964. – 552 с.
20. Международная конференция «Сценарии для Афганистана»: Европа и США слишком много вложили в Афганистан, чтобы просто уйти [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fergananews.com/article.php?id=6988>.
21. Рашид А. Талибан. Ислам, нефть и новая Большая игра в Центральной Азии / Ахмед Рашид: [пер. с англ. М. Поваляева]. – М.: Библион – Русская книга, 2003. – 368 с.
22. Сатторзода А. США и их союзникам выгоден управляемый конфликт в Афганистане [Электронный ресурс] / Абдунаби Сатторзода. – Режим доступа: <http://www.fergananews.com/article.php?id=7037>.
23. Сикоев Р.Р. Исламский Эмират Афганистан: тоталитарный режим рубежа XXI века / Р.Р. Сикоев // Общественные науки и современность. – 2003. – № 4. – С. 21-29.

24. Сикоев Р.Р. Талибы: религиозно-политический портрет / Р.Р. Сикоев. – 2-е изд. – М.: Институт востоковедения РАН, Изд-во «КРАФТ+», 2004. – 256 с.
25. Слинкин М.Ф. Народно-демократическая партия Афганистана у власти / М.Ф. Слинкин. – Симферополь: Книжное изд-во, 1999. – 215 с.
26. Спольников В.Н. Афганистан. Исламская оппозиция. Истоки и цели / В.Н. Спольников. – М.: Наука, 1990. – 266 с.
27. Таннер С. Афганистан: история войн от Александра Македонского до падения «Талибан» / С. Таннер. – М.: ЭКСМО, 2004. – 448 с.
28. Тихонов Ю. Пуштунские племена в гражданской войне в Афганистане / Ю. Тихонов // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 6. – С. 66-73.
29. Умнов А. История, опрокинутая в прошлое: (Афганистан XVIII – XX в.) / А. Умнов // Азия и Африка сегодня. – 1999. – № 3. – С. 31-35.
30. Шумов С. История Афганистана. Документальное исследование / С. Шумов, А. Андреев. – М.: Крафт+, 2002. – 236 с.

Додаткова

1. Ахрамович В.Т. Афганистан после Второй мировой войны. Очерк истории / В.Т. Ахрамович. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1961. – 180 с.
2. Ахрамович Р.Т. Афганистан в 1961 – 1966 гг. Политическое положение. Конституционная реформа / Р.Т. Ахрамович. – М.: Наука, 1967. – 172 с.
3. Босин Ю.В. Национальный состав Афганистана к 70 – 80-м гг. / Ю.В. Босин // Афганистан: проблемы войны и мира. – М.: Наука, 1996. – С. 124-132.
4. Босин Ю.В. Проблема афганских беженцев / Ю.В. Босин // Восток и современность. – 1990. – № 2. – С. 46-53.
5. Брук С.И. Население мира: этнодемографический справочник / С.И. Брук. – М.: Наука, 1986. – 528 с.
6. Зарипов Ш. Кочевники Афганистана (XIX – XX вв.) / Ш. Зарипов. – Душанбе, 1991.
7. История вооруженных сил Афганистана 1747 – 1978 гг. – М.: Наука, 1985. – 206 с.
8. Лебедев К.А. Афганский народ – пуштуны / К.А. Лебедев. – М.: ЭКСМО, 1997. – 185 с.
9. Логашева Б.Р. Этнокультурная ситуация в Афганистане / Б.Р. Логашева / Расы и народы. – Вып. 16. – М.: Наука, 1986. – 126 с.
10. Народы мира. Историко-этнографический справочник / Гл. ред. Ю.В. Бромлей. – М.: Советская энциклопедия, 1988. – 550 с.
11. Пластун В.Н. Эволюция деятельности экстремистских организаций в странах Востока / В.Н. Пластун. – Новосибирск: Сибирский хронограф, 2002. – 712 с.
12. Страны и народы. Зарубежная Азия. Общий обзор / Л.И. Куракова, В.Т. Зайчиков [и др.]. – М.: Мысль, 1979. – 381 с.
13. Ямпольська Л.М. Міжетнічні відносини в Афганістані другої половини XX – початку XXI ст.: витоки, специфіка, сценарії розвитку / Л.М. Ямпольська // Сучасні тенденції сходознавства: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (18 – 19 травня 2012 р.). – Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2012. – С. 177-183.
14. Ямпольська Л.М. Полікультурність як конфліктогенний фактор міжетнічних відносин Афганістану в другій половині XX – на початку XXI ст. / Л.М. Ямпольська // Тенденції і перспективи розвитку історичної науки та філософії в умовах глобалізації: матеріали Всеукраїнської молодіжної наукової конференції, 10 березня 2017 р., м. Київ; ред. кол.: О.О. Салата, Г.В. Саган, Р.Р. Куцик. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. – С. 114-123.

Семінарське заняття 12.

Близькосхідна проблема: витоки і шляхи врегулювання (друга половина XX – 10-ті рр. XXI ст.)

1. Витоки близькосхідної проблеми. Утворення держави Ізраїль (15 травня 1948 р.) і ескалація арабо-ізраїльського конфлікту.

2. Арабо-ізраїльські війни в контексті близькосхідного конфлікту у другій половині ХХ ст.
3. Палестинська проблема та ісламський екстремізм.
4. Спроби врегулювання палестинської проблеми на межі ХХ – ХХІ ст.

Методичні рекомендації

Ближній Схід був і є найбільш нестабільним регіоном у світовій політиці другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Більш ніж півстоліття безперервної конфронтації, шість арабо-ізраїльських війн характеризують ситуацію на арабському Сході. Мета семінарського заняття – з'ясувати витоки арабо-ізраїльського конфлікту, проаналізувати його протікання у трьох основних вимірах – релігійному, етнічному, державному, визначити можливі перспективи його врегулювання на початку ХХІ ст.

1. Перш за все, необхідно визначити основні чинники виникнення і сутність близькосхідної проблеми. Особливу увагу треба приділити розгляду цивілізаційних основ арабського світу. Студенти мають усвідомити, що спільна історична доля, релігія, мова, культура стали витоками ідей арабської єдності. Проте геостратегічне становище арабських країн (на розломі світових цивілізацій), стало причиною розширення сфер впливу західних держав і СРСР в період “холодної війни” на даний регіон, що поглибило розкол арабського світу і загострило ситуацію на Близькому Сході.

Особливої уваги заслуговує ідея “єврейського відродження”, котра активно починає ініціюватися наприкінці ХІХ ст., після виникнення сіонізму як суспільно-політичного руху. Треба пригадати завдання і плани Всесвітньої сіоністської організації стосовно Палестини. Які фактори стали об'єднуючим підґрунтям для єврейства? Визначити наслідки сіоністської колонізації Палестини після Першої світової війни. Яку позицію займали в цьому процесі Велика Британія, США, СРСР? Якою була реакція палестинських арабів? Визначити причини політизації ісламу в 1920-х – 30-х роках, з'ясувати специфіку палестинського національного руху.

Чому близькосхідна проблема набула нового забарвлення після Другої світової війни? Студенти мають проаналізувати рішення Генеральної Асамблеї ООН 1947 р. про поділ Палестини на дві держави – Ізраїль і Палестину та його сприйняття палестинськими євреями, арабами та світовою спільнотою. Чому проголошення держави Ізраїль (15 травня 1948 р.) вплинуло на ескалацію арабо-ізраїльського конфлікту?

У підсумку студенти мають з'ясувати сутність близькосхідної проблеми. Визначити причини, які загострювали арабо-ізраїльський конфлікт: боротьба єврейства за відтворення своєї держави, втраченої дві тисячі років тому; сприйняття Ізраїлю в арабському світі як форпосту західної цивілізації і провідника американської політики; міжнародний характер конфлікту, що виявився в боротьбі наддержав за поділ сфер політичного та економічного впливу на Близькому Сході в період “холодної війни”.

2. Гострим проявом близькосхідного конфлікту стали арабо-ізраїльські війни, що почалися одразу після проголошення держави Ізраїль. Студентам треба визначати характер, учасників, хід війн, регіон військових дій та їх наслідки.

Від першої арабо-ізраїльської війни 1948 – 1949 рр. беруть витоки проблема окупованих Ізраїлем арабських територій і проблема палестинських біженців, які так і не змогли асимілюватися на території сусідніх арабських держав.

1950-ті – 1960-ті роки були періодом “арабського соціалізму”, зростання ідей арабського націоналізму та його крайнього прояву – панарабізму. Студенти мають виявити особливості арабського націоналізму, проаналізувати його втілення через основні фігури на близькосхідному політичному полі – Гамалю Абдель Насера, Анвара Садата, Ясира Арафата, Саддама Хусейна, Хафеза Асада, Муаммара Каддафі, короля Хусейна, визначити їх позиції щодо палестинської проблеми. Доцільними формами роботи в цьому плані є обговорення рефератів або презентація політичних біографій лідерів Близького Сходу.

Боротьба за лідерство в арабському світі породила глибокі протиріччя і конфлікти. На цьому тлі слід розглядати арабо-ізраїльські війни 1956 і 1967 рр. Друга арабо-ізраїльська війна була пов’язана з Суецькою кризою, ключову роль у ній відігравав Єгипет. Чому конфлікт набув характеру боротьби двох протилежних систем у період “холодної війни”? Чому в середині 1950-х років змінилася позиція СРСР – він однозначно став на сторону арабів? Третя “шестиденна війна” 1967 р. закінчилася найбільшою поразкою арабів (визначити території, анексовані Ізраїлем у арабських країн). Чому війна завдала удару по престижу арабського світу і викликала розчарування у палестинців, частина яких почала схилитися до тероризму? Дати оцінку діяльності арабських палестинських організацій ФАТХ (“Руху за національне визволення Палестини”) і ОВП (“Організації визволення Палестини”).

“Двадцятиденна війна” 1973 р. спричинила світову енергетичну кризу і усвідомлення Єгиптом необхідності виходу із протистояння з Ізраїлем. Проаналізувати Кемп-Девідські угоди (вересень 1978 р.) між Єгиптом та Ізраїлем і їх наслідки. У результаті арабо-ізраїльської війни на території Лівану (1982 р.) практично була знищена організаційна і військова структура ОВП в цьому регіоні. Чому виник розкол в ОВП (помірковане крило на чолі з Я. Арафатом і радикальне, яке злилося з терористичною організацією ХАМАС)?

У рамках близькосхідного конфлікту в період “холодної війни” бажано проаналізувати політику зовнішніх щодо арабського світу сил і держав (вплив інтересів США, Західної Європи, СРСР у регіоні).

3. Поширення ідей арабського націоналізму і політизація ісламу наприкінці 50-х – 60-х роках ХХ ст. спричинили “ісламський ренесанс” – сплеск ісламських рухів і виникнення екстремістських організацій. Ідеї створення ісламських держав, “ісламського способу правління”, “ісламської економіки”, ісламського права і моралі (дати визначення терміну шаріат) були відповіддю релігійних лідерів на складні протиріччя в арабському світі, у тому числі й на палестинську проблему. Студенти мають подискутувати, чому іслам займає активну позицію в сучасному світі. У чому сутність “ісламського шляху” розвитку – своєрідної альтернативи західній цивілізації? Чому підґрунтям сучасного ісламізму є боротьба за владу?

Слід зробити акцент на неоднорідності ісламістського руху: пригадати відмінності поміркованого та екстремістського напрямків. Приділити увагу діяльності радикальних ісламістських угруповань як фактору, що загострює ситуацію на Близькому Сході, зокрема політичної партії ХАМАС, асоціацій “Брати-мусульмани”, “Аль-Джихад”, “Бригади мучеників Аль-Акси”, “Хезболла” та ін. Студенти мають визначати специфіку палестинського екстремізму як частини ісламського фундаменталізму.

Чому на межі ХХ – ХХІ ст. відбувається еволюція в політиці екстремістських організацій, їх позиції помітно слабшають, починається децентралізація радикального ісламського руху (за принципом “виноградного грона”)? Як вплинули події 11 вересня

2001 р. на зміну ситуації на Близькому Сході? Бажано приділити увагу боротьбі з ісламським фундаменталізмом в арабських країнах Сходу, зокрема в Палестинській автономії, на сучасному етапі.

4. Наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років поступово склалися умови для виходу із “глухого кута” близькосхідної проблеми: згасала “холодна війна”, були відновлені дипломатичні відносини СРСР з Ізраїлем (1991 р.), у 1992 р. змінився ізраїльський уряд, готовий до врегулювання проблеми за принципом “мир – в обмін на територію”, США та Ізраїль визнали необхідність переговорного процесу з палестинцями. Слід дати оцінку рішенням про створення Палестинської автономії на Західному березі Йордану і в секторі Гази (1993 р.) та проаналізувати основні етапи її становлення у 90-х роках ХХ – на початку ХХІ ст.

Студенти повинні з’ясувати, чому США виступають у якості монопольного арбітра в палестино-ізраїльському протиборстві та в переговорному процесі з урегулювання палестинської проблеми.

Смерть загальновизнаного лідера палестинського руху Я. Арафата (листопад 2004 р.) викликала чергову кризу в арабо-ізраїльських відносинах. Обрання нового президента Палестинської автономії Махмуда Аббаса не вирішило проблеми. Загострення ситуації в Палестинській автономії спровокувала перемога на парламентських виборах 2006 р. радикального угруповання ХАМАС. Спираючись на новітні сходознавчі дослідження і публікації, студенти повинні глибше проаналізувати ці процеси.

У підсумку заняття студенти мають зробити висновки стосовно перспектив вирішення близькосхідної кризи. Чому, незважаючи на досягнуті успіхи у врегулюванні близькосхідної проблеми у 90-х роках ХХ – на початку ХХІ ст., залишаються серйозні перешкоди. Більшість із них пов’язані з діяльністю радикальних елементів як в Ізраїлі, так і в арабських країнах. Це робить непередбачуваним подальший розвиток ситуації на Близькому Сході.

З’ясувати вплив подій «арабських революцій» 2010 – 2011 рр. на протікання арабо-ізраїльського конфлікту. Розповісти про періодичні загострення близькосхідної проблеми, боротьбу з ісламізмом.

Теми рефератів і презентацій

1. Витоки арабо-ізраїльського конфлікту.
2. Держава Ізраїль у міжнародних відносинах на Близькому Сході наприкінці 40-х – 50-ті роки ХХ ст.
3. Суецька криза 1956 р. і арабо-ізраїльський конфлікт.
4. Арабо-ізраїльська війна 1967 р.: причини, хід, наслідки.
5. Арабо-ізраїльська війна 1973 р. у контексті близькосхідної проблеми.
6. Палестинська проблема в 60-х – 70-х рр. ХХ ст.
7. Політичний портрет Ясира Арафата (1929 – 2004 рр.).
8. Спроби вирішення палестинської проблеми в 70-х – 80-х рр. ХХ ст.
9. Анвар аль-Садат і спроби врегулювання близькосхідної проблеми. Наслідки Кемп-Девідського перемир’я.
10. Переговорний процес по вирішенню палестинської проблеми у 90-х рр. ХХ ст.
11. Близький Схід: проблеми безпеки на межі ХХ – ХХІ ст. Тероризм як основний дестабілізуючий фактор у регіоні.
12. “Ізратина” Муаммара Каддафі як спосіб вирішення близькосхідного конфлікту: реальності та ілюзії.

13. Махмуд Аббас (Абу Мазен): політичний портрет.
14. Лівано-ізраїльський конфлікт влітку 2006 р. у контексті арабо-ізраїльських війн.
15. Легальний ХАМАС: нова сторінка палестинської історії.

Джерела

1. Абу Мазен (Махмуд Аббас). Путь в Осло / Абу Мазен. – М.: Институт изучения Израиля и Ближнего Востока, 1996. – 306 с.
2. Архипов В. Палестина глазами русского путешественника / В. Архипов // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 1. – С. 59-62.
3. Ближневосточный конфликт. 1947 – 1967. Документы из архива внешней политики Российской Федерации / Отв. ред. В.В. Наумкин. В 2 т. – Т. 1: 1947 – 1956; Т. 2: 1957 – 1967. – М.: МФД, 2003.
4. Виноградов В. Дипломатия: люди и события. Из записок посла / В. Виноградов. – М., 1998.
5. Гюлен М.Ф. Ислам о терроре и акциях террористов-смертников / Мухаммед Фетхуллах Гюлен / сост. Э. Чапан; пер. с тур. – М.: Новый Свет, 2005. – 176 с.
6. Даян М. Арабо-израильские войны 1956, 1967: [пер. с англ.] / М. Даян, Ш. Тевет. – М.: Изографус: ЭКСМО, 2003. – 496 с.
7. Документы Исламского движения сопротивления (ХАМАС) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http:// www.mideastweb.org/hamas.htm](http://www.mideastweb.org/hamas.htm).
8. Жаккар Р. Секретные архивы «Аль-Каиды». Разоблачающие материалы о последователях Бен Ладена / Р. Жаккар; пер. с фр. Н. Качахидзе. – М.: СТОЛИЦА-ПРИНТ, 2007. – 320 с.
9. Зейналов М.М. Незабываемые встречи с Председателем Арафатом (Записки дипломата) / М.М. Зейналов. – М.: Реалии, 2002. – 181 с.
10. Каддафи М. Изрatina. Белая книга [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kaddafi.ru>.
11. Меир Г. Моя жизнь / Голда Меир; [пер. с иврита Р. Зерновой; общ. ред. Я. Цура. – Чимкент: «Аурика», 1997. – 560 с.
12. Наркисс У. За единый Иерусалим / Узи Наркисс. – М.: Слово, 1990. – 392 с.
13. От первого лица. Генеральный секретарь «Хезболлы» Хасан Насралла о текущем моменте и планах организации (интервью) // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 10. – С. 48-49.
14. Палестино-израильский конфликт в зеркале общественного мнения и международной дипломатии: (после саммита в Кэмп-Дэвиде и начала «интифады Аль-Акса»): [Сб. статей и документов]. – М.: Ин-т изучения Израиля и Ближнего Востока, 2004. – 250 с.
15. Палестинская проблема. Документы ООН, международных организаций и конференций. – М.: Международные отношения, 1984. – 550 с.
16. «Партия Аллаха» в зеркале мировой прессы // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 10. – С. 45-47.
17. Перес Ш. Новый Ближний Восток / Шимон Перес. – М.: Высшая школа, 1994. – 300 с.
18. Программы урегулирования палестино-израильского конфликта: три года после переговоров в Кемп-Дэвиде и Табе: [Сб. статей и документов] / Под ред. А.Д. Эпштейна; Ин-т изучения Израиля и Ближнего Востока. – М.: Институт изучения Израиля и Ближнего Востока, 2004. – 284 с.

Література

Основна

1. Аналитические записки: Израиль и арабо-израильский конфликт: [Сб. статей] / Ин-т изучения Израиля и Ближнего Востока. – М.: ИБВ, 2004. – 256 с.
2. Арабо-израильские войны. Арабский взгляд: [Сб. статей]. – М.: Яуза, Эксмо, 2008. – 480 с.

3. Бакланов А.Г. Ближний Восток: «дорожная карта» региональной безопасности / А.Г. Бакланов. – М.: Ин-т Ближнего Востока, 2006. – 136 с.
4. Беленькая М. Арафат: лидер и его наследие / М. Беленькая // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 4. – С. 19-24.
5. Ближневосточная политика великих держав и арабо-израильский конфликт. В 2-х т. – Т.1.: Закономерности и особенности. Ч.1 / Арзамасский гос. пед. ин-т им. А.П. Гайдара ; Нижегородский гос. ун-т им. Н.И. Лобачевского, Ин-т стратегических исследований / Под общ. ред. О.А. Колобова. – Н. Новгород: Изд-во АГПИ, 2008. – 356 с.
6. Гушер А. «Террористический интернационал» / А. Гушер // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 7. – С. 2-6.
7. Гушер А.И. Проблема терроризма на рубеже третьего тысячелетия новой эры человечества / А.И. Гушер // Азия и Африка сегодня. – 2002. – № 6. – С. 57-60.
8. Добаев И. Неправительственные религиозно-политические организации исламского мира / И. Добаев // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – № 4. – С. 91-97.
9. Звягельская И. Государство Израиль / И. Звягельская, Т. Карасова, А. Федорченко. – М.: ИВ РАН, 2005. – 560 с.
10. Кеппель Ж. Джихад. Экспансия и закат исламизма / Ж. Кеппель. – М.: Ладомир, 2000. – 468 с.
11. Киселёв В.И. Палестинская проблема в международных отношениях / В.И. Киселев. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1988. – 325 с.
12. Кон-Шербок Д. Палестино-израильский конфликт: Две точки зрения / Д. Кон-Шербок, Д. Эль-Алами: [пер. с англ. В. Новикова] – М.: Изд.-торговый дом «Гранд», Фаир-пресс, 2002. – 316 с.
13. Косач Г.Г. Политический ислам в палестинском конфликте: движение ХАМАС / Г.Г. Косач // Исламизм и экстремизм на Ближнем Востоке: [Сб. статей]. – М.: Владос, 2001. – С. 111-145.
14. Микульский Д.В. Социальное учение исламского возрождения / Д.В. Микульский. – М.: Наука, 1992. – 266 с.
15. Мирский Г. Американская сверхдержава против исламистского терроризма / Г. Мирский // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. – № 3. – С. 71-81.
16. Мирский Г. Израиль и палестинцы: самый длительный конфликт / Г. Мирский // Мировая экономика и международные отношения. – 2001. – № 3. – С. 96-103.
17. Мирский Г. Ислам и транснациональный терроризм / Г. Мирский // Политический класс. – 2005. – № 10. – С. 23-29.
18. Озеров О. Post-Arafat Ближний Восток / О. Озеров // Международная жизнь. – 2004. – № 11-12. – С. 148-163.
19. Олимпиев А.Ю. Ближний и Средний Восток: актуальные проблемы международных отношений [Монография] / А.Ю. Олимпиев. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 240 с.
20. Пластун В. Эволюция деятельности экстремистских организаций в странах Востока / В. Пластун. – Новосибирск: Сиб. хронограф, 2002. – 244 с.
21. Примаков Е.М. Анатомия ближневосточного конфликта / Е.М. Примаков. – М.: Мысль, 1978. – 374 с.
22. Примаков Е.М. Ближний Восток на сцене и за кулисами: (вторая половина XX – начало XXI в.): конфиденциально / Е.М. Примаков. – М.: Российская газета, 2006. – 384 с.
23. Примаков Е.М. Мир после 11 сентября и вторжения в Ирак / Е.М. Примаков. – 2-е изд., доп. – Екатеринбург: ИД «ПироговЪ», 2003.
24. Ражбадинов М.З. Радикальный исламизм в Египте (на примере деятельности организаций «Аль-Джихад» и «Аль-Гамма аль-Исламийя») / М.З. Ражбадинов. – М.: ВЛАДОС, 2003. – 274 с.

25. Рубби А. Палестинский марафон = Con Arafat in Palestina: 30 лет борьбы за мир на Ближнем Востоке: [пер. с итал. Г.П. Смирнова]. – М.: Международные отношения, 2001. – 245 с.
26. Сатановский Е. Палестинская проблема – век XXI / Е. Сатановский // Международная жизнь. – 2003. – № 11. – 107-117.
27. Смирнов А. Израиль в огне джихада / А. Смирнов. – М.: Вече, 2004. – 416 с.
28. Сурков Н. За кулисами Кэмп-Дэвида / Н. Сурков // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 3. – С. 65-69.
29. ХАМАС: От собраний в мечетях – к сердцу политической жизни [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.palestine-info.ru/code/AFF/aff.php?id=8483&category=3>.
30. Эпштейн А.Д. Бесконечное противостояние. Израиль и арабский мир: войны и дипломатия: история и современность / А.Д. Эпштейн. – М.: Ин-т изучения Израиля и Ближнего Востока, 2003. – 245 с.
31. Эпштейн А.Д. Израиль и проблема палестинских беженцев: история и политика / А.Д. Эпштейн. – М.: Ин-т Ближнего Востока, 2005. – 214 с.

Додаткова

1. Аналитические записки. Проблемы Ближнего Востока. – М.: ИБВ, 2004. – 115 с.
2. Арухов З.С. Ваххабизм и духовенство в политической структуре саудовского общества / З.С. Арухов. – Махачкала: Дагиздат, 2002. – 226 с.
3. Ахмедов В.М. Ливанская «Хезболла» как «центр силы» на Ближнем Востоке / В.М. Ахмедов // Исламизм и экстремизм на Ближнем Востоке: [Сб. статей]. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 225 с.
4. Бакланов А. Ближневосточный мирный процесс: как восстановить динамику? / А. Бакланов // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 6. – С. 32-42.
5. Бакланов А. Ближневосточный узел противоречий / А. Бакланов // Международная жизнь. – 2004. – № 4 -5. – С. 153-158.
6. Бакланов А.Г. Ближний Восток на рубеже XXI века: к созданию системы региональной безопасности / А. Бакланов. – М.: МГИМО, 2001. – 245 с.
7. Беленькая М. Ближний Восток: большая политика «Большой восьмерки» / М. Беленькая // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 6. – С. 43-47.
8. Бибикова О. Ваххабизм или то, что под ним подразумевается / О. Бибикова // Россия и мусульманский мир. – 2000. – № 3. – С. 45-57.
9. Большой Ближний Восток: стимулы и предварительные итоги демократизации / В.А. Гусейнов; Ин-т стратегических оценок и анализа. – М.: ОЛМА Медиа Групп, 2007. – 256 с.
10. Васильев А.М. История Саудовской Аравии (1745 – конец XX в.). – 2-е изд., расшир. и доп. / А.М. Васильев. – М.: Классика плюс, 1999. – 672 с.
11. Горбунов А.С. К вопросу о классификации терроризма / А.С. Горбунов // Московский журнал международного права. – 1993. – № 1. – С. 53-58.
12. Грачев А.С. Политический терроризм: Корни проблемы / А.С. Грачев. – М.: Политиздат, 1985. – 285 с.
13. Дзадзиев А. «Нет» – ваххабизму! / А. Дзадзиев // Бюллетень сети этнологического мониторинга и раннего предупреждения конфликтов. – 1998. – № 22. – С. 72-87.
14. Ислам и общественное развитие в начале XXI века / Отв. ред. В.Я. Белокреницкий, А.З. Егорин, Н.Ю. Ульченко). – М.: Крафт+, 2005. – 496 с.
15. Кудрявцев А.В. Исламский мир и палестинская проблема / А.В. Кудрявцев. – М.: Наука, 1990. – 133 с.
16. Кудрявцев С.В. Конфликт и насильственное преступление / С.В. Кудрявцев. – М.: Политиздат, 1991. – 245 с.
17. Малашенко А. Тень ислама над Европой / А. Малашенко // Международная жизнь. – 2004. – № 9. – С. 93-107.

18. Медведко Л. Россия, Запад, ислам: «столкновение цивилизаций»? / Л. Медведко. – М.: Кучково поле, 2003. – 512 с.
19. Милославская Т.П. Деятельность «Братьев мусульман» в странах Востока / Т.П. Милославская // Ислам в странах Ближнего и Среднего Востока. – М.: Наука, 1982. – С. 7-24.
20. Мирский Г. Багдадский приговор / Г. Мирский // Новое Время. – 2006. – № 46. – С. 22-27.
21. Оганян Р. Театр террора / Р. Оганян. – М.: Грифон, 2006. – 336 с.
22. Примаков Е.М. Азия в современном мире / Е.М. Примаков. – М.: Высшая школа, 1985. – 396 с.
23. Примаков Е.М. Война, которой могло не быть / Е.М. Примаков. – М.: Политиздат, 1991. – 486 с.
24. Примаков Е.М. Восток после краха колониальной системы / Е.М. Примаков. – М.: Наука, 1982. – 527 с.
25. Раззаков Ф. Век террора: Хроника покушений / Ф. Раззаков. – М.: Прогресс, 1997. – 427 с.
26. Салимов К.Н. Современные проблемы терроризма / К.Н. Салимов. – Минск: Харвест, 2005. – 325 с.
27. Смирнов А. Арабо-израильские войны / А. Смирнов. – М.: Вече, 2003. – 384 с.
28. Спольников В.Н. Афганистан. Исламская оппозиция. Истоки и цели / В.Н. Спольников. – М.: Наука, 1990. – 192 с.
29. Терроризм: психологические корни и правовые оценки // Круглый стол ж-ла «Государство и право». – 1995. – № 4. – 34-46.
30. Труевцев К. Усама бен Ладен и генезис «Аль-Каиды» / К. Труевцев // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 2. – С. 12-20.
31. Хазанов А. Израиль – «Хезболла»: невыученные уроки / А. Хазанов // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 10. – С. 42-44.
32. Шагаль В. Ислам и его ненавистники / В. Шагаль // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 4. – С. 53-55.
33. Шеин А. Рубежи ближневосточного урегулирования / А. Шеин // Международная жизнь. – 1996. – № 1. – С. 72-77.
34. Юхананов Ю.А. Этот расколотый единый мир... / Ю.А. Юхананов // Диалектика. Системность. Международные отношения. Конфликты и «Объединенные Нации». – Madison: Naami Press, 2000. – 435 с.

ТЕМИ ІНДЗ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ **„НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ“**

1. Наслідки Першої світової війни для Японії: кінець “золотого віку”.
2. “Рисові бунти” 1918 – 1919 рр. в Японії та їх наслідки.
3. Вашингтонська конференція 1921 – 1922 рр. та її рішення для Японської імперії.
4. Японія в період стабільного розвитку (1924 – 1929 рр.).
5. Політичний розвиток Японії в 20-х рр. ХХ ст.
6. Внутрішня і зовнішня політика кабінету Танака (1927 – 1929 рр.). Плани створення “східноазійської зони процвітання”.
7. Світова економічна криза 1929 – 1932 рр. та її наслідки для Японії.
8. Мілітаризація Японії наприкінці 20-х – 30-х рр. ХХ ст. та її особливості.
9. Внутрішньополітичний розвиток Японії у 30-х рр. ХХ ст.: боротьба “цивільних” і “військових”.
10. Основні вектори зовнішньої політики Японії в 30-х рр. ХХ ст.

11. Захоплення Японією Маньчжурії (1931 – 1933 рр.) і утворення держави Маньчжоу-Го.
12. “Раса Ямато” напередодні Другої світової війни: боротьба “північного” та “південного” напрямків зовнішньої політики.
13. Загострення японсько-американських і японсько-англійських протиріч напередодні Другої світової війни.
14. Широкомасштабна війна Японії в Китаї (1937 – 1945 рр.).
15. Японія у війні на Тихому океані. Причини її поразки у Другій світовій війні.
16. Культура Японії в першій половині XX ст.
17. Сунь Ятсен (1866 – 1925 рр.) і його роль у політичній історії Китаю.
18. “Рух 4 травня” 1919 р. в Китаї.
19. Комінтерн і Китай: еволюція стратегії світової революції і доля комуністичного руху на Сході (20-ті рр. XX ст.).
20. Утворення Комуністичної партії Китаю (КПК) (1921 р.)
21. Політичний портрет Чан Кайші (1887 – 1975 рр.).
22. Гоміньдан у національно-революційному русі Китаю у 20 – 30-х роках XX ст.
23. Національна революція 1925 – 1927 рр. у Китаї: проблеми та оцінки.
24. Об’єднання Китаю під владою партії Гоміньдан.
25. “Нанкінське десятиліття” (1928 – 1937 рр.) та значення реформаторських спроб уряду Чан Кайші.
26. Громадянська війна між Комуністичною партією Китаю (КПК) і Гоміньданом (1927 – 1937 рр.).
27. Китай у роки національно-визвольної війни проти японських агресорів (1937 – 1945 рр.).
28. Культура Китаю у першій половині XX ст.
29. Філософські і політичні погляди М.К. Ганді (1869 – 1948 рр.).
30. Амритсарський розстріл 13 квітня 1919 р. і національно-визвольний рух в Індії.
31. Британська колоніальна політика і гандизм у 20-х рр. XX ст.
32. Політична боротьба в Індії з проблем деколонізації і майбутнього устрою країни у 30-х рр. XX ст.
33. Політичний портрет Джавахарлала Неру (1889 – 1964 рр.).
34. Мусульманська Ліга і Мухаммед Алі Джинна.
35. Британська колоніальна політика в Індії в роки Другої світової війни.
36. Проблема “східного колабораціонізму”: доля Індійської національної армії С.Ч. Боса.
37. Політика ІНК і Мусульманської Ліги в часи Другої світової війни.
38. ІНК і Мусульманська Ліга в повоєнний період (1945 – 1947 рр.).
39. Кастова система Індії в 20 – 30-ті рр. XX ст.
40. Конфесійні системи Індії в першій половині XX ст.
41. Культура Індії в першій половині XX ст.
42. Філософські і політичні погляди Мустафи Кемалю (Ататюрка) (1881 – 1938 рр.).
43. Кемалізм і його історична доля.
44. Економічні реформи в Туреччині у 20-х – 30-х роках XX ст.: традиціоналізм і модернізація.
45. Реформи в Туреччині у галузі освіти, культури та побуту (1920-ті – 1930-ті рр.).
46. Зовнішня політика кемалістської Туреччини.
47. Турецько-радянські відносини в 20-х – 30-х рр. XX ст.
48. Туреччина в роки Другої світової війни.

49. Культурний розвиток Туреччини у першій половині XX ст.
50. Реза-шах Пехлеві: етапи становлення нової династії (1921 – 1925 рр.).
51. Ірансько-радянські відносини 20-х – 30-х рр. XX ст.
52. Реформи Реза-шаха Пехлеві 1920-х – 1930-х рр. в Ірані: модернізація і традиціоналізм.
53. Реза-шах і шиїтське духовенство: причини конфлікту.
54. Іран як сфера інтересів європейських держав напередодні і в роки Другої світової війни.
55. Культура Ірану у першій половині XX ст.
56. Наслідки Другої світової війни для Японії.
57. Окупаційна політика США в Японії (1945 – 1952 рр.): здійснення демократизації і демілітаризації країни.
58. Конституція Японії 1946 р. та її роль у подальшому розвитку Японії.
59. Японська аграрна реформа в другій половині 40-х рр. XX ст.
60. Сан-Франциський мирний договір 1951 р. і його наслідки.
61. Соціально-економічний розвиток Японії в 1950-х – 1960-х рр. Причини швидкого економічного піднесення.
62. Внутрішня і зовнішня політика урядів Ліберально-демократичної партії Японії в 1950-х – 1970-х рр.
63. Проблеми внутрішньополітичного розвитку Японії в 80-х – 90-х рр. XX ст.
64. Перетворення Японії в світову економічну державу. Особливості японської моделі розвитку.
65. Культура Японії у другій половині XX – на початку XXI ст.
66. Громадянська війна в Китаї (1946 – 1949 рр.) та її наслідки. Причини поразки Гоміньдану в боротьбі з КПК.
67. Утворення КНР (1949 р.). Становлення держави “нової демократії”.
68. Особливості політичного режиму Мао Цзедуна. Витоки і сутність маоїстської моделі розвитку.
69. “Великий стрибок” (1958 – 1961 рр.) як спроба реалізації маоїстської утопії.
70. Китайсько-радянський конфлікт наприкінці 50-х – на початку 60-х рр. XX ст.
71. “Культурна революція” (1966 – 1976 рр.): причини, сутність, наслідки.
72. Політична боротьба в Китаї після смерті Мао Цзедуна (1976 – 1979 рр.).
73. Китай в епоху ринкових реформ (1980-ті – 1990-ті рр.). Концепція “соціалізму з китайською специфікою” та її реалізація.
74. Проблема існування “двох Китаїв” (КНР і Республіки Китай на Тайвані) і перспективи її вирішення.
75. Економічні досягнення та проблеми сучасного Китаю.
76. Нова роль Китаю на міжнародній арені на межі XX – XXI ст.
77. Політичний портрет Дж. Неру (1889 – 1964 рр.).
78. Конституція Республіки Індія 1950 р. та становлення сучасної політичної системи.
79. “Курс Неру” 1950 – 1964 рр.: внутрішньо- та зовнішньополітичні пріоритети.
80. Внутрішня і зовнішня політика уряду І. Ганді (1966 – 1977 рр.).
81. Політична криза Індії другої половини 1970-х рр.
82. Проблема сикхського сепаратизму в 70-х – 80-х рр. XX ст.
83. Внутрішня і зовнішня політика уряду Р. Ганді (1985 – 1989 рр.).
84. Конгресистський уряд Н. Рао (1991 – 1996 рр.): внутрішня і зовнішня політика.

85. Внутрішня і зовнішня політика урядів А.Б. Ваджпаї (друга половина 90-х рр. XX ст. – початок XXI ст.).
86. Індонезійські війни другої половини XX ст.
87. Кашмірська криза (друга половина 40-х рр. XX ст. – початок XXI ст.).
88. Основні тенденції економічного і політичного розвитку Індії на початку XXI ст.
89. Релігійно-етнічні і кастові проблеми Індійської Республіки наприкінці XX – на початку XXI ст.
90. Культура Індії другої половини XX – початку XXI ст.
91. Зовнішньополітичні пріоритети Індії в сучасному світі.
92. Проголошення Республіки Індонезія А. Сукарно у 1945 р.
93. Політичний розвиток Республіки Індонезія за часів президентства А. Сукарно (1945 – 1965 рр.)
94. Події 30 вересня 1965 р. в Індонезії та їхня оцінка в історіографії.
95. Внутрішня і зовнішня політика М. Сухарто (1965 – 1998 рр.).
96. Індонезійське “економічне диво” 70-х – 80-х рр. XX ст.
97. Політична боротьба в Індонезії наприкінці 90-х рр. XX ст. Причини краху режиму “нового порядку” президента М. Сухарто.
98. Політика урядів Ю. Хабібі та А. Вахіда в кінці 90-х років XX ст.
99. Проблеми розвитку Республіки Індонезія за часів президентства М. Сукарнопутрі.
100. Політичний портрет президента Індонезії С.Б. Юдхойоно.
101. Проблеми Індонезії на межі XX – XXI ст.
102. Індонезія і “нові індустріальні країни”: перспективи розвитку відносин на початку XXI ст.
103. Внутрішній розвиток і зовнішня політика Туреччини в період правління НРП (1945 – 1950 рр.).
104. Туреччина в період правління Демократичної партії (1950 – 1960 рр.).
105. Зовнішня політика Турецької республіки у другій половині 40-х – 50-ті рр. XX ст.
106. Боротьба за владу та ісламизм в період Другої республіки (1960 – 1980 рр.).
107. Політичний портрет С. Деміреля.
108. Компаративний аналіз конституцій Турецької республіки (1924, 1961, 1982 рр.).
109. Армія і турецьке суспільство в другій половині XX – на початку XXI ст.
110. “Кіпрська проблема”: витоки, розвиток, вирішення.
111. Політичний портрет Т. Озала (1927 – 1993 рр.).
112. Економічні реформи Т. Озала 80-х – початку 90-х рр. XX ст.
113. Економічний розвиток Туреччини на межі XX – XXI ст.
114. Особливості внутрішньополітичного життя Туреччини наприкінці 90-х рр. XX – на початку XXI ст.
115. Лаїцизм і ісламизм в Туреччині у другій половині XX – на початку XXI ст.
116. “Новий ісламизм” у сучасній Туреччині та його історична доля.
117. Політичний портрет Р.Т. Ердогана.
118. Політичний портрет А. Гюля.
119. Курдська проблема в Туреччині: витоки, розвиток та перспективи вирішення.
120. Зовнішня політика Турецької республіки на межі XX – XXI ст.: нові пріоритети.
121. Туреччина між ісламом і Заходом (90-ті рр. XX ст. – початок XXI ст.).
122. Турецько-українські відносини на межі XX – XXI ст.
123. Політичний портрет шаха М. Реза Пехлеві (1919 – 1980 рр.).
124. Політика урядів А. Кавама ес-Салтане (1946 – 1947 рр.) і М. Мосаддика (1951 – 1953 рр.).

125. Боротьба за націоналізацію нафтової промисловості в Ірані на початку 1950-х рр.
126. Зміцнення шахського режиму на початку 60-х рр. XX ст.
127. „Біла революція” в Ірані 60-х – 70-х рр. XX ст.
128. Шах і шиїти в післявоєнному Ірані.
129. Політичний портрет аятолли Р.М. Хомейні (1900 – 1989 рр.).
130. Ісламська революція в Ірані 1978 – 1979 рр.: крах шахського режиму.
131. Трансформація політичного режиму в Ісламській Республіці Іран.
132. Ірано-іракська війна 1980 – 1988 рр.
133. Політичний портрет М. Хатамі.
134. Боротьба ортодоксів і реформаторів в Ірані на межі XX – XXI ст.
135. Політичний портрет М. Ахмадінежада.
136. Шиїтське духівництво в сучасному Ірані.
137. Курдська проблема в ІРІ (друга половина XX ст. – початок XXI ст.).
138. Зовнішня політика Ірану на межі XX – XXI ст.
139. Внутрішній розвиток і зовнішня політика Афганістану після Другої світової війни.
140. Політичний портрет М. Захір-шаха.
141. Політичний портрет М. Дауда (1909 – 1978 рр.).
142. Афгансько-радянські відносини у другій половині XX ст.
143. Саурська революція 1978 р. та її наслідки. “Сто днів” Х. Аміна.
144. “Глухі кути” Демократичної Республіки Афганістан (ДРА) при правлінні Народно-демократичної партії Афганістану (НДПА) (1978 – 1992 рр.).
145. Радянсько-афганська війна 1979 – 1989 рр. та її наслідки.
146. Етнічний фактор у громадянській війні в Афганістані.
147. Афганістан у період режиму талібів (1996 – 2001 рр.).
148. Рух “Талібан”: релігійно-політичний портрет.
149. Діяльність екстремістських організацій в Афганістані у 90-х роках XX – на початку XXI ст. Політичний портрет У. бен Ладена.
150. Антитерористична війна в Афганістані і повалення влади талібів.
151. Політичний портрет Х. Карзая.
152. Афганістан у сучасному геополітичному просторі.
153. Витоки арабо-ізраїльського конфлікту.
154. Держава Ізраїль у міжнародних відносинах на Близькому Сході наприкінці 40-х – 50-ті роки XX ст.
155. Суецька криза 1956 р. і арабо-ізраїльський конфлікт.
156. Арабо-ізраїльська війна 1967 р.: причини, хід, наслідки.
157. Арабо-ізраїльська війна 1973 р. у контексті близькосхідної проблеми.
158. Палестинська проблема в 60-х – 70-х рр. XX ст.
159. Політичний портрет Ясира Арафата (1929 – 2004 рр.).
160. Спроби вирішення палестинської проблеми в 70-х – 80-х роках XX ст.
161. Анвар аль-Садат і спроби врегулювання близькосхідної проблеми. Наслідки Кемп-Девідського перемир’я.
162. Переговірний процес по вирішенню палестинської проблеми у 90-х рр. XX ст.
163. Близький Схід: проблеми безпеки на межі XX – XXI ст. Тероризм як основний дестабілізуючий фактор у регіоні.
164. “Ізратина” Муаммара Каддафі як спосіб вирішення близькосхідного конфлікту: реалії та ілюзії.
165. Махмуд Аббас (Абу Мазен): політичний портрет.

166. Лівано-ізраїльський конфлікт влітку 2006 р. у контексті арабо-ізраїльських війн.
 167. Легальний ХАМАС: нова сторінка палестинської історії.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ п/п	Назва теми	Години
	1 модуль	
1.	Китай у 1937 – 1945 рр. Гоміньдан і КПК: проблема створення антияпонського фронту.	4
2.	Деколонізація. Надання Індійському Союзу та Пакистану статусу домініонів (1947 р.).	2
3.	Філіппіни у 1918 – 1945 рр.	2
4.	Туреччина в роки Другої світової війни. Культура Туреччини в першій половині XX ст.	4
5.	Афганістан у роки Другої світової війни.	2
6.	Палестина у 1918 – 1947 рр.	2
7.	Магрибська Африка (Єгипет, Лівія, Туніс, Алжир) в період між двома світовими війнами.	4
8.	Країни Сходу в період Другої світової війни: на театрах бойових дій, за кулісами дипломатії.	4
	Разом	24
	2 модуль	
9.	Роль і місце Японії в економіці та політиці сучасного світу.	4
10.	Республіка Китай на Тайвані в 50-х рр. XX – на початку XXI ст. Реформи Чан Кайші та Цзян Цзинго. Місце Тайваню серед Нових індустріальних країн і в сучасній регіональній інтеграції АТР. Сутність і перспективи вирішення «тайванської проблеми» у 90-х р. XX – на початку XXI ст.	4
11.	Індія в 90-х рр. XX ст. – на початку XXI ст.: проблеми та перспективи розвитку. Культура Індії у другій половині XX – на початку XXI ст.	4
12.	Філіппіни у 1945 р. – на початку XXI ст.	2
13.	Індонезія наприкінці 90-х рр. XX ст. – на початку XXI ст.	2
14.	Курдська проблема в післявоєнній Туреччині: витоки, особливості протікання та шляхи вирішення.	2
15.	Основні проблеми розвитку сучасного Ірану	2
16.	Афганістан у 2002 – 2012 рр.	2
17.	Сирія та Ліван у 1945 р. – на початку XXI ст.	2
18.	Африканський континент на межі XX – XXI століть: соціально-економічна і політична ситуація.	4
	Разом	28
	Разом за навчальну дисципліну	52

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ „НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ“

Тестові завдання до поточного модульного контролю № 1

„Японія, Китай у 1918 – 1945 рр.“

Варіант I

1. Вкажіть термін проведення Вашингтонської конференції, яка визначила нову розстановку сил на Далекому Сході: _____ рр.
Дайте визначення понять:
2. „Рисові бунти“ – _____.
3. Ідеологія „кокутай“ – _____.
4. Яка японська партія формувала уряди в 1924 – 1927 рр., 1929 – 1932 рр.? До якого спектру політичних сил вона належала? _____;
5. Між якими угрупованнями відбувалася політична боротьба в Японії у другій половині 20-х – 30-х рр. XX ст.? _____.
6. Комуністична партія Китаю (КПК) була утворена у _____ р.
7. *Про якого політичного діяча йдеться мова в біографічному уривку?*
„Освіту отримав у Баотянській військовій академії та військовій академії в Токіо. Брав активну участь у політичній боротьбі з Маньчжурською династією. Один з лідерів Національної партії Китаю, командувач її збройними силами. Після періоду анархії і дучзюнату у 1928 р. формально об'єднав Китай і очолив Нанкінський уряд. Утримався при владі в період японської окупації 1937 – 1945 рр., але зазнав поразки у громадянській війні 1946 – 1949 рр.“ _____.
Дайте визначення понять:
8. Дучзюнат – _____.
9. „Північний“ і „південний“ центри влади в Китаї – _____.
10. Китайське місто, відоме трагедією 700 000 мешканців у липні 1937 р., після початку широкомасштабної японсько-китайської війни – _____.

Варіант II

1. Визначте специфіку формування японських урядів періоду 1924 – 1932 рр.: _____.
Дайте визначення понять:
2. „Демократія Тайсьо“ – _____.
3. Мілітаризм – _____.
4. Яка японська партія сформувала уряд у 1927 – 1929 рр.? До якого спектру політичних сил вона належала? _____;
5. Які події змусили японський уряд князя Коноє відмовитися від „північного“ напрямку експансіоністської політики на користь „південного“? _____.
6. Учасники „Руху 4 травня“ 1919 р. в Китаї вимагали: _____.
7. *Про якого політичного діяча йдеться мова в біографічному уривку?*
„Політичний лідер Китаю (1893 – 1976), один із фундаторів КПК. У 1924 – 1925 рр., коли КПК на особливих правах увійшла до складу Гоміньдану, очолив відділ пропаганди Національної партії Китаю. Наприкінці китайської революції,

у 1927 р., підняв у провінції Хунань повстання „осіннього урожаю“. Під час п'яти походів армії Чан Кайші використовував „тактику блоктаузів“ – бойових укріплень. Був ініціатором створення „червоного поясу“ в північних районах Китаю на початку 30-х рр. XX ст.“ _____.

Дайте визначення поняття:

8. “Програма політичної опіки“ Чан Кайші – _____.
9. Визначте хронологічні межі „нанкінського десятиліття“: _____ рр.
10. Маріонеткова псевдодержава, створена після окупації Маньчжурії японськими військами у 1931 – 1933 рр. – _____.

Тестові завдання до поточного модульного контролю № 2

„Британська Індія у 1918 – 1945 рр.“

Варіант I

1. Рух за створення в Індії національної промисловості, гасло економічної незалежності від колоніальної влади (у пер. „своя земля“, „своя промисловість“) – _____.

Дайте визначення понять:

2. Хінді – _____.
3. Реформи Монтегю – Челмсфорда – _____.
4. “Конструктивна програма“ М.К. Ганді – _____.
5. Місто у Пенджабі, відоме розстрілом 20-тис. мирної демонстрації 13 квітня 1919 р. – _____.
6. Яку дату Індійський національний конгрес, почавши чергову загальнонаціональну кампанію „громадянської непокорі“ – „соляний похід“, проголосив Днем незалежності Індії? _____.
7. Які політичні діячі очолювали крило свараджистів в ІНК у 20 – 30-х рр. XX ст.? _____.
8. Вкажіть рік прибуття в Індію англійської комісії Дж.О. Саймона: _____ р.
9. З яких частин складався новий «Закон про управління Індією»? _____.
10. Місце дислокації Індійської національної армії на чолі з С.Ч. Босом у період Другої світової війни: _____.

Варіант II

1. Рух за самоврядування Індії в межах Британської колоніальної імперії в 10 – 30-х рр. XX ст. (у пер. „своє управління“): _____.

Дайте визначення понять:

2. Ахімса – _____.
3. Сатьяграха – _____.
4. Халіфатистський рух – _____.
5. Назви палат Індійської Легіслатури (за реформами Монтегю – Челмсфорда) – _____.
6. Перша загальнонаціональна кампанія „громадянської непокорі“ в Британській Індії відбулася в _____ рр.
7. Які політичні діячі очолювали ліворадикальне крило ІНК наприкінці 20-х – 30-ті рр. XX ст.? _____.

8. Коли відбулося прийняття нового «Закону про управління Індією», названого М. Неру „рабською конституцією“? _____ р.
9. Частина „Закону про управління Індією“, яка передбачала розподіл влади між центром і провінціями і розширювала повноваження провінційних органів влади – _____.
10. План якого віце-короля Індії був затверджений британським парламентом у якості „Закону про незалежність Індії“ у серпні 1947 р.? _____.

Тестові завдання до поточного модульного контролю № 3 „Туреччина, Іран у 1918 – 1945 рр.“

Варіант I

1. Перемир'я, укладене султанським урядом Мехмеда VI і державами Антанти 30 жовтня 1918 р. – _____.
2. Міжнародний договір, що поклав початок визнання незалежної Турецької республіки світовою спільнотою: _____.
3. Коли було ліквідовано халіфат і розпочато буржуазні реформи в Туреччині? _____ р.
Дайте визначення понять:
4. „Девлетчелік“ (етатизм) _____.
5. Кемалізм (ататюркізм) – _____.
6. Модернізація – _____.
7. *Про якого політичного діяча йдеться мова в біографічному уривку:*
„Полковник перської козачої бригади, що здійснила державний переворот у лютому 1921 р., військовий міністр в „чорному кабінеті“ Зія ед-Діна (1921 – 1923 рр.), прем'єр-міністр іранського уряду (1923 – 1925 рр.). Після повалення влади Каджарів проголошений спадковим шахом Ірану, засновником династії Пехлевів“? _____.
8. Явище, яке перешкоджало централізації Ірану в 20 – 30-х рр. XX ст. – _____.
9. *Дайте визначення поняття „шаріат“* – _____.
10. Які події поклали кінець шахським реформам в Ірані? _____.

Варіант II

1. Місто, де 4 вересня 1919 р. відбувся загальнотурецький з'їзд „товариств захисту прав“ – _____.
2. Коли відбулося проголошення Турецької Республіки? _____.
3. Рік прийняття програми Народно-республіканської партії Туреччини „6 стріл“: _____ р.
Дайте визначення понять:
4. Кемалістська революція – _____.
5. Лаїцизм – _____.
6. Режим капітуляцій – _____.
7. *Про якого політичного діяча йдеться мова в біографічному уривку:*
„Народився у 1881 р. у м. Салоніки в родині чиновника Алі-Ризи. За відмінне навчання в школі отримав друге ім'я (у пер. „бездоганний“). У 1904 р. закінчив

Стамбульську академію Генерального штабу. У часи Першої світової війни керував обороною Стамбула, воював на Кавказькому фронті з Росією... У 1918 р. в Анатолії очолив боротьбу проти окупаційних військ Антанти. Перший президент Турецької Республіки, засновник НРП. Провів серію модернізаційних реформ у 1923 – 1938 рр.“?

8. Північноіранська провінція, в якій у 1920 – 1922 рр. відбулися революційні події, що мали наслідком проголошення Радянської республіки – _____.
9. Рік проголошення Установчими зборами Ірану нової шахської династії Пехлеві – _____ р.
10. Соціальний прошарок, який чинив найбільший опір модернізаційним реформам Реза-шаха – _____.

Тестові завдання до поточного модульного контролю № 4
„Японія, Корея в 1945 р. – 10-х рр. ХХІ ст.“

Варіант І

1. Головнокомандувач американськими окупаційними військами в Японії (1945 – 1951 рр.) – _____.
2. Окупаційний режим США в Японії тривав (вказати нижню і верхню хронологічні межі) _____ рр.
3. Що передбачало антимонополістичне законодавство в Японії 1947 – 1948 рр.? _____.
4. Про яке економічне явище японський економіст К. Кобаясі писав: “Завдання Японії – забезпечити імпорт природних ресурсів із країн, найбільш багатих сировиною, переробити їх з максимальним ефектом у високоякісну конкурентоспроможну продукцію і реалізувати її з прибутком на найбільш містких і вигідних ринках”? _____.
5. Коротко визначити специфіку японської „нової економічної моделі“: _____.
6. Валютно-фінансова криза в Південно-Східній Азії тривала у _____ рр.
7. Політична криза в Японії, пов’язана із втратою ЛДПЯ більшості місць у парламенті, відбулася в _____ р.
8. Записати назви чотирьох о-вів Курильської гряди, що стали віссю проблеми „північних територій“: _____.
9. Назвати правлячу партію Північної Кореї та її нинішнього лідера: _____.
10. На скільки періодів (республік) поділяється політичний розвиток Республіки Корея? _____.

Варіант ІІ

1. Назвати для політичних органи, створених для контролю над „японською проблемою“ після закінчення Другої світової війни: _____.
2. Рік прийняття японським парламентом післявоєнної Конституції: _____.
3. Від яких територій Японія змушена була відмовитися за умовами Сан-Франциського договору (8 вересня 1951 р.)? _____.

4. Кого японці вважають „батьком“ „економічного дива“ 1955 – 1973 рр.? _____ . Яка партія ініціювала цю політику? _____ .
5. З яким явищем пов'язане виникнення терміну „економічна безпека країни“? _____ .
6. Якими, на Ваш погляд, були основні причини японського „економічного дива“? _____ .
7. Дати визначення терміну „1,5-партійна система“: _____ .
8. Що таке АСЕАН? _____ .
9. Вздовж якої паралелі відбувся поділ Корейського п-ва після війни 1950 – 1953 рр.? _____ .
10. Вказати основні принципи, які були підґрунтям ідей „чучхе“ в КНДР: _____ .

Тестові завдання до поточного модульного контролю № 5
„Китай, Індія в 1945 р. – на початку 10-х рр. ХХІ ст.“

Варіант І

1. Дати визначення поняття „особливий район“ Китаю: _____ .
2. Вказати період будівництва в КНР соціалізму за радянським взірцем: _____ рр.
3. Дати визначення поняття „культурна революція“: _____ .
4. Назвати основні напрямки реформ Ден Сяопіна: _____ .
5. 22-а китайська провінція, „останній рубіж“ Гоміньдану на 1949 р., з кінця 70-х рр. ХХ ст. „нова індустріальна країна“ – _____ .
6. Вказати термін, впродовж якого Індія була домініоном у складі Британської імперії під назвою Індійський Союз: _____ рр.
7. Дати визначення поняття „курс Неру“: _____ .
8. Вказати термін перебування при владі блоку Джаната парті та його політичного лідера: _____ ; _____ .
9. Ісламістська екстремістська організація на о-ві Шрі-Ланка, яка прагне створити державу тамілів у складі південного індійського штату Тамілнад і Шрі-Ланки – _____ .
10. Міжнародний рух, лідером якого перестала бути Індія після випробування ядерної зброї у 1998 р.: _____ .

Варіант ІІ

1. Вказати прізвища представників американського президента Г. Трумена – посередників у спробах мирного об'єднання Китаю (політичних сил Гоміньдану і КПК) після закінчення Другої світової війни: _____ , _____ .
2. Територія континентального Китаю, що не потрапила під контроль КПК у 1949 р.; була окупована у 1950 р. Народно-визвольною армією Китаю; з 1951 р. має статус національної автономії: _____ .

3. Визначити хронологічні межі „великого стрибка“: _____ рр.
4. Дати визначення терміну „народні комуни“: _____.
5. З якими основними проблемами КНР увійшла в ХХІ ст.? _____.
6. В якому році індійський парламент ратифікував Конституцію Республіки Індія? _____.
7. Вказати індійські території, пов'язані з джерелами сепаратизму та екстремізму: _____.
8. Позначити хронологічні межі другого періоду правління ІНК і вказати прізвища прем'єр-міністрів Індії в цей період: _____; _____; _____.
9. Визначити спірну територію в індо-пакистанському конфлікті: _____.
10. „Батько“ індійської ядерної зброї, президент Індії 2002 – 2007 рр. – _____.

**Тестові завдання до поточного модульного контролю № 6
„Туреччина, Іран, Афганістан у 1945 р. – 10-х рр. ХХІ ст.“**

Варіант І

1. Визначити основні складові політичної програми Народно-Республіканської партії (НРП) Туреччини: _____.
2. Коли армія здійснила державний переворот, влада перейшла від Демократичної партії до Комітету національної єдності на чолі з Д. Гюрселем, закінчився період Першої і розпочався період Другої республіки в Туреччині? _____.
3. Дати визначення поняття „період обмеженої демократії“ в Туреччині: _____.
4. Визначити основні проблеми Турецької республіки на початку ХХІ ст.: _____.
5. Назвати уряд, його лідера та термін, коли іранський меджліс прийняв рішення про націоналізацію Англо-іранської нафтової компанії (АІНК): _____.
6. Дати визначення терміну „біла революція“ в Ірані: _____.
7. Дати визначення терміну „ісламський спосіб правління“: _____.
8. Визначити основні завдання ортодоксів (консерваторів) у сучасному Ірані: _____.
9. Вказати період монархічного правління Мохаммеда Захір-шаха в Афганістані: _____ рр.
10. Президент Перехідної Ісламської Держави Афганістан 2002 – 2014 рр. – _____.

Варіант ІІ

1. Визначити основні складові політичної програми Демократичної партії (ДП) Туреччини: _____.
2. Коли відбувся державний переворот, який привів до влади Раду національної безпеки на чолі з К. Евреном, закінчився період Другої і розпочався період Третьої республіки в Туреччині? _____.
3. Дати визначення терміну „кіпрська проблема“: _____.

4. Назвати голову турецького уряду 1996 – 1997 рр., який проводив курс ісламізації суспільства та партію, лідером якої він був: _____.
5. Визначити території Ірану, де у 1945 – 1946 рр. мали місце зростання сепаратизму та активізація національно-демократичних рухів: _____.
6. З'ясувати результати ісламської революції 1978 – 1979 рр. в Ірані: _____.
7. Дати визначення терміну „ісламська економіка“: _____.
8. Визначити основні завдання реформаторів (прагматиків) у сучасному Ірані: _____.
9. Вказати період існування Демократичної Республіки Афганістан: _____ рр.
10. Дати визначення терміну „Талібан“: _____.

Тестові завдання до поточного модульного контролю № 7
„Арабські країни, Тропічна та Південна Африка у 1945 р. – 10-х рр. ХХІ ст.“

Варіант І

1. Дати визначення терміну «палестинська (близькосхідна) проблема»: _____.
2. Яка арабо-ізраїльська війна була пов'язана з Суецькою кризою, ключову роль у ній відігравав Єгипет? _____.
3. *Прочитайте уривок з біографії політичного діяча, вкажіть його прізвище та ім'я:*
 „Народився у сім дрібного чиновника. За професією – військовий. Брав участь у Другій світовій та арабо-ізраїльській війні 1948 – 1949 рр. Очолював організацію „Вільні офіцери“ і підготовку перевороту у липні 1952 р. Прем'єр-міністр і міністр внутрішніх справ Єгипту (1954 – 1956 рр.). Президент Єгипту (1956 – 1970 рр.). Один із засновників Руху неприєднання. Герой СРСР (1963 р.)“ – _____.
4. Вкажіть місце, де у вересні 1978 р. між президентом Єгипту А. Садатом, прем'єр-міністром Ізраїлю М. Бегіном при посередництві президента США Д. Картера була підписана угода „Рамки для миру на Близькому Сході“, що передбачала надання Ізраїлем обмеженого самоуправління палестинцям на окупованих ним територіях Західного берегу р. Йордан і сектора Гази: _____.
5. Дати визначення терміну „ісламський фундаменталізм“: _____.
6. Дати визначення терміну „інтифада“: _____.
7. У чому сутність проблеми вибору шляхів розвитку для країн Африканського континенту після завершення процесу деколонізації? _____.
8. Дати визначення терміну „трайбалізм“: _____.

9. З'ясувати, президентами якої африканської країни були П. Бот, Ф. де Клерк, Н. Мандела: _____.
10. Назвати основні завдання програми „Нове партнерство для розвитку Африки“: _____.

Варіант II

1. Дати визначення терміну „сіонізм“: _____.
2. Яка арабо-ізраїльська війна закінчилася найбільшою поразкою арабів: Ізраїль анексував Синайський півострів, Газу, Голанські висоти, Західний берег Йордану, взяв під контроль Єрусалим? _____.
3. Прочитайте уривок з біографії політичного діяча, вкажіть його прізвище та ім'я:
„Народився 1942 р. у Лівії в родині пастуха з напівкочового племені. Закінчив Лівійський університет, Лівійську військову академію. У вересні 1969 р. у званні капітана на чолі організації „Вільні офіцери“ скинув режим короля Ідріса ас-Сенусі та проголосив Лівію Арабською республікою. Встановив режим, підґрунтям якого стали народні комітети і зібрання, у березні 1977 р. проголосив „державу мас“ (джамахірію)“ – _____.
4. Президент Єгипту, ініціатор проведення політики „відкритих дверей“ – „інфітах“ – _____.
5. Дати визначення терміну „арабський соціалізм“: _____.
6. Назвати кілька радикальних ісламістських угруповань, які діють на території арабських держав: _____.
7. Дати визначення терміну „апартхейд (апартеїд)“: _____.
8. Як називається концепція досконалості, виключності та расових переваг негритянських народів? _____.
9. Наведіть приклади встановлення військових авторитарних режимів в країнах Тропічної та Екваторіальної Африки у другій половині XX ст.: _____.
10. Вкажіть основні проблеми країн Тропічної та Південної Африки на початку XXI ст.: _____.

КОМПЛЕКСНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

Варіант № 1

I рівень

1. Вкажіть термін проведення Вашингтонської конференції, яка визначила нову розстановку сил на Далекому Сході:
 - А) 15 листопада 1922 р. – 10 лютого 1923 р.;
 - Б) 6 червня 1922 р. – 1 вересня 1923 р.;
 - В) 19 червня 1921 р. – 1 вересня 1922 р.;
 - Г) 12 листопада 1921 р. – 6 лютого 1922 р.
2. Найбільша морська битва в історії Другої світової війни відбулася біля:
 - А) атола Мідуей;
 - Б) Пірл-Харбора;
 - В) Окінави;

- Г) Соломонових островів.
3. Крило сварджистів в ІНК у 20 – 30-х рр. ХХ ст. очолювали:
- А) Д. Неру; С.Ч. Бос;
 Б) М.К. Ганді;
 В) М. Неру, Ч.Р. Дас;
 Г) Б.Г. Тілак.
4. Кому належала ідея “чотирьох модернізацій” Китаю:
- А) Мао Цзедуну;
 Б) Чжоу Еньлаю;
 В) Цзян Цин;
 Г) Лінь Бяо?
5. Програма “Нове партнерство для розвитку Африки” називається:
- А) АСЕАН;
 Б) ЛАД (Ліга арабських держав);
 В) НЕПАД;
 Г) Ломейські конвенції.
6. Парламент Ізраїлю називається:
- А) меджліс;
 Б) Голкар;
 В) Велика консультативна рада;
 Г) кнессет.

II рівень

7. Установіть відповідність між подіями та історичними діячами, з іменами яких вони пов'язані:

А	кампанія “громадянської непокори” в Індії	1	Реза-шах
Б	проголошення республіки в “радянських районах” Китаю	2	Д. Неру
В	проголошення нової шахської династії в Ірані	3	М. Цзедун
Г	утворення лівого крила в партії ІНК	4	М.К. Ганді

8. Установіть відповідність між датами та подіями історії Ірану після Другої світової війни:

А	Березень 1951 р.	1	Початок ірано-іракської війни
Б	Листопад 1979 р.	2	Військовий переворот генерала Захеді
В	Січень 1963 р.	3	Захоплення американського посольства в Тегерані
Г	Серпень 1953 р.	4	Початок “білої революції”
Д	Вересень 1980 р.	5	Рішення меджлісу про націоналізацію АІНК

9. Прочитайте уривок із біографії політичного діяча, вкажіть його ім'я та прізвище: “Освіту отримав у Баотянській військовій академії та військовій академії в Токіо. Брав активну участь у політичній боротьбі з Маньчжурською династією. Один з лідерів Національної партії Китаю, командувач її збройними силами. Після періоду анархії і дущюнагу у 1928 р. йому вдалося в основному об'єднати Китай і очолити Нанкінський уряд. Зміг утриматися при владі в період японської окупації 1937 – 1945 рр., але зазнав поразки у громадянській війні 1946 – 1949 рр. Змушений був

перебратися на острів Тайвань, де в період його президентства спостерігалось бурхливе економічне зростання“ – _____.

10. Дайте визначення терміну „демократія Тайсьо“: _____.

11. Дайте визначення терміну „палестинська (близькосхідна) проблема“: _____.

12. Дайте визначення терміну „апартхейд (апартеїд)“: _____.

III рівень

13. Прочитайте уривки з промови імама Р.М. Хомейні (1979 – 1989) і праці президента Ісламської Республіки Іран М. Хатамі (1997 – 2005) та дайте відповідь на запитання:

„Іслам – це програма життя, це програма керівництва... Багатство знаходиться в руках Сходу. Нафта, найважливіший природний ресурс, знаходиться в руках Сходу. Світ прогресує завдяки цим резервам нафти... Ми оголошуємо джихад проти тих, хто хоче забрати наші ресурси, забрати безкоштовно наше багатство, обікрасти надра нашої землі... Вони не дають Іраку та Ірану, Єгипту та Ірану, Туреччині та Ірану об'єднатися і стати єдиною силою“ (Р.М. Хомейні, *мечеть Азам, м. Кум*).

„Особливо важливим є те, що ідея діалогу, прийнята світовою спільнотою, була висунута мусульманами... Мусульмани, що закликають до діалогу цивілізацій, самі є носіями могутньої цивілізації та багатой культури. Вони розуміють відносини між людьми як відносини, що базуються не на силі і примусі, а на розумному підході та діалозі... Діалог цивілізацій означає рівність народів і держав...“ (М. Хатамі, *„Іслам, діалог і громадянське суспільство“*).

а) Які напрямки в ісламі презентують вказані політичні діячі? Відповідь обґрунтуйте.

б) Визначте особливості зовнішньополітичного курсу ІРІ за часів правління імама Р.М. Хомейні (1979 – 1989) і президентства М. Хатамі (1997 – 2005).

в) Чи вважаєте Ви перспективною для країн ісламського світу концепцію „діалогу цивілізацій“? Визначте місце Ірану в сучасному геополітичному просторі.

14. Розкрийте причини проведення, зміст і результати реформ у Китаї, розпочатих Ден Сяопіном наприкінці 70-х рр. ХХ ст.

15. Проаналізуйте причини, сценарій розвитку і наслідки „арабської весни“ 2010 – 2011 рр. на прикладі окремої країни (за вибором студентів: Туніс, Єгипет, Лівія, Сирія, Йємен тощо). Чи були об'єктивні передумови для ліквідації правлячих режимів у вказаних країнах?

Варіант № 2

I рівень

1. Учасники “Руху 4 травня” 1919 р. в Китаї вимагали:

- А) відміни поступок Японії – повернення Китаю півострова Шаньдун і порту Циндао;
- Б) введення загального виборчого права;
- В) проведення аграрної реформи;
- Г) покращення умов праці.

2. Командувачем в американській “зоні відповідальності” в Австралії в період Другої світової війни був:
- А) адмірал Німіц;
 - Б) генерал Макартур;
 - В) генерал Маунбеттен;
 - Г) фельдмаршал Роммель.
3. Економічна політика кемалістів у Туреччині називалася:
- А) економічний лібералізм;
 - Б) лаїцизм;
 - В) ататюркізм;
 - Г) етатизм.
4. Рух “Талібан” захопив Кабул і проголосив Афганістан Ісламським еміратом у:
- А) 2001 р.;
 - Б) 1996 р.;
 - В) 1992 р.;
 - Г) 1986 р.
5. У травні 1998 р. в Індонезії відбулася наступна подія:
- А) проголошена незалежність Східного Тимору;
 - Б) генерал Мухаммед Сухарто подав у відставку;
 - В) президентом країни обрано Мегаваті Сукарнопутрі;
 - Г) президентом країни обрано Абдуррахмана Вахіда.
6. Анвар Садат був президентом Єгипту у:
- А) 1956 – 1970 рр.;
 - Б) 1981 – 1990 рр.;
 - В) 1970 – 1981 рр.;
 - Г) 1970 – 1979 рр.

II рівень

7. Установіть відповідність між поняттями та їхніми значеннями:

А	реваншизм	1	політичний режим, встановлений чи нав'язаний такою формою влади, яка сконцентрована в руках однієї особи або одного органу управління і зменшує при цьому роль представницьких інституцій
Б	автаркія	2	політика сил, які зазнали військової або політичної поразки і намагаються повернути втрачені позиції шляхом загострення політичної ситуації
В	сепаратизм	3	політика, спрямована на відокремлення економіки країни від світового або регіонального економічного простору з метою створення самодостатньої економічної системи в межах однієї держави, з опорою на національні ресурси
Г	авторитаризм	4	прагнення до відокремлення, яке з'являється у національних меншин в багатонаціональних державах і спрямоване на створення самостійних держав або національно-державних автономій

8. Установіть відповідність між датами та подіями історії Туреччини міжвоєнного періоду:

А	Липень 1923 р.	1	Проголошення Турецької Республіки
---	----------------	---	-----------------------------------

Б	Березень 1924 р.	2	Прийняття програми Народно-Республіканської партії “6 стріл”
В	1931 р.	3	Севрський мирний договір
Г	Жовтень 1923 р.	4	Ліквідація халіфату і початок буржуазних реформ
Д	Серпень 1920 р.	5	Підписання Лозаннського договору

9. Заповніть пропуски у реченні:

“Об’єднання демократичних сил на антимонархічному ґрунті, що входили до складу партії призвело у 1973 р. до військового перевороту. був скинутий і відмовився від престолу. Була проголошена Підкреслювався її ісламський характер. Президентом країни і прем’єр-міністром став “.

10. Дайте визначення терміну „конструктивна програма М.К. Ганді“: _____.

11. Дайте визначення терміну „трайбалізм“: _____.

12. Дайте визначення терміну „ісламський фундаменталізм“: _____.

III рівень

13. Прочитайте витяг із “Трактату між Сполученими Штатами Америки, Британською імперією, Францією, Італією та Японією з обмеження морських озброєнь” (договору “п’яти держав”), підписаного 6 лютого 1922 р. у ході Вашингтонської конференції:

“Стаття 1. Держави, що домовляються, погоджуються обмежити свої озброєння на морі, відповідно до норм даного трактату.

Стаття 4. Загальний тоннаж лінійних суден... на перебільшуватиме для США – 525000 тонн, для Британської імперії – 525000 тонн, для Франції – 175000 тонн, для Італії – 175000 тонн, для Японії – 315000 тонн.

Стаття 5. Жодна з держав, які домовляються, не буде ввозити, будувати або допускати в межах своєї території будівництво лінійних суден, які мають більше ніж 35000 тонн водозаміщення.

Стаття 6. Жодне з лінійних суден держав, що домовляються, не буде озброєне гарматами калібру, що перевищує 16 дюймів.”

а) На що був спрямований договір “п’яти держав”?

б) Інтереси якої держави найбільше враховувалися при підписання договору? Позиції яких держав значно послабилися? Відповідь обґрунтуйте.

в) Які наслідки мала нова розстановка сил, що склалася внаслідок проведення Вашингтонської конференції?

14. Визначте причини, сутність та історичні наслідки “ісламської революції” в Ірані 1978 – 1979 рр.

15. Проаналізуйте причини, сценарій розвитку і наслідки «арабської весни» 2010 – 2011 рр. на прикладі окремої країни (за вибором студентів: Туніс, Єгипет, Лівія, Сирія, Йємен тощо). Чи були об’єктивні передумови для ліквідації правлячих режимів у вказаних країнах?

Варіант № 3

I рівень

1. У результаті перемоги Антанти і поразки Троїстого (Четвертного) союзу після Першої світової війни політична карта Африки змінилася. Серед країн Тропічної та Південної Африки лише дві залишалися юридично незалежними:
 - А) Ефіопія та Ангола;
 - Б) Ліберія та Конго;
 - В) Ефіопія та Південно-Африканський Союз;
 - Г) Ефіопія та Ліберія.
 2. Індійський національний конгрес, почавши чергову загальнонаціональну кампанію “громадянської непокорі”, проголосив Днем незалежності Індії:
 - А) 6 червня 1928 р.;
 - Б) 26 січня 1930 р.;
 - В) 11 березня 1932 р.;
 - Г) 13 квітня 1919 р.
 3. Позначте прізвище командувача об'єднаними німецько-італійськими військами в Африці під час Другої світової війни:
 - А) Браухіч;
<ли>Б) Рунштедт;
 - В) Роммель;
 - Г) фон Бок.
4. Стаття 9 Конституції Японії (введеної в дію 3 травня 1947 р.) проголошувала:
 - А) відмову від війни як суверенне право нації;
 - Б) право розміщувати на своїй території ядерну зброю;
 - В) участь у військово-політичних блоках;
 - Г) активну зовнішню політику щодо країн Південно-Східної Азії.
5. 1 вересня 1984 р. урядові делегації Китаю та Великої Британії підписали угоду про відновлення суверенітету Китаю з 1 липня 1997 р. над:
 - А) Сінгапуром;
 - Б) Тайванем;
 - В) Макао;
 - Г) Гонконгом.
6. Правильно вкажіть місце, де у вересні 1978 р. між президентом Єгипту А. Садатом, прем'єр-міністром Ізраїлю М. егіном при посередництві президента США Д. Картера була підписана угода “Рамки для миру на Близькому Сході”, що передбачала надання Ізраїлем обмеженого самоуправління палестинцям на окупованих ним територіях Західного берегу р. Йордан і сектора Гази:
 - А) Род-Айленд;
 - Б) Ель-Пасо;
 - В) Кемп-Девід;
 - Г) Санта-Фе.

II рівень

7. Установіть відповідність між назвами країн та їхніми політичними діячами:

А	М.Х. Мубарак	1	Іран
Б	Т. Озал	2	Лівія
В	М. Каддафі	3	Туреччина
Г	Р.М. Хомейні	4	Єгипет

8. Установіть відповідність між датами та подіями історії Китаю міжвоєнного періоду:

А	Липень 1926 р.	1	Початок великомасштабної війни Японії з Китаєм
Б	Липень 1937 р.	2	Завершення формального об'єднання Китаю
В	Грудень 1928 р.	3	Розрив відносин між КПК і Гоміньданом
Г	Вересень 1931 р.	4	Початок "Північного походу" армії Гоміньдану
Д	Липень 1927 р.	5	Окупація Маньчжурії японськими військами

9. Прочитайте уривок з біографії політичного діяча, вкажіть його прізвище та ім'я:

"Народився у сім дрібного чиновника. За професією – військовий. Брав участь у Другій світовій та арабо-ізраїльській війні 1948 – 1949 рр. Очолював організацію "Вільні офіцери" і підготовку перевороту у липні 1952 р. Прем'єр-міністр і міністр внутрішніх справ Єгипту (1954 – 1956). Президент Єгипту (1956 – 1970). Один із засновників Руху неприєднання. Герой СРСР (1963)" – _____.

10. Дайте визначення терміну „програма політичної опіки Чан Кайші“: _____.

11. Дайте визначення терміну „сіонізм“: _____.

12. Дайте визначення терміну „інтифада“: _____.

III рівень

13. Доведіть, що наприкінці 20-х – 30-ті рр. XX ст. політичний режим в Японії набуває рис авторитарно-мілітаристського.

14. Прочитайте уривок із книги Лідера Революції 1 вересня 1969 року, екс-керівника СНЛАД (Соціалістичної Народної Лівійської Арабської Джамахірії) Муаммара Каддафі "Зелена книга":

"Всі існуючі нині в світі політичні системи є продовженням боротьби за владу між знаряддями правління – мирна або збройна боротьба класів, кланів, партій чи просто окремих осіб. Переможцем у ній завжди виходить знаряддя правління, народ завжди виходить переможеним..."

Політична боротьба, в результаті якої перемагає, наприклад, кандидат, який набрав 51 % голосів виборців, приводить до встановлення диктаторського знаряддя правління, одягненого у фальшиву тогу демократії..."

Єдиним засобом здійснення народної демократії є народні конгреси. Спочатку все населення розбивається на первинні народні конгреси. Кожен конгрес обирає в якості керівного органу комітети. Комітети формують народні конгреси на рівні округів. Маси, об'єднані у первинні народні конгреси, обирають адміністративні народні комітети, які замінюють державну адміністрацію і беруть на себе управління всіма галузями господарства суспільства... Таким чином, управління стає народним, народним стає контроль, з'являється правильне визначення: демократія – це народний самоконтроль."

а) Що таке Лівійська Джамахірія? В якому році була проголошена СНЛАД?

б) Як аргументував М. Каддафі своє неприйняття буржуазної та комуністичної форм демократії?

в) У чому полягав зміст концепції народовладдя Каддафі? Яка подальша доля Лівійської Джамахірії?

15. Проаналізуйте причини, сценарій розвитку і наслідки «арабської весни» 2010 – 2011 рр. на прикладі окремої країни (за вибором студентів: Туніс, Єгипет, Лівія, Сирія, Йємен тощо). Чи були об'єктивні передумови для ліквідації правлячих режимів у вказаних країнах?

Варіант № 4

I рівень

- Ідея здобуття самоуправління в Індії називалася:
А) “свадеші”;
Б) “сварадж”;
В) “сатьяграха”;
Г) “джамахірія”.
- Позначте, яка подія сталася в грудні 1925 р. в Ірані:
А) був утворений новий уряд на чолі з Зія ед-Діном, який отримав назву „чорного кабінету”;
Б) меджліс проголосив Реза-хана верховним головнокомандувачем країни;
В) Установчі збори проголосили Реза-хана шахом нової династії Пехлеві;
Г) почалася Гілянська революція.
- Позначте дату вступу Японії у Другу світову війну:
А) 1 вересня 1939 р.;
Б) 7 грудня 1941 р.;
В) 22 червня 1941 р.;
Г) 6 червня 1944 р.
- Курс на “великий стрибок уперед” в КНР було взято в:
А) 1958 р.;
Б) 1961 р.;
В) 1949 р.;
Г) 1966 р.
- Політика “відкритих дверей” в Єгипті за часів президентства А. Садата називалася:
А) інтифада;
Б) Вафд;
В) “інфітах”;
Г) “зворотний курс”.
- Позначте, президентами якої африканської країни були П. Бот, Ф. де Клерк, Н. Мандела:
А) Зімбабве;
Б) Ефіопії;
В) ПАР;
Г) Намібії.

II рівень

7. Вкажіть основні риси курсу на будівництво “соціалізму з китайською специфікою”, який проголосив на грудневому пленумі ЦК КПК 1978 р. Ден Сяопін, поклавши в основу своїх реформ:

I	відмова від ідей Мао Цзедуна
II	розпуск народних комун, введення орендних відносин на селі

III	створення підприємств із змішаним капіталом
IV	відмова від централізованого директивного планування
V	створення “відкритих зон” на Південно-Східному побережжі Китаю
VI	відмова від контролю КПК в усіх сферах діяльності
VII	націоналізація сільського господарства

Виберіть і позначте правильну відповідь:

- A) I, II, V, VI;
- B) II, III, IV, V;
- B) I, II, III, IV;
- Г) II, III, V, VI.

8. Установіть відповідність між датами та подіями історії Британської Індії міжвоєнного періоду:

A	Березень 1930 р.	1	Прийняття нового “Закону про управління Індією”
Б	Липень 1918 р.	2	Початок сатьяграхи в Індії (“соляний похід”), публікація “11 пунктів” М.К. Ганді
В	Серпень 1935 р.	3	Прибуття в Індію англійської комісії Дж.О. Саймона
Г	Березень 1940 р.	4	Публікація проекту реформ Монтегю – Челмсфорда
Д	Лютий 1928 р.	5	Мусульманська Ліга висунула ідею незалежності Пакистану

9. Прочитайте уривок з біографії політичного діяча та вкажіть його ім'я та прізвище:

“Національний герой країни. У 1927 р. заснував Національну партію й став її лідером. 1929 – 1931 і 1933 – 1942 рр. провів у тюрмах і засланнях за участь у боротьбі проти голландського колоніалізму. Після проголошення у 17 серпня 1945 р. незалежності країни став її першим президентом, а у 1963 р. був проголошений “довічним президентом”. У 1967 р. пішов у відставку під тиском армії. Ініціатор скликання Бангдунгської конференції 1955 р. Розробив концепцію мархаенізму як ідеологію розвитку суспільства. З цієї концепції витікали його 5 принципів (Панча шила)” – _____.

10. Дайте визначення терміну „ісламський спосіб правління“: _____.

11. Дайте визначення терміну „кіпрська проблема“: _____.

12. Дайте визначення терміну „курс Неру“ _____.

III рівень

13. Розкрийте причини, основні напрямки та наслідки “Білої революції” в Ірані 60 – 70-х рр. XX ст.
XX ст.

14. Прочитайте текстовий фрагмент із послання уряду СРСР уряду Великої Британії від 5 листопада 1956 р.:

“Дуже занепокоєні розвитком подій на Близькому і Середньому Сході і, виходячи з інтересів збереження загального миру, вважаємо, що уряд Англії повинен зупинити війну в Єгипті. Ми звертаємося до парламенту, лейбористської партії, профспілок, до

всього народу Англії: зупиніть збройну агресію... Війна в Єгипті може перекинутися на інші країни та перерости в третю світову війну.

Радянський уряд уже звернувся в Організацію Об'єднаних Націй, а також до Президента Сполучених Штатів Америки з пропозицією використати разом з іншими членами ООН військово-морські і військово-повітряні сили для припинення війни в Єгипті. Ми сповнені рішучості застосуванням сили подолати агресорів і відновити мир на Сході.”

а) Про які події йдеться мова в документі? Чим вони були викликані?

б) Якими аргументами підкріпив СРСР свою вимогу припинити агресію Ізраїлю, Англії та Франції проти Єгипту?

в) Яка роль СРСР у цих подіях? Як його підтримка вплинула на результати війни і подальшу долю Єгипту?

15. Проаналізуйте причини, сценарій розвитку і наслідки «арабської весни» 2010 – 2011 рр. на прикладі окремої країни (за вибором студентів: Туніс, Єгипет, Лівія, Сирія, Йемен тощо). Чи були об'єктивні передумови для ліквідації правлячих режимів у вказаних країнах?

Варіант № 5

I рівень

1. „Бандою чотирьох“ у КНР названо:
 - А) кримінальне угруповання;
 - Б) керівників групи у справах „культурної революції“;
 - В) підпільну організацію;
 - Г) групу лідерів сусідніх держав.
2. Військовий переворот за участі Реза-хана в Тегерані відбувся:
 - А) у серпні 1919 р.;
 - Б) у грудні 1925 р.;
 - В) у лютому 1921 р.;
 - Г) у серпні 1941 р.
3. Маріонеткова Індійська національна армія на чолі з С.Ч. Босом в період Другої світової війни дислокувалася в:
 - А) Сінгапурі та Бірмі;
 - Б) Британській Індії;
 - В) Японії;
 - Г) Таїланді.
4. Спільна територія між Індією та Пакистаном:
 - А) Тамілнад;
 - Б) Кашмір;
 - В) Ассам;
 - Г) Гайдарабад.
5. Правляча партія КНДР:
 - А) Комуністична партія Північної Кореї;
 - Б) Соціал-Демократична;
 - В) “Чучхе”;
 - Г) Трудова партія Північної Кореї.
6. Трайбалізм – це:
 - А) расова дискримінація;

- Б) племінна або етнічна ворожнеча;
- В) форма колоніальної залежності;
- Г) політична течія.

II рівень

7. Установіть відповідність між подіями і датами історії Туреччини після Другої світової війни:

А	Травень 1950 р.	1	Військовий переворот Д. Гюрсея, усунення Демократичної партії від влади, кінець Першої республіки
Б	Листопад 1982 р.	2	Вступ Туреччини до НАТО
В	Листопад 1983 р.	3	До влади прийшов цивільний уряд на чолі з Т.Озалом ("Партія вітчизни")
Г	1952 р.	4	Перемога Демократичної партії на виборах
Д	Травень 1960 р.	5	Прийняття нової Конституції Туреччини

8. Установіть відповідність між поняттями та їх визначеннями:

А	Інтифада	1	Політика сегрегації та расової дискримінації
Б	Кокутай	2	"Держава чистих", ідея створення держави сикхів
В	Бантустан	3	Повстання палестинських арабів на окупованих Ізраїлем територіях
Г	Халістан	4	Об'єднання резервацій для корінного африканського населення у "псевдодержави"
Д	Апартхейд	5	Офіційна ідеологія тоталітарного режиму в Японії

9. Прочитайте текстовий уривок і впишіть пропущені в ньому слова:

"Парламентські вибори 1977 р. ІНК вперше з 1947 р. програв. Перемогу отримала створена з різних опозиційних груп (партія народу) на чолі з Вона відображала інтереси Після виборів переживав глибоку кризу. Почалося розслідування діяльності У 1978 р. вона вийшла з ІНК і оголосила про створення своєї партії"

10. Дайте визначення терміну „культурна революція“: _____

11. Дайте визначення терміну „ісламська економіка“: _____

12. Дайте визначення терміну „шаріат“: _____

III рівень

13. Прочитайте текстовий уривок із маніфесту М.К. Ганді про неспівробітництво від 19 березня 1920 р.:

"Неспівробітництво є для нас єдиним засобом. Цей дуже простий засіб найбільш ефективний тоді, коли є вільним від усякого насилля. Він стає обов'язком, коли співробітництво означає деградацію та приниження або знущення над священними

релігійними почуттями. Англія не може розраховувати на покірність з нашого боку у відповідь на несправедливу узурпацію прав, які для мусульман означають питання життя чи смерті.

Ті, хто займає почесні посади, повинні від них відмовитися. Неспівробітництво не може бути застосоване до приватної служби... Я не можу схвалити загрозу ostracism проти тих, хто не прийняв методу неспівробітництва. Це виключно добровільна відмова...”

а) Що таке “політика неспівробітництва” з англійською владою, за вченням М.К. Ганді?

б) Наведіть приклади кампаній “громадянської непокорі” (у світовому контексті). Оцініть їх результативність.

в) Чому, на Вашу думку, Ганді запропонував індусам саме цей шлях боротьби з британськими колонізаторами?

14. Розкрийте передумови, сутність і визначте вплив на подальший розвиток Японії “економічного дива” у другій половині 50-х – на початку 70-х рр. XX ст.

15. Проаналізуйте причини, сценарій розвитку і наслідки «арабської весни» 2010 — 2011 рр. на прикладі окремої країни (за вибором студентів: Туніс, Єгипет, Лівія, Сирія, Йемен тощо). Чи були об’єктивні передумови для ліквідації правлячих режимів у вказаних країнах?

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

ОЦІНКА «ВІДМІННО», 90-100 БАЛІВ виставляється за глибоке засвоєння програмного матеріалу, засвоєння рекомендованої літератури, вчасне виконання завдань, чітке володіння понятійним апаратом, методами та методиками проведення історичних досліджень, припускаються деякі незначні випадкові погрішності при засвоєнні курсу, які суттєво не впливають на повноту та змістовність знань студента.

ОЦІНКА «ДОБРЕ», 74-89 БАЛІВ виставляється за засвоєння програмного матеріалу та вміння орієнтуватися в ньому, усвідомлене застосування знань для розв’язання практичних завдань, при цьому наявні незначні помилки (тобто методичний підхід є вірним, але припущені неточності в його застосуванні) або не зовсім повні висновки чи відповіді з отриманих результатів роботи. Завдання в основному виконане та його мета досягнута, а студент у відповідях продемонстрував розуміння основних положень матеріалу навчальної дисципліни.

ОЦІНКА «ЗАДОВІЛЬНО», 60-73 БАЛИ виставляється за часткове висвітлення змісту теоретичних питань та часткове вміння застосовувати теоретичні знання на практиці, студент не вміє логічно мислити, матеріал може тільки відтворювати, при відповідях допущені неточності або серйозні погрішності.

ОЦІНКА «НЕЗАДОВІЛЬНО З МОЖЛИВІСТЮ ПОВТОРНОГО СКЛАДАННЯ», 35-59 БАЛІВ виставляється за неопанування значної частини програмного матеріалу, невміння виконувати практичні завдання, відсутність логічного мислення, невчасне виконання або невиконання завдань, передбачених програмою.

ОЦІНКА «НЕЗАДОВІЛЬНО З ОБОВ'ЯЗКОВИМ ПОВТОРНИМ ВИВЧЕННЯМ ДИСЦИПЛІНИ», 1-34 БАЛИ виставляється за неопанування програмного матеріалу, невміння виконувати практичні завдання, відсутність логічного мислення, невиконання завдань, передбачених програмою.

Розподіл балів, які отримують студенти

Для екзамену

Поточне тестування та самостійна робота							Сума
Змістовий модуль № 1			Змістовий модуль № 2				
T1	T2	T3	T1	T2	T3	T4	T5
5	5	5	8	8	9	10	10

T1, T2 ... – теми змістових модулів.

Оцінювання за 100-бальною системою навчальної роботи студентів

№ з/п	Види роботи	Максимальна кількість балів
1.	Семінарські заняття, поточний модульний контроль (Модуль 1)	15 балів
2.	Семінарські заняття, поточний модульний контроль (Модуль 2)	25 балів
3.	ІНДЗ	10 балів
4.	Самостійна робота	10 балів
5.	Підсумковий модульний контроль (екзаменаційна робота)	40 балів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	відмінно	зараховано
74-89	добре	
60-73	задовільно	
35-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Навчально-методичне видання

Автор:

ЯМПОЛЬСЬКА Лариса Миколаївна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ

Навчально-методичний комплекс для студентів історичного факультету

Відповідальний за випуск: Кучемко М. М. – завідувач кафедри всесвітньої історії Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, доктор історичних наук, професор

Комп'ютерна верстка: Ямпольська Л. М.

Видання українською мовою

Підписано до друку 7.11.2017. Формат 60 x 84 1/16.
Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Друк ризографічний. Умов.-друк. арк. – 9,73.
Зам. №1503. Наклад 300 прим. Ціна договірна.

Надруковано в друкарні ФОП Тарасенко В. П.
Свідоцтво № 24800170000043751 від 21.02.2002 р.
61124, м. Харків, вул. Зернова, 6/267.